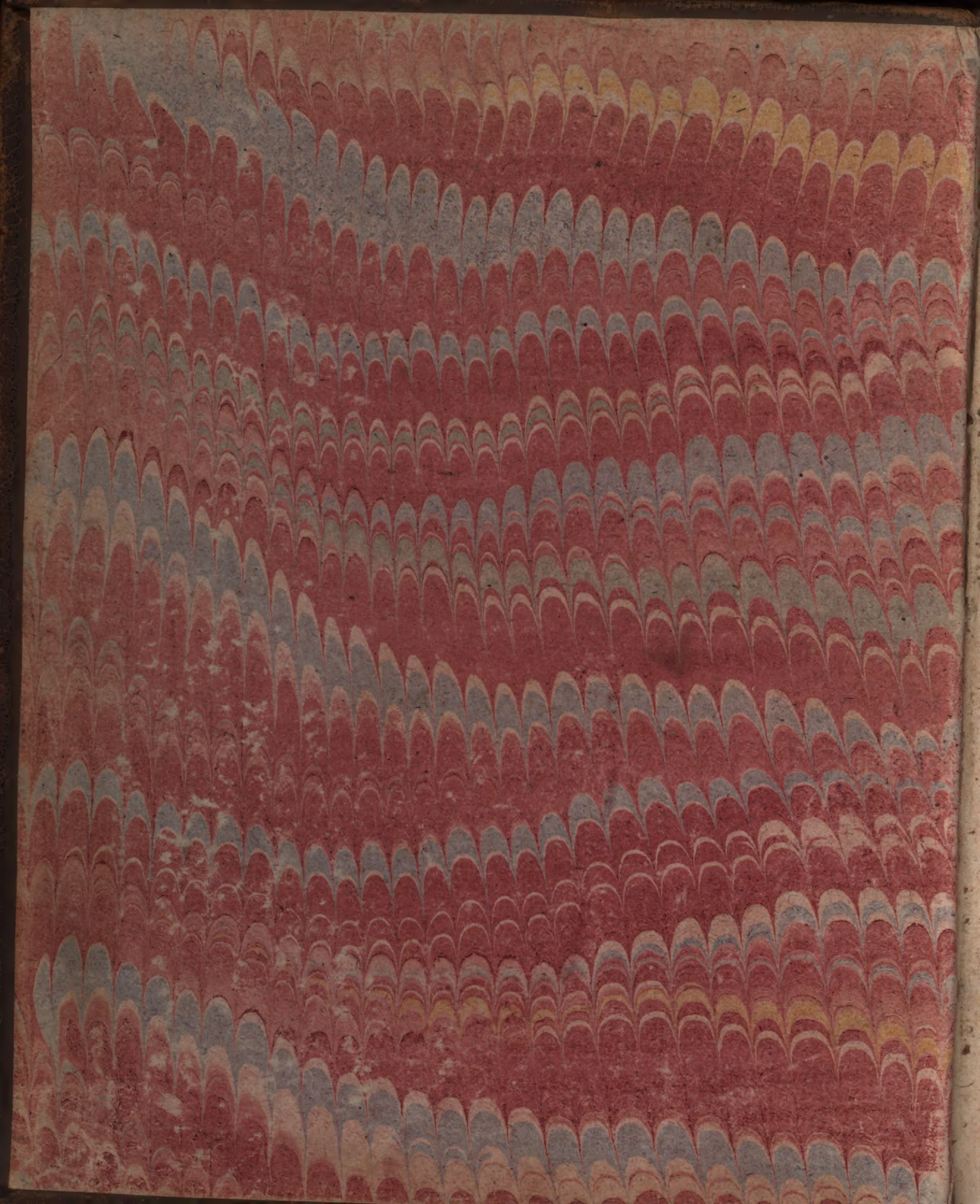

complt. (JR)

APPARATUS
ERUDITIONIS
PRÆSERTIM
AD
JURISPRUDENTIAM,

In quo
Præter Juris Univerſalis Principia
JUS NATURÆ, GENTIUM, DIVINUM,
APOSTOLICUM, & PONTIFICIUM, JUS
SYNODALE OECUMENICUM, NATIONALE
AC PROVINCIALE,

Unacum
Provinciarum ac Regnorum Eccleſiaſtico & Politico Statu, Diſciplina Eccleſiæ, Hæreſibus exortis &c. continua ſæculorum ſerie ad præſens usque tempus deductum, inſertisque pro re nata multis obſervationibus criticis, ac controverſiis Juridicis, Publicis, ac Polemicis,
METHODO HISTORICO-DOGMATICA COLLIGUNTUR, ET BREVI AC CLARA IDEA DELINEANTUR
In utilitatem eruditionis amantium, quibus vaſta Conciliorum, Decretorum, Hiſtoriarum &c. volumina perlegendi aut occaſio aut tempus deficit,

AUTHORE
P. JOSEPHO BINER S. J.

PARS XI,
Complectens
SYNOPSIN BULLARII ROMANI, ET VITÆ PONTIFICUM
CUM VARIIS OBSERVATIONIBUS.
CUM APPROBATIONE.

Auguſtæ Vindelicorum & Friburgi Brisgojæ
Sumptibus Fratrum Ignatii, & Antonii Wagner, Bibliop. MDCCLXVI.

PRÆFATIO.

Habes, amice Lector, Partem XI apparatus mei, nec, uti ſpero, ingratum, quia materiam continet utiliſſimam, atque Jurisprudentiæ, præſertim Eccleſiaſticæ, Candidato neceſſariam, Conſtitutiones videlicet Romanorum Pontificum ſelectas, quæ plus eruditionis & utilitatis in publicum habere videbantur.

Habemus equidem *Bullarium Magnum*; ſed quot ſunt, quibus ad tot tamque grandes Tomos evolvendos aut tempus aut occaſio deficit! quare de re litteraria & eruditione ſacra non male meriturum credidi, qui Conſtitutiones iſtas ſanctiſſimas, quæ in Bullario in *extenſo*, ut loquimur, extant, brevi compendio, quantum ad ſubſtantiam pertinet, Juris Eccleſiaſtici Candidato offerret. Ne autem ſynoptica hæc compilatio nimium excreſceret, multas, quibus Monaſteriis, Regularibus, aut particularibus Eccleſiis, vel Conclaviſtis, Privilegia, Indulgentiæ, aliive favores conceduntur, aut confirmantur, aut quibus Romana curia ejus-

que tribunalia prolixe ordinantur, ferme præterii. Et hinc extractus meos non nisi *Excerptorum* nomine compellavi.

Ordinem quod spectat, retinui eundem, quem Carolus Cocquilines, Bullarii Romani novissimus Collector, servavit, ut, si quis totam Constitutionem velit legere, hoc indice facile illam inveniat, Tomis, Tomorum Partibus, & Constitutionum numeris ubique annotatis.

Quia autem Bullarii Constitutiones primum inchoantur circa medium Sæculi V, a Leone nempe Magno, ne manca sit tractatio, a S. Petro orsus brevissimam vitæ Pontificum synopsin cum nonnullis eorum elogiis adjeci, conatus etiam ab erroribus, qui a quibusdam eisdem objiciuntur, illos vindicare.

Cum vero de plurium Pontificum primorum præsertim sæculorum vita rebusque gestis authentica notitia ad nos non pervenerit, solumque prope Pontificatus tempus sit consignatum, ne jejuna esset Historia, in gesta Imperatorum, Ecclesiæ, & Imperii statum, Disciplinam, persecutiones Tyrannorum, Defensores Ecclesiæ, Doctorumque virorum monumenta recensenda aliquantum excurri, suppleturus ea, quæ in prioribus Partibus fuerant prætermissa.

Cæterum, si Constitutiones Apostolicas, quas summa veneratione prosequor, non recte concepissem, aut earum summam non bene extraxissem, correctioni comprimis sanctæ Matris Ecclesiæ, tum etiam tuæ, amice Lector, subjicio.

CAPUT I.

SÆCULUM I.

Articulus I.

S. Petrus Romanus Pontifex, ab anno Christi 40.

Voce Domini consecratus summus Ecclesiæ Antistes, & universalis ovium Christi Pastor, mox post ascensionem Magistri sui diviniſſimi potestatem suam, in terris supremam, exercuit, dum Conciliis, Hierosolymæ celebratis, præsedit, primumque Hæresiarcham Simonem Magnum Romæ, quo sedem suam Pontificiam Antiochia post 7 annos transtulerat, debellavit. Gubernavit Ecclesiam annis 25, ac duobus mensibus. Scripsit Epistolas duas Canonicas; & postquam Linum & Clementem consecraverat Episcopos, in Neroniana persecutione cruci affixus est, S. Paulo eadem die capite plexo, anno æræ Christianæ 65, post Christi passionem 37. 1.

Objicitur ei, quod Christum negaverit, & gentes coegerit judaizare. *Resp. ad* 1. dum Christum negavit, necdum erat Pontifex; dein non negavit corde, sed ore tantum & facto externo, quod non est hæresis, cum hæc sit error intellectus. Idem *Resp. ad* 2; nam propter actum externum erat reprehensibilis, dum Antiochiæ, ne conversos Judæos offenderet, conversatione cum gentibus abstinuit.

Articulus II.

Observatio in hæc tempora de Imperatoribus aliisque.

2. Jul. Cæsar. Postquam *Julius Cæsar*, victo in Pharsalicis campis Cneo Pompejo, 4 annis summa cum potestate, ceu Dictator perpetuus, Rempublicam Romanam moderatus est, in publico Senatu, auctoribus Bruto & Cassio, 23 vulneribus a conjuratis est confossus, ante Christum natum 46 annis, ætatis suæ 56.

Augustus. Successit *Octavius*, post pugnam Actiacam, cum Antonio & Cleopatra commissam, Imperator Augustus, Julii Cæsaris ex Julia sorore pronepos, atque ab eo adoptatus. Anno 40 ejusdem Imperii natus est Christus. Imperavit 57 annis, bellicis & politicis artibus multo clarissimus. Obiit anno Christi 14, æt. 77. Conjugem habuit Liviam Drusillam, quæ duos ei privignos attulit, Tiberium & Drusum, ex Claudio Nerone susceptos. Hos Augustus (cum filiam haberet unicam, Juliam) adoptavit.

Tiberius. *Tiberius* anno 14 Imperium assecutus a vitrico, non eadem ac ille laude administravit, callidus, tectus, suspiciosus, sævus, a vitiis, & caprea sua notior mundo, quam virtutibus. Per Sejanum orbem regebat, a summo dignitatum apice repente dejectum in carceres & extremas calamitates. Obiit Tiberius anno 37, æt. 77, Imp. 23. Anno ejusdem Imperii 19 Christus in crucem actus. Caiphas Pontificatu depositus, Pilatus in exilium ejectus.

Caligula. Mortuo Tiberio Imperium invasit *Cajus Caligula*, Germanici, optimi patris, filius pessimus, Tiberii ex Druso fratre pronepos; cui non ultra quadriennium insanire & furere licuit; quippe a Cassio Cherea Prætorianorum Præfecto, dum spectaculum ederet, confossus interiit, qui DEUS haberi voluerat. Scelera ejus & deliramenta narrant Suetonius & Dion Cassius. Dicere solebat de populo Romano: *oderint, dum metuant*, &: *utinam una cervix!* periit anno 41, ætatis 29. Sub eo S. Petrus Romam venit, vel, ut alii volunt, anno 2 Claudii. Matthæus Evangelium scripsit hebraice, quem postea secuti sunt Marcus & Lucas, ille Petri, hic Pauli arcanorum conscius.

Claudius. Senatus Rempublicam restitui voluit, expertus sub Tiberio & Cajo servitutis incommoda. At miles ex angulo protraxit *Claudium*, & Imperatorem proclamavit. Fuit is Drusi filius, frater Germanici, quorum apud exercitum, ob res in Germania præclare gestas, & amorem militum, grata erat memoria. Sed debili erat ingenio, patre & fratre

fratre multo inferiori, alieno imperio, & præſertim fœminarum Meſſalinæ primum, dein Agrippinæ uxorum, obnoxius, ſemper timidus; unde Duces præcipuos habens ſuſpectos, a militia revocabat, atque noxa propemodum habebatur, victoriam reportaſſe. Meſſalina, turpi muliercula, repudiata (quod Romani permiſſum ſibi crediderant) Agrippinam juniorem duxit, Germanici fratris filium, Neronis matrem, quem licet proprios haberet liberos, adoptare debuit. Tandem vero ab hac uxore ſua veneno piſci indito ſublatum, ſcribit Dion, quod timeret, ne, rejecto Nerone, Britannicum filium ſuum, ex Plautia ſuſceptum, ad Imperium eveheret. Mors ejus celata, donec Neronis res per artes matris eſſent firmatæ. Tum vero mater & filius altis ſingultibus deflebant, quem occiderant, anno Chriſti 54, Imp. 13, æt. 63.

His temporibus, condito Symbolo, facta eſt diviſio Apoſtolorum, diſtributæque, ad orbem terrarum convertendum, provinciæ. Apoſt. di-
Et Petrus quidem Romæ erexit Cathedram, Antiochena ceſſo Evodio. viſio.
Joannes in Aſiam Minorem cum B. V. ut traditur, abiit. Andreas ad Scythas, Sogdianos, Æthyopes. Philippus in Aſiam Majorem &c. Thomas ad Parthos, Perſas, Indos. Bartholomæus in Armeniam, & Indiam. Matthæus in Æthyopiam &c. Jacobus Major in Hiſpaniam &c. Jacobus Minor Jeroſolymis manſit. Simoni Meſſopotamia, Ægyptus, Africa obvenit. Judæ Thaddæo Arabia & Idumæa. Mathiæ Judæa & Æthyopia.

S. Marcus, poſtquam ſcripſit Evangelium, a S. Petro in Ægyptum miſſus, Alexandrinam fundavit Eccleſiam, S. Barnabas Mediolanenſem, S. Paulus omnibus omnia factus, ut adeo Apoſtoli impleverint præceptum Domini, eundi in mundum univerſum, & prædicandi Evangelium omni creaturæ; quod & ſanguine conſignarunt.

Et quidem Petrus, Apoſtolorum Princeps, & ſublimi velut proſpectans ſpecula, exporrecta in omnem partem paſtorali ſollicitudine, miſſisque quaqua verſum Apoſtolicis viris, fundavit propagavitque Eccleſias. Quod eo facilius fieri poterat, quo majori ſub primis quatuor Imperatoribus pace, & quiete Chriſtiani fruebantur.

At vero *Nerone* ad Imperium evecto erupit *prima* ſæviſſima Chriſtianorum perſecutio. Trojanum incendium ut ſibi repræſentaret, Nero.
Romam pluribus locis incendit, ſuumque flagitium Chriſtianis affricuit; felicem Priamum auditus dicere, quod patriam ardentem vidiſſet. Infandas ejus libidines, propudioſas ſcurrilitates, & immanes crudelitates, deſcribunt Suetonius, Dion Caſſius, Tacitus.

Non autem in Christianos duntaxat sæviit, sed eos etiam, quibus debuit, quod primo quinquennio furores suos & lascivias utcunque contineret, Senecam, inquam, Magistrum suum ac Moderatorem, Burrum, Lucanum, Pharsalica tuba clarum, Senecæ nepotem. Quin in sanguinem proprium exerta feralis rabies. Britannicum, cui sceptrum debebatur, Octaviam uxorem, & Poppæam, impacto in uterum gravidum calce, ac denique, præter alios plurimos, etiam scelerum complices, matrem ipsam Agrippinam, crudelissime trucidavit.

3. In Christianos vero universim per orbis Romani provincias feralia edicta pendebant, nihilque sævæ tyrannidis concipi poterat, quod non fuisset expromptum. Eadem persecutio Petrum etiam, quod dictum, & Paulum Apostolos sustulit.

1 Persecutio.

Tandem Nero, post innumeros mortales interemptos, se ipsum quoque occidit, anno 68, tyrannidis 12, æt. 32, extinctaque in eo est Augusti familia, in solo Augusto florens. Quod autem Nero eo desperationis devenerit, ut sui ipsius esset carnifex, inde est, quod Rufus Germaniæ, Vindex Galliæ, & Galba Hispaniæ Præses, exorbitantis adeo vitæ Neronianæ pertæsi, exercitus suos Romam adducerent, Imperio de meliori & sano capite prospecturi. Nero ab omnibus desertus, & a Senatu hostis Reipublicæ declaratus, Roma profugit, & in fovea quadam delitescens se ipsum confodit.

S. Lucas Neronis tempore Evangelium scripsit in Græcia, propter Pseudo-Apostolos quosdam, qui vitam & passionem Christi variis fabulis obscuraverant, dein etiam actus Apostolorum, Pauli præcipue, cujus perpetuus erat comes & discipulus. Lapidibus obrutus Jacobus Minor, qui 30 annis Jerosolymæ fuerat Episcopus. S. Marcus Alexandriæ martyrium subiit. Corpus ejus Venetias translatum, atque inde in Augiam Divitem, uti prætenditur. Nicolaitarum errores in hæreses Gnosticorum degenerarunt. Multum Ecclesiæ negotium facessivit *Apollonius Tiryæneus* Philosophus Pythagoricus, qui Romam profectus præstigiis suis multos dementavit, ita, ut pro DEO quodam haberetur.

Apoll. Thyæn.

Articulus III.

S. Linus, ab anno 65. *S. Clemens, ab anno* 67.

4. S. Petrus equidem Clementem successorem optaverat, sed a Clero Prælatus est *Linus*, Volaterris in Hetruria natus, duobus tantum an-

annis & menſibus totidem præfuit Eccleſiæ, anno 67 in perſecutione Neroniana martyrio coronatus, ſepultusque in Vaticano juxta S. Petrum.

Lino ſubrogatus eſt *Clemens* Romanus. Sed poſt 9 annos Pontificatu ſe abdicavit. Cum Diis thus adolere nollet, in Cherſoneſum ultra Pontum Euxinum abductus, ubi Chriſtianos limpida aqua producta ſolatus eſt, ibidemque martyrio coronatus. Conſtituit ſeptem Notarios, qui Acta Martyrum conſcriberent. Attribuuntur ei plures Epiſtolæ, & Canones ac Conſtitutiones Apoſtolorum, qui tamen recentioris videntur eſſe ætatis, ut alias dixi. Epiſtolam primam ad Corinthios pro genuino ejus partu habent critici.

Articulus IV.

Obſervatio in hæc tempora de Imp. &c.

Poſt Neronem ab exercitu ſalutatus eſt Imperator *Sergius Galba*, 5.
anno ætatis 72, magnæ vir authoritatis. Sed poſt 6 menſium Impe- Galba.
rium, cum aſcenderet Capitolium, occiſus eſt juſſu *Ottonis Sylvii*; cujus flagitii merces corona fuit, a militia impoſita. At cum *Vitellius* a Sylvius.
copiis in Germania Imperator proclamatus eum prælio ſuperaſſet, vio- Vitellius.
lentas ſibi manus intulit. Nec Vitellio ultra octo menſes bachari & helluari licuit, deficientibus Judaicis & Syriacis copiis, a Veſpaſiani Ducibus Romæ victus, atque dilaniatus eſt.

Nutabat jam undique Romanum Imperium, ab Auguſti ſucceſſoribus luxu, mollitie, & crudelitate enervatum. Apud militiam erat ſumma poteſtas, Imperatores pro libidine verſantem, ut adeo ſolus annus 69 quatuor Imperatores videret. Neceſſarius proin erat *Ve-* Veſpaſ.
ſpaſianus, ex gente Flavia, qui primus ab Auguſto Romani nominis majeſtatem ab interitu vindicavit, & obſcuros natales meritorum gloria illuſtravit, in ſola Britannia tricies cum hoſte congreſſus; inde in Africam atque Paleſtinam translatus, dignum ſe Imperio probavit. Urbe inſtaurata, diſciplinam militarem reſtituit, Senatui populoque Romano, quin & militi gratiſſimus. Achaja, Cilicia, Lycia, Thracia in formam provinciarum redactæ. Muciani conſilio, per quem Vitellium dejecerat, Imperium diu adminiſtraverat, donec is, inſolentius ſe gerens, gratia excideret. Parta per orbem pace, templum Pacis condidit, & amphitheatrum, jam ab Auguſto cœptum, abſolvit. Obiit anno 79, Imperii 10, poſtquam filios, Titum & Domitianum, Cæſares dixerat.

Succeſſit *Titus*, in eo uno vituperandus, quod non diutius im-
Titus. peraverit, *delicium humani generis* appellatus. Perditam cenſebat diem, quam ſine beneficio tranſmiſiſſet, illudque auditus dicere, non oportere, quemquam a Principe triſtem diſcedere. Duobus tantum annis imperavit, mille imperare dignus. Eſt hæc inſcrutabilis Divinorum judiciorum abyſſus, quod permittat quandoque multos annos graſſari impios, pios autem cito demetat. Laudavit eum ſucceſſor, ut Tiberius Auguſtum: totusque mundus plures Titos optavit. A fratre veneno ſublatus creditur anno vitæ 40.

Nec id alienum a moribus *Domitiani*, Imperio inhiantis, ut quam-
Domitianus. primum dirueret, quod frater paterque proh quam diſſimiles! ædificaverant. Libidine, crudelitate, ſuperbia, inſanis nugis Neroni ſuppar. Pro DEO haberi voluit, aureamque ſibi in Capitolio ſtatuam poni; muſcas conſectari & ſtylo configere ſolitus. Glorioſam adverſus Decebalum Dacorum Regem expeditionem ſuſcepit, a quo victus Romam triumphans eſt ingreſſus. Agricolam, præſtantem bello Ducem, neci dedit, quod rem fortiter in Britannia geſſiſſet, & Orcades ſubegiſſet; videbat enim, alienas virtutes ſuam ſibi exprobrare ignaviam. Nemo ab eo ſecurus. Cum vivo adhuc patre electus conſul plures gradu dejeciſſet, ajebat ille: mirum, quod non & mihi ſucceſſorem mittat.

Cum ſub 5 Imperatoribus Eccleſiæ quies eſſet relicta, Domitianus,
2 Perſecut. edictis, ferro, rota, ignibus furens, *alteram* in Chriſtianos diriſſimam perſecutionem eſt molitus. S. Joannes e dolio ferventis olei egreſſus illæſus, & in Pathmum relegatus, Apocalypſin ſcripſit, hoc eſt, Eccleſiæ pugnas & triumphos. Sub Nerva rediit Epheſum; cumque hæretici, Cerinthus & Ebion Divinitatem Chriſto detraherent, circa annum 96 ſcripſit Evangelium, ſub Trajano dein anno 99 poſtremus Apoſtolorum, ſolusque ſicca morte defunctus eſt.

Flavium Clementem patruelem ſuum cum aliis infinitis occidit tyrannus Domitianus, quod Chriſtianus eſſet; Flavia Domitilla eandem ob cauſam in exilium relegata. Tandem poſt 15 annorum cruentum Imperium & exercitam lanienam a domeſticis confoſſus periit teſte Suetonio, qui hic ſuos 12 Cæſares abſolvit.

Id unum Domitiano laudi dari poteſt, quod amarit Poetas ſui temporis, *Statium*, entheum & furente velut œſtro percitum: *Martialem* adulatorem, cujus epigrammatis delectabatur. *Juvenali* autem ſatyræ ſuæ exilio ſtetere. *Quintillianus* Hiſpanus ob eloquentiam Romam vocatus, Ciceronis facundiam, quæ defluere cœperat, reſtituere conatus

natus eſt. *Joſephus Judæus*, Veſpaſiano & Tito pergratus, gentis ſuæ Hiſtoriam ſcripſit famoſam. Juvat hic aliqua hac de re interſerere.

Articulus V.

De rebus Judaicis & excidio Jeroſolymitano.

Certarunt veluti inter ſe DEUS & gens Hebræa: ille beneficiis, 6.
hæc ingratitudine. DEUS O. M. elegit ſibi Iſraelitas in populum peculiarem; prodigiis multis eduxit eos ex ſervitute Ægyptiaca: promiſit terram optimam, omni ubertate plenam: miſit de cælo Manna, vel ex petris prolicuit aquas, fovit, nutrivit, protexit, ex hoſtium manibus toties eripuit, tot victorias, grandi ſupra naturæ vires prodigio partas, largitus eſt. At rebellis illa & cervicoſa turba, frontem obduratam renitentemque oſtentans, auſu refractario atque temerario prorſus caſtra murmurationibus, querimoniis, ad ollas Ægypti ſuſpirans, implevit, ad idola in deſpectum Numinis dilapſa.

Per Moyſen, Joſue alioſque Duces Dominus illos gubernavit. Petierunt Regem: conceſſit. Reprobato Saule, Davidem elegit, ſanctum Regem. Salomonem, DEI viſione beatum, ſapientiſſimum, in reprobum ſenſum datum, ſtultiſſimumque mortalium, regni diviſione in filio caſtigavit. Decem tribus Jeroboamo dedit. Quam gratitudinem rependit? idola propoſuit. Ex ejus ſucceſſoribus, Iſraelis 19 Regibus ne unus quidem probus, ſcelerati omnes, malum pro bono reddentes. Quapropter, ut gens rebellis, vel flagellis caſtigata, emendaretur, a Salmanaſare Aſſyriorum Imperatore, exciſa Samaria, cum Oſea Rege ultimo Niniven in captivitatem fuit abſtracta.

Malitia Judæorum.

Ex viginti Regibus Judæ quatuor duntaxat leguntur pii, Joſaphat, Joatham, Ezechias, & Joſias; reliqui omnes a lege Domini declinarunt. Quare impleta peccatorum menſura, Joackimus primum ac Jechonias filius, ac demum etiam Sedecias, hujus patruus, a Nabuchodonoſore Chaldæorum Rege, cum tota gente Babyloniam ſunt abſtracti, totaque cum magnifico Salomonis Templo exciſa Jeroſolyma.

Miſerat DEUS Prophetas & Doctores, velut Feciales pacis. Non ſunt auditi, imo lapidati ſunt, ſecti ſunt, interempti ſunt. Succeſſit 70 annorum captivitas, non tamen admodum acerba, cum Daniel eſſet ſecundus a Rege, Ananias vero, Azarias, & Miſael, viri integerrimi, eſſent provinciarum Præſides & tribunalium. Premi nempe

DEUS

DEUS volebat contumacem populum, non opprimi, ut inter rerum aſpera corrigatur, qui clementia nolebat flecti.

Quare movit cor Cyri Perſarum Regis, qui, extincta Babylonica Monarchia, Perſicam fundaverat, ut copiam Hebræis reſtaurandi Templi Solymitani, & redeundi duce Zorobabel in avitam patriam concederet, poſtquam ex Daniele vaticinium Iſaiæ de regno ſuo & reditu Judæorum intellexerat.

Ne autem Judæi plenam libertatem adepti laſcivientes, Divinum quoque jugum rurſus excuterent, quamvis Duces ſuos haberent Zorobabel, Joacim, Nehemiam, Eſdram, Jojadam &c., attamen ſubjecti manebant Perſarum Regibus. Dario vero Codomanno ab Alexandro M. ſubacto, atque Perſica Monarchia ad Græcos translata, Judæa quoque modo Ægypti, modo Syriæ Regibus parere coacta eſt.

Cum vero Syriæ Reges, & Antiochus maxime Epiphanes, Judæos opprimerent, & cogerent, deſertis patriis ritibus, DEOS gentium colere, DEUS rurſus eorum miſertus, excitavit Aſſamonæos ſeu Machabæos, ex tribu Levi quidem oriundos, ſed tribui Judæ immixtos, ac præcipue Mathathiam, ejusque filios, Judam, Jonatham, & Simonem, eiſque, paucis copiis pugnantibus, ſtupendas ſane victorias contulit, quibus, excuſſo Syriæ jugo, in libertatem ſeſe aſſererent, ita quidem, ut Ariſtobulus Joannis Hyrcani filius, Simonis nepos, regium nomen aſſumeret.

Sed ultra Mathathiam ejusque filios non eſt propagata heroica probitas; nam jam Joannes Hyrcanus, Simonis filius, ad ſectam Sadducæorum hæreticam deſcivit, quæ negavit Angelos, & reſurrectionem corporum. Ariſtobulus filius, ut ſolus regnaret (nam Regem ſe primus dixit) Antigonum fratrem cum matre interemit, Alexandro Jannæo fratre altero ad perpetuos damnato carceres.

Machabæi.

Sed non ultra annum furere licuit parricidæ. Jannæus ex carcere protractus ad ſolium, crudelitate barbara in Judæos, & vitiis omnibus fratrem ſuperavit. Filios reliquit duos, Hyrcanum & Ariſtobulum. Hic illi regnum eripuit, junior frater ſeniori, æſtuantium ſpirituum juvenis tardo & ignavo Principi. Bella inde inteſtina, odia, parricidales inſidiæ, fœminarum etiam factionibus nutritæ.

Quapropter DEUS, ſcelerum vindex, idemque pater, ut per adverſa duceret animas in ſemitam, Machabæorum regnum ad exteros tranſtulit. Cum enim Pompejus, devicto Mythridate & Tygrane, Ponti & Syriæ regna Romanis ſubjeciſſet, imploratus ab Hyrcano, expugnata Jeroſolyma, cæſisque 12000 Judæorum, Ariſtobulum comprehenſum cum filiis Romam abduxit; Hyrcano vero ſummum ſacer-

dotium

otium regnumque restituit, sed umbratile duntaxat, & Romanis deinceps subjectum.

Jam a tempore Judæ Machabæi, Jonathæ, & Simonis, Romani erant Judæorum ex fœdere socii. Sed non legimus, quid Judæis profuerit hoc fœdus, nisi (quod solenne erat genti Romanæ) ut ex sociis facti sint Domini, & amicos cum inimicis degluberent.

Porro Aristobulus Rex, qui vinctus cum filiis, Alexandro & Antigono, ante currum Pompeji triumphalem pedes incesserat, Roma dilapsus in Judæam, interceptus a Gabinio, Romamque reductus, occisus est.

Idem fatum subiit ejus filius *Alexander*, nam & is e Romana captivitate elapsus, Judææ sceptrum arripuit; sed a Gabinio Duce Romano cæsus vitam cum regno amisit. Succedere quidem fratri conatus est *Antigonus*, alter Aristobuli filius, sed a Romanis victus captusque, Antiochiæ publico in foro securi percussus est, Rex ultimus ex Machabæis.

Acta hæc sunt tum Romanorum ambitione, tum etiam Antipatri & Herodis artibus, qui tandem regnum est consecutus. Erat autem *Antipater* homo exterus, gente Idumæus, qui ita insinuare se noverat in Romanorum animos, ut Judææ Gubernator a Julio Cæsare renuntiaretur; sed fallendi, simulandi, adulandique artibus multo major *Herodes* filius, qui ab Ascalone patria sua *Ascalonita* dicitur. **Herodes.**

Adhæsit is primo, post trucidatum Julium Cæsarem, Cassio, Orientem pervaganti, & eo pugna Philippica profligato, Antonio triumviro, qui eum Regem Judææ contra Antigonum renuntiavit. Verum Antonio prælio Actiaco debellato, sibi timens ac regno suo ob amicitiam Antonii, quidquid supererat de stirpe Machabæa, atroci facinore interemit, Hyrcanum videlicet jam octogenarium, Aristobulum juniorem, Hyrcani ex filia nepotem, Alexandri Regis filium, spem unicam Hebrææ gentis, unaque Alexandram, Aristobuli matrem, Hyrcani filiam, Alexandri conjugem, ac demum etiam Mariamnem propriam uxorem, Alexandri filiam, Aristobuli junioris sororem.

Tot parricidiis patratis profectus ad Octavium Cæsarem, se ac omnia sua eidem subjecit, atque vulpina sua calliditate, astutia, blanditiis, oblataque magna pecuniæ vi (quibus jam ante Ventidium, Cassium, Antonium sibi conciliaverat) Augustum permovit, ut non tantum veniam eidem concederet, sed regnum etiam confirmaret. Herodes vero quinquennes in honorem Cæsaris ludos instituit, & urbem Cæsaream condidit.

Ex Mariamne Machabæa duos fufceperat filios, Alexandrum, & Ariftobulum, acceptiffimos, quod ex matre Hebræa defcenderent, populo Principes; at Herodes ob interemptam Mariamnem amoris & furoris intemperiis agitatus, ne aliquando matris necem effent ulturi, reformidans, falfisque delationibus Salomes fororis fuæ circumventus, primum coram Augufto Romæ eos de ftructis fibi infidiis accufavit, poftea vero in carceres conjici ac trucidari juffit.

Crudelitatem quoque, fane barbaram, palam demonftravit, cum nuntiata per tres magos novi Regis nativitate, omnes circum Bethlehem pueros occidi juffit. Tandem vero dierum malorum veterator, cum graviffimis corporis putrefcentis doloribus diu conflictatus, morbo pediculari intolerabiles inter fœtores difperiit, 40 regni anno, ætatis 70. Poftquam paulo ante Antipatrum quoque filium natu maximum iræ fuæ immolaverat.

Tres reliquit filios, Archelaum, Herodem Antipam, & Philippum: inter quos Auguftus regnum ita divifit, ut Archelaus partem haberet mediam, Antipas & Philippus alteram. *Archelaus* ne a patre videretur degener, Principatum fuum 3000 Judæorum fanguine, quod ad libertatem adfpirarent, initiavit. Miffus ab Augufto ob tyrannidem Viennam Galliæ in exilium, ditione ejus Syriæ attributa, miffoque in Judæam procuratore Quirino.

Herodes Antipas Galilææ Tetrarcha ob raptam fratri fuo Philippo uxorem Herodiadem a S. Joanne Bapt. reprehenfus, Chriftum Dominum, vefte alba indutum, ludibrio habuit, ad exilium poftea damnatus in Gallia, confpirationis cum Parthis accufatus. Fuit autem Herodias Herodis Afcalonitæ ex Ariftobulo filio, quem occiderat, neptis, Salome autem faltatrix ejus filia ex Philippo.

Ariftobulus, Herodis Afcalonitæ ex Mariamne filius Antipæ frater, tres liberos reliquit Herodem Agrippam, Herodem Regem Chalcidis, & famofam Herodiadem. *Agrippa* fenior pauper omniumque rerum inops Romam profugit, ibique in familiaritatem Caji Caligulæ fe infinuans, accufatus fuit, quod mortem Tiberio, Imperium Cajo fuerit precatus; detrufus propterea in carcerem, cujus fqualores per 6 menfes tulit. At Cajus, poft mortem Tiberii ad Imperium evectus, eum illico liberavit, torquemque aureum, ejufdem cum catena, qua vinctus fuerat, ponderis, illi donavit, traditaque patrui fui Philippi Tetrarchia Itureæ & Trachonitidis Regem pronuntiat; Antipa vero ob confpirationem cum Artabano Parthorum Rege, exilio mutato, Galilææ quoque Tetrarchia Agrippam auxit. Addidit Claudius Imp. Judææ quoque, Samariæ & Idumeæ Tetrarchias, ut adeo ex mendico

poten-

potentissimus evaderet, recuperatis omnibus provinciis, quas Herodes M. ipsius avus possederat. Sed a se ipso degener, cum pro DEO se coli permitteret, incredibiles inter dolores, avi impii exemplo, a vermibus consumptus est anno Christi 44, Regni 7. Ecclesiam persecutus Jacobum Joannis fratrem in gratiam Judæorum capite jussit plecti, Petrumque carceri mancipavit, ex quo per Angelum fuit liberatus.

Filium reliquit 17 annorum, qui dictus est *Agrippa junior*, quem regno imparem judicans Claudius Imperator, privatum Romæ educari voluit, in Judæam vero misit Fadium Præsidem. Postea vero Agrippam Chalcidis Regem dixit; Nero partem Galileæ & Tiberiadem addidit. Sed hæc omnia brevi postea amissa sunt, extincto penitus regno Judaico, & excisa funditus Jerosolyma.

Provocavit nempe vindicem DEI manum gens rebellis, tot beneficiis ingrata, perfida, sceleribus a capite ad calcem contaminata, sicut populus sic & sacerdos, sicut Rex ita grex: populus duræ cervicis, adversus omnes DEI ipsius, in carne præsentis, monitiones pervicax & refractarius, qui ipsum Dominum JESUM Christum, qui ad salvandum venerat, impie in crucem egit.

Justo igitur DEI judicio impositum Judæis gravissimum a Romanis jugum, Præfectorum ac militum avaritia & effusa licentia; accedebant factiones internæ ac bella domestica, cædes, latrocinia, libidines. Imperante Claudio, sub Ventidio Præside, probrosa militis Romani, ante fores templi excubantis, impudentia bellum excitavit, quo viginti tria Judæorum millia perierunt. Ventidius a Quadrato Syriæ Præside Romam missus ad exilium condemnatus est. Successit Felix Judææ procurator, qui Jonathan summum sacerdotem interfici jussit. Sub Floro præfecto palam erupit Judæorum defectio occiso Floro.

Cestius, Syriæ Præses, ut Judæos compesceret, cum exercitu in Judæam venit; sed amissis ultra sex Romanorum millibus repulsus est. Igitur Nero Imp. videns majori opus esse ad Judæos in ordinem redigendos molimine, Vespasianum, triumphis Britannicis clarum, bello Judaico præfecit, qui rem fortius & felicius gessit, expugnata Joppen, & Jocapata, in qua Josephum Judæum cepit, qui libris septem de *Bello Judaico* Jerosolymæ excidium accurate descripsit, additis 20 libris de *antiquitatibus Judaicis*, quibus universalem gentis suæ Historiam a mundo condito est complexus.

Vespasianus ad ipsam Jerosolymam expugnandam exercitum admovit, in quam ingens Judæorum multitudo confluxerat. Sed dum mortuo Nerone Galbam inter, Ottonem, & Vitellium distraheretur

Imperium, Vespasianus ab exercitu acclamatus Imperator, Romam
7. Excidium Solymæ. concessit, relicto ad oppugnationem Solymæ Tito filio, qui, castris in monte Oliveti positis, arctius urbem semper arctiusque constringebat. Accessit, propter infinitam hominum multitudinem, ab exteris etiam provinciis ad festum paschæ confluentium, tam rabiosa fames, ut ad nefandos quosque cibos miseros compelleret.

Titus, ubi tantas eorum miserias calomitatesque conspexit, ad deditionem, ut extremam urbis ruinam suamque averterent, est cohortatus. At cæcus illis furor & insana pertinacia omnem mentem eripuit, atque ultimam cladem attraxit. Capta Jerosolyma, prævaricatrix civitas, super quam flevit olim Dominus, ejusque interitum prædixit, cum augustissimo templo excisa & eversa funditus, abiitque domina gentium in bustum flebile.

Ultra millionem Judæorum ea in obsidione aut cæsi aut fame consumpti memorantur, capta centum prope millia, multa insuper millia, dum effugere conabantur, a Syris & Arabibus intercepta, resecto ventre, quia aurum deglutiisse credebantur, miserrime perierunt.

Qui ab exitio residui erant Judæi, per orbem dispersi, variis in locis postmodum, variisque temporibus jugum, in rebellionem versi, excutere moliebantur, prout sub Trajano, Hadriano, Severo, Constantino, Constantio, aliisque Imperatoribus, sed ita contriti sunt dissipatique per diversas mundi partes, ut in nullam amplius Rempublicam coire potuerint, fœtidi, contempti, omnibus exosi vagantes, sine Rege, sine Duce, sine sacerdote, sine templo, sine Messia, quem cæci homunciones frustra exspectant, ut e captivitate sua altera liberentur.

Articulus VI.

S. Cletus, ab an. 77. *S. Anacletus*, 83. *S. Evaristus*, 96.

8. *S. Cletus* Romanus electus anno 77, Romæ 25 Presbyteros instituit, quibus postea Evaristus certos Ecclesiarum titulos attribuit. Hi successu temporum dicti sunt Cardinales. Sedit annos 6, Martyrio coronatus in persecutione Domitiani anno 83.

S. Anacletus Atheniensis Græcus eodem anno electus, duabus Ordinationibus initiavit Diaconos tres, Presbyteros quinque, Episcopos sex. Hæ Ordinationes usque ad Sæculum V tantum fiebant

bant

bant menſe Decembri. Martyr obiit in perſecutione Domitiana anno 95, ſedis 9. Hæretici ei objiciunt, quod in memoriam S. Petri monumentum conſtruxerit. Verum hic non eſt error, ſed antiquiſſimum morem colendi ſanctos demonſtrat.

S. *Evariſtus* Bethlehemita, ob Anteceſſore Epiſcopus conſecratus & Vicarius conſtitutus, ſucceſſit an. 96, Presbyteris 25 titulos diviſit, & Diaconis 7, ut ſacerdoti, prædicanti & ſacris operanti adeſſent. Subiit martyrium in perſecutione Trajana an. 108, ſedis 14.

Articulus VII.

Obſervatio in hæc tempora, de Imperat.

Domitiano Tyranno anno Chriſti 96, Imperii 15, veneno a propria uxore Domitia ſublato, *Nerva* ſalutatus Imperator, qui data Chriſtianis pace, omnes præclari Principis partes implevit, in eoque ſolo defeciſſe viſus, quod non diutius imperarit; nam ſenio & viribus confectus, altero Imperii anno deceſſit, anno Chriſti 98, eo vel maxime laudes ſuas coronans, quod Trajanum adoptarit, gente Hiſpanum, in quo virtutes, militares & politicæ, inter ſe concertarent de palma, prout inter ſe certant in iis laudandis ſumma ſcriptorum ingenia. Sed cum potiſſima geſtorum ejus materia ad Sæculum ſecundum pertineat, ea hic prætereunda duximus.

Quantum ad diſciplinam Sæculi primi ſpectat, plurima jam in uſu erant, quæ ab hæreticis hodiernis rejiciuntur, uti 40 dierum & 4 temporum jejunium, ſignum S. Crucis, aqua benedicta, comprecationes ad ſanctorum Martyrum ſepulchra; preces & ſacrificia pro vivis & mortuis oblata; vitæ monaſticæ, cujus S Joannes Bapt. ſpecimen præbuit, mentionem facit S. Dionyſius Areopagita.

Magna lis eſt inter Criticos, an libri, qui huic S. Martyri & Epiſcopo Dionyſio attribuuntur, ſint genuini ejusdem partus, an vero ſuppoſiti, quales 1 liber de *Cæleſti Hierarchia* 2 *De Eccleſiaſtica Hierarchia.* 3 *De Divinis Nominibus.* 4 *De Myſtica Theologia* 5 *Decem Epiſtolæ ad diverſos ſcriptæ.* Quidam illas lucubrationes tanquam venerandas antiquitatis reliquias, & proprias S. Dionyſii proles cum Franciſco Turriano agnoſcunt, propugnantque, alii vero, recentiores præſertim Critici, poſteriori primum ævo editas contendunt, eo quidem præcipuo argumento, quod nulla in Patrum primorum ſæculorum ſcriptis de illis fiat mentio, & in Catalogis veterum ſcriptorum, uti Dionyſii Corinthii, Euſebii, Hieronymi &c. nec veſtigium extet,

neque apud S. Athanasium, aut Cyrillum, qui tantæ authoritatis Doctorem non fuissent omissuri allegare. Imo non desunt, qui hos libros Eutychiano alicui hæretico tribuunt. Verum id genus argumenta, Criticis familiaria, non videntur rem penitus conficere, cum privati auctoris scripta, in illis gentilitatis tenebris, & Christianorum persecutionibus, potuerint latere, & postea primum detegi, præsertim cum nulla adhuc inventa fuisset typographia.

S. Clementis epistolam primam ad Corinthios, & secundæ, quæ supersunt, fragmenta; epistolam S. Polycarpi ad Philippenses; acta passionis S. Andreæ, a Presbyteris Achajæ conscripta, in quibus luculentum extat testimonium de reali præsentia Christi in sanctissimo Altaris Sacramento: septem item S. Ignatii Martyris Epistolas, ad Ephesios, ad Magnesianos, ad Trallianos, ad Romanos, ad Philodelphienses, ad Smyrnenses, ad Polycarpum scriptas, acerrimi etiam Critici genuinas agnoscunt.

Ex his fontibus sacraque Ecclesiæ traditione constat, primo jam æræ Christianæ Sæculo credita a Fidelibus fuisse multa, quæ hodierni Protestantes inficiantur, uti septem Sacramenta, potestatem sacerdotum absolvendi pœnitentes a peccatis, realem præsentiam Christi in Augustissimo Sacramento. B. V. Mariam sanctosque Martyres singulari veneratione sunt prosecuti. Contra Simonem Magum, Cerinthum, & Ebionem libertatem arbitrii, meritumque bonorum operum defendebant, prout etiam integritatem sacrarum scripturarum, quas hæretici isti mutilabant, traditiones item Divinas & Apostolicas, in Ecclesia conservatas.

Notandum tamen, Patres & Scriptores Ecclesiasticos primorum temporum rarius & cautius de quibusdam mysteriis publice scripsisse, uti de SS. Trinitate, Eucharistiæ Sacramento &c., ne Infidelium ludibrio illa exponerent. Clarius vero illa in Catechesibus suis explicarunt Neophytis, prout fecit S. Cyrillus Hierosolymitanus in Catechesibus suis.

CAPUT II.

SÆCULUM II.

10. Quo magis ager Dominicus irrigatus est Martyrum sanguine, hoc pulchrius effloruit. Decem habuit hoc Sæculum Pontifices, omnes Martyres. Ecclesia per Syriam, Rhætiam, Gallias, Angliam, Scotiam per viros Apostolicos propagata. Quartodecimani, Montanistæ,

ſtæ, Marcionitæ damnati per Concilia & Pontifices. Plures ritus ſacri introducti, quos hodierni Proteſtantes derident.

Articulus I.

S. *Alexander*, 108. S. *Sixtus*, 117.
S. *Teleſphorus*, 126.

S. *Alexander* Romanus electus anno 108, in perſecutione *Trajana*, quæ fuit *tertia*, Martyrii palmam adeptus eſt anno 117, Pontificatus 9. Aquam benedictam, ſale conſperſam, conſtanter in templis aſſervari & in cubiculis voluit. Miſſæ ſacrificio addidit Epiſtolam & Evangelium, pluraque Canoni verba.

S. *Sixtus* ſive *Xyſtus*, Romanus electus pro more a Clero Romano, conſentiente populo anno 117, obiit Martyr an. 126, ſedis 9, morem in Miſſa legendi vel cantandi triſagion *ſanctus* novo Decreto confirmavit, vetuitque, a laicis vaſa ſacra tangi.

S. *Teleſphorus* Græcus, ex Anachoreta creatus Pontifex anno 126, obiit Martyr in perſecutione Hadriani anno 137, ſedis 11. In Miſſa hymnum Angelicum *Gloria in excelſis* cantari voluit, & quadrageſimæ jejunium, ab Apoſtolis jam introductum, ſtabilivit. Cavillantur hæc Novatores, ſed credo, S. Martyri Teleſphoro melius perſpectam fuiſſe Chriſti & Apoſtolorum doctrinam, quorum aliquibus ſuppar erat tempore, quam hominibus novis, heri natis.

Articulus II.

Obſervatio in hæc tempora de Imperat.

Imperium 19 annis moderatus eſt Nerva Ulpius *Trajanus*, ſummus Princeps, nullus illo ſive domi ſive militiæ clarior. Majeſtatem certe Romani Imperii ad ſummum faſtigium evexit, in eamque amplitudinem ab extrema Britannia in Indias uſque extendit, ad quam neque ſub Auguſto pervenerat. *Decebalum* quippe Dacorum Regem primum vectigalem fecit, tum vero, jugum rurſus excutientem regno exuit, caputque illius, cum ſe ipſum confodiſſet, Romæ in triumphum duxit; Dacia vero, Tranſylvaniam, Moldaviam, Valachiamque complexa, in provinciæ formam redacta eſt: quod idem Arabiæ Petreæ contigit.

11. Trajanus.

Bellum

Bellum Dacicum excepit Armenum & Parthicum, ut a Septentrione in Orientem verteret victorias. Causa cupiditas gloriæ, prætextus, quod Armeni non a se, sed a Parthis Regem petiissent. Iterum subacta Armenia, & provincia Romana effecta. Parthi ultra Euphratem Tygrimque submoti. Cosroes ad tributi necessitatem compulsus. Erythræo mari immissa classis. Spolia ex Indis lecta. Trajanus *Alexander Romanus* dictus.

Sed qui tot hostium cuneos perfregit, atque adversus tot armatas phalanges invictus stetit, inermium Christianorum virtute victus est. Quamvis enim nullum novum contra eos edictum publicarit, Neroniana tamen & Domitiana rata esse voluit. Unde *tertia* in eos persecutio recruduit, Præfectis provinciarum non segniter passim sævientibus.

3 Persecutio.

Causæ tyrannidis variæ: odium Judæorum, a quibus Gentiles Christianos non secernebant: Gnosticorum aliorumque hæreticorum, qui Christianos se dicebant, nefanda scelera: Trajani in Deos suos studium, quorum cultor eximius videri voluit: Præsidum truculenta crudelitas Sed intrepido animo coram iis steterunt Clementes, Dionysii, Ignatii, Simeones, Eustachii, quin & tenerior ætas, sexusque debilior, non timentes eos, qui corpus, non animam possunt occidere.

Postquam autem Plinius II Proconsul Bithyniæ apologiam pro Christianis scripsit, eosque tanquam viros bonos laudavit, Trajanus clementius sæviit. Denique ab Oriente spoliis in trophæum erigendis onustus in Italiam redux, communi heroibus etiam summis fato expeditionem in alterum orbem suscipere coactus est, Selinunte in Cilicia extinctus, triumphi loco reus tribunali sistendus. Fabula autem est, ejus animam precibus S. Gregorii ex inferno redemptam. Obiit anno 117, Imperii 20, æt. 64.

Successit *Ælius Hadrianus*, oriundus quidem ex Hispania, sed natus Romæ, a Trajano adoptatus, cui bellandi studio impar, gentes ab eo ultra Euphratem subactas, liberas pronunciavit, pacis artibus conatus excellere. Provincias pedes obibat, reparandis ruinis intentus. In Britannia murum erexit ad 80 passuum millia. Super ruderibus Jerosolymæ urbem construxit, quam a nomine suo *Æliam Capitolinam* appellari voluit. Cum antrum Bethlehemiticum, in quo Christus natus fuerat, magno apud Christianos in honore esse intelligeret, Veneris desuper Adonidisque templum exstruxit. Calvariæ vero montem muris cinxit.

Bellum

Bellum gessit cum Judæis, qui rebellionem rursus moverant. Plura centena eorum millia deleta: Judæa in solitudinem versa. Christiani quoque innocui involuti, & gravi persecutione pressi, donec Hadrianus legeret apologias Quadrati Episcopi & Aristidis Philosophi, pro Christianis scriptas. Obiit anno 138, Imperii 21, ætatis 62.

Articulus III.

S. *Hyginus*, 138. S. *Pius*, 142. S. *Anicetus*, 150.

S. *Hyginus* Græcus, ex Atheniensi Philosopho creatus Pontifex institutos a Christo Sub-Diaconatus & Minorum Ordinum gradus distinctius secrevit ac declaravit. Martyrii palmam retulit anno 42, sedis 4 completo, sub Antonino Pio. 12.

S. *Pius I* Italus, Aquilejæ natus, martyrio vitam consummavit anno 150, sedis 9, sub Ant. Pio; quamvis enim hic Imperator per se ipsum Ecclesiam non sit persecutus, nolueritque, ut Christiana professio habeatur pro crimine, Gubernatores nihilominus & Judices, acclamante & applaudente Infideli populo, in Christianos grassabantur, maxime in summos sacrorum nostrorum Antistites, ut percusso pastore dispergantur oves.

Decretum edidit S. Pius, quod extat apud Gratianum *Dist.* 2 *de consecrat.* quo gravis pœnitentia injungitur illi, cujus culpa ex calice consecrato aliquid stillaverit seu effusum fuerit de sanguine Domini, manifesto argumento præsentiæ realis sanguinis Domini in Eucharistia: cur enim tanta veneratio, tanta cautela, tanta pœnitentia exigeretur, si præter panem & vinum, aut meram figuram nihil agnovissent primi Christiani? Videri possunt hac de re Tertullianus libro de *corona militis cap.* 3, *& Origenes Homilia* 13 *in Exodum.*

S. *Anicetus*, natione Syrus, electus anno 150 vetuit, ne Clericus comam nutriat, ut habetur in libro Pontificali. Ejus tempore S. Polycarpus Romam venit ob controversiam de tempore, quo celebrandum esset Pascha. Contendebat nempe Anicetus cum Concilio Romæ congregato, celebrandum esse Pascha Dominica proxima post lunam decimam quartam mensis Nisan, post æquinoctium vernum, secundum traditionem & morem SS. Apostolorum Petri & Pauli in Occidente observatum. Polycarpus autem cum Orientalibus ad exemplum S. Joannis se referebat. Uterque tamen retinens sui ritus in osculo pacis alter alteri valedixit. Epistolam Aniceti ad Galliæ Episcopos tanquam supposititiam rejiciunt communiter hodierni Critici. Obiit

anno 161, ſedis 11, in perſecutione Marci Aurelii & Lucii veri, quæ fuit quarta, martyrio coronatus.

Articulus IV.

Obſervatio in hæc tempora de Imperat. &c.

13. Ant. Pius. Hadriano in Imperio anno 138 ſucceſſit *Antoninus*, a probis moribus & ſuavi in omnes facilitate *Pius* cognominatus, ab Adriano jam antea adoptatus, a quo diverſam vitæ rationem iniit, ex Italia nunquam, Roma vix unquam egreſſus. Vologeſus Parthorum Rex, lectis ejus litteris, Armeniam, quam occupaverat, ultro dimiſit. Omnia ſua vaſa pretioſa vendidit, ut militi ſtipendia ſolveret, ne ſubditos tributis oneraret; vetuitque, ne quis in jus vocaretur, eo ſolum nomine, quod Chriſtianus eſſet. Seditiones non armis, ſed virtutum majeſtate compeſcere ſolitus: alter Numa dictus ob pacis ſtudium; quapropter barbari quoque controverſiarum ſuarum eundem arbitrum elegerunt, ubique gentium cultus ut pater: dicere auditus, malle ſe unum civem ſervare, quam mille hoſtes perdere, bonique Principis eſſe, non ſemper bellis fremere, & flammas circumferre. Obiit anno 161, Imperii 23, nihilque illi, niſi religio defuit.

Chriſtiana ſub eo Eccleſia in lætas ſegetes excrevit. Inimicus tamen homo ſuperſeminavit zizania, hæreſes inquam, exitiale malum, Hæreſes. & plus omnibus perſecutionibus formidandum. *Valentinus*, monſtrum, ex omni turpitudinis fæce concretum, docuit, 30 eſſe Deos, aliasque fabulas inficetas, & Gnoſticorum ſpurcitias. *Ophitæ* ſerpentem adorarunt, aut potius dæmonem, ſe rurſus transformantem. *Adamitæ*, ſpurci prorſus homines nudi, nuptias damnabant, ut vagæ libidini indulgere poſſent. *Cajani* malum dicebant bonum. *Cerdon* duos Deos fingebat, bonum & malum. Secutus exemplum magiſtri Diſcipulus *Marcion*, pluraque alia figmenta addidit, eo a ſpurcis iſtis hæreticis intenta, ut ſolutis habenis in ſordibus volutari poſſint, cum deplorando nominis Chriſtiani probro, & Gentilium ſcandalo. Per infames autem mulierculas luem fœtentem diffuderunt, ut *Carpocras* per *Marcellinam*, & *Apelles* per *Philumenem*, quas prophetiſſas dicebant.

Articulus V.

S. Soter, 161. *S. Eleutherius*, 172.

S. Soter, patria Campanus, vetuit, ne Monacha pallam ſacram tangat. Romæ collectas indixit, iisque aliarum Eccleſiarum, damnatorum ad metalla, exulumque inopiam ſublevabat. In nuptiis ſolennes a ſacerdote precationes peragi juſſit. Duæ Epiſtolæ Decretales, quæ ejus nomine prodierunt, altera ad Campaniæ Epiſcopos, altera ad Italos, apogryphæ cenſentur. Obiit anno 171, ſedis 8, paſſus ſub Marco Aurelio & Lucio Vero. 14.

S. Eleutherius, natione Græcus, S. Aniceti quondam Diaconus, rogatus per epiſtolam a Lucio Britanniæ Rege, teſte Beda, Fugatium & Damianum viros Apoſtolicos miſit, a quibus Rex edoctus Chriſtianæ religionis myſteria, baptizatusque in ſanctum Principem, imo Apoſtolum evaſit.

Horum Pontificum tempore *quarta* Chriſtianorum *perſecutio* ſæviit, a Marco Aurelio & Lucio Vero accenſa. Occubuere in illa, præter Soterem & Eleutherium Pontifices, illuſtres pro fide pugiles, Polycarpus, Smyrnenſis Epiſcopus, S. Joannis Diſcipulus, totius Aſiæ Primas; S. Juſtinus Philoſophus, natione Syrus, qui duas pro fide Chriſtiana Apologias Imperatoribus obtulit; Lugdunenſes item Martyres multi cum Pontico, 15 annorum adoleſcente. 4 Perſecut.

Articulus VI.

Obſervatio in hæc tempora de Imperat. &c.

Perſecutionem, quod dixi, quartam excitarunt *Marcus Aurelius Antoninus Philoſophus*, & *Lucius Antoninus Verus*, Imperatores, quos, nulla cognatione inter ſe connexos, Antoninus Pius in filios adoptaverat. Geſſerunt Imperium animo concordi, moribus licet inter ſe diſſimillimi. Marcus ſectam vitamque Stoicam profeſſus, Philoſophi nomen integritate & ſeveritate morum implevit. Vix ullum certe plus laudarunt Gentiles Hiſtorici. Virtutum omnium cæleſtisque ingenii virum dicunt, calamitatibus, quæ poſt Pii mortem Romanum orbem invaſerant, proviſum divinitus. 15. Marcus Aurel.

Hinc quippe Marcomanni, Quadi, Chatti, pugnaciſſimæ gentes, quas Pii auctoritas continuerat, totusque Septentrio in arma ruit: inde Parthi Oriensque incumbebant. Alibi ſæva peſtis fameſque de-

paſcebantur Provincias. Chriſtiani ultorem perſecutionis DEUM agnoſcebant: Gentiles Deos iratos dicebant, quod Imperatores mitius in Chriſtianos ſævirent.

Lenivit aliquantum Præſidum perſecutiones Marcus poſt bellum Marcomannicum, perſpecto oculis propriis inſigni prodigio. Dum enim in Quados movit, ab iis interclusus, prope erat, ut ſiti & æſtu cum toto exercitu conficeretur. Sed vexatio dedit intellectum; Chriſtianam legionem, ut DEUM ſuum invocaret, interpellavit. Quod ubi hæc flexis genibus fecerat, cælum repente diffluens imbribus, & coruſcans tonanſque fulminibus in caſtris hoſtium, iſtos perculſos in fugam conjecit, Romanis, potu recreatis, plenam aſſeruit victoriam. Imperator hoc miraculum Romam ad Senatum ſcripſit, mitius que cum Chriſtianis agi præcepit. Mirum foret, quod ad tantam lucem non viderit veritatem, niſi & hodie ſupereſſent, quorum pervicaciam Divina non movent prodigia. Legio autem illa *Fulminatrix* fuit appellata.

Legio Fulminatrix.

Lucius Verus, Collega Marci, luxu & libidine diffluens, mancipium erat ſpurcæ voluptatis, ut in uno palatio virtus & vitium hoſpitarentur. Cum Vologeſus, poſt obitum Pii in Armeniam irrumpens, Romanas legiones, per inſidias oppreſſas, prope deleviſſet, bello Partico ſuſcepto, in Syria conſidens, palam auſus eſt, quæ Romæ clanculum; bellumque quinquennale per Caſſium Legatum geſſit ea felicitate, ut Parthus Armenia ſubmotus, captiſque ad Tygrim uſque urbibus, ad pacem petendam ſit adactus. Lucius vero, qui hoſtem non viderat, dum Romam ad triumphum properat, in Pannonia apoplexia tactus, interiit, anno Imperii nono. Ad decem deinceps adhuc annos ſolus imperavit Marcus Aurelius. Germanos ad Italiæ uſque fines progreſſos, a Pertinace devictos, repulit. Ægyptum jugum excutere molitam per Caſſium Syriæ Præſidem domuit. At hic Parthis & Ægyptiis devictis ferox, a milite acclamatus Imperator, dum adverſus Marcum procedit cum exercitu, morbo periit. Tandem ipſe Imperator Aurelius fato conceſſit Vindobonæ, quæ Vienna hodie dicitur, anno 180, Imperii 19, ætatis 59, in adverſis æque ac proſperis ſibi conſtans, dicere ſolitus, beatum eſſe regnum, in quo Philoſophi regnent, aut Reges philoſophentur.

Lucius Verus.

At veterum Philoſophorum doctrina non ſemper optimos formavit homines; nam *Hermogenes* Philoſophus Stoicus, *Bardeſanes*, ejuſque filius *Harmonius*, *Saturninus*, *Baſilides*, Philoſophi, ut liberius litarent Veneri, deſerta vera Religione, in varias hæreſes prolapſi ſunt.

Hæreſes.

Verum

Verum non tantum per laxam, ſenſibus blandientem, doctrinam ortæ ſunt hoc Sæculo II nefandæ hæreſes, ſed etiam per rigores nimios. Argumento ſit 1 *Tatianus*, Juſtini Martyris diſcipulus, qui præclarum adverſus Gentiles librum ediderat, poſt mortem magiſtri ſui hæreſin *Encratitarum* ſeu continentium procudit, docuitque, nuptias eſſe malas, carnium vinique uſum prohibitum, ſolaque aqua ſacrificium perficiendum. Quaſdam etiam fabulas ex Valentino eſt mutuatus. In varios ramos, ut fieri conſuevit, hæc ſecta ſe diffudit. Tatianus.

2 *Montanus* Phryx & ſe Prophetam, & Priſcam ac Maximillam, a maritis ſuis abductas, Prophetiſſas haberi voluit. Nuptias infames dicebat; nunquam in perſecutione fugiendum: tres in anno quadrageſimas ſervandas obſervari juſſit. Novatianorum præcurſor propter omne fere delictum fores Eccleſiæ præcludi voluit. Vocabantur Montaniſtæ etiam *Cataphryges*, & *Peputiani*, a locis, in quibus viguit hæc hæreſis, per Aſiam etiam & Africam late propagata. Montanus.

3 His erroribus Montani, quod dolendum, irretitus eſt magnus ille *Tertullianus*, tot præliorum Victor, qui Apellem, Praxeam, Hermogenem, Gnoſticos, Judæos, Gentiles tam glorioſe profligaverat. Qui omnes antea ingenii nervos ad defenſionem Chriſtianitatis, ad extirpandas hæreſes, intenderat, immenſis eruditionis & eloquentiæ vehementis fluminibus effuſis, fulgura inter & tonitrua, ſonoros inter fragores reboantia. Tertullianus.

Articulus VII.

S. Victor.

Natione Afer in locum Eleutherii ſuffectus anno 185, Theophilo Cæſareæ Epiſcopo Romam veniente, Concilio convocato, decidit, Paſcha non ipſa decima quarta lunæ die primi menſis more Judæorum eſſe celebrandum, ſed Dominica proxime ſequente, juxta Apoſtolorum traditionem. Argumenta Papæ Victoris erant 1 ne communicemus cum Judæis. 2 Ut in tota Eccleſia ſit uniformitas, cedendum judaizantibus paucis Orientalibus, moremque Occidentalium omnium, & plurium Orientalium ſervandum. 3 Ut honos habeatur Reſurrectioni Chriſti ac diei Dominicæ. Quæ rationes poſtea a Concilio Nicæno & Conſtantino M. ſunt confirmatæ. 16. De paſcate.

Theodotum Coriarium hæreſiarcham Byzuntinum, Divinitatem Chriſti negantem, damnavit, & Eccleſia ejecit S. Victor. Quatuor epiſtolas, quæ ei tribuuntur, ſuſpectas aut apocryphas habent multi.

Hoc unum adverto, argumentum, quo varias primorum Pontificum epiſtolas cum Pagio rejiciunt Critici, quod ſcilicet plura verba inveniantur in epiſtolis aut aliis ſcriptis S. Leonis, aut alterius Pontificis poſterioris, non videri omnino firmum. Cur enim S. Leo uſurpare non potuiſſet aliqua verba priorum Pontificum? Certe, ſi in duobus Scriptoribus inveniantur eadem verba, judicandum potius, quod poſterior ex priore deſcripſerit, aut quod uterque caſu in illa inciderit. Obiit S. Martyr Victor anno 197, ſedis 11.

Articulus VIII.

Obſervatio in hæc tempora de Imperat. &c.

17. Hiſtoria Romani Imperii ex aurea ætate jam in ferream delabitur, ut inquit Dion. Sub Trajano, Hadriano, Antoninis, magnis Principibus, validum ſuiſque nervis probe compactum ſtabat. At vero ſub *Commodo*, degenere Marci Aurelii filio, compage, qua cohærebat, labefactata hiare cœpit. Etenim Commodus, non niſi inane Imperatoris nomen gerens, publicarum rerum cura in *Perennem* rejecta, inter nugas & ſcurrilitates tempus perdidit. Herculis clava armati perſonam indutus, multos velut Stymphalides mactavit, etiam primarios viros, ipſumque Perennem, per quem Imperium adminiſtraverat, ſuffecto Cleandro Servo, quem populus interemit, ac paulo poſt Narciſſo gladiatore duce ipſum etiam Commodum, anno 193, nominis Imperialis 13, æt. 32.

Commodus.

Chriſtianis ab eo quies, verſa in ipſos gentiles crudelitate, plectente Nemeſi Chriſtianorum perſecutores, magiſtratus potiſſimum, ut per talem Imperatorem proprium ſanguinem funderent, qui toties ſitiverant alienum.

Ad ruinas jam prolabens Imperium in plura diſperſum eſt capita a nece Commodi. *Helvius Pertinax*, e Grammatico miles, e milite ad Præfecturam urbis evectus, atque a Senatu jam ſexagenarius dictus eſt Imperator. Sed poſt tertium menſem Imperii a militibus, qui ſeveros ejus mores ferre non poterant, eſt interemptus: dignus Princeps meliore ævo, quod Curios Fabricioſque ferre poſſet.

Helvius.

Parricidæ vænale Imperium *Didio Juliano*, plus offerenti, detulere. At Senatus & populus, averſatus turpem nundinatorem, capitis damnatum altero menſe, Severo cum copiis ex Pannonia veniente, neci tradiderunt; electuſque eſt Imperator *Septimius Severus*, qui duos potentes æmulos nactus eſt, copiarum Duces, Albinum in Britan-

Didius.

Britannia, & Nigrum in Syria, quos ſui pariter exercitus Imperatores ſalutarunt.

Severus Nigrum, pluribus prœliis fractum capit necatque. Byzantium, Nigro amicum, triennio obſeſſum expugnatumque, in vicum converſum, humanarum rerum viciſſitudine caput futurum orbis. Albinum primo Severus Cæſarem, at Nigro debellato, hoſtem dixit. Commiſſum ad Lugdunum ingens prælium, in quo Albinus cecidit, Lugdunumque vaſtatum eſt. Septimius Severus.

Sublatis competitoribus ab extremo Occidente in Orientem converſus Parthos Meſſopotamia, quam civilis belli tempore occupaverant, devictos expulit. Ex æois rurſus plagis in occiduas rapto milite, Britanniam compoſuit, Romanumque Imperium per eam latius protendit; nunquam enim tota fuit ſubacta.

Articulus IX.

Obſervatio in Sæculum II Eccleſiæ.

De Diſciplina & Viris Illuſtribus Sæculi II.

Diſciplinam Sæculi II deſcripſit S. Juſtinus Martyr in ſuis Apologiis duabus, quarum alteram Antonino Pio, alteram Marco Aurelio obtulit. Secundum has Chriſtiani die ſolis ſynaxin ſacram celebrant, convenientes ex agris etiam & oppidis. Prælegitur aliquid ex S. Scriptura, quam is, qui præeſt, explicat, cum adhortatione, ut obſervetur. Sermone finito ſurgunt omnes, & comprecantur. Is, qui præeſt, conſecrat panem & vinum, aqua temperatum. Unuſquiſque ex conſecratis participat, atque ad eos, qui abſunt, dantur Diacono perferenda. 18.

Hæc ſacræ Euchariſtiæ participatio ſingulis ferme diebus fiebat a primis Chriſtianis. Poſt ſumptam Euchariſtiam Agapen ſeu convivium ſimul agebant. Infantibus etiam miniſtrabatur Euchariſtia. Graſſante perſecutione in manus laicorum dabatur, domum deferenda, & aſſervanda; fœminæ illam mundo ſtrophiolo excipiebant. Tempore Paſchali preces ſtando peragebant. Signum crucis frequenter faciebant.

Sacrarum imaginum rarior erat uſus ob furorem Gentilium, & quia timendum erat, ne populi, recens converſi, eas tanquam idola adorarent. Pro vivis & defunctis orabant & ſacrificium offerebant.

Catechumeni seu baptismum petentes, alii dicebantur *Audientes*, necdum satis instructi: alii *Competentes*, satis jam præparati. Baptismus conferebatur trina immersione in aquam, cum invocatione SS Trinitatis, & iisdem ferme ceremoniis Catechismi, exorcismi, insufflationis, unctionis, &c. Has ceremonias exponunt Tertullianus in libro de Bapt. S. Cyrillus Hierosolymitanus in Catechesibus, aliique Patres. Conferebatur autem (extra casus necessitatis) Baptismus in pervigiliis Paschæ & Pentecostes.

Qui post Baptismum in grave ac publicum delictum erant prolapsi, gravi pœnitentia plectebantur. Clerici in communi vivebant de oblationibus fidelium, quarum administratio erat penes Episcopum. Ordinationes & electiones Ecclesiarum Præsulum fiebant cum consensu populi, vel antecedente, vel concomitante, vel consequente.

Hæreses variæ grassabantur, de quibus jam aliquid memoravi. Sed habuit Ecclesia strenuos adversus eas defensores; dolendumque, quod aliquorum opera vel ex integro vel ex parte interierint. Tales sunt Apologiæ Quadrati & Aristidis Atheniensis Philosophi: Historia Ecclesiastica Egesippi. Extant autem adhuc genuina

S. Justinus. opera 1 *S. Justini M.* præter geminam Apologiam pro Christianis, Dialogus cum Tryphone Judæo, Parænesis ad Græcos. Alia multa ejus opera injuria temporis interierunt.

2. Floruit eodem hoc Sæculo II. *Clemens Alexandrinus* Pantæni

Clemens Alexand. Stoici Discipulus, Origenis Præceptor, patria Atheniensis, Presbyter Alexandriæ & in schola ibidem Magister, sacra & profana eruditione clarus, scripsit octo libros *Stromatum*: adhortationem ad gentes, aliaque plura, quæ non amplius extant.

3. *S. Irenæus*, natione Græcus, Lugdunensis in Gallia Episco-

S. Irenæus. pus, S. Polycarpi Discipulus, anno 202 martyrio coronatus. Ex ejus operibus supersunt quinque libri adversus hæreses, Valentini potissimum; reliqua perierunt.

4. *Tertullianus*, natione Afer, patria Carthaginensis, Presbyter,

Tertullian. multa scripsit, dum adhuc esset Catholicus, uti Apologiam, libros ad Nationes, de præscriptione contra hæreticos, de Baptismo, de patientia, de testimonio animæ, de virginibus velandis, de pœnitentia, de Idololatria, de spectaculis, de carne Christi, de resurrectione carnis, de corona militis, de oratione, ad Scapulam Africæ Præfectum, ad Martyres, ad uxorem, adversus Judæos, Gnosticos, Valentinum, Marcionem, Hermogenem, Praxeam &c. postquam vero infelix Zelator ad Montanistas defecit, & Ecclesiam impugnare cœpit, ex livore, ut putat Baronius, quod Victor, gentilis suus, in

Pon-

Pontificatu ſibi fuiſſet prælatus, ſcribere perrexit de Monogomia, de fuga in perſecutione, de jejuniis, de pudicitia & caſtitate. Alia non amplius extant. Præter Montani autem hæreſin docuit, animam eſſe corpoream, eamque ex traduce propagari, animas juſtorum ante Judicii diem non recipi in cœlum, atque regnum Chriſti per mille annos in terris futurum: hæreticos rebaptizandos: ſecundas nuptias tanquam ſtupra damnandas: fugam in perſecutione eſſe illicitam. Unde Gelaſius Papa in Concilio 70 Epiſcoporum ſcripta Tertulliani apogrypha declaravit.

Apologias pro Chriſtianis ſcripſerunt *Melito* Sardicenſis Epiſcopus, *Athenagoras*, *Miltiades*, *Tatianus*, poſt mortem S. Juſtini Encratitarum auctor.

Ex profanis Scriptoribus hoc Sæculo floruerunt, ſub Trajano *Plutarchus*, qui Græcos & Romanos Heroes inter ſe comparat: *Plinius junior*, cui nihil niſi vera Religio defuit: *Svetonius*, qui 12 primorum Imperatorum vitia potius quam vitam ſcripſit: *Florus*, qui Livii Decades in ſynopſin contraxit. *Cornelius Tacitus*, acumine & ſententiarum pondere celebris, ſtylo confragoſo, & ſublimiore, quam Hiſtoria exigat, Cæſarum vitas multaque de veteri Germania ſcripſit, incipiens a Tiberio, deſinens in Veſpaſiano. Plutarchus. Plinius jun. Sveton. Tacitus.

Sub Hadriano inclaruerunt *Ptolomæus* Alexandrinus, Aſtronomiæ decus, & *Gellius*, in Noctibus Atticis lucem quærens. Sub Antonino Pio *Galenus* Pergamenus, Medicus alter ab Hypocrate; *Juſtinus* Hiſtoricus, Trogi Pompeii compilator; *Diogenes Laertius*, qui non tam dogmata, quam exempla Philoſophiæ ſcripſit. Sub M. Aurelio *Hermogenes* Rhetor, *Philoſtratus* Sophiſta, *Apulejus* Afer Magus, *Lucianus* ex Chriſtiano Atheus, impuris Dialogis & Satyris præclarum ingenium fœdavit. *Appianus* Alexandrinus Hiſtoricus, apprime eruditus & utilis; *Aphtonius*, cujus extant apophtegmata Rhetorica: ſub Commodo *Pauſanias* Hiſtoricus Græcus. Ptol. Gellius. Galenus. Laertius. Lucianus. Pauſanias.

CAPUT III.

SÆCULUM III.

Orcus ultimas ſuas vires exerere viſus eſt, per tyrannidem & hæreſin, ad extirpandam funditus Chriſti in terris Eccleſiam. Decianis illis, Valerianis, atque Diocletianis procellis proh quantum ſanguinis 19.

fusum est. Novatiani, Sabelliani, Manichæi vi tota incubuerunt, ut eandem in exitium darent.

At stetit illa cedri instar turbinibus impulsa fortior, & velut aqua agitata purior; dum enim utraque illa Erynnis rabiem suam æstusque despumat, Religio tantopere est propagata, ut dimidia minimum Romani Imperii pars Christiana evaderet, & eventus comprobaret, quod Tertullianus de gentibus scripsit: *dum metimur a vobis, augemur. Sanguis Martyrum est semen Christianorum.*

Præibant exemplo summi Pontifices, 14 omnino, sancti omnes, gloriosis callem signantes victoriis. Prostrata hæresum monstra per sacra Concilia. A Patribus per doctissima scripta defensa Ecclesia, vitæ sanctimonia & miraculis illustrata.

Articulus I.

S. Zephyrinus, ab anno 197. *S. Callistus,* 217. *S. Urbanus,* 222.

S. Zephyrinus, Romanus, statuit, ut ordinationes publice in Ecclesia peragerentur, atque ut Episcopo celebranti assisterent omnes sacerdotes illius Ecclesiæ. Montanistas, & ipsum etiam Tertullianum & Proclum anathemate perculit. Ex quo patet, quam falso ei objiciatur, quod Montanistis faverit. Pacem quidem eis dederat, quia Catholicos se simulabant, sed melius informatus eos damnavit. Origenem Christi causa profugum cum paterna charitate Romæ suscepit. Falsum est, Marino teste, quod in idololatriam aut homicidium lapsis omnem pœnitentiam & reconciliationem negaverit. Tertulliano Montanistæ in hac re non est credendum.

Sub hoc Pontifice erupit *quinta Ecclesiæ persecutio* gravissima anno 202 decimo Severi Imperatoris, occasione militis Christiani, qui in triumpho coronam seu laurum capiti imponere recusavit. Displicuit id Catholicis (cum gestatio talis lauri res esset indifferens, & nullatenus religionis professiva) placuit tamen Tertulliano, qui in laudem hujus facti librum scripsit de *corona Militis.* Persecutio autem illa erat sævissima, tenuitque per novem annos, usque ad mortem videlicet Severi. Præter innumeros alios occisus est S. Irenæus, Episcopus Lugdunensis. Credebantur adesse Antichristi tempora. Cum Leonides Alexandriæ ad martyrium duceretur, Origenes ejus filius, tunc adolescens, vix domi a matre contineri poterat, quo minus patrem ad mortem sequeretur. Obiit S. Zephyrinus anno 217, sedis 20.

5 Persecutio.

S. Cal-

S. Calliſtus Romanus, de quo in Pontificali Romano memoratur, quod conſtruxerit cemeterium in via Appia, ubi multi Martyres requieſcunt, & hodiedum *Cemeterium Calliſti* appellatur; tandemque poſt diuturnum carcerem, famem & diuturna verbera, e feneſtra in puteum præcipitatus Martyrii coronam adeptus eſt, anno 222, ſedis 11. Jejunium quatuor anni temporum novo Decreto firmavit.

S. Urbanus, Romanus, Valerianum, Cæciliæ ſponſum, ejuſque fratrem Tiburtium, & Maximum, cubiculi Imperatoris Præfectum, baptizavit, & ad martyrii lauream perduxit: ad quam & ipſe ſecutus eſt anno 230, ſedis 8. Vaſa ſacra, ex argento confecta, ab eo fuiſſe adhibita, refert Pontificale Romanum, non tamen negat, ea jam antea fuiſſe in uſu, præſertim in Miſſæ ſacrificio. Quod autem Confirmationis Sacramentum inſtituerit, mendacium eſt centuriatorum. Chriſtus illud inſtituit, & jam Apoſtoli illo uſi ſunt, *Act.* 8. & 19. Tertullianus, antiquior S. Urbano, ſæpius de eo mentionem facit, ut *de Bapt. &c.*

Articulus II.

Obſervatio in hæc tempora de Imperatoribus aliiſque.

Septimius Severus, ſublatis æmulis, *Plautiano* genero ſuo gubernandum ſe tradidit, ad ſummam potentiam provecto. Sed quam inſtabilis rota volvit res humanas! mox alter velut Sejanus, proditionis a Caracalla poſtulatus, in ipſo Imperatoris cubili confoditur. 20. Plautianus.

Obiit Severus anno 211 Imp. 17, æt. 65. Gente fuit Afer, patria Tripolitanus, ac propterea multitudini minus gratus, quamvis defluenti Imperio neceſſarius, cui ſuam majeſtatem & amplitudinem reſtituit. Præter belli artes eximias, doctorum virorum amator & cultor: quos inter ſummi Juriſconſulti *Papinianus* & *Ulpianus*, magna pars Romani Juris. Imperium reliquit validum, quod 32 legiones tuebantur: omnibus forte anteponendus Imperatoribus, niſi dotes præcellentes immani in Chriſtianos crudelitate fœdaſſet, & filium genuiſſet *Caracallam*. Sept. Severus. Ulpianus. Caracalla.

Nihil is patris præter ſævitiem habuit: homo leviſſimus ſimul & ſanguinarius, *Getam* fratrem & collegam Imperii, a patre deſtinatum, ſeque multo meliorem, ad gremium matris fugientem confodit, atque viginti hominum millia, Getæ faventium, & inter eos magnum *Papinianum*, trucidari juſſit. Regibus paſſim fidem fregit & gulam. Armeniæ Regem amice evocatum interemit. Orbem terrarum ſpoliavit, Geta.

ut milites ditaret, & propudiosis spectaculis indulgeret. Celtis bellum indixit, & pacem emit. Alexandrum M. se dixit & sedecim Macedonum millia in phalangem composuit. Sed nugas ejus narrare piget. Ut tamen magnum quid ausus videretur, in Parthos movit, sed in ipso itinere a suis fuit occisus, anno 218, Imp. 6, æt. 29.

Macrinus. *Macrinus*, natione Maurus, Prætorii Præfectus, cujus insidiis *Caracalla* perierat, Imperator dictus a milite, a Rege Parthorum bis victus pacemque emere coactus, a militibus occisus cum filio, vix alterum Imperii annum auspicatus: postquam fuit venator, pugil, ludimagister, Notarius, miles, Dux, Imperator, nihil.

Heliogabalus. Fœminarum artibus intrusus est *Heliogabalus*, quam ætate juvenis, tam moribus corruptus: novum Imperii portentum, & Sardanapalus sui sæculi. Magnus hic nugator quarto anno nugarum a Prætorianis confossus periit, æt. 18.

Alex. Sever. Suffectus est ab exercitu *Alexander Severus*, Heliogabali consobrinus, sedecim annorum juvenis, at senili prudentia, consilio, morum maturitate ætatem compensans: in palatio justus, in castris severus, in pugna fortis, prioris monstri delevit infamiam. Revocata veteri Quiritum disciplina, victis in Oriente Persis, Mauris in Africa, cum ad Germanicum bellum se accingeret, a militibus cum Mammæa matre ob severitatem est interfectus, anno 236, Imp. 13, æt. 29, dignus, qui semper imperaret, dignus nomine, & Alexandri victoriis. Nullus Ethnicorum Principum propius ad naturæ leges accessit, legum ipse multarum conditor, per Ulpianum maxime, quem objectu propriæ purpuræ protexit.

Ulpianus. Quamvis autem Ulpianus iniquo esset in Christianos animo, Alexander tamen illis favit, pluresque in aula ex iisdem habuit; quin Christum coluisse dicitur, eique templum voluisse construere, persuasum a Mammæa matre, ab Origene imbuta fide Christiana. Hoc certum, plurimum sub hoc Principe auctam Christianam Ecclesiam.

Finis regni Parthici. Defecerat circa hæc tempora in Artabano IV, *Arsacidarum* ultimo, *regnum Parthorum*, quod 400 annos steterat, & unum potissimum obstitit, quo minus Romanorum Monarchia fieret universalis, insignes sæpe clades ab eodem passa: instauratumque iterum *Regnum Persicum* ab *Artaxerce*, obscuri ante generis homine, qui (ut Miriweis & Kulican nostra ætate) adversus Artabanum, Dominum suum rebellis, trino eundem prælio fusum profligavit, Regnumque ad Persas transtulit. Romanos dein invasit, eosque Armenia, Messopotamia, Syria, & Asia minore ad usque ferme Hellespontum exuit. Verum ab Alexan-

Instauratio Persici.

dro

dro Severo, quod dixi, deviĉtus, in Perſiam fuit retruſus. Manſit deinceps regnum Perſicum in Artaxercis familia uſque ad Sæculum VII.

Floruit hoc tempore *Origenes*, ſublimis & incomparabilis ingenii, ſui ſæculi ſtupor, ſequentium error, cupidus Martyrii, quod ſenex Origenes. horruit, notior peccans quam pœnitens, novus Salomon. Quamvis irregularis, quod ſe ipſum abſcidiſſet, ſacerdos tamen ordinatus, multas moleſtias tulit. Hanc defeĉtionis cauſam aſſignant quidam. Crediderim, ubertati ingenii confiſum nimium. Docuit autem, Filium Dei minorem eſſe Patre, & Spiritum S. Filio: circumſcriptam eſſe Dei potentiam: animas creatas ante corpora: Chriſtum paſſum pro dæmonibus ſicut pro hominibus, illosque ſalvandos; ſicut etiam alios damnatos. Ignem inferni allegorice intelligendum: aſtra eſſe animata. Liberi arbitrii vires extollendo, gratiæque neceſſitatem negando, Pelagio prælufit.

Floruit quoque *Dion Caſſius*, rerum Romanarum ſcriptor diligens, apud Alexandrum Imperatorem, prout doĉti omnes, valens gratia. Dion. Ex ejus hiſtoria multa ſunt deperdita, quæ Xiphilinus aliquantum ſupplevit.

Articulus III.

S. Pontianus, 230. *S. Antherus*, 235. *S. Fabianus*, 236. *S. Cornelius*, 250.

S. Pontianus, Romanus, calumnia circumventus in Sardiniam relegatus Pontificatu ſe abdicavit, poſtquam illum 5 annis geſſit, ac paulo poſt ſub Maximino Imp. martyrium ſubiit. Duæ illi tribuuntur Decretales Epiſtolæ, quæ ſuppoſitæ judicantur. Objiciunt ei hæretici, quod dixerit, per ſacerdotes Chriſti corpus *confici*. Sed hoc ipſum dixerunt ſummi Eccleſiæ Doĉtores, Auguſtinus, Chryſoſtomus, Hieronymus, qui *Epiſt.* ad *Heliod.* ait de ſacerdotibus: *Corpus Chriſti ſacro ore conficiunt*, ſacramentaliter videlicet, ponendo illud ſub ſpeciebus panis. 21.

S. Antherus, Græcus, menſe jam altero ſui Pontificatus Martyrii lauream obtinuit, quod geſta Martyrum juſſiſſet conſcribi, & in Eccleſia recondi. Epiſtola una illi aſſignatur, quam Critici ſuſpeĉtam habent, quod ex poſterioribus ſcriptoribus eſſet colleĉta.

S. Fabianus, Romanus, anno 236 ſubrogatus Anthero, cum in ſacro Comitio columba capiti ejus inſediſſet, teſte Euſebio *Hiſt. Eccleſ. lib.* 6, *cap.* 29, cum S. Clemens ſeptem Notarios conſtituiſſet, qui geſta Martyrum diligenter annotarent, Fabianus ſeptem ſubdiaco-

nos eis ſubſtituit, ut hoc negotium majori cum accuratione executioni daretur. Plura cœmeteria ſubtus terram fieri juſſit pro Martyribus, in quibus Fideles ſacram ſynaxin ſumebant, & deinceps orandi cauſa frequentata ſunt. Tandem ſub Decio acceſſit & ipſe ſanctis martyribus, anno 250, ſedis 14, ſepultus in cœmeterio Calliſti via Appia.

S. Cornelius, Romanus, Cleri & populi ſuffragio electus eſt anno

Novatianus. Antip. 250, inſurrexit adverſus eundem *Novatianus* Presbyter Romanus, qui ex Philoſophiæ peritia nomen ſibi comparaverat, primus Antipapa ſchiſma induxit. Quare Cornelius ſynodum Romæ congregavit 60 Epiſcoporum, aliorumque ſacerdotum multo plurium, a quibus Novatianus cum ſuis damnatus & anathemate percuſſus eſt.

Non ſtitit Novatianus in ſolo ſchiſmate: addidit hæreſin; Eccleſiam lapſis in perſecutione aut poſt baptiſmum non poſſe dare veniam, aut quantumcunque pœnitentes recipere: ſecundas nuptias eſſe damnandas, Bigamos excommunicandos. Contra Novatianum proin & ejus aſſeclas, præter Concilium Romanum, duo alia ſunt celebrata, alterum Carthagine a S. Cypriano, alterum Antiochiæ a Demetriano Epiſcopo, in quibus definitum, lapſis poſt plenam ac diuturnam pœnitentiam dandam eſſe pacem & abſolutionem a peccatis.

Novatiano ſchiſmatis ſocius aut omnino auctor fuit *Novatus*, Car-

Novatus. thaginenſis Presbyter, propter ſcelera metu pœnarum ex Africa Romam profugus. Quam bene novatoribus iſtis nomen ſuum convenit. Per centum prope annos deinceps Romæ, præter Catholicum, Novatianus fuit Epiſcopus, ad Cœleſtini I videlicet uſque tempora.

Cornelius Papa martyrium ſubiit anno 252, ſedis 3. Acta ejus & Epiſtolæ duæ, quæ circumferuntur, cenſentur ſuppoſitæ. Objiciunt ei hæretici, quod ſolam aquam in Miſſa offerendam decreverit. Sed falſiſſimum eſt, nullo teſte idoneo probatum. Genuinæ cenſentur 4 ejus epiſtolæ ad Fabianum, & aliæ 4 ad Cyprianum.

Articulus IV.

Obſervatio in hæc tempora de Imperatoribus & aliis.

22. Poſt necem præmaturam Alexandri, magni Principis, primus abs-

Maximinus. que ullo Senatus Decreto, militari auctoritate purpuram rapuit *Maximinus* Thrax, opilio, vaſto corpore, portentoſis viribus propter morum eruditatem & immanitatem dictus Cyclops & Buſiris, in omne hominum genus graſſatus tyrannide, ſævitie Imperium ſtabiliendum ratus, atque accerſendam auctoritatem, quam natalium obſcuritas &

morum

morum barbaries negaverant. Devictis Germanis dum in Sarmatiam legiones ducit, quarto tyrannidis anno prima ab eo defecit Africa, quæ Proconfulem fuum *Gordianum*, jam octogenarium cum filio, invitum & reluctantem, intentatis etiam gladiis ad Imperium traxit. Senatus quoque cum univerfa Roma Auguftum falutavit.

Verum Gordianus, dum cum Capelliano, Numidiæ Præfide, Maximino adhærente, confligit, victus & interfectus eft cum filio. Gordianus fen.

Senatus Romanus vel Maximino vel fibi pereundum cernens, *Maximum* & *Balbinum*, viros confulares Imperatores renuntiat, iisque *Gordianum juniorem*, fenioris nepotem, adjungit, ut ex his triumviris Imperator conflaretur. Maximinus his intellectis, omiffo bello Sarmatico, magnis itineribus Romam contendit, ferro flammisque omnia deleturus. Sed materia cædis erat, non caufa. Cum enim in via Aquilejam, fibi inimicam, obfideret, militefque fæpius repulfos haberet crudeliter, ab illis cum filio, ejufdem cum patre ferocis ingenii, eft interemptus, anno 237, Imp. 2, æt. 60.

Sextam is *perfecutionem* in Chriftianos concitavit, dum Epifcopos & facerdotes ferali edicto morti addixit, æquatis folo templis, quæ Alexandri conniventia fuerant conftructa. Alii cum Gravefando eam perfecutionem univerfalem dicunt, alii cum Francifco Pagio in *Breviario Hiftorico-Chronol. fumm. Pontif.* particularem & localem affirmant. 6 Perfecutio.

Trucidato Maximino, rediit pax Ecclefiæ fub *Gordiano juniore*, qui, occifis a militibus Maximo & Balbino triumviris, folus imperavit, & quidem majore prudentia, quam a juvene 16 annorum exfpectaffes. Sed dirigebatur confiliis Miffithei foceri fui; quo Duce expeditionem fufcepit in Perfas, qui fub Sapore Rege, Artaxercis filio, Italiæ jam imminebant, fed a Gordiano ultra Tygrim funt repreffi. Gothi infuper, Sarmatæ, & Germani victi. Quis non crederet, tantam virtutem diuturno Imperio coronandam? at vita Imperatorum ftamen Parcarum effe videbatur. In ipfo juventutis flore fecundoque victoriarum curfu fuccifus eft a Philippo Arabe, anno 244, Imperii 6, ætatis 22. Gordianus jun.

Sceleris præmium *Philippo* Imperium fuit, quod una cum *Philippo filio* adminiftravit, futurus brevi pro fcelere victima; nam cum *Decium* legatum in rebelles Pannones mififfet, intendit arcum, quo peteretur. Decius etenim a rebellibus dictus Imperator, Philippos acie victos interemit, anno 249, Imperii 5. Philippi.

Controverfia eft inter eruditos, an duo Philippi Imperatores facti fuerint Chriftiani? Affirmant Eufebius *Hift. Ecclef. lib. 6, cap. 34.* Baronius, Daniel Huetius, Caffiodorus, Paulus Orofius, Vincentius An fuerint Chriftiani.

Liri-

Lirinensis, & ipse etiam S. Hieronymus, secuti Eusebium, & acta S. Pontii Martyris, in quibus dicitur, S. Fabianum Papam duos illos Imperatores baptizasse.

Negat Ant. Pagius, Baronii censor, multique alii, eo quod teste Lactantio, Eusebio coævo, & Crispi Principis Præceptore, Constantinus M. primus fuerit Christianus Imperator. Citantur etiam pro hac sententia S. Ambrosius, & Sulpitius Severus, probantque ex silentio scriptorum Gentilium, item ex eo, quod anno 247, urbis Romanæ millesimo, more Ethnico ludos sæculares celebrarint: adduntque, acta S. Pontii esse conficta: Eusebium esse deceptum, aut ejus Historiam in hac parte fuisse interpolatam; idem de aliis auctoribus dicunt. Igitur adhuc sub Judice lis est, cum potuerint post ludos sæculares converti, dum adhuc per biennium fuerint superstites & clam Gentilibus baptizari potuissent. Constantinus autem ideo fortasse primus Imperator Christianus dicitur, quia aperte & cum splendore Christum professus est, Religionemque Christianam, non attento Gentilium murmure, magno cum animo introduxit, & palam protexit atque illustravit. Unde non est improbabile, Philippos, præsertim patrem, calm fuisse baptizatos, & quidem a S. Fabiano Papa.

Decius. Quantum autem Gordianus & Philippi faverunt Christianis, tantum *Decius*, ex Pannonia ortus, eandem *Persecutione* 7 afflixit.

7 Persecutio. Immanis quippe hic tyrannus nihil prius habuit, quam eosdem dira laniena mactare. Sed non diu sævire licuit; altero siquidem anno vix evoluto, iisdem artibus Imperium amisit, quibus adeptus est; nam a Gothis, quorum nomen hoc tempore inclaruit, bello oppressus, filio in conspectu patris perempto, voragine, dum fugeret, haustus periit, anno 251, æt. 50.

Gallus & Volus. Instructor tragœdiæ *Vibius Gallus*, copiarum Præfectus, qui barbaris eum prodidit, atque Imperium, cui dudum inhiaverat, retulit; a quo tamen altero mox anno ab *Æmiliano*, Pannoniæ Præfecto, dejectus, atque, quod Romam Scythis vectigalem fecisset, cum filio *Volusiano*, quem in Imperii consortem assumpserat, a militibus occisus est, anno 253, ætatis 47.

Æmilianus. *Æmilianus* non ultra trimestre gustavit imperandi dulcedinem, cum a militibus pariter fuit trucidatus; suffectus *Valerianus*, qui ultra mortem aliquid invenit, quo miser esset.

Arti-

Articulus V.

S. Lucius, 252 *ad* 253. *S. Stephanus*, 254 *ad* 257.
S. Sixtus II, 257 *ad* 258. *S. Dionysius*, 259 *ad* 269.
S. Felix I, 269 *ad* 274.

S. Lucius Romanus, constituit, ut duo Presbyteri, & tres Diaconi semper comitentur Episcopum, ejus vitæ & actionum testes; a Gallo & Volusiano, qui Decianam persecutionem sunt prosecuti, missus in exilium, confessor obiit; quamvis aliqui eum Martyrem nominent. Tribuitur ei Epistola ad Galliæ & Hispaniæ Episcopos. 23.

S. Stephanus Romanus constituit, ut Ecclesiæ Ministri tantum in Ecclesia sacris vestibus uterentur. Gravissima sub eo orta est controversia de baptismo, ab hæretis collato, de qua alias prolixius disserui. S. Cyprianus cum Afris Episcopis in tribus Conciliis Carthaginensibus censuit, baptizatos ab hæreticis esse rebaptizandos. S. Stephanus cum Synodo Romana illi rescripsit, nihil in hac re esse innovandum, sed, quod traditum est, observandum. Nunquam tamen Afros & Asianos rebaptizantes, communione sua exclusit, cum ea res necdum esset tunc definita. Sed, quamvis acerbiores litteræ ultro citroque sint scriptæ, communionem tamen inter se retinuerunt.

Lis de rebaptizandis.

Protestantes hac lite contra Romanos Pontifices abutuntur; sed cogitare deberent, potens inde argumentum pro infallibilitate Pontificia erui. Stabant adversus S. Stephanum, S. Cyprianus, vir doctissimus cum Conciliis suis Africanis, admodum numerosis, S. Firmilianus cum Conciliis suis Asiaticis. Sed stetit veritas pro S. Stephano, prout ipsi Protestantes fateri debent, a Concilio Nicæno Generali edocti, & propria sua praxi; non enim Proselytos suos rebaptizant. Falsum autem omnino est, quod S. Stephanus eum etiam Baptismum approbarit, in quo debita materia & forma non adhibetur.

Martyrium subiit in persecutione Valeriani & Gallieni anno 257, postquam Ecclesiam gubernasset annis 4, mensibus 2, diebus 21, ut refertur in Chronico S. Damasi. Acta S. Stephani apud Surium ad 2 Aug testantur, eum in cryptis Martyrum assidue Missas celebrasse, eique, dum celebraret, caput fuisse amputatum. Duæ eidem attribuuntur epistolæ, quas serius scriptas multi existimant.

S. Sixtus II, Græcus, SS. Petri & Pauli corpora ad catacumbas transtulit, ut securius laterent. Passus est in eadem persecutione anno sedis necdum exacto. Post triduum eum secutus est S. Laurentius,

primus ejus Diaconus, prout Sixtus ei prædixerat. Vacavit autem tunc Sedes per annum ferme integrum, Presbyteris Romanis Ecclesiam administrantibus. Duæ Epistolæ Decretales, quæ ei attribuuntur, ex recentiorum Pontificum, conciliorumque Decretis compilatæ censentur.

S. Dionysius, cum Ecclesiarum Rectores in persecutione fuissent martyrio sublati, quantum potuit, rursus supplevit. Duas Synodos Romæ celebravit. Primam in causa Dionysii Alexandrini; cum enim

Dionysius Alex. accusatus.

is Sabellium, hæreticum in Lybia natum, distinctionem inter Divinas Personas negantem confutasset, accusatus est a Pentapolitanis Romæ apud Dionysium Papam, quod distinctionem in ipsa etiam natura Divina assereret. Citatus itaque Romam ad Papam, promptus paruit, & Apologiam pro se misit per procuratorem: hac aliisque ejus libris in synodo examinatis, erroris expers est declaratus, atque per calumniam accusatus. Ecce! quo Sæculo tertio causæ majores ad Judicium fuerint delatæ, quis Judex agnitus.

Alterum Concilium Dionysius Papa celebravit Romæ in causa Pauli Samosateni Episcopi, Divinitatem Christo detrahere conantis, prout refert Baronius; sed Pagius uterque Concilium istud celebratum negat. Hoc certum, eundem damnatum esse in Concilio Antiocheno, prout alias dixi, scriptamque ea de re a Patribus Antiochenis Synodicam Epistolam ad Dionysium Papam, evidenti rursus argumento, ad quem Asiæ etiam Episcopi causas majores referrent.

Obiit Dionysius anno 269, sedis 10. Duæ ejus Epistolæ Decretales a multis rejiciuntur tanquam apocryphæ. Genuina tamen censetur, quam contra Sabellianos scripsit.

Felix I, Romanus, ritum supra *memorias*, seu super sepulchra Martyrum Missas celebrandi innovavit. Ecce usum celebrandi Missas! ecce cultum sacrarum Reliquarum! inde profluxit consuetudo, consecrandi altaria cum sacris Reliquiis, in altari posit. Obiit anno 274, sedis 5, ante persecutionem Aurelianam. Tres Epistolæ Decretales ei censentur suppositæ.

Articulus VI.

Observatio in hæc tempora de Imperatoribus & aliis.

24. Valerianus.

Valerianus, Censor ante, moribus & vita illustris, occiso Æmiliano, anno 254 admotus Imperio, primo quidem sibi constabat, virtutis prioris tenax. At, quæ est mentium humanarum inconstantia,

mox

mox in tranſverſum actus, *perſecutione octava* immani crudelitate inChriſtianos ſæviit, Macriano mago furorem ac rabiem inſpirante. Cœpit ea perſecutio anno 257, & anno 259 deferbuit. Rapuit ea procella Stephanum & Sixtum Pontifices, cum S. Cypriano, & innumeris aliis. 8 Perſecutio.

Sed caro tyranno ſtetit ſua crudelitas; nam ingruentibus undique hoſtibus, Gothis, Scythis, Perſis, diſcerpebatur Romanum Imperium. Valerianus, aſſumpto in conſortem *Gallieno* filio, & Occidenti præfecto, in Orientem adverſus Perſas duxit exercitum; ſed a *Sapore* eorum Rege victus captuſque, eidem equum inſcendenti pro ſcabello ſervire debuit, ferreæ dein caveæ incluſus ad ludibrium beſtiæ inſtar fuit circumductus, tandemque abſtracta cute, toto corpore fœde dilaniatus, ſi quis unquam mortalium, miſerrime periit, vindicante Numine lanienas Chriſtianorum. Capti ingenti numero Romani crudeliſſime pariter ſunt habiti. Pœnæ.

Patre capto & in vinculis relicto, ſolus imperavit *Gallienus* filius, imo triginta Imperatores, vel potius tyranni; cum Provinciarum Præſides & militiæ Duces paſſim, aſſumpto Imperatoris titulo inteſtinis bellis Imperium diſcerperent. Gallienus.

Domeſticis tumultibus ruiniſque acceſſere hoſtes exteri, uſi occaſione diſſolutæ compagis, in ipſa Imperii viſcera perruperunt. Sapor, ſecundus Perſarum Rex, Armeniam, Meſſopotamiam, Syriam, omniaque ad Helleſpontum & Ægæum uſque ſubegit. Germani per Alpes Rhœtiæ, Pannones, ac Scythæ per Illyricum in Italiam penetraverant, vaſtatis undique florentiſſimis provinciis. Franci & Alemanni Galliam, Hiſpaniamque diripiebant. Dacia in perpetuum amiſſa. Græcia, Macedonia, Illyricum a Gothis, Dacia & Pannonia a Sarmatis, Africa, Ægyptus, Italia, a Tyrannis occupatæ, convulſæque. Miſer ſtatus Imperii.

Romani ſtatus Imperii nunquam deterior: atque ut ad extremam calamitatem nihil deeſſet, quod reliquum fecerat gladius, lues corripuit, Gallieno interim torpente, & luxuria marceſcente, donec ad Mediolanum, quam obſidere viſus eſt, a Ducibus ſuis fuit occiſus, anno 268, Imperii umbratilis 15, nam 7 annis cum patre, 8 poſt illum imperavit, ſi tamen vel momento imperavit: hoc uno laudandus, quod Chriſtianos paſſus ſit frui latronum beneficio, patris credo in eos ſævientis ſortem veritus. Sed ea erat impiæ Gentilitatis cæcitas, ut calamitates publicas in iram Deorum referret, quod non atrocius ſæviretur.

Actum profecto fuiſſet de Romano Imperio, undique fatiſcente, imo corruente, ſi in Claudium & Aurelianum, Gallieni ſucceſſores, Claudius II.

eadem incubuiſſet ignavia. *Flavius Claudius* Dalmata, cum ab hoſtibus internis externiſque in ruinam præceps iret Imperium, ab iſtis prius liberandum duxit, majorem Reipublicæ, quam Principis rationem habendam ratus. Collectis igitur diſperſis Romanorum reliquiis, primum in Gothos duxit, eorumque trecenta millia trucidaſſe fertur, navibus bis mille demerſis. Tyrannis dein domitis, mediis e victoriis præmatura morte raptus altero jam Imperii anno, Chriſti 271, reliquit equidem habenas *Quintillo* fratri, ſed is primo ſtatim poteſtatis anno a militibus, ſeveritatem ejus formidantibus, fuit peremptus.

Aurelianus Syrmienſis devolutum ad ſe Imperium magna fortitudi-
Aurelianus. ne geſſit; nam Marcomannos, Romæ imminentes, trino prælio confecit. Ad Orientem dein verſus, victis in itinere Barbaris, Zenobiam, magna auctoritate potentem Reginam, egit in vincula, Aſiamque a Perſis avulſam recepit. In Occidentem reverſus *Tetricum*, decem jam annis Galliæ incubantem, nido ſuo expulit, redditiſque Romano Imperio, Daciam ſi excipias, ſuis limitibus, magnificum Romæ
Zenobia. triumphum egit, avertente in ſe omnium oculos *Zenobia*, fortia agere & pati lege Chriſtiana edocta.

Sed inſignes victorias partoſque triumphos fœdavit Aurelianus
9 Perſecutio. *Perſecutione nona* Chriſtianorum. Licet enim illis faveret initio, ita quidem, ut adverſus Paulum Samoſatenum, a Concilio Antiocheno damnatum, Edictum emitteret; proceſſu tamen temporis a Gentilibus perſuaſus gravem perſecutionem commovit, qua ingentem Chriſtianorum numerum mactavit: ſed non impune; nam ſexto Imperii anno a ſuis militibus, tot palmarum ſociis, fuit trucidatus, anno Chriſti 276. Aurelius Victor, aliique Gentiles eum Alexandro M. ac Julio Cæſari comparant. Reliquit etiam Romæ monumentum ſuæ memoriæ, dum, incluſo urbis mœnibus campo Martio, eandem ampliavit.

Cæſo *Aureliano* Imperium ſemeſtri ſine Imperatore fuit; lectus tandem
Tacitus. a Senatu *Tacitus*, muſarum decus, poſt ſemeſtre a militibus occiſus, ne virtutum ejus exempla vitia eorum redarguerent. Purpuram Ta-
Florianus. citi frater *Florianus* arripuit, ſed altero mox menſe eadem exutus,
Probus. fratris fato periit, acclamato Imperatore *Probo*, qui eandem ſortem expertus eſt, acſi coronati vertices eſſent papaverum capita.

Hoc tempore *Manes* ſeu Manichæus turpiſſimas fabulas e Perſide
Manes. in orbem propagavit, a Scythiano ſeductus, mago Ægyptio. Duo principia ſtatuit, bonum & malum, ab illo animam, ab hoc carnem creatam, hinc iſtam omni turpitudine contaminandam. Negavit, Chriſtum aſſumpſiſſe carnem, carnis reſurrectionem, unitatem naturæ Divinæ. Admiſit metempſychoſin: mundum ex præexiſtente mate-

ria conditum asseruit. Cæterum Manichæi impietatis arcem in Africa statuerant, indeque per varias dispersi provincias contagium protenderunt.

Articulus VII.

S. Eutychianus, 275 *ad* 283. *S. Cajus*, 283 *ad* 295.
S Marcellinus, 295 *ad* 304.

S. Eutychianus, Tuscus 342 Martyres propria manu sepelisse tra- 25.
ditur. Tribuitur ei a Cardinale Bona *de reb. Liturg.* ritus benedicendi fructus. Obiit anno 283, sedis 9, probabilius non inter Martyres, sed Confessores numerandus. Duæ Epistolæ Decretales videntur ei falso attribui.

S. Cajus Dalmata, Diocletiani agnatus, per omnes septem Ordines ad Episcopatum ascendendum declaravit. Obiit Confessor anno 295, sedis 12. Epistola ad Felicem, sub ejus nomine edita, videtur rejicienda.

S. Marcellinus, Romanus, in persecutione Diocletiana tormentorum metu thus adolevisse fertur, ac dein pœnitens Concilio Sinuessano 300 Patrum se ipsum stitisse, atque de crimine accusasse: Synodum vero respondisse, primam sedem a nemine judicari, sed sibi actorem, reum & judicem esse.

Fabula de lapsu Marcellini.

Sed totam hanc de lapsu Marcellini & Concilii Sinuessani narrationem fabulosam esse censent Pagius uterque, Natalis Alexander, Papebrochius, aliique viri eruditissimi, quos inter est P. Gabriel Schenck, Ord. Servorum B. M. V. qui doctissimo libello rem istam examinavit.

Argumenta afferunt varia, uti, quod nullus veterum scriptorum aliquid hac de re meminerit: quod Donatistæ non fuissent omissuri, hunc lapsum Ecclesiæ Romanæ exprobrare, cum omnia corraserint, quæ contra Melchiadem Papam (qui Presbyter erat Marcellini) aliosque Pontifices invenire poterant. Adhæc incredibile videtur, sæviente summa Diocletiani persecutione, trecentos Episcopos congregari potuisse, cum sub Christianis etiam Imperatoribus, omnem opem præstantibus, id arduum omnino & difficile fuerit. Denique apud veteres nulla de civitate aliqua Sinuessana extat memoria, nec cryptæ Cleopatrensis, in qua celebratum dicitur illud Concilium.

Cæterum tametsi Marcellinus idolis thus adolesset, aliud non sequeretur, quam quod actu externo peccarit, sicut Petrus, non au-

tem, quod habuerit judicium intellectus hæreticum. Adhæc habebetur a numeroso Concilio ampliſſimum teſtimonium, ſummum Pontificem a nemine in terris poſſe judicari. Marcellinus abdicato mox Pontificatu, Martyrii coronam adeptus eſt anno 304, ſedis 9.

Articulus VIII.

Obſervatio de Imperatoribus aliisque hujus temporis.

26. Probus. Poſt mortem Taciti & Floriani lectus a milite *Probus* Dalmata, qui menſuram nominis implens, moralibus virtutibus & belli artibus excelluit, ſummos inter Imperatores numerandus, fortis ex æquo ac probus. Francos, cæſa ingenti eorum multitudine, Gallia expulit, novem, ut fertur, Regibus pacem de genu petere coactis. Illyricum, Thraciam, Aſiam pariter purgavit ab hoſtibus. Saturninum in Ægypto, Bonoſum in Britannia in ordinem redegit. Reddita autem Romano Imperio pace pro barbaro illorum temporum more, cum diſciplinam militarem urgeret, crudeliter eſt interemptus, anno 282, Imperii 6.

Carus. *Carus* poſt Probum induit purpuram, *Numeriano* & *Carino* filiis, aſſumptis in conſortium poteſtatis. Sed breve horum Imperium fuit. Carus, in Perſas ſuſcepta expeditione, cum Meſſopotamiam recuperaſſet, fulmine ictus, primo jam anno periit. Numerianus, præclaris dotibus Princeps, ab Apro ſocero fuit occiſus, Aper, in Oriente proclamatus Imperator, a Diocletiano, Carinus, profligatæ vitæ adoleſcens, a militibus, ut adeo hi omnes ne quidem triennium expleverint caduci Imperii.

Valerius Jovius *Diocletianus*, humili loco in Dalmatia natus, mi-
Dioclet. litum favore evectus ad rerum humanarum faſtigium, anno 284. Nova prorſus politica cum pluribus, iiſque exteris communicavit Imperium. Primum conſortem aſſumpſit *Maximianum Herculium*, hominem
Maximianus. agreſtem ac ſemibarbarum, ſed ejuſdem ſecum indolis, amicitia fidum, ac bello fortem, anno 286.

Adjunxit ſibi Diocletianus alios adhuc duos collegas, *Conſtantium*
Conſtant. Chlorus. *Chlorum*, Claudii Imperatoris ex filia nepotem, morum innocentia clarum, & *Galerium Maximinum*, dictum *Armentarium*, quod armentorum
Galerius. olim in Dacia patria ſua paſtor fuiſſet, ſtrenuum bello virum, cui, ut arctior nexus eſſet, filiam ſuam deſpondit, Conſtantio vero Maximiani privignam.

Hos

Hos inter consortes Imperii Diocletianus, qui ad clavum supremum sedens, & Imperatoribus imperabat, divisit provincias, ut ab hostibus eas domesticis exterisque defenderet. Maximianus missus in Galliam, ut seditionem comprimeret, Constantius in Germaniam, atque Britanniam, Galerius in Orientem adversus Persas, ubi Regi Narseti conjugem, liberos, & tres provincias ultra Tygrin abstulit. Diocletianus Italiam mediumque Romani orbis tuebatur, ut velut ex centro solis instar radios suos emitteret.

Et sane negari non potest, Diocletianum magnum bello fuisse Principem, politicis etiam virtutibus instructum; nam & leges pro Republica salubres tulit. Sed omnes dotes suas contaminavit spiritu sanguinario, & barbara prorsus crudelitate, quam in Christi cultores præ omnibus ante se persecutoribus exeruit; quidquid Eumenidum Furiarumque finxit Gentilitas, orco prorupisse diceres, ut nomen Christianum funditus extinguerent. 10 Persecutio.

Quos per se ipsum in hac persecutione, omnium atrocissima, Tyrannus mactare non poterat, per Proconsules & Provinciarum Præsides mactavit. Illustriores ejus carnifices fuerunt Lysias Ciliciæ, Rictiovarus Galliæ, Dacianus Hispaniæ Prætor, gladios, cruces, ignes, rotas, flagra, secures, & quidquid feralium instrumentorum crudelitas habet, circumferentes.

Quis enumeret fortes Athletas, tormentis omnibus superiores, triumphantes, dum ceciderunt. Quot Mauritii, Chromatii, Tiburtii, Sebastiani, Cosmæ, Damiani? atque ut ab imbelli etiam sexu se victam fateatur sæva atrocitas, quot Agnetes, Luciæ, Anastasiæ? Certarunt inter se Diocletianus, Maximianus, Galerius, quis major tyrannus esset, sed major erat Martyrum animus, quam ut vinci posset. Martyres.

Desperans tandem Diocletianus, Christianam gentem, ad quod omnes nervos intenderat, se posse exscindere, quin imo vel inter lanienas in dies magis augeri cernens, ab ea se victum fassus abdicavit Imperium anno 304, atque ut exemplum suum sequeretur, Maximiano persuasit. Tria hic paradoxa mirari licet, quod duo ambitiosissimi ac superbissimi post homines natos tyranni tanta concordia per viginti prope annos gubernarint, quod Constantium & Galerium in socios asciverint, quod abdicarint Imperium. Diocl. abdicat Imperium.

Abdicavit autem ille Nicomediæ, hic Mediolani eadem die. Utrumque pœnituit. Magnus ille Jovius Diocletianus, qui pro Deo haberi volens, totum terrarum orbem minis & terroribus concusserat, Salonæ in Dalmatia patria sua hortulanum agens, Papaverum & Caulium capita amputare potuit. Novennium in vita illa privata exegit,

ſi tamen privata; nam ad faſces rurſus adſpirans, cum acriores Conſtantini litteras legiſſet, quibus colluſionis cum Maxentio poſtulabatur, cervici metuens, adacto in viſcera ferro, vel, ut alii ſcribunt, hauſto veneno periit, ratus, credo, non poſſe ſe a digniore magiſque experto carnifice trucidari. (anno 310)

Obitus.

Maximianus ille Herculeus, obſcurum ſuum genus ad Herculem referens, ſed a Thebææ legionis cæde, immanique in Chriſtianos rabie multo illuſtrior, cum Imperio, in gratiam Diocletiani non ſatis ex animo abdicato, rurſus immineret, a Maxentio filio ſuo naturali Italia pulſus, & in G lliam profugus, cum vitæ Conſtantini inſidiaretur, conſpiratione detecta, Maſſiliæ gulam laqueo ſibi fregit, debita dudum orco victima, ſanguine tot Chriſtianorum in cœlum clamante, & implorante juſtitiam vindicem. (anno 310)

Floruerunt hoc tempore celebres Hiſtorici, Julius *Capitolinus*, Ælius *Lampridius*, Flavius *Vopiſcus*, Trebellius *Pollio*.

Articulus IX.

Obſervatio in Sæculum III.

27. Certavit, ut vidimus, hoc ſæculo impietas & virtus, illa ſæviendo ſuccumbens, hæc patiendo triumphans, Eccleſia ſancta, roſæ inſtar inter ſpinas, efflореſcente. Languebat religio, otio velut torpida, ſuccreſcebant hæreſes, at perſecutione, tanquam ſale perfricata, conſervabatur integra. Ita videlicet comparatum eſt humanum genus; inter res ſecundas felicitati ſuæ indormiſcit, inter aſpera evigilat, & ad Deum, ſolatium in adverſis unicum, mentem elevat.

Et profecto tot in concuſſionibus non modo doctrina fidei, nunquam mutabilis, ſemper, tanquam Chriſti & Apoſtolorum depoſitum fideliter eſt cuſtodita, ſed moralis quoque ad formandam probam vitam magno populi ſtudio eſt retenta. Collaborarunt ad hoc ſummi Pontifices, ſanctique Patres atque Scriptores Eccleſiaſtici, qui tertio Sæculo floruerunt, uti *Minutius Felix*, Afer, Romanus cauſidicus, qui elegantiſſimum *Dialogum* ſcripſit inter Cæcilium Gentilem & Octavium Chriſtianum. Attributus fuerat hic Dialogus Arnobio, ſed Balduinus Jurisconſultus eum Felici vindicat.

Scriptores Sæc. III.

S. Hippolytus Epiſcopus Portuenſis, ex cujus operibus ſolus reſtat *Canon Paſchalis*. *Cajus* Presbyter, notus a diſputatione cum Proclo Montaniſta. De *Origene* alias memini; a Solymitano Epiſcopo ordinatus Presbyter, Demetrii Alexandrini Epiſcopi, qui eum ceu corpore vitia-

Origenes.

vitiatum irregularem declaravit, & anathemate perculit, indignationem & persecutionem incurrit. Quare Alexandria relicta, in Palestinam Syriamque discessit, tantaque scripsit, quæ unius hominis ætatem superare videntur; scripsisse siquidem fertur sex librorum millia, quorum plerique interierunt. Qui supersunt, ab Huetio Abrincensi Episcopo, duobus Tomis sunt editi. Obiit Tyri anno 253, ætatis 69. S. Epiphanius hæresi 63 eum in Deciana persecutione idolis sacrificasse scribit; sed recentiores Critici ab hoc scelere eum vindicant. Vindicari tamen non possunt ejus errores, ex Philosophia Platonica hausti, quibus Arianis & Pelagianis prælusit, quamvis eum vindicare conati sint Eusebius Cæsareensis, & Ruffinus, contra sanctos Patres, Epiphanium, Hieronymum, Basilium &c. At Synodus V disputationem finivit, dum Origeni & scriptis ejus dixit anathema.

Julius Africanus vir doctissimus, præter eruditos commentarios, scripsit Chronicon, quinque libris comprehensum. Legatione ad Imperatorem impetravit instaurationem urbis *Emmaus*, quæ deinde *Nicopolis* dicta est.

S. Cyprianus, natione Afer, patria Carthaginensis, a Cæcilio conversus ab ethnicismo, magnus evasit Ecclesiæ propugnator, orator summus. Mortuo Donato lectus est Episcopus Carthaginensis, totius Africæ Primas, anno 248, sub Valeriano Martyr 258. Multa opera scripsit facunda & erudita, quæ in S. Hieronymo & Bellarmino de *Scriptoribus Ecclesiasticis* legi possunt. Controversiam ejus cum S. Stephano de Baptismo supra attigi. S. Cyprianus.

Orientalis quoque Ecclesia præstantes hoc sæculo habuit viros, *S. Gregorium* Thaumaturgum, Neocæsareæ in Ponto Episcopum, Origenis quondam auditorem, & encomiasten, sed nequaquam errorum sectatorem, scripsit brevem expositionem fidei, metaphrasin in Ecclesiasten, pluresque epistolas. Greg. Thav.

S. Dionysius Episcopus Alexandrinus doctissima opera confecit contra Sabellium de SS. Trinitate, contra Millenarios de temporali Christi regno, aliasque illius temporis hæreses. Quomodo se de objectis erroribus apud Dionysium Papam purgarit, supra fuit insinuatum. Dion. Alex.

Firmilianus Cæsareæ in Cappadocia Episcopus, acriorem, quam decebat, de Baptismo, ab Hæretis collato, ad S. Stephanum Papam dedit epistolam; sed culpam pœnitentia diluisse censendus est, cum Græca Ecclesia illum ut sanctum celebret. Firmil.

Cæterum negari non potest, aliquos Patres trium primorum sæculorum in nævos quosdam incidisse; ut enim taceam Tertullianum & Origenem, in apertos errores contra fidem prolapsos; *Papias* Mille-

nariorum errori occasionem dedit, de futuro post resurrectionem per mille annos Christi in terris regno. Eundem errorem amplexus est S. *Justinus* Martyr, & *Apolog.* 1 *c.* 44 putavit, peccatum Angelorum in eo fuisse situm, quod consuetudinem habuerint cum mulieribus.

Patrum nævi.

Irenæum pariter inquiunt fuisse in opinione Chiliastarum (*l.* 5 *adv. hæreses*) ac præterea *l.* 2, *c.* 39 existimasse, Christum passum esse 40 vel 50 anno suæ ætatis. *Clemens Alexandrinus* lib 6 *Stromatum* ait, Christum ad Inferos descendisse, ut converteret gentes, quæ secundum Philosophiam recte vixisset.

Quid S. Cyprianus de Baptismo, ab Hæreticis collato, scripserit & docuerit, alias diximus.

Verum non sunt propterea contemnendi, aut pro hæreticis habendi isti Patres, necdum satis per vocem Ecclesiæ eliquata erat veritas, nec pertinaciter defenderunt errorem agnitum; quamvis nunc post definitionem Ecclesiæ essent hæretici, qui talia pertinaciter assererent. Unde Vincentius Lirinensis, *Commonitorio* 1 *cap.* 11 loquens de Cypriano & aliis rebaptizantium auctoribus, exclamat: *O mira rerum conversio! auctores ejusdem opinionis Catholici, consectatores vero Hæretici judicantur. Absolvuntur Magistri, condemnantur Discipuli.*

Cæterum S. Irenæus, dum putavit, electos post universalem carnis resurrectionem per mille annos cum Christo regnaturos in terris, nequaquam sensit cum hæreticis Millenariis, regnum illud in carnis maxime voluptatibus versaturum, sed in quieta, honesta, ac beata quadam spirituali vita.

Propter scelera Christianorum, quibus Gentiles etiam scandalizabantur, & frequentes in persecutionibus lapsus, atque ut Montanistis os obstrueretur, pœnitentia severius administrari cœpit, introducta *pœnitentia publica*, cujus tamen in prioribus etiam duobus sæculis habentur vestigia. De hac multa nobis reliquerunt veteres Patres, Gregorius Thavmaturgus præsertim & S. Basilius in suis Canonibus Pœnitentialibus.

Pœnitentia publica.

Distinguebantur autem 4 gradus: 1. *Flentium*, qui extra fores Ecclesiæ lugubri habitu in terram prostrati, ingredientium preces implorabant. 2. *Audientium*, qui in vestibulum Ecclesiæ admissi, audito Evangelio & sermone sacro cum Catechumenis discedere cogebantur. 3. *Prostratorum*, quibus, in navem Ecclesiæ admissis, sacerdotes manus & pœnitentias imponebant, sed ante Offertorium similiter discedere cogebantur. 4. *Consistentium*, quibus ad finem usque sacrificii Missæ persistere licuit, sed ad communionem sacræ synaxeos necdum admittebantur. Rigidissima insuper pœnitentiæ opera longo sæpe tempore

pore

pore debebant peragere. Sic S. Baſilius mœchis 15 annorum publicam injunxit pœnitentiam, 4 in gradu Flentium, 5 in gradu Audientium, 4 in ordine Proſtratorum, & 2 in ordine Conſiſtentium.

Injungebatur autem hæc pœnitentia publica tantum propter peccata gravia, publica & ſcandaloſa, ut alias dictum, imprimis quidem propter lapſum in crimen idololatriæ, deinde etiam propter homicidium & adulterium, denique etiam propter alia crimina graviſſima, vario tamen locis in diverſis uſu. Præter hanc pœnitentiam publicam, ex inſtitutione Divina, ſemper in Eccleſia viguit uſus pœnitentiæ privatæ, ſeu confeſſionis auricularis, ſacramentalis, in qua omnia peccata gravia, etiam interna & occulta, exponi debuerant.

Quantum ad ſacros ordines, certum eſt, Epiſcopatum, Presbyteratum & Diaconatum ab ipſis Eccleſiæ initiis viguiſſe, atque pro ſacramentis ſemper fuiſſe habitos. Epiſcopatus in civitatibus erigebantur, in urbe Provinciæ primaria conſtituto Metropolitano, uti Romæ, Alexandriæ, Antiochiæ. Inter omnes tamen Divina inſtitutione poteſtate & jurisdictione, ſuprema & univerſali, eminebat Epiſcopus Romanus, S. Petri in cathedra & regenda univerſa Eccleſia ſucceſſor. Miniſtri Eccleſiarum eligebantur optimi, populi teſtimonio comprobati. Vivebant ex oblationibus Fidelium in communi: in illis perſecutionum temporibus non habitu ſed vita exemplari ſe diſtinguebant. Sacramenta gratis miniſtrabantur. Nulla Epiſcoporum translatio. Non plures Epiſcopatus quam Epiſcopi. Status Religioſus per Paulum Eremitam propagatus. Regularium ſacerdotum congregatio inſtituta a S. Cypriano, qui etiam de diſciplina & habitu virginum librum ſcripſit.

Diſciplina Sæc. III.

CAPUT IV.

SÆCULUM IV.

Conſtantino M. ad ſacra Chriſtiana translato, in immenſum crevit Eccleſia: diruta delubra, erecta Deo templa, deletum opprobrium crucis. Sed indignatus humani generis hoſtis agrum Domini tam pulchre floreſcere, inſperſit non parca manu exitiale lolium per emiſſarios ſuos, Donatum, Arium, Eunomium, Macedonium, Euſtathium, Aërium, Helvidium, Jovinianum, Priſcillianum, aliosque Hæreſiarchas. Verum vigilarunt pro grege Domini ſummi Pa- 28.

ſtores Romani Pontifices, & Concilia atque Doctores Eccleſiæ, qui ſibilanti excetræ rictum oppleverunt, & ceu murum Eccleſiæ impetitæ ſe oppoſuerunt.

Articulus I

S. Marcellus, *a* 308 *ad* 310. *S. Euſebius*, *a* 310 *ad* 4 *menſes.* *S. Melchiades*, *a* 310 *ad* 314.

Poſt mortem S. Marcellini propter vehementiam perſecutionis in quartum annum ſedes vacavit, electuſque tandem eſt *Marcellus* Romanus anno 308. Sed exacto necdum biennio obiit 310. Duæ, quæ eidem tribuuntur epiſtolæ Decretales, poſterioris ævi partus cenſentur. 25 Titulos ſeu parochiales Eccleſias Romæ confirmavit.

S. Euſebius, Græcus, poſt 4 menſes obiit. Tres ejus epiſtolæ, ut aliorum primis 4 Sæculis Pontificum tanquam ſuppoſititiæ rejiciuntur.

S. Melchiades, Afer, ſive Miltiades, 4 ferme annis gubernavit. Multum illi negotii cum *Donatiſtis* in Africa. Prout *Part. IV*, *cap. IV*, *de Conciliis Sæc. IV* retulimus. Celebravit Romæ contra illos Concilium, in quo abſolutus Cæcilianus, damnatus Donatus a Caſis Nigris. Sed Donatiſtæ ab eo Concilio ad Imperatorem Conſtantinum appellarunt.

Articulus II.

Obſervatio de Imperatoribus aliiſque ſub initium Sæc. IV.

Poſtquam Diocletianus & Maximianus anno 304 abdicarant Im-
29. Conſtantius. perium, ad ſolos illud *Conſtantium Chlorum* & *Galerium* recedit. Atque ille quidem Occidenti imperabat quiete & pacifice, hic vero Orienti, turbulento cum eſſet ingenio, varios inter motus.

Conſtantius altero dein anno (306) Eboraci in Britannia e vivis exceſſit, idolorum quidem cultor, ſed & Chriſtianorum fautor, quorum non paucos in aula ſua habuit, imo in fide conſtantes, ſibi quoque magis fidos credidit, bonus Princeps, optimus pater. Conſtantia ad Acronium & ſe & nomen ſuum illi debet.

Ex *Helena* Britannica Principe, prima ſua conjuge, genuit *Conſtantinum M.* Helena dein repudiata ut Imperium ſibi magis firmaret, duxit Theodoram, Maximiniani privignam, atque ex ea ſuſcepit *Annibalia-*

balianum, & *Conſtantiam*, Licinio poſtea deſponſam, potentem Arianæ hæreſis patronam. Conſtantinus porro, Occidentali Imperio, quod Germaniam, Galliam, Hiſpaniam, Britanniam, comprehendebat, a patre accepto, ita imperavit, ut ſublatis omnibus æmulis, Orientem cum Occidente conjungeret: quod qua ratione ſit factum breviter affulget.

Galerius, qui cum Conſtantio diviſum habebat Imperium, duos Cæſares dixit, *Severum* per Italiam, & *Maximinum* ſororis filium per Orientem. At *Maxentius*, Maximiani ex concubina filius, Romæ a Prætorianis Auguſtus ſalutatus, Severum, a militibus deſertum, interemit, atque Italiam ſibi vindicavit (anno 307). Galerius autem illius loco *Licinium*, impigrum, belloque ſtrenuum virum, Cæſarem fecit, atque adverſus Maxentium Romam movens, miſere periit, (anno 311) depaſtus a vermibus; nec aliud merebatur barbara ejus crudelitas, qua Chriſtianos fuit perſecutus; vere dictus *Armentarius*, quaſi tauros regeret, non homines. Galerii interitus. & Severi,

Tres ſupererant tyranni, *Maxentius*, *Maximinus*, & *Licinius*, quos omnes Conſtantinus debellavit. A Maxentio factum initium. Romæ is per ſeptem jam annos per omnem libidinem dominabatur, Chriſtianorum primum fautor, ut in Italia Imperium ſibi figeret, poſtea, ubi res ſuas firmatas putavit, perſecutor. Conſtantinus igitur, ducto ex Gallia per Alpes exercitu, primum Maxentii Duces, tum ad Romam (anno 312) ipſum Maxentium fudit, ponte rupto in Tyberim prolapſum: totaque per hanc victoriam Italia Conſtantino acceſſit. Cum adverſus Maxentium procederet, crux in cœlo apparuit, cum his litteris: *In hoc ſigno vince*, labarumque cruce inſignitum præferri juſſit. Et Maxentii,

Maximinum, truculentum Eccleſiæ perſecutorem, cui Galerius Orientem commiſerat, Licinio ſororio ſuo debellandum dedit; a quo ex Illyrico pulſus, & Tarſi in Cilicia obſeſſus, morbo tam fœdo correptus eſt, ut vivum cadaver ſpiraret. Similis quippe exitus debebatur avunculo & nepoti, qui tyrannide ſimiles pœnas promeruerant. (anno 313) Et Maximini,

Licinius, qui ſolus erat reliquus, vir agreſtis, litteris ac morum probitati infenſus, ſolique ferro tractando aſſuetus, cum Chriſtianos in Oriente acerbe vexaret, a Conſtantino victus, uxoris Conſtantiæ precibus datus eſt. Relapſus in priſtinam tyrannidem veniam rurſus obtinuit; ſed cum tertio res novas moliretur, captus atque Theſſalonicæ in Macedonia juſſu Conſtantini occiſus eſt. Atque ita Romanus orbis, per Europam, Aſiam, Africam late diffuſus, ad unum Et Licinii.

 Con-

Constantinum, ingenti mortalium bono, est devolutus. (anno 325)

Erant autem omnes isti Imperatores ac Cæsares, quos Diocletianus aut Galerius assumpserunt, vel Constantinus æmulos passus est, sicut etiam plures alii Imperatores tertii Sæculi, Dalmatæ, Daci, aut Illyrici, bello fortissimi. Martyrum, qui sub Galerio, Severo, Maximino, Licinio passi sunt, numerus iniri non potest. Inter eos Januarius, Bonifacius, Lucianus, Dorothea, Catharina, Christiana Pallas &c. Floruit quoque hoc tempore S. Pachomius Abbas, miles primum in exercitu Licinii, dein sub Palemone in Thebaide Monachus vitæ sanctimonia clarus.

Articulus III.

S. Silvester ab an. 314 *ad* 335. *S. Marcus ab an.* 335 *ad* 336.

30. Acta Sylvestri. Sylvestro Romano attribuuntur varia acta, quibus narratur, quod Constantinum M. baptizarit, atque a lepra sanarit: cum tamen Nicomediæ primum in fine vitæ dicatur baptizatus: quod Basilicæ S. Sebastiani & Lateranensi varias indulgentias contulerit pro *festis Duplicibus*, cum tamen hæc appellatio primum Sæculo XIII invaluerit: quod anno 324 Concilium celebrarit Romæ, præsente Constantino, cum tamen ille toto hoc anno bello Liciniano in Oriente fuerit occupatus.

Hinc Petrus de Marca, Papebrochius, Labbeus, Christianus Lupus, uterque Pagius, Natalis Alexander, Schelstratus, aliique recentiores Critici, Acta illa Silvestrina supposititia esse existimant. Et quidem, quod Constantinus non Romæ, sed Nicomediæ in Bithynia fuerit baptizatus in fine vitæ ab Eusebio Nicomediensi, probant ex Eusebio Cæsareensi, scriptore synchrono, omniumque actorum gnaro, ex Socrate, Sozomeno, Athanasio, Hieronymo, Ambrosio.

De Baptismo Constantini. Quidam putant, Constantinum bis fuisse baptizatum, Romæ & Nicomediæ. Verum hoc videtur improbabile, cum ob recens Decretum Nicæni, ne quidem Ariani ausi fuerint rebaptizare, & Constantinus Nicænæ Synodi fuerit protector. An autem non posset via media ad conciliandos utriusque sententiæ patronos tentari, dicique, Constantino circa conversionis suæ initia Romæ a S. Sylvestro collatum esse Baptismum quoad substantiam, ceremonias vero Nicomediæ postea fuisse suppletas, aliis dijudicandum relinquo. Et fortassis

taſſis citati auctores ſecuti ſunt Euſebium Cæſareenſem, ſcriptorem eruditum, ſed Arianum, & intimum Euſebii Nicomedienſis, Arianorum Principis, amicum in cujus favorem forſan Ceremonias baptiſmi ſumpſit pro ipſo baptiſmo.

Videtur ſane aliquantum difficile creditu, Imperatorem Chriſtianiſſimum, qui nihil antiquius habuit, quam ut plena myſteriorum Chriſtianæ Religionis notitia imbueretur, eamque totis viribus defenderet, & quam latiſſime propagaret: qui in ejus favorem tot Chriſtianiſſima Edicta tulit, quibus ablatas Eccleſias eis reſtitui, novaſque plurimas conſtrui, Deorum vero delubra aut claudi aut dirui juſſit: qui tot privilegiis & immunitatibus Clerum donavit, orta inter Chriſtianos diſſidia tanto ſtudio compoſuit, tot legibus ſaluberrimis hæreſes coercuit, tanta cura, tantiſque impenſis ex omni orbe Chriſtiano Præſules Eccleſiarum in Concilium Oecumenicum, cui ipſe præſens aderat, congregavit: non videtur inquam ſatis credibile, quod talis tantuſque Imperator Chriſtianiſſimus ne quidem Chriſtianus fuerit per viginti & ultra annos poſt ſuam converſionem a Gentiliſmo ad Chriſtianiſmum, animæque ſuæ ſalutem æternam tot tantiſque periculis, in bellis etiam illis Licinianis, objecerit, extra Eccleſiam, quam & veram agnoſcebat, & toto corde amplectebatur.

Certius eſt, quod S. Sylveſter ordinaverit, ut altaria ex lapide, corporalia vero, ſeu lintea, quibus corpus Chriſti imponitur, ex lino conſtent, ſicut in ſindone munda ſepultum fuit.

Sylveſtri auctoritate, ac ſtrenue cooperante Conſtantino, duæ celebres habitæ ſunt ſynodi, prima Arelatenſis contra Donatiſtas, altera Generalis Nicæna contra Arianos, de quibus Part. III & IV prolixe ſatis diſſeruimus.

Obiit ſanctus Pontifex anno 335, ſedis 22. Primus Thiara uſus dicitur. Succeſſit poſt 17 dierum intervallum *S. Marcus*, Romanus, ſed poſt octo menſium Pontificatum pie deceſſit. Epiſcopo Oſtienſi *Pallii* uſum conceſſit; videturque hoc primum eſſe exemplum pallii, Epiſcopo conceſſi, cum ſit inſigne Patriarcharum & Archiepiſcoporum.

Articulus IV.

Obſervatio de Conſtantino M. &c.

Converſus ad fidem Conſtantinus, ad Boſphorum *Conſtantinopolim* condidit eo in loco, quo Bizantium ſteterat, ſedem deinceps futuram 31. Conſtantinopolis.

ram

ram Imperii, & ingentem converſionum campum, exciſis funditus idolis, totam Deo ſacratam. Cauſa fuit, ne quid deinceps cum idololatria commune habeat, quam tam brevi Roma eliminari non poſſe videbat, variaque erant ſuperſtitioſa Imperatorum munera, quæ, ſi ibidem manſiſſet, ſine Senatus & populi motu non potuiſſet omittere, uti contigit, dum *ludos ſæculares* intermiſit. Altera cauſa fuit, ut Romam Chriſti Vicario relinqueret.

Solyma. *Jeroſolymam* quoque novam conſtruxit, e regione veteris, templumque magnificum ad ſepulchrum Chriſti, everſo, quod Hadrianus erexerat, delubro Veneris. Addidit templum ſplendidum in Bethlehem.

Helena. *Helena* pientiſſima ejus mater, Jeroſolymam profecta, S. Crucem miraculo detexit, multiſque conſtructis Eccleſiis ſancto fine quievit Romæ. In Britannia natam, Conſtantio deſponſam, atque ab eo ob Maximiniani filiam repudiatam ſupra diximus. Filius ejus honoribus *Helenopolin* in Bithynia condidit.

Conſtantini geſta. Conſtantinus M. multis pro Eccleſia & Imperio præclare geſtis, obiit anno 337, Imperii 31, ætatis 66. Natus eſt anno 271, anno 306 patri ſucceſſit, an. 312 Maxentium debellavit, an. 313 primum lapidem poſuit pro Baſilica S. Petri, propriiſque humeris cæmentum apportaſſe dicitur. Rebus Romæ compoſitis, adverſus varias gentes, Thraciam invadentes, expeditionem glorioſam ſuſcepit, tranſienſque Mediolano ſororem Conſtantiam Licinio deſpondit anno 314, anno ſequenti per eundem Licinium profligavit Maximinum, anno 318 Licinum quoque ſuſtulit, anno 325 Concilio Nicæno interfuit, anno 330 Cpolim condit, ac B. V. dedicat.

Sed & ſol ſuas habet maculas. Reprehenditur in eo, 1 quod Criſpum filium, juvenem lectiſſimum, quem Cæſarem jam dixerat, novercali odio immolaverit. 2. Quod Arianis promptas nimium aures præbuerit. 3. Quod S. Athanaſium eorum dolis circumventus in exilium ejecerit. 4. Quod (ſi vera eſt ea opinio) baptiſmum ad finem vitæ diſtulerit, eumque ab Euſebio Nicomedienſi, homine ex aſſe Ariano, receperit. 5. Quod Imperium inter filios diviſerit. 6. Quod legiones ſtationarias a Rheno abduxerit; inde enim enatam irruptionem variarum gentium in Romanas provincias.

Parentela. Quod cognationem Conſtantini ſpectat, conjuges duas habuit, Minervinam, & Fauſtam, Maximiani Herculii filiam, ab impietate patris non degenerem. Ex prima genuit *Criſpum*, Principem florentiſſimum, in quem orbis ſpes ſuas defixerat. Sed Fauſta noverca, cum privignum ad turpe facinus fruſtra ſollicitaſſet, ſcelus ſuum in

eundem

eundem detorſit, tantumque calumnia valuit, ut pater filium necaret, anno 320. Comperta dein Criſpi innocentia, Fauſtam quoque conjugem mori juſſit.

Ex Fauſta nati ſunt ipſi tres Principes, *Conſtantinus*, *Conſtantius*, & *Conſtans*: inter quos Romanum Imperium ita diviſit, ut primo daret tranſalpinas Occidentis provincias, Galliam videlicet, Hiſpaniam, Britanniam, Noricum, Vindeliciam; Rhœtiam; ſecundo Orientem, Thraciam nempe, Aſiam & Ægyptum, tertio regiones intermedias, Italiam, Illyricum, Pannoniam, Macedoniam, Græciam, Siciliam, Africam.

Dalmatium quoque, ex *Annibaliano* fratre nepotem, Cæſarem dixit; ſed is anno ſequente militum factione occiſus eſt. Ex *Conſtantio* altero fratre nepotes reliquit *Conſtantium Gallum*, & *Julianum Apoſtatam*, quibus poſtea Conſtantia & Helena, Conſtantini M. filiæ fuerunt deſponſæ, ſed thoro ſterili.

Floruerunt hoc tempore 1 *Lactantius Firmianus*, Arnobii Diſcipulus, Criſpi Principis moderator, qui egregia opera de perſecutionibus Eccleſiæ, & contra Gentiles ſcripſit, ſed non ſine nævis. 2. *Euſebius Cæſarienſis*, qui vitam Conſtantini M. & Hiſtoriam Eccleſiaſticam ſcripſit uſque ad Ariana tempora, quam continuavit deinceps Socrates. 3. *S. Antonius Magnus*, Ægyptius, ſanctimonia & Anachoretico vitæ inſtituto multo celebrior.

Lactantius. Euſeb. S. Ant.

Articulus V.

S. Julius I, ab an. 337 *ad* 352. *S. Liberius, ab an.* 352 *ad* 358. *S. Felix II, ab an.* 358 *ad* 360. *S. Liberius iterum, ab an.* 360 *ad* 366.

32. *S. Julius*, Romanus, Arianis, totum pene orbem commoventibus, ſtrenue reſtitit. S. Athanaſium & *Marcellum Ancyranum*, ab illis damnatos atque ad ſedem Apoſt. appellantes in Concilio Romano abſolvit; quanquam Marcellus poſtea in alios errores inciderit. Neque propterea erravit Julius; quia Marcellus in Concilio Romano & Sardicenſi catholicam profeſſionem ediderat. Damnavit Julius *Photinum* Epiſcopum Sirmienſem hæreticum, qui aſſeruit, Chriſtum merum eſſe hominem, nec dari in Deo Trinitatem Perſonarum, unamque *ad intra* eſſe operationem. Obiit S. Julius anno 352, ſedis 16: ſcripſit duas Epiſtolas genuinas, alteram ad Euſebianos, ad Eccleſiam Alexandrinam alteram, a S. Athanaſio in Apologia ſecunda relatas. Natalem

Marcellus Ancyr. Photinus.

Domini die 25 Dec. in tota Ecclesia celebrari præcepit, quæ antea cum festo Epiphaniæ fuit celebrata.

S. *Liberius*, Romanus, varia fata subiit. Nihil intentatum reliquerunt Ariani, ut eum in partes suas pertraherent. Mediolanum accitus a Constantio Imperatore, cum damnationi Athanasii nollet subscribere, Beroeam Thraciæ in exilium relegatus est. Biennio ibidem inter ærumnas exacto, victus tædio, Athanasii damnationi, & Formulæ Sirmiensi contra Photinum conceptæ, in qua nihil quidem contra fidem catholicam continebatur, vox tamen *consubstantialis* fuerat omissa, subscripsit, atque cum Arianis communicavit.

Difficultas de Liberio & Felice.

Cum Clerus Romanus hæc intellexisset, Arianique de industria spargerent suam de Liberio victoriam, eundem Pontificatu excidisse ratus atque secundum externa ferens judicium, *Felicem II*, quem Ariani, cum Liberius in exilio vivebat, intruserant, tanquam verum Pontificem acceptavit, postquam is fidem Nicænam professus Arianis dixit anathema, ipsumque etiam Imperatorem Constantium condemnavit.

At vero, cum post mortem Felicis Liberius subscriptionem suam revocasset, & omne cum Arianis commercium abdicasset, eundem Ecclesia rursus tanquam verum Pontificem elegit, aut acceptavit.

Atque sic complanata videtur gravissima difficultas, quæ hic occurrit. Nam 1 habetur, quod Liberius non inciderit in hæresin, cum non subscripserit formulæ hæreticæ; quod autem subscripserit damnationi S. Athanasii, & cum Arianis, qui simulaverant se Catholicos, incaute communicaverit, peccavit quidem, sed non contra fidem, quam mente semper retinebat. Habetur 2, quod Clerus Romanus & Ecclesia potuerit ei Pontificatum abrogare, aut judicare, quod illo exciderit, propter hæresin, ex circumstantiis illis præsumptam; non potest enim Ecclesia cor inspicere, sed secundum externa debet procedere. Habetur 3, quod S. Felix brevi saltem tempore fuerit verus Pontifex; quod quidem, ut difficultatem evitent, aliqui cum Natali Alexandro negant, sed omnia Martyrologia quarto Calendas Augusti ponunt memoriam S. Felicis Papæ & Martyris, & tota Ecclesia jam ultra mille annos illum ut talem colit. Et alias Felix tertius deberet dici secundus, & Felix IV deberet dici tertius: testaturque Bellarminus, anno 1582 inventam fuisse Romæ arcam marmoream cum hac Inscriptione: *Hic jacet corpus S. Felicis Papæ & Martyris, qui Constantium hæreticum damnavit*; neque alium hunc esse posse, quam Felicem secundum. Habetur 4, non fuisse eodem tempore duos legitimos Pontifices. Si hæc responsio non placeat, dic, Liberium, cum videret,

se

ſe mala hæreſeos fama laborare, abdicaſſe Pontificatum, ne ſchiſma in Eccleſia oriretur, acceptatumque fuiſſe Felicem, poſtea vero, cum de ejus orthodoxia conſtaret, Felicem, virum ſanctum, ceſſiſſe, Liberiumque rurſus fuiſſe acceptatum. Certe Carolus Cocquelines, Collector Bullarii Romani, in Felice II ait, conſilio Liberii electum eſſe Felicem.

Obiit S. Liberius, de infirmitate ſua pœnitens, anno 366, ſedis a prima electione 15, poſtquam Conciliabulum Ariminienſe damnavit, & Arianis ſtrenue reſtitit.

Articulus VI.

Obſervatio de Imperatoribus &c. hujus temporis.

Non diu inter Conſtantini M. filios tenuit concordia. *Conſtantinus*, natu maximus, provinciis ſuis tranſalpinis non contentus, partem ſuam augeri a fratre Conſtante petiit; cum autem nihil impetraret, illato bello victus, prope Aquilejam occiditur, triennio poſt patris obitum. 33. Obit Conſtantinus Jun.

Totus dein Occidens adjectus *Conſtanti*, Religionis adverſus Arianos & Conſtantium, eorum fautorem, defenſori ſtrenuo. Sed neque illius diuturnum fuit Imperium, nam anno illius 13, ætatis 30, a *Magnentio*, homine Gallo, purpuram invadente, fuit interemptus, ingenti rei Catholicæ detrimento (anno 350). Et Conſtans.

Sublato gemino Catholicæ rei fulcro, Conſtantino & Conſtante, Divino judicio, ſemper adorando, orbis Romanus ad ſolum Conſtantium, Arianum Imperatorem, devolutus eſt. Quantas is, ab Hæreticis in omnes partes verſatus, turbas in Eccleſia excitarit, quantaſque in calamitates Præſules Orthodoxos præcipitarit, *Part. IV* abunde retuli.

Præter bellum adverſus Eccleſiam, quod ſine intermiſſione profecutus eſt, multum illi negotium cum *Magnentio*, qui purpura ſumpta Decennium fratrem Cæſarem renuntiavit: nec acceptavit Galliam, a Conſtantio ſibi oblatam, ſed dimidium Imperii exegit. Verum poſt triennium ad Murſiam graviſſima clade profligatus, Lugduni ſe confodit illo gladio, quo Conſtantem Imperatorem confoderat. Decennius laqueo ſe ſuſpendit. Magnentius.

Bellum civile excepit Perſicum, contra Saporem, crudeliſſimum Chriſtianorum tortorem, qui Romanas provincias invaſerat, geſtum. Utroque defunctus Conſtantius patruelem ſuum *Conſtantium Gallum*, Conſtantius Gallus.

Juliani Apoſtatæ fratrem majorem, Cæſarem dixit, data Conſtantia ſorore in uxorem, & in dotem Aſia. Sed cum Gallus militum odium incurriſſet, quarto poſt anno a Conſtantio evocatus capite plexus eſt.

Poſt Galli necem *Julianum* fratrem ejus Cæſarem aſſumpſit, conceſſa in conjugem Helena, ſorore ſua altera. Verum is, ut corpore, ita animo diſtortus, cum adverſus Gallos & Germanos, ſeditionem moventes, miſſus eſſet, a militibus Imperator acclamatus eſt. Conſtantius, re comperta, Juliano cum inimico exercitu adverſum ſe imminenti obviam progreſſus, Tarſi in Cilicia morbo periit, anno 361, Imp. 24, ætatis 44, degener a patre ob Arianam perfidiam.

Julianus. *Julianus* jam ſolus rerum potitus, exules quidem Epiſcopos reſtituit, paucoſque, Martyrii gloriam invidens, Religionis nomine occidit, ſed cum Chriſtianæ fidei deſertor impius in Idololatriam eſſet prolapſus, Chriſtianos, quos *Galilæos* nominari voluit, perſequi non deſiit, affictis criminibus, quæ non commiſerant. Philoſophos contra, Haruſpices, & Magos, a quibus fuit perverſus, in amore & honore habuit. At non diu impunitam Deus permiſit perfidiam; nam altero jam Imperii anno, cum adverſus Perſas moveret, ſagitta confixus interiit, anno 363, æt. 34.

Jovianus. Suffectus *Jovianus*, Princeps apprime Catholicus, ab exercitu, quem Julianus in fauces velut caudinas incautus deduxerat. Inita igitur cum Perſis pax, neceſſaria magis quam glorioſa, relicta illis Meſſopotamia. Verum, cum optimi Principis partes impleret Jovianus, octavo Imperii menſe deceſſit, ſubrogatuſque eſt *Valentinianus*, Joviani gentilis, natus in Pannonia.

Viri celebres. Celebres hoc tempore fuerunt, S. Athanaſius, S. Hilarius Pictavienſis, S. Euſebius Vercellenſis, ſancti Joannes & Paulus, ſub Juliano martyrio coronati, Donatus & Victorinus, S. Hieronymi Præceptores in litteris humanioribus. Ut taceam tres Euſebios, Cæſarienſem, Nicomedienſem, & Emeſenum, Ariana tabe afflatos.

Articulus VII.

S. Damaſus, ab an. 366 *ad* 384. *S. Siricius, ab an.* 384 *ad* 398.
S. Anaſtaſius, a 398 *ad* 401.

34. Urſicinus Antip. *S. Damaſus*, Hiſpanus, S. Liberio per legitimam electionem ſucceſſit. Sed ſchiſma contra eum excitavit *Urſicinus*, Diaconus, Romanus, multoſque in partes ſuas pertraxit, cædibus in paucis in civitate patratis.

patratis. Sparsa in Damasum crimina: vir integerrimus accusatus adulterii. Ursicinus a Prætextato, urbis Præfecto, jussu Valentiniani Imperatoris urbe pulsus, & in Galliam exulatum missus. Post mortem Valentiniani rursus sanctam sedem invadere conatus, a Gratiano Imp. iterum relegatus est.

Plures Damasus synodos congregavit: 1 Romanam, qua Ursicinum Antipapam, cum Valente & Ursacio, illo Mursiæ, hoc Singidoni in Illyrico Episcopo, Arianæ sectæ primipilis, condemnavit. 2. Romanam contra *Auxentium* Arianum, in sedem Mediolanensem intrusum, & contra *Macedonianos*, negantes Divinitatem Spiritui Sancto: eumque utriusque ministrum esse asserentes. 3. Romanam, cui Petrus Alexandrinus, S. Athanasii successor interfuit, in qua damnati sunt *Apollinaristæ*, qui asserebant, in Christo nullam fuisse animam, sed ejus vices suppletas a Verbo Divino: Corpus Christi consubstantiale esse Divinitati, & hinc Divinitatem esse passam & mortuam: carnem non ex B. V. assumptam, sed de cælo allatam. 4. Romanam contra hæreticos, & Episcopos, adhærentes Ursicino Pseudo-Papæ. 5. Romanam, ad quam Damasus Orientales etiam Episcopos convocavit, sed illi se excusarunt, quod non possint tam procul ab Ecclesiis suis discedere. Convenerunt autem Constantinopoli, ibique Concilium celebrarunt contra Macedonium, Apollinarem, Eunomium &c. Hoc Concilium Constantinopolitanum I, cum esset conforme Romano, confirmavit Damasus Papa, requisitus ab Orientalibus. Atque ex hac confirmatione, atque conformitate cum Concilio Romano, fuit Oecumenicum, sub appellatione *synodi secundæ. Videatur Pars III.*

Concilia.

Apollinaris.

Obiit Damasus anno 384, sedis 19. S. Hieronymum in scribendis epistolis & Ecclesiasticis negotiis adjutorem habuit, eoque teste Damasus multa carmina eleganter composuit. Multa tamen opera, & inter ea Pontificale Romanum, Catalogum Romanorum Pontificum, quem Damasi Chronicon appellant, pluresque epistolas, aliqui Critici eidem abjudicant.

S. Siricii electioni se opposuit Pseudo-Papa Ursicinus cum sua cauda. Scripsit epistolam ad *Himerium* Tarraconensem Episcopum, ad disciplinam Ecclesiasticam spectantem. Atque hæc prima est Decretalium Romanorum Pontificum, quam multi recentiores eruditi passim tanquam genuinam agnoscunt, primaque, quæ in antiquis Ecclesiæ collectionibus legitur; non quod anteriores Pontifices nullas scripserint Decretales epistolas, sed quod eæ, quæ ipsis attribuuntur, non sint illæ, quas revera scripserunt, eo quod ex S. Leonis & aliorum posteriorum Pontificum epistolis sint compilatæ.

Epist. ad Himerium.

Præcipit autem in ea ad Himerium epiſtola, ut ſecundum antiquam conſuetudinem baptiſmus generaliter tantum conferatur in Paſchate & Pentecoſte. Romæ celebravit ſynodum 80 Epiſcoporum in Baſilica S. Petri, ad reſtaurandam diſciplinam, in Africa collapſam, ut conſtat ex epiſtola ſynodali, ad Epiſcopos Africæ data. Monet in ea, ut Novatiani & Donatiſtæ pœnitentes reconcilientur. Ne Sacerdotes & Diaconi conjugati cum uxoribus permaneant.

Jovinianus. Damnavit *Jovinianum* Monachum, qui varios Romæ errores ſparſerat contra virginitatem, contra meritum bonorum operum, contra diverſam gravitatem peccatorum, contra puritatem B. V. Mariæ atque perverſis his doctrinis Moniales permovit, ut cœnobiis egreſſæ nuptias celebrarent, prout poſtea fecit Lutherus. S. Ambroſius quoque, habito Mediolani Concilio, eundem hæreſiarcham damnavit.

Illyricum. Totum *Illyricum* Romano Epiſcopo ſeu Patriarchæ Occidentis fuerat ſubjectum; at vero poſtquam anno 379 in Orientale & Occidentale fuerat diviſum, Epiſcopi Conſtantinopolitani, fiducia urbis Regiæ, & Imperatorum favore ſuffulti, ulterius ſemper graſſati, Illyricum Orientale ſibi vendicare conati ſunt. Quare Siricius Papa (aliqui Damaſo id tribuunt) *Vicariatum Theſſalonicenſem* inſtituit, atque Epiſcopum Theſſalonicenſem, totius Illyrici Primatem, Vicarium ſedis Apoſt. per totum Illyricum deſignavit, idque ab aliis etiam poſtea Pontificibus obſervatum.

Vicariatus Theſſal.

De Manichæis converſis Siricius ſtatuit, ut toto vitæ ſuæ tempore in Monaſteriis rigidam pœnitentiam agant, & primum in fine vitæ viaticum ipſis concederetur.

Objectio contra Siricium. Siricio objicitur, quod Rufino, Presbytero Aquilejenſi, qui contra S. Hieronymum defendit Origenem, ejuſque libros *Periarchon*, ſeu de principiis, erroribus ſcatentes, publicaverat, *formatas*, ſeu *communicatorias* litteras dederit. Sed eo tempore hæreſes Origenis necdum Romæ ſatis erant cognitæ aut examinatæ; unde Rufino, quem Catholicum exiſtimavit, litteras dedit, ab eo deceptus. Certe Manichæos & Priſcillianiſtas, in pluribus cum Origeniſtis ſentientes, quantum potuit eſt inſectatus, impetrato etiam Theodoſii M. Decreto, quo ſæcularibus pœnis eliminarentur: alio item Decreto, quo idolorum fana Romæ everterentur.

Obiit Siricius plenus dierum & meritorum anno 398, ſedis 14. Baronius de ejus ſanctitate ſubdubitavit, eumque propterea in Romano Martyrologio omiſit, tum propter eas, quas dixi, datas Rufino litteras, & ſegniorem inquiſitionem in errores Origenis, tum propter dimiſſum in Palæſtinam S. Hieronymum, quem Clerus Romanus, cujus

jus vitia redarguebat, perſequebatur, non ſine confictis in eum criminibus, quibus fortaſſis Siricius credulas nimium aures præbuit. Falſiſſimum autem eſt, quod legitimas nuptias appellarit pollutionem: illicitos concubitus hac voce notavit. Idem ferme, quod S. Hieronymi, fatum erat S. Paulini Nolani Epiſcopi. Sanctis videlicet etiam viris obrepitur, ut minus æquum de perſonis judicium concipiant.

S. Anaſtaſius, Romanus, poſt acre certamen inter S. Hieronymum & Rufinum, Origenis errores damnavit, Rufinum vero, acerrimum Origenis defenſorem, Romam citavit; cum autem non comparuiſſet, eundem quoque damnavit.

Duo hoc tempore Carthagine habita ſunt Concilia, quæ Canones ſuos de diſciplina ad Anaſtaſium approbandos Romam miſerunt.

Obiit anno 401, ſedis 4 inchoato. Conſtituit, ut, dum Diaconus Evangelium legit, ſacerdos ſtet. Non modica Presbyteros inter & Diaconos fervebat contentio; hi enim, cum res Eccleſiarum adminiſtrarent, Presbyteros ſpernebant. Iſti auctoritatem ſuam & præeminentiam tuebantur, atque, Diaconis ſtantibus, ſedere ſe debere dicebant, adeo, ut etiam ſub Evangelio ſederent. Inde Ordinatio Anaſtaſii; quem S. Hieronymus virum inſignem appellat, Romamque eum diu habere non meritam.

Articulus VIII.

Obſervatio de Imperatoribus &c.

Joviano Imperatori pientiſſimo anno 364 a milite ſuffectus eſt 35.
Valentinianus I Princeps optimus, qui ſub Juliano baltheum depoſue- Valentinianus I.
rat, cum thus offerre idolis juberetur. Erravit tamen in eo, quod diviſo Imperio fratri *Valenti* Orientem adminiſtrandum traderet, homini ſævo, & ab Arianis corrupto, qui Catholicos, Epiſcopis orbatos, Valens.
per 14 annos dire eſt perſecutus. Quo eſſet ingenio, ſpecimen dedit, dum 80 Præſules, ad petendam pacem ad ſe legatos, navi imponi & comburi juſſit.

Valentinianus quidem fratrem monuit ſæpius, ſed incaſſum. Nec potuit illum vi corrigere, cum in Occidente undique invaderetur Imperium, Alemannis, Quadis, Scotis, Afris inſurgentibus, quos tamen fortiter domuit. At, cum ei Moravorum, defectionem molientium, legati, ferocius reſponderent, vena rupta, cum ſanguine vitam profudit anno 375, Imperii 12, ſicut Imperii, ſic Eccleſiæ Defenſor eximius.

Gratianus & Valentin. II.

Imperium reliquit filio *Gratiano*, optimo Principi, a virtute patris minime degeneri, a novem jam annis in Imperii consortem assumpto. Verum ei, non invito, adjunctus est *Valentinianus II* frater junior, ex *Justina*, muliere Ariana, a Valentiniano I susceptus, atque adhucdum puer ab exercitu matris artibus Augustus salutatus.

Gothi per Ulphilam Arianismo infecti.

Valens interea in Oriente tumultuans non plus anno Valentiniano fratri superfuit; nam ut Hunnos, ex Mæoticis paludibus prorumpentes expelleret, Gothis in Imperii solo sedem concessit. Sed Gothi erant Romanis, quod mus in pera, & scorpius in sinu; nam armis sumptis, Thraciam depasti, Valentem a bello Persico reversum acie vicerunt, atque cum tugurio, in quod sagitta ictus confugerat, vivum combusserunt, qui tot Ecclesiæ Præsules combusserat; dignum a Gothis referens præmium, quos & sinu receperat, & per *Ulphilam* Pseudo Episcopum Ariana lue infecerat, pertinaci morbo ad Europæ exitium transituro. Periit Valens anno 378, Imp. 14, æt. 50.

Theod.

Maximus.

Cum Romanum Imperium in Europa a Moravis, Sarmatis, Saxonibus, Gothis, & Hunnis laceraretur, in Asia a Persis, in Africa a Mauris, *Gratianus* Imperator *Theodosium* Hispanum, præstantem bello virum, in collegam assumpsit, eique post mortem Valentis Orientem attribuit. Ussit invidia *Maximum* Britannum, qui, arrepta tyrannide, Gratianum, Alemannorum ad Argentoratum victorem, in ponte Rhodani prope Lugdunum per *Andragathum* perfide interemit anno 383, Imp. 8, ætatis 28.

Maximus, a Theodosio & Valentiniano II consors Imperii agnitus, Treviris sedem fixit; verum cum ambitioni Transalpinæ provinciæ, quamvis vastissimæ, non sufficerent, in Italiam penetravit, atque illius quoque possessionem adiit. Valentinianus cum matre Justina pulsus, Cpolim fugit, atque Theodosii M. opem imploravit, eamque, promissa mitiore cum S. Ambrosio & Catholicis agendi ratione, obtinuit; nam Theodosius, cum exercitu in Italiam profectus, Maximum ad Aquilejam devictum, militibus discerpendum reliquit, atque *Valentiniano* totum Occidentem asseruit. Verum is haud multo post Viennæ in Gallia ab *Arbogasto*, militiæ Præfecto, strangulatus est.

Arbogastus & Eugenius.

Theodosius M. comperta Valentiniani nece, cum in Oriente aliis bellis esset distentus, *Arbogastum*, & *Eugenium*, Tyrannos, quorum uterque purpuram induerat, aliquamdiu toleravit; at vero, cum uterque, renovato idolorum cultu, in Christianum nomen insurgeret, signo crucis pro vexillis elato, in ipsis alpium jugis hostes fudit, ipsorum

rum telis ventorum turbine in emittentium ora retortis. Interfectus Eugenius aliena manu, Arbogaſtus propria.

Tunc demum Occidens Orienti junctus Theodoſio paruit, victorque orbis Romæ aliquamdiu ſedem fixit, proſtratiſque idolis, delubra ſubruit. Verum cum Senatui idola ex animis evellere non facile poſſet, Cpolim rediit, ubi purior eſſet cultus, quem per Synodum Generalem ſecundam, Cpolitanam primam, procuravit. Theod. Monarcha.

Thracia dein aliiſque Orientis provinciis a Barbarorum, Gothorum, Hunnorum, Scytharum jugo vindicatis, felicitatem Conſtantini Magni, amplitudinem, felicitatemque Theodoſius Magnus reſtituit.

In ſummis ejus virtutibus nævus unus iracundia, qua ob dejectam Placillæ Auguſtæ ſtatuam *Antiochiam* vaſtitate damnavit, ac ægre Flaviani Epiſcopi precibus pœnam remiſit: alias vero ob tumultum, in quo Præſes & Senatus Theſſalonicæ durius eſt habitus, ſeptem hominum millia, nullo nocentium & innocentium diſcrimine, interfici juſſit. Sed id delictum pœnitentia expiavit, correctionem Ambroſii demiſſe recipiens. Nævi illius.

Obiit anno 395, Imperii 16, æt. 60, ſummis Imperatoribus jure accenſendus. Ex Placilla prima conjuge genuit Arcadium & Honorium, quos inter conſilio non optimo Imperium diviſit, ex altera, Galla Placidia, Valentiniani I filia, Placidiam, Athaulpho Gothorum Regi primo deſponſam, ac dein Conſtantio Romano Patricio. Imperii diviſio tertia.

Articulus IX.

Obſervatio in Sæculum IV.

Vidimus initium hujus ſæculi Diocletianis adhuc, Maximianis, Galerianis, Maximinis, Licinianis, Julianis, ethnicorum Principum, perſecutionibus ſanguinarium; ſub ipſis deinde etiam Imperatoribus, qui Chriſtiano nomine ſibi blandiebantur, Conſtantio & Valente ſævum & crudele: hæreſibus denique quam plurimis turbatum. Quantum Donatiſtarum, Arianorum, Sabellianorum, Macedonianorum, Eunomianorum, Aerianorum, Priſcillianorum, Manichæorum regnum? quam late, quot artibus, quantis machinis propagata ſanies? Helvidius & Jovinianus quam turpia carcinomata? 36. Eccleſia preſſa.

At provida ſemper pro ſua in terris Eccleſia Mens illa æterna, quot heroes miſit, quot Alcides, qui virulentam excetram conficerent? hoc nomine veniunt ſummi Pontifices, Divina ad hoc ordina- Sed non oppreſſa.

tione inſtituti, ut diſperdant, diſſipent, ædificent, & plantent, Melchiades, Sylveſtri, Julii, Damaſi &c.: Fideles Adjutores Imperatores Chriſtianiſſimi, Conſtantini, Valentiniani, Gratiani, Theodoſii.

Et quis enumeret Patres, Doctores, & Scriptores Eccleſiaſticos, adverſus hoſtes Eccleſiæ ſtrenue depugnantes? peperit profecto hoc ſæculum viros immortales, quibus multum ſane debet Eccleſia: *Athanaſium* dico, ſanctum illum exulem, qui vel fugiens & latitans hoſtibus terrori fuit. Quot fraudibus & calumniis actum, ut periret! Plura de eo *Part. III & IV* ſunt commemorata. Opera ejus edidit clariſſimus P. de Montfaucon, ex congregatione S. Mauri; multa tamen cenſentur ſuppoſititia. De ipſo etiam *Symbolo*, *quicunque vult ſalvus eſſe &c.* dubitatur, an S. Athanaſium auctorem habeat. Baronius illud eidem adjudicat, ſed plures recentiores Critici abjudicant, ea ducti ratione, 1 quod in antiquioribus S. Athanaſii codicibus non inveniatur. 2. Quod ſtylus latinum auctorem ſapiat. 3. Quod hæreſes, Neſtorianam & Eutychianam confutet, & tamen nec in Epheſina ſynodo nec Chalcedonenſi fuerit allegatum. Quod neque Patres latini, qui uſque ad Gregorium IX, de proceſſione Spiritus Sancti contra Græcos diſputarunt, unquam de hoc ſymbolo Athanaſii mentionem fecerint, cum tamen magnæ adverſus eoſdem fuiſſet auctoritatis. Diverſi autem diverſis illud tribuunt auctoribus, potiores vero Vigilio Dapſenſi Epiſcopo in Africa, Sæculi V ſcriptori, qui alia etiam ſcripta ſub nomine S. Athanaſii ediderit.

[Margin: De Symbolo S. Athanaſii.]

Quod S. Athanaſius Orienti, hoc *S. Hilarius* erat Occidenti in Arianis conflictibus; Gallus fuit natione, Pictavienſis Epiſcopus. E Synodo Biterrenſi, in qua (ſicut ante in Mediolanenſi) fidem Nicænam & S. Athanaſium animo imperterrito defenderat, Saturnini Arelatenſis fraudibus in Phrygiam a Conſtantio exul miſſus, in Concilio Seleucienſi palmas ſuas adverſus Arianos inſtauravit. Urſacius & Valens, ut ab homine ſibi minime opportuno ſe liberarent, auctores fuere Conſtantio, ut ad Epiſcopatum eum remitteret. Gallia melior invictum Athletam obviis ulnis excepit, pluresque ſynodos ibidem egit, effecitque, ut Saturninus, Arianorum anteſignanus proſcriberetur. Poſt multas alias victorias, in Oriente & Occidente relatas, ad glorioſum in cœlis triumphum abiit anno 367.

[Margin: S. Hilarius.]

Vitam ejus Bollandus ad 15 Jan. ſcripſit. Opera vero ejus novo ſtudio ediderunt eruditiſſimi Patres Benedictini S. Mauri. Illa inter eminent 12 libri de Trinitate. Libri 3 adverſus Conſtantium Imp. liber contra Auxentium Mediolanenſem, & liber contra alios Arianos. Plura vero opera aut perierunt, aut ſuppoſititia cenſentur.

Optatus Milevitanus in Numedia Episcopus, tempore Valentiniani I sex libros doctissimos de schismate Donatistarum scripsit adversus *Parmenianum* Pseudo-Episcopum Carthaginensem. Optatus.

Cyrillus Hierosolymitanus Episcopus, ab Accacio Cæsariensi Episcopo ordinatus, sed ab eodem, cum de Jure Metropolitico quæstionem moveret, rursus sede sua dejectus, nec ante mortem Constantii restitutus est. Sub Valente iterum depulsus, post hujus necem iterum rediit, a Synodo II confirmatus, obiit anno 386, Episcopatus 35. Cyrillus Hierosol.

Reliquit Catecheses 18 pro Neophytis, & 5 Mystagogicas, prorsus utiles, etiam ad demonstrandam realem præsentiam Christi in Sacramento Eucharistiæ; unde non defuerunt Calvinistæ, qui negarent, Catecheses istas esse Cyrilli: sed eas S. Hieronymus de Scriptoribus Ecclesiasticis tanquam genuinum Cyrilli partum agnoscit, atque dilaudat. Scripsit etiam Epistolam ad Constantium de signo crucis in cœlo, quod Constantinus viderat.

S. Basilius M. Athenis, quo studiorum causa fuerat profectus, ob morum similitudinem comes individuus fuit S. Gregorii Nazianzeni. Inde reversus, Ægypti ac Libyæ Monasteria lustravit, haustisque ibidem documentis, factus in Ponto & Cappadocia Monachorum fundator, Regulas Monasticas præscripsit. Eremo extractus Cæsareæ in Cappadocia Episcopus renuntiatus anno 371. Dici non potest, quantis machinis egerit Valens Imp. ut hunc virum sibi & Ario conciliaret; sed in cautem impegit; ad mortem usque perstitit Nicænæ fidei propugnator acerrimus. Obiit anno 380, oris facundia, & cœlesti sapientia plenus. S. Basilius.

Scripsit multas Homilias in Hexameron, Psalmos, & de variis argumentis; libros 2 de Baptismo, contra Eunomium 5. Ad Amphilochium de Spiritu S. & pœnitentia, de abdicatione rerum, de vera & pia fide, sermones de vita ascetica, seu institutiones Monachorum, Regulas fusiores & breviores, liturgias, conciones morales, commentarium in Isaiam.

S. Gregorius Nazianzenus, cognomento *Theologus*, vivo adhuc patre Gregorio Nazianzi Episcopo, ejusdem Ecclesiæ, ex eremo accitus, administrationem suscepit. Mortuo patre centenario, ad Cpolitanam cathedram fuit vocatus, sed fervente in Synodo II tumultu Episcopatum illum ultro abdicavit, habitaque eleganti ad populum oratione, Nazianzum recessit, ubi solitariam vitam duxit, ad annum usque 389, quo pie decessit. Scripsit multa opera, oratione soluta & metro ligata. Varia tamen censentur aut dubia, aut supposita. S. Gregorius Naz.

Greg. Nyſſ. *S. Gregorius Nyſſenus*, frater S. Baſilii, Theologus pariter ſummus, uxore Deo dicata, ſacerdos ordinatus ac deinde Niſſæ in Cappadocia Epiſcopus anno 372, a Valente, ſicut alii Epiſcopi Catholici, in exilium pulſus eſt: ſed eo ſublato redux, Synodo II inter 150 Patres interfuit, in qua *Symbolum Conſtantinopolitanum* compoſuiſſe dicitur, vitamque ſanctam ad finem prope Sæculi V produxit. Opera ejus anno 1605 Pariſiis publicavit Fronto Ducæus S. J.

Ephrem. *S. Ephrem*, Syrus, Edeſſenæ Eccleſiæ Diaconus, vita & doctrina clarus, ſcripſit Parænefes ſeu exhortationes ad Monachos, Sermones Aſceticos, Encomia ſanctorum, voluntatem ſuam ultimam, qua ſingulis reliquit varia vitæ ſanctæ documenta. Vitam ejus ſcripſit Bollandus ad 1 Februarii.

Epiphanius. *S. Epiphanius* in Palæſtina natus, circa annum 320 in Ægypto & Palæſtina inter Monachos pie vixit, donec Salaminæ (quæ poſtea Conſtantia eſt) in Cypro factus eſt Epiſcopus. Gravem is controverſiam habuit primum cum Joanne Solymitano Epiſcopo ratione Origeniſtarum, dein etiam cum Joanne Chryſoſtomo, Lis inter Patres ob Origeniſtas. quos tanquam fautores Origenis accuſavit. Cum enim *Theophilus* Patriarcha Alexandrinus Origenem damnaſſet in ſynodo, ac Monachos, quos ejus erroribus adhærere putabat, expuliſſet, ad Joannem Chryſoſtomum Cpolim confugiebant. Benigne is eos accepit. Quod ægre tulit Epiphanius, & collecta in Cypro ſynodo iterum Origeniſtas proſcripſit, datiſque ad Chryſoſtomum litteris, ut idem faceret, petiit; quin ipſe anno 402, jam octogenarius, Cpolim abiit, ut Monachos hæreticos proclamaret, ſed cum Chryſoſtomo, eum humaniter invitante, communicare noluit, eoque ne quidem ſalutato in Cyprum receſſit. Ita nempe vel inter ſanctos gliſcit, ex zelo pietatis, ſimultationum ſpiritus, abundante quovis in ſuo ſenſu. Nempe Chryſoſtomus vel necdum ſatis agnovit errores Origenis, vel quod vero ſimilius, exiſtimavit, Monachos Ægyptios (quos *Monachos longos* appellabant) iis erroribus non eſſe irretitos, communione tamen Eccleſiaſtica illis interdixit. Obiit Epiphanius eodem anno 402.

Reliquit S. Epiphanius poſteritati *Panarium* adverſus 80 Hæreſes, Epitomen hujus Panarii, librum de Ponderibus & Menſuris, ſermonem de fide, plures Epiſtolas.

37. Chryſ. *S. Joannes Chryſoſtomus*, natus Antiochiæ anno 347, ſtudiis optimis imbutus, forenſibus cauſis poſtquam aliquanto tempore ſe tradiderat, ad ſacras Scripturas & obſequium Eccleſiæ induſtriam tranſtulit, atque baptizatus a Meletio Antiocheno Epiſcopo, per ſexennium in eremum ſeceſſit. Inde revocatus a Flaviano, Meletii ſucceſſore, ordinatus Presbyter, per 12 annos ad populum Antiochenum dixit,

tanta

tanta fama & nominis commendatione, ut *os aureum* diceretur, & mortuo Nectario Cpolitanus Patriarcha ſufficeretur invitus. Cum autem Monachi Ægypti a Theophilo proſcripti Cpolim ad S. Chryſoſtomum & Arcadium Imperatorem, de injuria illata queſturi veniſſent, Arcadius Theophilum Cpolim adduci juſſit. Theophilus, hanc fabam a Chryſoſtomo in ſe cuſam, ratus, perdendi eum occaſionem quæſivit.

Hanc ei brevi in manus dedit Imperatrix *Eudoxia;* nam cum Chryſoſtomus mulierum vitia pro concione publica perſtringeret, Auguſta Ejus fata. ſe petitam exiſtimans, Theophilum, cum non paucis Ægypti Epiſcopis adhuc præſentem facile permovit, ut indicta *ad Quercum* in ſuburbio Chalcedonis ſynodo (cui etiam plures Aſiæ Epiſcopi, a Chryſoſtomo depoſiti, adfuerant) eundem, citatum, ſed non comparentem, condemnaret, & Arcadius ſuo Decreto exilium eidem indiceret, anno 403. Abiit Chryſoſtomus flente populo. Sed ecce! vehementi terræ motu urbem concutiente, & plebe in ſeditionem vergente, coactus eſt Imperator, protinus eundem revocare, feſtivo plauſu lætaque acclamatione exceptum.

Sed diuturna non fuit malacia; cum enim Chryſoſtomns ad Auguſtæ ſtatuam prope Eccleſiam ludos fieri prohiberet, habita oratione, cujus initium: *iterum Herodias furit, rurſus ſaltat*, excandeſcens Eudoxia, alteram ſynodum convocari curat, cui intereſſe noluit Theophilus, a populo ſibi male metuens. Miſit tamen legatos, qui cum aliis Epiſcopis, Joanni infenſis, ſententiam depoſitionis, ad Quercum latam, confirmarunt.

Rurſus igitur Chryſoſtomo migrandum fuit in exilium, ærumnis, morbis, rerumque omnium penuria plenum. Sed major ſenſu Joannis animus aſpera quæque invicta conſtantia perpeſſus, quarto exilii anno ad perennem in cælis laureolam translatus eſt.

Chryſoſtomus, inique condemnatus appellavit ad Innocentium I Papam, qui eum abſolvit, atque ut nomen ejus Diptychis inſcriberetur, voluit; ſed Theophilus obſtitit, donec Cyrillus ejus nepos, atque in Eccleſia Alexandrina ſucceſſor id præſtitit. Singularis autem honor ſacris ejus Reliquiis anno 438 fuit delatus, quando magnifica cum pompa Cpolim ſunt deductæ, Theodoſio II, veniam parentum ſuorum culpæ a ſancto precante. Appellat.

Scripſit *Homilias* multas, ſpiritu & facunda eloquentia plenas, in Ejus Libri. omnes ferme libros veteris & novi teſtamenti: varios ſermones doctrinales, & de laudibus ſanctorum, librum contra Gentiles, alterum contra Judæos: tres contra vitæ Monaſticæ irriſores: ſex de ſacerdotio:

dotio: duos de cordis compunctione: tres de Dei providentia: unum de virginitate: Liturgiam: opera moralia: plures epiſtolas. Monumenta ejus, quæ erudito orbi reliquit, laudare ſupervacuum eſt, cum ſint Chryſoſtomi.

Magni equidem, quos recenſui, fuerunt Græci Doctores, ſed Eccleſia Latina Sæculo IV produxit multo maximos, Ambroſium puta, Hieronymum, Auguſtinum.

38. Ambroſ. Et quidem S. *Ambroſius*, patre Galliæ Præfecto natus, Arelate, ut Raynaudus exiſtimat, quæ fuerat ſedes Prætoria. Romæ litteris cultus eximie, ad Inſubriam & Liguriam regendam miſſus eſt. Mortuo *Auxentio* Mediolanenſi Epiſcopo Ariano, anno 374, unanimi voce fuit electus, licet eſſe laicus, imo necdum baptizatus. Ut extingueret Arianorum reliquias, Palladium & Secundianum Epiſcopos in Aquilejenſi Concilio anno 381 condemnari curavit. *Juſtinæ*, matri Valentiniani II Baſilicam pro Arianis depoſcenti, invicta conſtantia

Geſta. reſtitit. Eadem Juſtina, licet ſanctum Præſulem graviter fuiſſet perſecuta, ejus tamen præſidium implorare fuit coacta, quando Maximus, Gallia ſubacta, in Italiam venit.

Mortua Juſtina, Valentinianus ſe totum Ambroſio permiſit; cumque is ad illum baptizandum in Galliam properaret, ab Arbogaſto occiſum invenit (anno 392). Multa dein ab Eugenio tyranno paſſus, Florentiam conceſſit, donec Eugenius a Theodoſio victus, captus, & capite plexus eſt. Eidem Theodoſio M, licet de Eccleſia præclare merito, ob cædem Theſſalonicenſem, Eccleſiæ ingreſſu interdixit, pœnamque publicam injunxit, quam Princeps ille Maximus, orbiſque Dominus ſubmiſſe acceptavit, nunquam fortior, quam dum ſe ipſum vicit, idea certe excelſæ mentis, heroiſque vere Chriſtiani. Obiit S. Ambroſius anno 397, æt. 57, Epiſc. 23.

Scripſit multa mira facundia, ſtyloque comprimis nitido ac ner-

Libri. voſo, quæ viri clariſſimi congregationis S. Mauri tribus Tomis ediderunt, & primis quidem duobus genuina ejus opera, tertio vero dubia & ſuppoſititia. Tomo 1 continentur, quæ ſcripſit in S. Scripturam. Quod l. 1 de Abraham c. 4 legitur, nondum interdictum fuiſſe adulterium, de lege poſitiva intelligendum eſt. In Tomo 2 tractat de officiis clericorum, de viduis, de virginibus, de ſacramentis, ubi realem Chriſti præſentiam in Euchariſtia, & tranſubſtantiationem

De Hymno *Te Deum.* clare exprimit. De Cantico *Te Deum Laudamus* diſputant eruditi, an S. Ambroſium & S. Auguſtinum, alternis verſibus illud, ut fertur, concinentes, auctores habeat. Quidam illud tribuunt *Siſebuto*, Ord. S. Benedicti Monacho, ut patere dicunt ex vetere Caſſinenſi Breviario:

rio: deinde hujus Cantici ante Regulas S. Benedicti & Cæſarii nusquam mentionem fieri.

S. Hieronymus, Stridone in Dalmatiæ & Pannoniæ finibus natus circa annum 329. Romæ ad Humaniores litteras addiſcendas uſus eſt Donato & Victorino Doctoribus. Luſtrata dein Gallia redux in Italiam, Aquilejæ cum Rufino amice eſt converſatus, futurus poſtea eidem adverſarius propter Origenem. Excuſſis omnibus, quocunque venerat, Bibliothecis, &, quæ in rem ſuam fore crediderat, excerptis, Romam reverſus eſt, doctorum virorum ubique intentus conſuetudini. 39. Hieron.

Comparata ſibi ampla librorum omnium notitia, ſacraque eruditione vaſtiſſima, in Orientem conceſſit, vivam Bibliothecam ſecum circumferens. Antiochiæ aliquantum poſtquam ſubſtitit, quadriennium in Syriæ ſolitudine linguæ Hebraicæ impendit. Antiochiæ ſubin a Paulino ordinatus Presbyter anno ætatis 30 Bethlehemi ſubſtitit, devotioni ſuæ indulgens.

Poſt auditum ſubin aliquamdiu S. Greg. Nazianzenum Cpoli Romam ad Damaſum Papam profectus, ab epiſtolis ei, & in regenda Eccleſia adjutor fuit. Eo vero mortuo, cum Romanum Clerum haberet adverſum, & apud Siricium non eadem polleret gratia, per Ægyptum in Palæſtinam rediit, Bethlehemi fixurus domicilium, quo ſanctas etiam fœminas, Paulam, Euſtochium, Melaniam, quas Romæ inſtituerat, traxit; tantuſque erat ad Hieronymum concurſus, ut Paula quatuor ibidem Monaſteria conderet, unum pro viris & tria pro mulieribus. Stabilem igitur Hieronymus hic tandem in Monaſterio ſedem fixit, orationi, jejuniis, vigiliis, ſtudiis, ſcribendiſque libris & epiſtolis unice intentus, donec anno 420 nonagenarius ad laborum mercedem migravit: Doctor Eccleſiæ vere magnus, omnisque litteraturæ princeps, quem docti homines ex omni terrarum parte, & inter eos magnus etiam Auguſtinus, graviſſimis in dubiis conſulebant. Vitam ejus ſcripſit Martianæus Congreg. S. Mauri. Ejusque Opera 5 Tomis nova editione publicavit. Geſta.

Scripſit libros ferme innumeros, uti contra Helvidium, Jovinianum, Vigilantium, virginitatis & cœlibatus hoſtes, contra Manichæos, Montaniſtas, Luciferianos, Pelagianos, contra Joannem Solymitanum, & Rufinum Origenis fautores, Chronicon Euſebii in latinum vertit, & uſque ad annum 395 continuavit. Catalogum texuit de Scriptoribus Eccleſiaſticis: & quod præcipuum eſt, atque immortalem S. Hieronymo laudem parit, duas ſacrorum Bibliorum verſiones latinas adornavit, unam ex 70 Interpretibus, alteram ex textu Hebraico, Libri.

qua

qua versione Ecclesia hodiedum utitur. Antiquam versionem, dictam *Italicam*, correxit, Græcæque fidei reddidit. Addidit multos commentarios in S. Scripturam, in Prophetas, Evangelium S. Matthæi, in aliquas S. Pauli epistolas: multas item epistolas, quibus quæstiones de difficillimis Scripturæ locis resolvit. Difficultatem autem in tot lucubrationibus eidem minuit insignis linguarum Orientalium peritia; nam Græcam, Hebræam, Syriacam, Chaldæam, ut Latinam & suam Dalmaticam calluit.

Ingenii fuit vehementis, præsertim cum contra hæreticos scriberet, quos aut convertendos, aut, ne noceant, confundendos putabat. Communem etiam cum Theophilo Alexandrino, & S. Epiphanio causam fecit contra Joannem Chrysostomum, quem cum Monachos longos non statim igni & aqua interdiceret, Origeni favere existimabant.

40. Augustin. *Aurelius Augustinus*, ingeniorum apex, naturæ & gratiæ opus consummatum, sæculorum stupor, Tagaste in Numidia natus anno 354, in patria Grammaticam, Carthagine Rhetoriam docuit primum, tum vero Romæ, ac Mediolani, ibique, Manichæorum turpi secta cum esset irretitus, post varias secum pugnas, lectione propria scripturæ, & S. Ambrosii opera, atque Monicæ matris piis lachrymis conversus, ac baptizatus anno 387, ætatis 33, totum se gratiæ dedit; reversusque in Africam anno 388 Hippone a Valerio Episcopo Presbyter ordinatus est anno 391, & anno 395 Episcopus Hipponensis a Primate Numidiæ cum consensu Carthaginensis Episcopi, atque mox bellum indixit Hæreticis, Manichæis, Donatistis, Arianis, Pelagianis, Priscillianistis, eo successu, ut gentium ubique inclaresceret.

Anno 40 postquam Ecclesiam Hipponensem doctrina & virtutum exemplo rexit, tertio mense, quo urbs Hipponensis a Vandalis obsidebatur, ad civitatem Dei, quam scriptis illustraverat, triumphans ingressus est, anno 430, ætatis 76, prout in vita ejus testatur Possidius. Opera vero ejus in 10 Tomos optimo ordine digesserunt Patres Benedictini Congreg. S. Mauri.

Libri.

Tomo 1. Continentur Retractionum libri 2 & confessionum 13, contra Academicos tres. De beata vita unus. De providentia 2. Soliloquiorum 2. De immortalitate animæ unus. De quantitate animæ 1. De Musica 6. De libero arbitrio 3. De Moribus Ecclesiæ Cath. & Manichæorum 2. De vera Religione 1. Regula ad servos Dei.

Tomus II. Habet 270 Epistolas.

Tomus III. Ea quæ S. Augustinus in sacram Scripturam scripsit, uti de doctrina Christiana libros 4. De Genesi ad litteram 12. Locutionum

tionum 8. Quæſtionum in Heptateuchum 7. Annotationum in Job 7. Speculum. De conſenſu Evangeliſtarum 4 libros. De ſermone in monte 2. Quæſtionum Evangelicarum 2. Quæſtionum in Matthæum 1. Tractatus in Joannem 124. In Epiſtolam Joannis tractatus 10. Expoſitionem Epiſtolæ ad Romanos: item Epiſtolæ ad Galatas.

Tomus IV. Complectitur narrationes in Pſalmos, quibus varios ſenſus litterales, myſticos, & morales exponit.

Tomus V. Continet ſermones ſacros 314 ad populum.

Tomus VI. Opera Moralia: ex diverſis 83 Quæſtionibus librum 1. Ex diverſis quæſtionibus ad Simplicianum 2. De octo quæſtionibus Dulcitii 1. De fide & ſymbolo 1. De fide & operibus 1. Enchiridion ad Laurentium, ubi de fide, ſpe, & charitate, librum 1. De agone Chriſtiano 1. De catechizandis rudibus 1. De continentia 1. De bono conjugali 1. De virginitate 1. De bono viduitatis 1. De conjugiis adulterinis 1. De Mendacio 2. De opere Monachorum 1. De divinatione dæmonum 1. De cura gerenda pro mortuis 1. De patientia 1. De ſymbolo ad catechumenos 4. Sermones de diſciplina Chriſtiana: de cantico novo ad catechumenos, de cataclyſmo, de jejunio, de urbis excidio.

Tomus VII. Exhibet libros 22 de civitate Dei. Primi decem ſunt contra Gentiles, qui dicebant, Romam a Gothis fuiſſe captam propter abolitum Deorum cultum. In reliquis 12 continetur Hiſtoria de utraque civitate, Dei & mundi.

Tomus VIII. Comprehendit libros Polemicos contra Hæreticos, præſertim Manichæos: librum de hæreſibus, Tractatum contra Judæos, Tract. de utilitate credendi, librum de duabus animabus: Acta diſputationis contra Fortunatum Manichæum: librum contra Adamantum Manichæum: libros 23, ſeu diſputationes contra Fauſtum Manichæum: librum contra epiſtolam fundamenti: libros duos contra Felicem Manichæum: librum de natura boni contra Manichæos: librum contra epiſtolam Secundini Manichæi: libros duos contra adverſarium legis & Prophetarum: librum contra Priſcillianiſtas & Origeniſtas: librum contra ſermonem Arianorum: collationem cum Maximino Arianorum Epiſcopo: tres libros contra eundem Maximinum: 15 libros de Trinitate.

Tomus IX. Proponit lucubrationes contra Doniſtas: uti Pſalmum contra Donatiſtas: contra Epiſtolam Parmeniani libros tres: de Baptiſmo contra Donatiſtas libros 7. Contra litteras Petiliani 3. De unitate Eccleſiæ contra Donatiſtas 1. Contra Creſconium Grammaticum Donatiſtam 4. De unico Baptiſmo contra Petilianum 1. Brevi-

culi collationum contra Donatiſtas 3. Poſt collationem Carthaginenſem ad Donatiſtas 1. Sermonem ad plebem Cæſarienſem, præſente Emerito, habitum: de geſtis cum Donatiſta librum 1. Contra Gaudentium Donatiſtam 1.

Tomus X. Continet libros, contra Pelagianos & Semi-Pelagianos ſcriptos, puta, de meritis & remiſſione peccatorum, & parvulorum Baptiſmo ad Marcellinum libros 3. De Spiritu & littera ad Marcellinum 1. De natura & gratia contra Pelagium 1. De perfectione juſtitiæ hominis 1. De Geſtis Pelagii 1. De gratia Chriſti, & peccato originali 2. De nuptiis & concupiſcentia 2. De anima & ejus origine 4. Contra duas epiſtolas Pelagianorum 4. Contra Julianum Pelagianum 4. De gratia & libero arbitrio 1. De correptione & gratia 1. De Prædeſtinatione ſanctorum ad Proſperum & Hilarium 1. De dono perſeverantiæ 1. Operis imperfecti ad Julianum 6.

Atque hæc indubitato pro genuinis S. Auguſtini operibus habentur. Quis crederet, vitam unius hominis tantis laboribus ſufficere, niſi Auguſtinus eſſet, in quo Divinum quoddam ingenium cum improba induſtria de palma certaſſet.

Placuit autem hæc breviſſime annotare, de præcipuis Sæculi IV Eccleſiæ Doctoribus, quæ magis diducta apud Bellarminum, Poſſevinum, Natalem Alexandrum, Graveſon, & P. Daude invenies.

Eruditiſſimi Patres Benedictini Congreg. S. Mauri addunt ad ſingulos Tomos libros, Auguſtino ſuppoſitos, quorum ſunt plurimi, uti de Grammatica, Dialectica, Categoriis, Rhetorica, vita Eremitica ad ſororem, de mirabilibus ſcripturæ, de benedictionibus Jacob: expoſitio in Apocalypſin, Epiſtola ad Demetriadem, quæſtiones veteris & novi teſtamenti &c. Sermones 314 memorati clariſſimi collectores S. Auguſtino tribuunt, rejiciunt vero 317 tanquam eidem affictos.

Præter iſtos majores Doctores, qui Sæculum IV & initium quinti præclaris lucubrationibus illuſtrarunt, ſunt alii minorum quaſi gentium Scriptores, quos inter obiter ſaltem recenſendi veniunt.

S. Euſtathius, Antiochenus Epiſcopus, pars non modica Nycænæ Synodi, ejuſque defenſor acerrimus, depoſitus propterea ab Arianis, in exilio obiit. Scripſit Homilias, Epiſtolas, commentaria in Pſalmos, pluraque adverſus Arianos opera.

S. Alexander Alexandrinus Epiſcopus, S. Athanaſii Præceſſor, Arium in Alexandrina Synodo damnavit, duaſque contra eum ſcripſit epiſtolas. Approbavit baptiſmum, ab Athanaſio puero collatum.

Arnobius. *Arnobius* natione Afer Rhetoricæ Profeſſor, ſeptem libros contra
Lactant. gentes erudite ſcripſit; ipſiuſque Diſcipulus *Lactantius Firmianus*,

Cice-

Cicero Christianus appellatus, scripsit libros septem Divinarum Institutionum, librum de persecutione, item de opificio Dei. Gelasius tamen Papa ejus scripta apocryphis accensuit. Uterque ex gentilitate conversus fuit ad Christianam fidem.

Juveneus Presbyter, Poeta insignis, quatuor Evangelia laboriose atque concinne in versus transtulit, suumque hoc opus Constantino M. nuncupavit. *Ausonius* Burdegalensis, Orator & Poeta pariter Christianus & elegans, libros Fastorum ab urbe condita ad suum usque consulatum, hoc est, ad annum 379 perduxit. Gratianum Principem, amorem illum cæli & terræ, erudivit, factus de Rhetore Consul. **Juveneus.**

Julius Firmicus, ante suam conversionem octo libros Astronomicos composuit, postea vero librum de errore profanarum religionum scripsit, librumque suum Constantini filiis dedicavit. *Jacobus* urbis *Nisibis* in Perside Episcopus, sub Maximiano gloriosus Confessor, & in Nicæna Synodo Assessor, plures scripsit libros, qui tamen non amplius extant. **Firmicus.**

S. Pacianus, Barcinonensis Episcopus, sermonem de Baptismo ad Catechumenos, parænesin ad pœnitentiam, & epistolas adversus Novatianos reliquit. *Marius Victorinus* Afer, Romæ Rhetoricam diu docuit, atque inter suos Discipulos S. Hieronymum habuit. Inter ejus Opera eminent 4 Libri de SS. Trinitate, contra Arianos exarati. *Didymus* Alexandrinus, a nativitate cæcus, plures, quod mirum, libros scripsit, & inter eos, teste Hieronymo, librum de Spiritu Sancto. **Pacianus.**

Maximus Cynicus, Greg. Nazianzeni in Episcopatu Cpolitano Successor & Adversarius, librum de fide contra Arianos scripsit. *S. Amphilochius* Iconii Episcopus, librum edidit de Spiritu S. contra Macedonianos, fidemque contra Valentem Imp. fortiter defendit. Homilias ejus latinitate donavit Cl. Combefisius e S. Dominici Familia.

S. Paulinus, Ausonii Discipulus, vir Consularis, & Imperatore Collega dignus, repudiatis vitæ illecebris, Nolanam in specum se abdidit, indeque ad Infulas Nolanas eductus, prodigiosa charitate illustrandas. Quippe captivum se hostibus abducendum dedit, ut viduæ filium liberaret. Plures scripsit epistolas, & elegantia pro illa ætate, jam declinante, poemata. **Paulinus.**

Arsenius, Arcadii & Honorii Moderator, documenta reliquit vitæ aulicæ & solitariæ. Ad hanc clam aufugit, ut illam vitaret, maluitque ultimus esse Monachorum, quam, qui esse poterat, primus Senatorum.

Orosius. *Orosius* Hispanus Presbyter, hortante Augustino, Historiam ab Origine mundi ad sua usque tempora conscripsit contra Paganos, qui Romani Imperii calamitates neglecto Deorum cultui adscripserant.

Eusebius Vercellensis Episcopus, famosus cum Hilario Pictaviensi adversus Arianos Athleta, multas scripsit Epistolas, & Commentarium Eusebii Cæsariensis latinum fecit.

Catholicos Doctores recensuimus hactenus; memorandum nunc velut in transitu aliquid de aliquibus, dubiæ aut malæ fidei hominibus, qui tamen doctrinæ famam sibi compararunt.

Eusebius Cæs. Hos inter primum locum sibi merito vendicat *Eusebius* Pamphili, Cæsariensis in Palæstina Metropolita; vir doctissimus, & Historiæ Ecclesiasticæ quodammodo parens; nam præter epitomen seu chronicon ab Origine mundi usque ad annum Constantini 20 deductum, quod S. Hieronymus continuavit, scripsit 10 libros Historiæ Ecclesiasticæ a Christi nativitate usque ad Concilium Nicænum. 15 libros de *Præparatione Evangelica*, & 20 de *Demonstratione Evangelica*, quibus veritatem Religionis Christianæ contra Philosophos Gentiles, eam impugnantes, ostendit: librum item de Martyribus, Cyclum Paschalem, librum contra præstigiatorem, Apollonium Thyanæum: Commentarium in Psalmos: libros 5 contra Marcellum Ancyranum: 4 etiam libros de vita Constantini, apud quem magna valebat auctoritate. Sed, proh dolor! vir tantus in hæresin Arianam prolapsus est, cum Eusebio Nicomediensi adversus S. Eustathium Antiochenum, & S. Athanasium Alexandrinum Antistitem colludens. Uberiorem de eo crisin legesis *Part IV.*

Euseb. Emiss. *Eusebius Emissenus* in Syria Episcopus, pariter Arianus Homilias scripsit, quæ non amplius extant; unde illæ, quæ nomine ipsius circumferuntur, latinum habent auctorem, ætate posteriorem.

Apollinaris. *Apollinaris*, Presbyter Laodicenus, vir eloquens, vastaque doctrina clarus, 30 libris confutavit nervose Porphyrium, Apostatam impium, calumniis & maledictis Christianos incessentem: adjecit Hebræorum Historiam Heroico carmine concinnatam. Sed miser, abusus ingenio, novam procudit hæresin, assumptam a Christo carnem sine anima, aut talem quæ mente, careret: cujus loco fuisset verbum. Filius ejus, Laodicenus Episcopus, homo pariter doctus, in eundem cum patre errorem abreptus est.

Diodorus Tarsensis Episcopus, S. Chrysostomi & Theodori Mopsuesteni Magister, commentarios in S. Scripturam adumbravit; sed ova posuit, quæ dein Mopsuestenus, hujusque Discipulus Nestorius, excluserunt, asserentes duas in Christo personas, Divinam & humanam.

Marcellus

Marcellus Ancyranus Arianos ſcriptis ſuis acerrime eſt inſectatus; depoſitus propterea ab illis, ad Julium Papam, a quo Romæ & Sardicæ fuit abſolutus, quia orthodoxam fidei profeſſionem edidit. Dicitur tamen lapſus in errorem Sabellianorum. Marcellus Ancyr.

Lucifer Calaritanus in Sardinia Epiſcopus, zeloſus Arianorum inſectator, multa ſcripſit ſtylo ferreo, parcens nemini: atque hoc rigore ſuo occaſionem dedit Schiſmati Antiocheno & Luciferiano. *Videſis Partem IV.* Obiit Lucifer anno 370.

CAPUT V.

SÆCULUM V.

Non minoribus, ac priora, hoc ſæculum concuſſionibus fuit agitatum. Quo magis enim propagabatur Chriſtiana Religio, eo pluribus hæreſibus fuit infeſtata. Vigilantius, Pelagius, Neſtorius, Eutyches, virulentæ erant aſpides, quæ longum poſt ſe malorum Syrma traxerunt. Videlicet, poſtquam orcus adverſus Sacroſanctum Trinitatis Myſterium furores ſuos per Arianos, Macedonianos, Sabellianos &c. deſpumaverat, Chriſtum ejuſque gratiam aggreſſus, recte ſentiendi credendique leges evertere conabatur. 41.

At protegente Numine firma ſupra petram ædificata ſtetit Eccleſia. Depugnarunt nempe ſtrenue 12 ſupremi ſacrorum Antiſtites, ſancti omnes: dimicarunt Concilia multa, & inter ea duo œcumenica, Epheſinum & Chalcedonenſe; pennas velut gladios acuerunt ſancti Patres & Eccleſiæ Doctores; viri Apoſtolici Regnum Chriſti ad Francos, ad Scotos, ad Hibernos, ad Burgundiones, ad Noricos porrexerunt. De quibus nunc aliqua commemoranda veniunt.

Articulus I.

S. Innocentius I, ab anno 401 *ad* 417. *S. Zoſimus, ab an.* 417 *ad* 418. *S. Bonifacius I, ab an.* 418 *ad* 422.

Duas Conſtitutiones edidit S. Innocentius, alteram de ſervando Sabbato jejunio: de Regulis Monaſteriorum alteram. Plures præterea celebres ſcripſit Epiſtolas, quæ ab acerrimis etiam Criticis genuinæ cenſentur, uti ad Victricium, Rotomagenſem Epiſcopum, quam *librum Regularem* appellat, 13 Decretis comprehenſam. Tertio jubet, 42. Epiſtolæ.

caufas Clericorum univerfim ab Epifcopis provinciæ judicari fecundum Nicænos Canones, falva tamen Ecclefiæ Romanæ auctoritate, *cui in omnibus caufis debeat reverentia cuftodiri.* 12mo. ftatuit, ut, quæ Chrifto nupferunt, & a facerdote fuerunt velatæ, fi poftea nupferint, non effe admittendas ad pœnitentiam, nifi is, cui nupferunt, de fæculo recefferit: item, quæ vivente marito alteri nupferint, effe adulteras.

Altera Epiftola ad Tolofanum Epifcopum Exuperium feptem continet Canones. 1. Clericos incontinentes omni honore Ecclefiaftico privandos decernit, & cœlibatus legem, a Siricio innovatam confirmat. Septimo Canone celeberrimo libros Canonicos S. Scripturæ enumerat, eofque tanquam Divinos ab Ecclefia traditione receptos teftatur.

Tertia eft ad Decentium Eugubinum Epifcopum, ex qua colligitur SS. Euchariftiam ad abfentes fuiffe delatam, primisque temporibus, ob paucitatem fidelium, in civitatibus unam tantum fuiffe Ecclefiam, in Ecclefia unum altare, unamque in altari illo uno die Miffam, Dominica ab Epifcopo celebratam, circa SS. Euchariftiam & alia quædam myfteria *arcani difciplinam* erga Judæos, Gentiles, & Catechumenos fuiffe cuftoditam, fæpiufque Euchariftiam fermenti nomine appellatam, ad unionem charitatis tanquam effectum fignificandam. Quare Julius Papa, S. Athanafius Apol. 2 & Epifcopi Ægypti Eufebianis exprobrarunt, *quod coram Ethnicis quæftiones de Ecclefia, calice, menfa Domini ac fanctis fanctorum habuerint.* Ad difciplinam autem Arcani non tantum pertinebant myfteria dogmatum, uti de SS. Trinitate, de Sacramento Euchariftiæ, & aliis Sacramentis, fed etiam certi ritus, qui occultabantur coram Gentilibus, ne margarithæ projicerentur ante porcos.

Arcani difciplina.

Sub Innocentio I, Joannes Chryfoftomus a Theophilo Alexandrino in Conciliabulo ad *Quercum* fuit depofitus, dein urgente populo Cpolitano, poftquam ad fedem Apoftolicam appellaverat, reftitutus, iterumque, quod alias dictum, depofitus, & in exilium relegatus, in quo fancte obiit, Innocentii juffu relatus in facra diptycha, Cpolitanis non ante in communionem receptis.

Gefta.

Pelagii hærefin, quam ex Rufino Aquilejenfi haufiffe creditur, damnavit Innocentius. Theffalonicenfem Epifcopum fedis Apoft. Vicarium conftituit. Novatianos Roma expulit, multaque alia præclare pro fide orthodoxa & Ecclefia geffit.

S. Zofimus,

S. Zosimus, natione Græcus, *Pelagium*, ejusque Discipulum *Cælestium*, ab Innocentio & duabus Synodis Africanis damnatos, quia orthodoxam fidei professionem obtulerant, innocentes putavit, & ab hæresi immunes, errore facti deceptus, non tamen eos absolvit, sed ad Episcopos Africanos scripsit, a quibus de eorum fraudibus melius informatus, ad acrius eos examen citavit; sed cum artes suas patere cernerent, fuga se subduxerunt. Damnati itaque a Zosimo decretoria sententia, quam prolixa Epistola, *Tractoria* dicta, toti Ecclesiæ publicavit. Instante dein Zosimo tanquam hæretici Roma totoque Imperio ab Honorio Cæsare exesse jussi sunt. Africani vero Patres amplissima gratulatione Zosimum sunt prosecuti, præsertim postquam etiam Julianum Pelagianum damnavit & ab Episcopatu Eclanensi deposuit. Zosimi error facti. Epist. *Tractoria*.

Tribuunt aliqui Zosimo Benedictionem cerei paschalis, agnorum Dei, & usum stolæ apud Diaconos; sed alii probant, hos ritus antiquiores esse. Certe jam Prudentius de cereo paschali Hymnum composuit.

S. *Bonifacius I*, Presbyter, cum a majore Cleri parte eligeretur, a minori oppositus eidem est *Eulalius* Antipapa, qui fuerat Archidiaconus. Symmachus urbis Præfectus ad Honorium Imperatorem falso Ravennam scripsit, Eulalium legitime fuisse electum, Bonifacium subintrusum. Pronuntiavit igitur Honorius pro Eulalio: vocatur pars utraque Ravennam, cogitur synodus, patescit veritas, pellitur Eulalius, Bonifacius restituitur: Honorius statuit, ut, si duo per ambitum deinceps eligerentur, neuter esset Pontifex, sed is, in quem Clerus & populus consentirent. Eulalius Antip.

Primus ex Imperatoribus legitur Honorius, occasione hujus Schismatis electioni summi Pontificis se miscuisse, exemplo, ad Italiæ Reges & alios cum jurium Ecclesiasticorum confusione transituro. Confirmavit Bonifacius *Tractoriam* Zosimi Epistolam, quæ contra Pelagianos erat fidei norma, sicut Epistola S. Leonis de Incarnatione contra Eutychianos.

Occasione *Apiarii* Bonifacius commissus est cum Afris Episcopis in causa appellationum. Erat Apiarius Siccinensis in Africa Presbyter, ob mores pravos ab Urbano Episcopo suo, S. Augustini Discipulo depositus. Appellavit ad Zosimum Papam, a quo exercitio Ordinum fuit restitutus, misso ad id in Africam Faustino Piceno Episcopo. Tum causa Apiarii in Synodo Africana discussa est. Visum Afris, Presbyteros, Diaconos, & Clericos inferiores in suis provinciis judicandos, remota appellatione ad Judices transmarinos, ad quos testes deportari non possent. Causa Apiarii, Et Appellationum.

Zosimus

Zosimus ad Canones Nicænos provocavit, quos Afri per Legatos Alexandria & Cpoli petierunt, & obtentos anno 419 ad Bonifacium, Zosimi successorem, miserunt, nihilque de appellationibus in iis inventum est. Zosimus videlicet vel plures Nicænos Canones habuit, quam illos 20, a Rufino exhibitos, qui ad Afros non pervenerunt, sicut multi testantur, fuisse multo plures: vel certe Nicænam & Sardicensem Synodum pro una habuit; quia hæc erat appendix & complementum illius: in Sardicensi autem tractatur de appellatione ad sedem Apost. Post mortem Bonifacii Apiarius rursus gravium criminum accusatus, rursusque damnatus, appellavit iterum Romam ad Cœlestinum, Bonifacii successorem, a quo communioni fidelium fuit restitutus. Sed convictus ac denique confessus crimina condemnatus. Quod autem ad jus appellationum spectat, cessere tandem Africani Episcopi, & agnoverunt jus Episcoporum appellandi ad sedem Apost. Sardicensibus Canonibus assertum, atque exemplo S. Athanasii, S. Chrysostomi, S. Flaviani, Marcelli Ancyrani, usuque vetusto Ecclesiarum Galliæ & Hispaniæ comprobatum.

Certe eodem ferme tempore Clerici Valentini Diœcesis cum Maximum Episcopum, Manichææ hæresis reum, ad Bonifacium Papam detulissent, ad quem noverant, majores causas esse deferendas, septem provinciarum in Gallia Episcopis negotium commisit, jure tamen appellationis ad sedem Apost. servato.

Articulus II.

Observatio de Imperatoribus &c. hujus temporis.

43. Arcadius, Et Honorius. Theodosio M. vita functo ex paterna divisione *Arcadius*, 20 annos natus, Orientem adeptus regendum, Cpoli resedit, *Honorius*, decennio minor, Occidentem, sede primum Romæ, dein Ravennæ fixa. Nec unquam deinceps amplius Imperium utrumque coaluit, quin imo in multa regna & principatus fuit discerptum.

Rufinus. Additi quidem a Theodosio filiis eximii Duces, quorum consiliis & armis regerentur, sed, ut incertæ sunt mortalium providentiæ, ex spe tutelæ orta clades. *Rufinus*, humili in Aquitania loco natus, Cpolim delatus, adeo in Theodosii gratiam insinuare se noverat, ut eum moriens Arcadio & Orienti tutorem dederit. Is autem ambitione turgens Alaricum, Gothorum Regem, in Græciam accivit, ut in turbis diadema sibi flecteret.

Sed *Stilico*, gente Vandalus, homo militaris non minus improbus, Honorii Occidentisque & tutor & socer, dudum ardens in Rufini perniciem, ut sublato æmulo utrumque Imperium faceret suum, *Gainam*, nullius pariter fidei hominem Arianum, cum copiis mittit, ad speciem, ut Alarium repellat, re ipsa, ut Rufinum perdat: quod diligenter est executus, dum inspectante Arcadio eundem trucidavit, meritum quidem occidi, sed non per hanc manum. Extat in hanc rem egregium epos Claudiani in Rufinum. Stilico. Gaina.

Successit Rufino potentiæ hæres *Eutropius* evnuchus, qui cum impotenter dominaretur, ad asylum confugit, quod decreto sustulerat. Extat oratio Chrysostomi in Eutropium, aram prensantem. At Gainæ religioni non fuit, palpitantem extrahere & obtruncare. Eutropius.

Umbra Principis tunc erat Arcadius, sed quasi umbra Gainæ officeret, in ejus caput consilium iniit, cum exercitu Cpoli imminens, legesque in favorem Arianorum Imperatori dictans: sed a *Fravita* Arcadii Duce victus, Hunnorum Regi, quas Arcadio debuit, pœnas solvit. Fravita.

Dubium tamen reliquit, an Orienti Gaina plus nocuerit, an Eudoxia Arcadii & conjux & domina, dum Chrysostomum a Cathedra Antiochena, ut princeps civitas eloquentiæ principe frueretur, ad Cpolitanam evocatum, bis in exilium ejecit, & per custodum crudelitatem mori coegit: atque, ut cœli vindictam noscas, anno proximo lamentabili morte rapta est, emortui fœtus sepulchrum vivens. Secutus brevi maritus, ætatis 31, Imperii sui vel alieni 12.

Honorio fratri diuturnior fuit Occidentis administratio, sed non pacatior. Apud eum titulus, res *Stiliconis* fuit. Is, sive ut sui necessitatem faceret, sive ut Imperium sibi & *Eucherio* filio pararet, bella perpetuo aut peperit, aut fovit. His ejus consiliis favit inscius *Gildo* Africæ Comes, quem rebellantem per fratrem Mascezelem vicit, peremitque, ne quis se esset pejor. Occidentis turbæ.

Altera Stiliconis victoria de *Rhadagaiso* Gothorum Rege fuit relata. Cum enim is ducenta fuorum millia in Italiam duxisset, in faucibus Fesulanis a Stilicone conclusus, immanem stragem passus est; nam quos ferri acies præteriit, pestis absumpsit.

At contingit non raro, ut, si victor est malus, victoria noceat. Stilico typho ambitionis inflatus, ut Eucherio purpuram extorqueret in turbis, Barbaros omnes, quos habebat in potestate, Gothos, Hunnos, Vandalos, Suevos, Burgundiones, simul evocatos, provinciis Romanis infudit. Sed hæc perfidiæ & ambitionis pœna justissima: ubi se spei fastigium attigisse putat, repente in ima devolvitur. Stiliconis perfidia.

tur. Stilico, deteƈtis fraudibus, Ravennæ ab Heracliano Honorii Duce, perimitur cum Eucherio, cui purpura Romæ jam texebatur.

Alaricus.

Verum Gothi, quos Stilico evocaverat, per Gallias & Hiſpanias palantes, *Alarico* Duce, reƈta Romam contendunt, eamque anno 410 expugnant, Honorio Ravennam digreſſo. Recedenti Alarico negata pax, ut urbem rurſus caperet, & per triduum ſpoliaret, modeſtia tamen & barbaris & Arianis rara, qua Catholicis, & Eccleſiis, ſacriſque vaſis parcitum, ſuuſque honos Papæ Innocentio habitus. Imo gentiles Chriſtianis ſe miſcuerant, ut ferrum hoſtile deciperent. Combuſtæ quidem domus aliquot, ſed pauciores, quam Neronis ludus cremaverat. Alaricus aliquanto poſt in Siciliam tendens ſubita morte occubuit.

Athaulphus, & Placidia.

Athaulphus Alarici ſucceſſor, duƈta *Galla Placidia*, Honorii ſorore, pacem Imperio dedit, novumque in Hiſpania, ſibi pro dote velut relicta, Gothorum regnum condidit, muliere ſervante Imperium fratri, & novum marito pariente. Poſt mortem Athaulphi Placidia Honorio reddita, nupſit *Conſtantio* Patritio, Duci, necatis dibachæ invaſoribus, claro, cui & purpuræ cum Honorio conſortium, & *Valentinianum III* poſtea Imperatorem, genuit: fœcunda parens! quæ & pacem, & regna, & Imperia, & Imperatores progignit; ſi tamen hoc eſt Imperia progignere, Imperii diſſipationem auſpicari.

Imperii mutilatio.

Obiit Honorius anno 423, ætatis 39, Imperii 28, bonus homo, melior Chriſtianus, ſed non optimus Imperator; quippe alienis duƈtibus cum verſaretur, Barbari undique irrumpentes Romanam illam Togam Sagumque diſcerpebant, peregrinis gentibus rapientibus Romæ, quod ipſa olim ſingulis rapuerat. Orta inde nova Regna, atque imprimis *Burgundionum*, ex variis ſeptentrionalibus gentibus conflatum, quibus Conſtantius ſedes apud Helvetios & Sedunos aſſignavit, cui deinceps acceſſit latus terrarum traƈtus per Burgundiæ Comitatum, & Sabaudiam.

At anno 420 ſurrexit Regnum, multo illuſtrius, Francorum videlicet Teutonicæ gentis in Gallia. Primus eorum Rex *Pharamundus*, qui Rheno tranſmiſſo, Monarchiæ inſtitutæ leges dedit, quæ ſtat etiamnum poſt 1350 annos, perpetua Regum ſerie ad Ludovicum XV ordine ſexageſimum quintum, devoluta. Anno dein 422 ortum eſt regnum Scotiæ, auƈtore Ferguſio. (*Joannes Buſſieres in Floſc. Hiſt.*)

Articulus

Articulus III.

S. Cœlestinus, ab an. 422 *ad* 432. *S. Sixtus III, a* 432 *ad* 440.

S. Cœlestinus Cœlestium aliosque Pelagianos iterum damnavit. Sub plurium Pontificum initiis illi subdole tentarunt obrepere, acsi causa non satis fuisset discussa. Sed tota Italia sunt exacti: a Synodo III quoque seu Ephesina *Part.* 2, *Act.* 5 condemnati. *S. Germanus* Antissiodore sis missus contra eosdem in Britanniam, Pelagii patriam, ubi invaluerant. *S. Palladius* ab eodem Cœlestino in Scotiam ablegatus primus Episcopus, & S. *Patricius* in Hiberniam. Rufo Thessalonicensi confirmatus Vicariatus, & Illirici Episcopi refractarii ut eidem obediant jussi. 44. Pelag.

Nestorii hæresin jam ante Synodum Ephesinam condemnavit in Concilio Romano, & S. Cyrillus in Alexandrino. Cum anno 428 exorta est in Africa, & dein propagata per Galliam hæresis *Semipelagianorum*, *Prosper* Aquitanus Presbyter, & *Hilarius* vir laicus, qui S. Augustini libros de gratia defendendos susceperant, Romam ad Cœlestinum Papam profecti, obtinuerunt ab eo epistolam ad Galliæ Episcopos, qua eos redarguit, quod id genus errores serpere patiantur, laudatque doctrinam S. Augustini de gratia. Hic ipse S. Doctor supremis vitæ annis litteras dedit ad Vitalem Carthaginensem, hominem Semipelagianum, qui initium fidei ac bonæ voluntatis ex nobis esse docuerat, ut credere incipiamus. S. Aug. autem etiam initium fidei ac bonæ voluntatis donum Dei gratuitum esse ostendit. Semipel. Cœlest. laudat doctrinam S. Aug. de gratia.

Dedit Cœlestinus etiam ad Viennensem & Arelatensem Episcopos litteras, quibus vetat, ne cui vere pœnitenti negetur absolutio a peccatis, decernitque, per gradus Ecclesiasticos ascendendum ad Episcopatum, non vero ex laicis assumendos, neque criminosos: nullum invitis Episcopis, & absque Cleri plebisque consensu consecrari Episcopum: vacantis Ecclesiæ Clericos extraneis in sacris electionibus præferendos. Canones.

Per multos annos Novatiani hæretici suum Romæ Episcopum habuerant. At Cœlestinus eundem expulit. Pulsus Roma Novat. Ep.

Obiit S. Cœlestinus, postquam multa præclare pro Ecclesia gessit, anno 432, sedis 10.

S. Sixtus III, magno solatio perfusus est ob conciliationem, inter Cyrillum Alexandrinum & Joannem Antiochenum initam, eandem utrique, post acceptas ab iis litteras, gratulatus.

Appellat. Episcoporum ad Papam.

Helladius Tarsensis & *Eutherius* Thyanensis Metropolitæ, pluresque Episcopi, a Synodo Ephesina condemnati atque depositi, ad Sixtum Papam Romam appellarunt, propositis contra Cyrillum querelis, ejusque contra Nestorium capitula seu anathematismos, quos dicunt, blasphemam vocum novitatem continere. Damnatum Nestorium, quod hæresi subscribere noluisset, & quidem ante multorum ad synodum adventum, sine debito examine, minis & fraudibus obtentam subscriptionem, recusantes pariter damnatos, Cyrillum, qui reus esset, præsedisse Concilio: Joannem Antiochenum, quæ recte egisset, retractasse, & Cyrillum sine pœnitentia de suis capitulis in communionem admisisse. Rogant autem, se injuste ejectos, gregibus suis pastores a Papa restitui. Admissam ad Sixto appellationem & quosdam jussos restitui, si synodo subscribant, existimat Christianus Lupus *in Notis ad Cap.* 117 *Synodici.*

Ex hoc certe insigni antiquitatis monumento dilucide constat, quantum hallucinentur, qui putant, Orientales Episcopos olim nunquam ad Romanos Pontifices appellasse, sed semper ad universalem Ecclesiæ synodum. Athanasius, Chrysostomus, Flavianus, Marcellus Ancyranus, Helladius, Eutherius, multique alii Episcopi manifesta sunt exempla. Scribit quoque Franciscus Pagius, Baronii Censor, ad annum 433, Alexandrum Hieropolytanum Episcopum cum tota sua provincia ad Sixtum Papam appellasse.

Sixti III gesta.

Sixtus, visione cœlesti illustratus, Petrum Chrysologum Ravennatensi Ecclesiæ dat Episcopum. Illyrico vero, postquam rursus cum Imperio Occidentali sub Valentiniano III unitum fuit, Anastasium Thessalonicensem Episcopum, Rufi successorem, Vicarium. *Julianum* Pelagianum aut Cœlestianum, Eulanensem quondam in Italia Episcopum, qui plures contra S. Aug. libros scripserat, fallendi artibus, ut ait Prosper in Chronico, correctionis spem præbentem, hortatu Leonis, tunc Diaconi, rejecit.

Acta Synodi Romanæ & liber Pontificalis referunt, Sixtum a Proconsule Basso stupri insimulatum se purgasse. Sed viri eruditi ostendunt, acta illa esse apocrypha, & librum, Pontificalis titulo editum, plures continere fabulas. Obiit Sixtus anno 440, sedis 9.

Articulus IV.

Observatio de Imperatoribus &c.

45. Theodos. II. Arcadius quinque proles reliquit, *Theodosium II* seu *juniorem*, octennem Principem, & quatuor filias, *Flaccillam*, *Pulcheriam*, *Arcadiam*, *Marinam*,

Marinam, omnes ſanctas. Imperium auſpicatus Theodoſius, *Pulcheriam* ſororem, virginem pientiſſimam, novo exemplo Auguſtam & Imperii conſortem dixit, ejus opera in adminiſtratione plurimum uſus, atque ad omnem probitatem educatus. Et Pulcheria

Tutorem vero, quod mirum, Arcadius Theodoſio dedit moriens *Isdegerdem* Perſarum Regem, qui miſſo Antiocho munus ſuum magna cum fide & integritate eſt executus, adjecitque minas, hoſtem ſibi fore, qui pupilli, ſibi concrediti, hoſtis eſſe præſumeret. Contulit quoque fidelem operam Anathemius Prætorii Præfectus. In hac tranquilla inſtitutione adolevit Princeps, donec turbæ, domi & foris natæ, humanæ ſortis exegere ſtipendia. Isdegerdes tutor.

Et foris quidem *Waranes*, Isdegerdis filius & ſucceſſor, Chriſtianis, indultu Isdegerdis in Perſide multum auctis, infenſus, tyrannidem fugientes Perſas a Theodoſio repoſcebat armatus. Victi ab *Ardeburio*, Auguſti Duce, Perſæ, aut in acie cæſi ſunt, aut in Euphratem propulſi perierunt. Ab hoc prælio pax victis data, tanto firmior, quo bellum acrius atque ferocius.

Domi debellatum lentius ad tutelam Imperii & Religionis. Primus tumultus a Neſtorio: quem Synodus III Epheſi congregata anno 431 damnavit, & Pulcheriæ opera in Arabiam relegatus, corroſa a vermibus blaſphema lingua interiit. Secutus Eutyches unam in Chriſto naturam & voluntatem aſſeruit. Tantoque mendacium prævaluit, ut eadem in urbe Epheſina, eodemque ſub Principe, & veritas triumpharet, & victa caderet; laudatus *Prædatoria* in Synodo Eutyches, evecta in altum hæreſis; Flavianus extruſus, & calce, a Dioſcoro impacto, ictus ac triduo mortuus. Turbæ domeſt.

Tantam rerum mutationem, quis crederet, aula fovit, ex una parte ſanctiſſima, Theodoſio ac ſororibus eam velut in Aſceterium vertentibus: at parte ex altera depravata, *Chryſaphio* & *Eudoxia* Imperatrice Theodoſium verſantibus, & hæreſi faventibus, ſubſtitutoque in Flaviani locum Anatolio, eo tandem furore, ut Auguſtus, Eudoxiæ artibus deluſus, Pulcheriam ſororem, hæreſi obſiſtere nitentem, ab aula remotam Gynecæo incluſerit. Ubi ſane eluxit conſueta mundi merces, ſummaque Eudoxiæ ingratitudo, utpote quæ, cum eſſet Leontii Philoſophi Athenienſis filia, ſolius formæ gratia, ex ſumma inopia ad Imperatoris thalamum a Pulcheria evecta fuerat, ex Athenaide per baptiſmum facta Eudoxia. Chryſaphii & Eudoxiæ malitia. Pulcheria aula pulſa.

Sed non diu impunis ſerpebat perfidia. Eudoxia unius pomi, quod a conjuge acceperat, & *Paulino* aulico tradiderat, dono in ſuſpicionem vocata, gratia excidit, & aula relicta Jeroſolymam abiit, re- Verſa fortuna.

reſtituta Pulcheria Auguſta. *Paulinus*, qui pomum, ab Eudoxia acceptum, Theodoſio obtulerat, occiſus innocens, Chryſaphius nocens multatus exilio.

Valent. III Illyricum dat in dotem.

Ita aula ſibi ac probitati ſuæ reddita, velut mare, diſpulſo turbine, in pace quievit. Nec diu ſuperſtes fuit Theodoſius; anno ſiquidem 450 equo delapſus obiit, æt. 49, Imperii 42. Filiam reliquit Liciniam Eudoxiam, quam Valentiniano III Occidentis Imperatori deſponderat, cum dote Illyrici. Theodoſianum Codicem ab eo habemus, cum non minus litterarum, & juſtitiæ, quam probitatis eſſet amans.

Marcianus.

Pulcheria Auguſta nupſit *Marciano* cum pacto virginitatis cuſtodiendæ, eique ſimul Imperium attulit. Utriuſque Opera habita eſt Synodus IV ſeu Chalcedonenſis, in qua damnatus Eutyches, ejuſque fautor Dioſcorus. Aſſerta Chriſto duplex natura, Divina & humana, cum ſuis proprietatibus. Pulcheria, multis pro fide, præſertim orthodoxa, præclare geſtis ſanctiſſime obiit anno 456. æt. 65, Imp. 6. Marcianus vero biennio ſuperſtes ſolus imperavit, humili loco in Thracia natus, per omnes militiæ gradus ad ſummum Imperium evectus; ſed non minus pietate, religione, integritate præcellens Princeps. Imperavit autem annis octo.

Valentin. III Imp. miſerandus.

Valentinianus III, Conſtantii & Gallæ Placidiæ filius, ab Honorio avunculo cum matre aula pulſus, Conſtantinopolim ad Theodoſium II ſobrinum fugit, qui eum primo Cæſarem, deinde Auguſtum dixit, mortuo Honorio vero Occidentale Imperium, ad ſe devolutum, eidem tradidit, ſed vulnere non uno hians: nam plures illud tyranni lacerabant. At Theodoſius, miſſo cum exercitu *Ardeburio*, Perſicis triumphis claro, cum *Aſpare*, ejusdem filio, qui ſuppreſſis Joanne & Caſtino, purpuræ invaſoribus, Valentiniano aſſeruit Imperium.

Bonifacius, Ætii fraude deceptus, Genſericum in Africam vocat.

Duo dein Valentiniano quinquenni infanti aſſignati præclari Duces *Bonifacius*, & *Ætius*, Africæ ille præfectus, hic Italiæ. Sed Ætius, conſortis impatiens, Placidiam Valentiniani matrem malis artibus ita in Bonifacium ceu proditorem incendit, ut Præfectura privatus in Italiam revocaretur. At is, dolo ſe circumventum videns, vitæque metuens, ſumpto a deſperatione conſilio, *Genſericum* Vandalorum Regem ex Hiſpania in Africam evocavit, quam ille ferro flammaque vaſtatam ſub jugum miſit. Patefacta Ætii perfidia, ſero facti pænitens, cum Genſericum pararet expellere, ab eo victus eſt, expulſuſque ex Africa. Genſericus vero novum ibidem regnum Vandalorum erexit.

Boni-

Bonifacius, poſtquam in Italia vicit Ætium, morbo extinctus, æmulo plenas reliquit habenas, periculoſo viro equidem, ſed pro turbido illo Reipublicæ ſtatu neceſſario. Neceſſitatem illius brevi attulit *Attila*, Hunnorum Rex, qui jam ante Thraciam & Illyricum crudeliter populatus, non niſi ingenti auri vi, a Theodoſio oblata, averti poterat. Oriente autem relicto, in Occidentem ſeſe infudit, ingentem populorum multitudinem trahens (ſeptingenta hominum millia fuiſſe traduntur) atque *flagellum Dei* ſe nuncupans, obvia quæque immaniter trucidavit. **Attila.**

Tanta tempeſtate territi Romani, & quibus regna in Romano ſolo, Franci, Gothi, Burgundiones, Alani, arma velut adverſus communem peſtem conſociant, Duce ſupremo *Ætio*, pugnantibus ejus auſpiciis Merovæo Francorum, Theodorico Gothorum, Gunderico Burgundorum, Sangibano Alanorum, Regibus. In *campis Catalaunicis* in Gallia anno 451 commiſſum prælium, quale orbis non viderat. Cæſa quippe feruntur ultra ducenta hominum millia. **Pugna in campis Catalaunicis.**

Victoria tanta ſegniter uſus eſt *Ætius*, paſſuſque eſt, Attilam in Italiam evadere, ut illam quoque popularetur, & novo bello accenderet, ſive quod Ætius furentem nollet deſperatione armare, ſive auro corruptus, ſive ut rebus perturbatis ſui neceſſitatem Valentiniano Imperatori faceret, vel denique ad ipſum Regale ſolium ſeſe eveheret. **Ætii perfidia.**

Attila, Gothis dilapſis, ſui ſecurior, poſtquam ex Gallia in Italiam, prope inermem, venit, Aquileja, Ticino, Mediolano everſis, recta Romam cum exercitu perrexit. Verum Leo Pontifex, indutus Pontificalibus, cum Clero obviam eidem progreſſus *ſtagellum Dei* ſalutavit, acſi quingenta millia repræſentaret, tantum terrorem Barbaro incuſſit, ut ex Italia migraret, faſſus ultro, viſum ſibi ſenem diſtricto minantem gladio. Victus inde rurſus in Gallia a Thoriſmundo Viſigothorum Rege, atque in Pannoniam (Hungariam inde appellatam) & Scythiam ſuam retruſus, ſanguine in fauces illapſo ſuffocatus eſt. **Leo I obviam it Attilæ.**

Cum Hunnus, everſa Aquileja, igne ferroque in Italiam ſæviret, *Veneti*, relicto continente, anno 451 in proximas Adriatici Inſulas ſeceſſere, atque urbem fluctibus firmiſſimam, Neptuni velut tergori impoſuerunt, in præpotentem Rempublicam ſurrecturam. Alias urbes videre ne cupiat, qui vidit Venetias, octavum orbis miraculum, aut potius primum. **Venetiarum origo.**

Britanni, pulſis Romanis, *Anglos*, gentem Saxonicam, contra Pictos & Scotos hoc ferme tempore advocarunt; ſed Angli iiſdem armis, quibus iſtos, vicerunt, Britannos ſubegerunt, ex hoſpitibus **Angli in Britanniam.**

facti

facti Domini Insulæ, in qua heptarchiam erexerunt, postea eversam ab Egberto, & in regnum collectam, cujus potentiam, vires, opes, ad magnitudinis apicem evectas cernimus.

Æctii & Valentiniani ruina.

Interea autem Occidentale Romanum Imperium magnis passibus ad interitum properabat, Valentiniano III torpente & inter voluptates sordescente. Uxorem *Maximi* Patritii cum is violasset, injuriam, sibi & conjugi illatam ulturus conjux, induxit Valentinianum, ut Ætium occideret, hoc est, ut brachium suum dextrum amputaret. Tum vero Maximus, cum milites irritatos sciret cæde Ætii Ducis sui, *Valentinianum* ab iisdem interfici curavit, anno 455, Imperii umbratilis 30, æt. 36, ex Eudoxia Theodosii II filia genuit Eudoxiam, Hunnerico, Vandalorum Regi Ariano collocatam. Extinctum est cum eo Theodosii Magni stemma.

Maximus Imp.

Post Valentiniani cædem *Maximus* invasit purpuram, quasi Imperium esset parricidii præmium, & ut ludibrium adderet, duxit Eudoxiam, Valentiniani viduam. Sed mortem sibi copulavit, & Romæ perniciem; nam cum eidem prodidisset, se auctore cæsum Valentinianum, priorem ejus maritum, illa furore abrepta, insano consilio *Gensericum* Vandalorum Regem ex Africa in Italiam evocavit; qui cum classe appulsus, Romam expugnatam per 14 dies diripiendam militi hæretico concessit. Maximus in fuga lapidibus obrutus, tertio mense degustatæ tyrannidis. Eudoxia cum gemina filia, ut merces sceleri redderetur, captiva abducta in Africam, ubi seniorem ejus filiam Gensericus cum Hunnerico filio despondit; matrem vero cum juniore filia ad Martianum Imperatorem, quem timebat, Cpolim misit. Hunnericus autem, regnum Africæ & Andalusiæ post fata patris assecutus, notissima illa *persecutione Vandalica*, faces subdentibus Arianis Præsulibus, supra quadraginta Catholicorum millia in odium fidei mactavit.

Gensericus Romam diripit culpa Eudoxiæ.

Romanum autem Imperium ultimos ducebat spiritus. Nam *Ricimerus* genere Gothus Romanæ Magister militiæ, quatuor, qui se Imperatores dixerant, *Avitum*, *Majorianum*, *Severum*, *Anthemium* socerum suum, throno dejecit, & posteriores tres etiam interemit.

Successit *Olybrius*, qui Placidiam, alteram Valentiniani filiam, duxerat. Sed quarto mense funus erat. *Glycerius*, empta a Gothis pace, exacto triennio, cogente *Julio Nepote*, Imperium cum Episcopatu Solenensi commutavit. Sed *Nepos* anno altero in exilium ad Glycerium relegatus est ab *Oreste*, Patritio, qui *Momyllum* filium, *Augustulum* compellatum, intrusit. Sed iste anno sequenti (475) ab *Odoacro* Herculorum Rege dejectus, finem fecit Occidentali Imperio,

Ultimi Imp. halici.

quod

quod fundatum ab Augusto desiit in Augustulo, postquam 500 annis steterat, nec nisi post 300 annos resuscitandum. Ejus obitus.

Merovæus interea, trajecto iterum Rheno (sæpius enim trajecerat, sed rursus repulsus) eam Galliæ partem occupat, quæ Francia dein est appellata, regnique sedem Parisiis fixit; quæ urbs longe lateque ad utramque Sequanæ ripam diffusa, mundi deinceps compendium facta est. Burgundi Galliam Lugdunensem occuparunt, Visigothi, devictis Suevis, præter Hispaniam, etiam Aquitaniam in Gallia, Romanis Ducibus ægre Galliæ medium tuentibus. Hos inter Ægidius, Childerico Clodovæi patre in exilium a Francis exacto, dominabatur, donec Childericus revocaretur. Franci.

Incipiunt Constitutiones Rom. Pontificum, in Bullario Romano contentæ,

Excerptæ ex Bullarii Romani Tomo I, ab anno 440 ad 1061.

CAPUT VI.

Constitut. Sæc. V.

Dubium sane, quod alias etiam monui, nullum est, Pontifices Romanos primorum quoque sæculorum varias ad Episcopos & Ecclesiam dedisse epistolas; quales sunt duæ *S. Petri*, quas in sacro habemus Canone; Epistolæ *S. Cornelii*, a S. Cypriano allegatæ; *Julii I*, a S. Athanasio citatæ: *Liberii*, quas S. Hilarius refert. *Damasi* ad Episcopos Illyrici, a Theodoreto memorata, aut in operibus S. Hieronymi extantes, aliæque, quas antiquorum Patrum scriptorumque Ecclesiasticorum testimonia commendant. 46

Dubium autem vertebatur, an Epistolæ Decretales, quæ sub finem Sæculi VII ab Isidoro Mercatore in unum opus collectæ prodierunt in Hispania, atque inde in Galliam aliasque provincias sunt progressæ, sint genuinæ, atque authenticæ, an vero suppositititiæ? De Epist. Decretal. primorum Pontif.

Eas tanquam genuinas magno conatu defendit Franciscus Turrianus S. J. tanquam partus autem suppositititios repudiant Critici posteriorum temporum, Card. Perronius, Petrus de Marca, Antonius Augustinus Tarraconensis Episcopus, Sirmondus, Petavius, Labbæus, Christianus Lupus, Schelstratus, Natalis Alexander, Ant. Pagius,

Graveſon, aliique Scriptores eruditiſſimi, qui epiſtolas, uſque ad Siricium Papam, id eſt, uſque ad finem ferme Sæculi IV, Clementi, Anacleto, Evariſto, Sixto, Eleutherio, Victori, Zephyrino, Calliſto, Urbano, Pontiano, Antero, Fabiano, Cornelio, Lucio, Stephano, Sixto, Dionyſio, Felici, Eutychiano, Cajo, Marcellino, Marcello, Euſebio, Melchiadi, Sylveſtro, Marco, Felici II, Damaſo, falſo attributas eſſe, probant 1 ex eo, quod in omnibus idem ſit ſtylus, qui Sæculi VII barbariem, non vero primorum ſæculorum nitorem redolet. 2. Quod ante Sæculum VIII nullus ſcriptorum iſtarum epiſtolarum meminerit. 3. Quod Scripturæ textus ſecundum verſionem S. Hieronymi, Pontificibus illis poſteriorem, citentur, Canones item leges poſteriores. 4. Quod multis anachroniſmis, falſiſque conſulum allegationibus ſcateant. Duas tamen S. Clementis Epiſtolas ad Corinthios ut genuinas agnoſcunt plerique ex Criticis.

Hinc factum fortaſſe, ut Collectores Bullarii Romani primum a S. Leone M. ſeu a medio Sæculi V incipiant. Conſtitutiones igitur præcipuas poſteriorum Pontificum obiter delibabimus.

Articulus I.

S. Leo M. anno 440.

47. *Prima Conſtitutione* deſignat dotes, quas ordinandus in ſacerdotem vel Epiſcopum habere debeat; quas Gratianus in diverſos Canones ſui Decreti retulit.

De conjugio Clericorum.

2. Præter alia declarat temporis illius diſciplinam de Clericis Conjugatis his verbis: *Lex continentiæ eadem eſt miniſtris altaris, quæ Epiſcopis & Presbyteris; qui cùm eſſent laici, ſive lectores, licite & uxores ducere & filios procreare potuerunt, ſed cum ad prædictos pervenerint gradus, cœpit eis non licere, quod licuit; unde ut de carnali ſpirituale fiat conjugium, oportet eos nec dimittere uxores, & quaſi non habeant, ſic habere, quo & ſalva ſit charitas conjugiorum, & ceſſent opera nuptiarum.* Notent ſibi hoc hodierni Proteſtantes: ſecundum antiquiſſimam Eccleſiæ diſciplinam, teſte S. Leone I, Miniſtris Altaris non licet amplius uxores ducere, nec, ſi jam habeant, cum illis carnaliter conjungi.

3. Servos non ordinandos, nec bigamos, nec uſurarios. (anno 443)

Appellatio ad Pont.

4. Primatum S. Petri docet. Anaſtaſium, Theſſalonicenſem Epiſcopum, Sedis Apoſt. Vicarium per Illyricum conſtituit, collata illi

ſuper

ſuper omnes etiam Metropolitas poteſtate. Cauſas tamen graviores & appellationes ſibi reſervat.

5. Manichæos, qui converti nolunt, exilio damnat, ſecundum Reſcripta Principum. Eorum errores publicari mandat, ut caveantur.

6. Theſſalonicenſes jam dudum ante conſtitutos fuiſſe ab Anteceſſoribus Pontificibus ſedis Apoſt. Vicarios perpetuos. Coercet nimiam ſeveritatem, in Atticum Metropolitanum Epiri exercitam. Etiam Subdiaconis ſervandam continentiam docet: *nec Subdiaconibus quidem, inquit, connubium carnale conceditur, ut &c., qui habent, ſint tanquam non habentes, & qui non habent, maneant ſingulares.* Epiſcopum Cleri & populi conſenſu eſſe eligendum. Præferendum, qui majoribus ſtudiis juvatur. Metropolitanum a Comprovincialibus Epiſcopis, diſcuſſa civium voluntate, in ipſa Metropoli eligendum, referendumque de electione ad Vicarium Apoſt. Duæ quot annis celebrandæ Epiſcopales Synodi. Epiſcopus ne tranſeat ad aliam Eccleſiam. Alienum Clericum invito Epiſcopo nullus ſuſcipiat. Contentiones inter Epiſcopos, ſi ab ipſis componi non poſſint, ad Sedem Apoſt. referantur. Vicarius cum Epiſcopis humaniter & manſuete agat. Subd. continentia.

7. Ex libello, ab Hiſpania ſibi tranſmiſſo, recenſet fœdas hæreſes Priſcillianiſtarum, e Manichæorum potiſſimum ſentina profluentes, eaſque confutat. Hominem ſub fati neceſſitate conſtitutum ab aſtris dependere, ſomniabant: Sabellii, Cerdonis, Marcionis, Pauli Samoſateni, Photini &c. de SS. Trinitate & Chriſto hæreſes renovarunt. Die Reſurrectionis, & Natali Domini jejunabant. Animam Divinæ eſſe ſubſtantiæ delirabant: diabolum non fuiſſe creatum bonum, ſed malum ex Chao emerſiſſe: humana corpora in mulierum utero a diabolo formari: matrimonia eſſe peccata: animas in cœleſti habitatione peccaſſe, & ſecundum qualitatem peccati vel bonas vel malas in corpora deſcendiſſe; aliaque fingebant auditu abſurda. S. Leo ad ſordes iſtas abſtergendas indixit Nationale in Hiſpania Concilium. (*anno* 447) Deliria Priſcill.

8. Baptiſmum die Paſchatis aut Pentecoſtes conferri præcipit, niſi mortis periculum aliud exigat.

9. Res Eccleſiæ alienari prohibet.

10. Clericus in hæreſin lapſus, ſi ad Eccleſiam redierit, ad priſtinum quidem gradum admittatur, ſed ſine ſpe ulterioris promotionis.

11. Exponit doctrinam fidei de Chriſti Incarnatione, contra Neſtorium, Eutychetem, Apollinarem, Marcionem, Manichæum &c.

12. Mittit legatos ad Epheſinam II Synodum, eamque hortatur, ut eliminet Eutychianam hæreſin. Sed hoc concilium, legitime licet convocatum, deſiit in *ſynodum prædatoriam.*

13. Reprobat hanc synodum, & per impudentiam unius hominis (Dioscori) violente gesta. (*an.* 449)

15. Mittit legatos ad Concilium Chalcedonense & Nestorium cum Eutychete confutat.

17. Approbat & confirmat Synodum Oecumenicam Chalcedonensem, quantum ad fidem pertinet, & damnationem Nestorii, Eutychetis, & Dioscori: non vero quoad ea, quæ de Juribus Ecclesiarum, contra Nicæni statuta, a quibusdam adjecta sunt. (*anno* 452)

18. Mulieres ad maritos, e captivitate liberatos, redeant; licet interim cum alio se conjunxerint.

Confessio auricularis.

19. Confessionem auricularem & secretam indicat his verbis: *cum reatus conscientiarum sufficiat solis sacerdotibus indicari confessione secreta:* & paulo post: *sufficit illa confessio, quæ primum Deo offertur, tum etiam sacerdoti.* En disciplinam Sæculi V.

Obiit S. Leo 3 Nov. 461, sedis 21, qui rebus pro Ecclesia præclare gestis *Magni* cognomen jure optimo est promeritus. Multas scripsit Epistolas & Homilias, sapientia, eruditione, sanctitate plenas, stylo latini sermonis facundo & nervoso prorsus elegantes: inter eas una est epistola ad Flavianum, Cpolitanum Episcopum, in Concilio Chalcedonensi lecta, & summopere laudata, quæ ceu fidei norma deinceps etiam fuit habita. Hæreticos est nullo loco passus consistere. Cum Hilario Arelatensi ob Celidonium Episcopum collisus, jura Metropolitana ab Ecclesia Arelatensi ad Viennensem transtulit. Mortuo autem Hilario, Arelatensi Ecclesias suffraganeas restituit, exceptis quatuor, Valentina nimirum, Tarentasiensi, Genevensi, & Gratianopolitana, quas Viennensi reliquit. Quid cum Attila gestum, alias notum est. De Leonis patria dubitatur, an Hetruscus fuerit, an Romanus. Vacavit sedes dies 7.

Articulus II.

S. *Hilarius*, *anno* 461.

48. Natione is Sardus fuit, electus 12 Nov. 461. 1. *Const.* controversias Episcoporum dirimit, & Ecclesiarum prærogativas non esse mutandas decernit.

2. Arguit Hermem tanquam invasorem Narbonensis Ecclesiæ. Concilia in Gallia celebrari præcipit. Sine licentia Metropolitæ Epicopus sua Diœcesi ne exeat. Bona Ecclesiarum non alienanda.

Sequen-

Sequentibus Constitutionibus redarguit Mamertum Viennensem Episcopum, quod extra provinciam suam ordinationes protendat. Dispensat cum Episcopo, contra Nicænos Canones electo.

Obiit 21 Febr. 468, sedis 7, custos vigilantissimus Canonum. Vacavit sedes dies 4.

Articulus III.

S. Simplicius, anno 468.

1. *Const.* Episcopum Hispalensem constituit Vicarium Apost. per omnes Hispaniæ Ecclesias.

2. Gaudentium Episcopum propter factas illicitas ordinationes Officio & Beneficio privat, relicta quarta tantummodo reddituum parte.

3. Invitos non esse ordinandos.

4. Petrus Fullo, in Antiochenum Episcopatum intrusus, damnatas hæreses resuscitaverat, Trinitatem crucifixam asserens, & Divinitatem passam &c. Papa eum anathemate ferit.

Obiit 2 Martii 483, sedis 16 inchoato. Calamitosa tunc erat, sicut Imperii, sic Ecclesiæ facies. Illud in Occidente desiit in Augustulo. Odoacer etenim Herulorum Rex Arianus, Roma occupata, Regnum Italiæ instituit. Zeno Orientis Imperator, Eutychianorum fautor, suo *Henotico* seu conciliatorio non parum turbavit Ecclesiam, cuniculis velut actis ad subvertendum Chalcedonense Concilium, intrusisque in sedem Alexandrinam Timotheo Æluro, & Petro Moggo, in Antiochenam Petro Fullone, in Cpolitanam Acacio, quibus Simplicius Papa, quantum potuit, restitit.

Zeno fautor Eutych.

Articulus IV.

S. Felix III, 483.

Romanus is fuit patria, ex Felice Presbytero natus. 1. *Constit. Acacium* Cpolitanum Episcopum sacerdotali honore privat, & anathemate fulminat, quod in alienarum provinciarum jura involarit: hæreticos pervasores, eorumque fautores Ecclesiis præfecerit, Misenum, & Vitalem Apost. sedis legatos corruperit, carceri mancipatos &c.

Acacius depositus.

Rebaptizatis gravissimas pœnitentias injungit, & quidem Episcopis & Clericis usque ad finem vitæ communionem negandam decernit.

Obiit 25 Febr. 492, sedis 9, sepultus, prout plerique priores Pontifices in Basilica S. Petri. Duas Romæ habuit synodos, in quibus Henoticon Zenonis, Petrum Moggum, Petrum Gnapheum seu Fullonem, & Acacium damnavit. *Vitalem* & *Misenum* Episcopos prævaricatores ab Officio & Beneficio deposuit. Vacavit sedes dies 5.

Articulus V.

S. Gelasius I, 492.

49. Contra Pelag. Natione Afer, *Const.* 1 tria refert Pelagianæ hæresis capita. 1. Parvulos sine peccato originali nasci. 2. Neminem propter solum peccatum originale damnari. 3. Gratiam ad salutem non esse necessariam, illamque secundum merita hominum conferri. Refutat Gelasius tres istos errores: primum quidem ex claris Verbi Divini oraculis. Ad 2 videtur asserere, parvulos sine baptismo mortuos non tantum cælo excludi, sed damnari aut morte æterna plecti; cum omnes staturi sint vel ad dextram vel sinistram, tertium autem locum post extremum Judicium nesciri. Tertium rursus ex S. Scriptura refellit; quia sine Dei adjutorio nihil possumus facere: *non ego, sed gratia Dei mecum*, cum Deus sit, qui operatur in nobis & velle & perficere. Quod autem gratia secundum merita conferatur, pariter esse contra Apostolum, qui inquit, gratiam dici, quod gratis detur: alioquin si ex operibus gratia, jam non est gratia. Gratia Dei sum id, quod sum, ut ostenderet, quod gratiam non ipse præcesserit, sed subsecutus sit. Misericordiam, inquit porro, consecutus sum, ut fidelis essem. Gratia salvi facti estis per fidem, ut principium salutis & fidei a gratia cœpisse ostenderet. Atque ex his evidenter apparere, subjungit Pontifex, non naturalis libertatis arbitrium gratiam promereri, sed per gratiam a peccato misericorditer absolvi. Miratur denique, doctos etiam cæteroquin homines a sene quodam Pelagiano, rudi prorsus & illiterato potuisse seduci. Refundit hoc in malam vitam & oscitantiam pastorum. (*anno* 493)

De gratia.

De ordinandis. 2. Ecclesiæ disciplinam ac Canones exponit circa ordinandos, rejicitque infames, bigamos, obligatos ad ratiocinia, neophytos, illiteratos, servos, corpore vitiatos, abscissos &c. jubetque observari tempora ordinationum, interstitia, examina &c. dispensandum caute. Basilicas non dedicandas sine consensu Papæ: Clericis intra munera & ministeria sui gradus consistendum, nullas exercendas indecoras negotiationes. Fæminis ad altare non ministrandum.

Deni-

Denique addit, de redditibus Ecclesiarum & oblationibus Fidelium quatuor, sicut jam dudum fuerit decretum, faciendas esse portiones, quarum una sit Pontificis seu Episcopi, altera Clericorum, tertia pauperum, quarta fabricæ. (*anno* 494)

3. Conqueritur de Acacio & obstinatione Græcorum in erroribus: secundum Canones, ait, *Appellationes* totius Ecclesiæ ad primam sedem deferri posse, ab ipsius vero sententia nullam esse appellationem, ac per hoc illam de tota Ecclesia judicare, ipsam ad nullius commeare judicium; nec de illius unquam judicari judicio. Episcopum Cpolitanum inter sedes per Canones nullum nomen accepisse. Acacium primo executum sententiam primæ sedis, postea autem fuisse prævaricatum, cum hæreticis communicasse, eosque in Alexandrinam & Antiochenam sedem intrusisse, vel Zenoni intrudenti consensisse. De Appell.

4. Diœcesin & bona Ecclesiæ, ab Episcopo 30 annis quiete possessa, ei non esse auferenda.

5. Habetur hic celeberrima, qua Polemici toties utuntur, Epistola Gelasii *ad Episcopos Dardaniæ*. Scripta est stylo acri occasione Acacii, Cpolitani Episcopi, Eutychianorum fautoris, & cum a Felice III fuisset damnatus, adversus primam sedem se elevantis, obtentu & fiducia urbis Imperatoriæ. Atque imprimis ait Gelasius, damnato hæresis auctore, uti Sabellio, Ario, Eunomio, Macedonio, Nestorio, omnes ejus sectatores damnari, quin necesse sit, speciali eos Concilio damnari. Synodorum Decreta exequi non ad aliam magis sedem pertinere, ac primam, quæ sua auctoritate unamquamque synodum confirmat, pro suo scilicet principatu, a Christo concesso. Epist. ad Dardaniæ Episcopos.

Acacium, Ecclesiæ ante defensorem, & Decretorum primæ sedis executorem, postquam a se ipso descivisset, per triennium, missa etiam legatione, fuisse amice monitum, ne Petro Moggo adversus Joannem, legitimum secundæ sedis Episcopum, ad primam sedem querelas deferentem, apud Zenonem Imp. faveret. Sed Acacium spretis monitis nihil respondisse, cum tamen nullus Episcopus judicium primæ sedis vitare possit. A sede Apost. omnes posse judicari, ipsam vero a solo Deo: nec ullam ab ea appellationem locum habere. Christi instituto & more Majorum ipsam habere potestatem absolvendi, quos synodus inique damnaverat, vel, etiam nulla existente synodo damnandi, quos damnandos judicaret. Contra Acacium.

S. Athanasium, S. Joannem Chrysostomum, S. Flavianum, a Synodis Orientalibus damnatos, a sede Apost. fuisse absolutos: contra vero Dioscorum, secundæ sedis Episcopum, cum sua synodo se-

cunda

De potestate primæ sedis. cunda Ephesina ab eadem damnatum, adstipulante dein Chalcedonensi Synodo, a solo summo Pontifice decreta.

Qui negant, Eutychen fuisse hæreticum, Eutychianos esse, & damnatos cum ipso Eutyche. Talem fuisse Acacium, qui Catholicos ex secunda & tertia sede, multisque aliis Ecclesiis, vel consilio vel auxilio suo ejecerit, substituto Alexandriæ Petro Moggo, Antiochiæ Petro Fullone, aliisque in Ecclesiis aliis Eutychianis. Additque, libros non suffecturos, si tragœdias ejus, quas per Ecclesias totius Orientis exercuit, singillatim scribere vellet. Neque conjici ista posse in Zenonem Imp. cum enim obstiterit Basilisco Tyranno hæretico, potuisse facile, quo vellet, ducere Zenonem, qui videri voluit Catholicus, & professus est suis litteris, quæcunque egisset, acta esse consilio Acacii.

Ridicule opponi, Acacium esse Episcopum urbis Regiæ; nam & Ravennam, Mediolanum, Syrmium, Treviros fuisse tales, nec tamen propterea civitatum illarum Antistites ultra limites suos potestatem sibi arrogasse; neque enim per præsentiam Imperialem Ecclesiasticæ potestatis dispensationem mutari. Cpolitanam Ecclesiam ne quidem esse Metropolitanam, minus Patriarchalem. Quæ in Chalcedonensi Synodo fuissent attentata, reprobasse Leonem Papam.

Si dicat Acacius, a Zenone facta, quæ ipsi exprobarentur; cur non pro ea, qua apud ipsum valebat, gratia monuisset, ne Catholicis ejectis Episcopis, hæretici intruderentur: a Nathan Propheta in faciem objectum crimen Davidi Regi: ab Ambrosio Ecclesiæ aditu prohibitum Theodosium Imp. Theodosium juniorem a Leone Papa reprehensum ob latrocinium Ephesinum: prout etiam a Simplicio & Felice Pontificibus Basiliscum & Zenonem: Eugenium Carthaginensem Episcopum aperte restitisse in Africa Hunnerico Regi Vandalo, cum persequeretur Ecclesiam: se quoque Odoacro, barbaro hæretico, cum aliqua non facienda præciperet, nequaquam paruisse: Acacium vero Zenonem laudasse ista facientem &c. (*anno* 495.)

Articulus VI.

Observatio de Patriarchis Alexand. & Antiocheno.

50. Alex. Episcopus. Ut hæc facilius intelligantur, notanda sunt aliqua de Ecclesia Alexandrina & Antiochena. *Theophilo* Alexandrino Episcopo, qui cum S. Hieronymo, & S. Epiphanio, S. Joannem Chrysostomum est insectatus, quod hic susceperit Monachos Ægyptios, qui nolebant sub-

ſcribere damnationi Origenis, a Theophilo propterea communione motos, huic, inquam, ſucceſſit anno 412 *Cyrillus* Theophili nepos, Neſtorii per 12 ſuos anathematiſmos acerrimus adverſarius, qui nomine Cœleſtini I Papæ præfuit Concilio I Epheſino, in quo Neſtorius eſt damnatus.

Poſt Cyrillum anno 444 electus eſt *Dioſcorus*, Eutychianus, qui in Epheſino II Conciliabulo ſeu potius Latrocinio, atroces tragœdias contra S. Flavianum & Legatos Apoſtolicos, imo ipſum Pontificem S. Leonem, excitavit, quas alias retulimus, proſcriptus propterea a Synodo Chalcedonenſi, & a Marciano Imp. in exilium ejectus. Succeſſit ei anno 451 quamvis inter populi tumultus *Proterius*, quo ſexennio poſt ab Eutychianis crudeliter interfecto, intruſus ab iiſdem eſt *Timotheus Ælurus*, Eutychianus, Proterii carnifex: qui anno 460 a Leone I Imp. dejectus ſedem Patriarchalem relinquere debuit *Timotheo Albo*, apprime Catholico. Sed anno 476 Baſiliſcus hæreticus, pulſo in Iſauriam Zenone, Imperium invadens, Timotheum Ælurum rurſus intruſit. Anno vero ſequenti reſtitutus Zeno, Timotheum Album pariter reſtituit. Eutychiani autem, mortuo Æluro, *Petrum Moggum* intruſerunt. At eo, conſilio Acacii, mandatum Papæ exequentis, a Zenone dejecto, ſolus Timotheus præfuit ad annum uſque 482, quo obiit.

Succeſſit *Joannes Talaja*, Catholicus, qui ſtatim litteras ex more miſit ad Simplicium Papam, & Calendionem Patriarcham Antiochenum, ad Acacium vero Cpolitanum Epiſcopum, apud Zenonem Imp. valentem gratia, ſcribere neglexit. Hæc irarum cauſa, quas mox in Joannem Acacius exeruit; nam Zenoni perſuaſit, ut depoſito Joanne, cui plura crimina affinxit, Petrum Moggum, verſipellem hæreticum, reduceret in ſedem Alexandrinam. Joannes dejectus Romam ad Papam profectus, de injuria ſibi illata conqueſtus eſt. Pontifex, cum monita nihil proficerent, Acacium communione privavit, nomenque ejus e Diptychis ſacris eradi juſſit: vices reddidit Acacius, expuncto Papæ nomine, legatis ejus in carcerem truſis; ſuggeſto Zenoni Henotico, communione cum Eutychianis inita, ſicque ſchiſma conflavit, quod diu Eccleſiam Orientalem miſcuit; qua occaſione Gelaſius Papa litteras ſupra indicatas ad Dardaniæ Epiſcopos, in Acacianum ſchiſma abreptos, miſit, in quibus etiam de Petro Gnaphæo, Eutychiano, a Zenone & Acacio, in ſedem Antiochenam intruſo, aliiſque ejuſdem Eccleſiæ perturbationibus meminit. Et Antiocheni.

Excitavit iſtas potiſſimum, quem dixi, Petrus Gnaphæus, *Fullo* cognominatus, quia, cum eſſet Monachus, Fullonis artem exercue-

rat, tantosque tumultus & factiones Antiochiæ excitavit, ut Martyrius Episcopatu cedens diceret, Clero inobedienti, populo contumaci, & civitati hæresum scelerumque sordibus infectæ, se nuntium remittere. Confusio. Insiliit mox in patriarchalem sedem Fullo, hæreticus. Sed a synodo Episcoporum, cura Leonis Imperatoris collecta, depositus, & damnatus, quia renovans Theopaschitarum hæresin S. Trisagio addidit hæc verba, *qui passus es pro nobis*.

Suffectus autem Fulloni deposito est anno 471 *Julianus*. Sex autem post annos Fullo a Basilisco Tyranno rursus intrusus est. Cæso mox Basilisco, Zeno illum Antiochia expulit in exilium, & quidem suasu Acacii, tunc adhuc integri. Successit Joannes, post tres menses pariter ejectus. Anno 481 Acacius volente Zenone ordinavit *Calendionem*. At hic anno 485 Acacii artibus, Imperatoris animum versantis, ejectus est, intrususque rursus Fullo, quem Acacius ante deposuerat: id quod Gelasius Papa eidem exprobrat. Tenuitque invasor hæreticus sedem Antiochenam usque ad annum 488, quo interiit. Successere deinceps jam Catholici, jam hæretici, tristi rerum omnium confusione.

Videre sane quinto etiam sæculo licuit specialem Dei erga Ecclesiam suam Romanam providentiam; nam cum omnes sedes Patriarchales reliquæ a Religionis puritate deficerent, & Alexandrina haberet tum alios Antistites hæreticos, tum præsertim Petrum Moggum & Dioscorum, Antiochena Petrum Fullonem, Jerosolymitana Joannem, Pelagii fautorem, Cpolitana Nestorium & Acacium, sola Romana in Pontificibus suis, strenuis fidei defensoribus, permansit illibata.

Articulus VII.

Decretum Gelasii Papæ de libris authenticis & apocryphis.

51. Sextam & ultimam Constitutionem Gelasius de recta librorum crisi in Concilio Romano 72 Episcoporum edidit anno 496, eosque in 4 Classes divisit.

In 1 collocat Propheticas, Evangelicas, & Apostolicas Scripturas, quibus fundata est Catholica Ecclesia: additque, tres sedes a S. Petro Apostolorum Principe erectas: primam Romanam, martyrio ejus consecratam, non habentem maculam neque rugam, non synodicis institutis, sed voce Domini, ad Petrum directa, fundatam, atque super omnes alias Primatu eminentem: alteram Alexandrinam, quam S.

Petrus

Petrus per S. Marcum erexit: tertiam Antiochenam, quam S. Petrus primo præsentia sua consecravit.

In 2 Classe ponit Conciliorum Generalium Canones & Decreta, videlicet Nicæni, quo Arius, Ephesini, quo Nestorius, Chalcedonensis, quo Nestorius & Eutyches sunt damnati.

In 3 exhibet opuscula variorum auctorum recipienda, puta, S. Cypriani, Gregorii Naz. Basilii, Athanasii, Chrysostomi, Theophili Alexandrini, Hilarii Pictaviensis, Ambrosii, Hieronymi, Augustini, Prosperi, Leonis Papæ Epistolam ad Flavianum, quam tanquam Divinum Oraculum receperunt Patres Chalcedonenses: Tractatus omnium Patrum Orthodoxorum, qui in fide & communione Romanæ Ecclesiæ usque ad obitum perstiterunt: Epistolas item Decretales Romanorum Pontificum: Acta SS. Martyrum, vitas sanctorum Patrum, & Eremitarum, Pauli, Antonii, Hilarionis, quas descripsit S. Hieronymus: Actus S. Sylvestri Papæ: Libros Origenis & Rufini, quos S. Hieronymus non repudiat. Chronicon Eusebii Cæsariensis propter eruditionem non usque quaque respuendum, licet sit nimius in laudando Origene schismatico. Orosii Historiam, adversus Paganorum calumnias utilem, commendat: prout etiam Pascale opus Sedulii, versibus conscriptum, & Juvenci laboriosum opus.

In 4 Classem rejicit libros apocryphos aliosque improbandos, acta nimirum Synodi Ariminensis, quam damnat: Itinerarium S. Petri Apostoli, quod S. Clementi tribuitur: Actus Andreæ, Thomæ, Petri, Philippi Apostolorum: Evangelium Mathiæ, Petri, Jacobi minoris, Barnabæ, Thomæ, Bartholomæi, Evangelium corruptum a Luciano & Eusicio: Librum de infantia Salvatoris, de Nativitate, de Maria obstetrice: Librum Pastoris: omnes, quos fecit Leucius: Librum, qui appellatur fundamentum: Librum de filiabus Adæ: Acta Theclæ & Pauli: Librum Nepotis: Librum Proverbiorum ab hæreticis conscriptum: Revelationes Pauli, Thomæ, Stephani: Librum, qui dicitur Transitus seu assumptio B. Mariæ: Librum de pœnitentia Adæ: Librum de dracone post diluvium pugnante: Testamentum Job: Pœnitentiam Origenis, Cypriani, Jamnæ & Mambræ: Librum de sorte Apostolorum: Historiam Eusebii Pamphili.

Opuscula Tertulliani, Lactantii, Africani, Postumiani & Galli, Montani, Priscillæ, & Maximillæ: Omnia Fausti Manichæi, Commodiani, Tarsi Cypriani, Arnobii, Tigoni, Cassiani, Victorini, Fausti Regiensis, Frumentini Cæci: Epistolam Jesu ad Abgarum Regem, & Abgari ad Jesum: Passionem Cyriaci, Jobitæ, Georgii: Scripturam, quæ appellatur contradictio Salomonis.

M 2 Deni-

Denique omnia, quæ ſcripſerunt Hæreſiarchæ, Simon Magus, Nicolaus, Cerinthus, Ebion, Marcion, Baſilides, Paulus Samoſatenus, Arius, Photinus, Bonoſus, Montanus, Apollinaris, Valentinus ſive Manichæus, Fauſtus Africanus, Sabellius, Macedonius, Eunomius, Novatus, Sabatius, Donatus, Euſtathius, Jovinianus, Pelagius, Cœleſtius, Julianus, Maximinus, Priſcillianus, Neſtorius, Maximus, Eutyches, Dioſcorus, Lampecius, Petrus Fullo, Petrus Moggus, Acacius, omneſque hæretici, aut ſchiſmatici, ſub anathemate damnantur.

Obiit Gelaſius 19 Nov. 496, ſedis 5, Pontifex doctiſſimus, qui rerum geſtarum magnitudine ſuperavit annos Regiminis. Euphemium Cpolitanum alioſque Orientis Epiſcopos in communionem noluit recipere, antequam Acacii nomen ſacris e Diptychis delerent, quamvis cæteroquin eſſent Catholici. Miſenum Epiſcopum Legatum Sedis Apoſt. qui Cpoli cum Acacio communicaverat, a Felice III depoſitum, in gratiam recepit. Lupercalium levitates graviter prohibuit. Pelagianiſmum, in locis quibuſdam renaſcentem, profligavit. Non pauca Decreta pro reformanda Eccleſiæ diſciplina condidit, quæ in actis conciliorum habentur, ſicut variæ illius Epiſtolæ, quæ in Bullario Romano deſiderantur.

Articulus VIII.

S. Anaſtaſius II, anno 496.

Epiſtolam humaniſſimam ad Anaſtaſium Imperatorem, Zenonis ſucceſſorem dedit, qua illum ad pacem Eccleſiæ conciliandam eſt hortatus: confici eam poſſe, ſi Acacii nomen e Diptychis expungatur, & hæretici Ægypto expellantur. Rata autem habet Sacramenta, quæ ab Acacio aliiſque ſchiſmaticis fuerant collata, cum indignitas Miniſtri ſoli conferenti noceat, non autem ſuſcipienti.

Obiit 17 Nov. 498, ſedis 2. Præcipuum, quod ſub ejus Pontificatu contigit, eſt Baptiſmus, a Clodovæo Francorum Rege ſuſceptus, magno Eccleſiæ bono, ut dum Oriens areſceret, Occidens revireſceret.

CAPUT VII.

SÆCULUM VI.

Articulus I.

S. Symmachus, 498.

Poſt tres dies electus eſt, natione Sardus, ſed non ſine graviſſimo 52.
tumultu, & ſchiſmate; nam Feſtus Senator Anaſtaſio Imp. pro- Laurent.
miſerat, effecturum ſe, ut Pontifex Henotico Zenonis ſubſcriberet; lar- Antip.
gitione igitur pecuniæ quibuſdam inſanis perſuaſit, ut eadem die *Cælium Laurentium* eligerent, non ſine cæde & ſanguine. Itum Ravennam ad Theodoricum Gothorum & Italiæ Regem, quamvis Arianum, qui pro Symmacho pronuntiavit, tanquam prius & a majori ac saniore parte electo. Laurentius vero, ne novas cieret turbas, Epiſcopatu Nuceriensi donatus eſt. Sopitum quidem ſchiſma hoc pacto, ſed non extinctum. Quippe Feſtus aliique anno 503 revocato clam Laurentio, Symmacho apud Theodoricum graviſſima crimina impegerunt, falſis ſubornatis teſtibus. Recrudeſcente igitur ſchiſmate, Criminatio
Theodoricus juſſit Romæ convocari ſynodum, quæ *Palmaris* dicta eſt in Symmachum.
a loco, in quo eſt celebrata; ad quam cum Symmachus Pontifex cauſam dicturus ſponte & ultro accederet, cum Clericis ſuis ab adverſa factione crudeliter exceptus eſt. Declaratus eſt inſons criminum objectorum a ſynodo, quæ aperte proteſtata eſt, nullum ſibi jus eſſe judicandi ſummum Pontificem; ſed quia ultro veniſſet, ſeque purgaſſet, declarationem innocentiæ a ſe factam, damnatumque Laurentium Anti-Papam. Ennodius Epiſcopus pro hoc Concilio Palmari apologiam ſcripſit. Theodoricus in toto hoc negotio modeſte adeo ſe geſſit, ut a Principe Catholico exſpectari plus non potuiſſet; conteſtatus aperte eſt, nihil ad ſe pertinere de negotiis Eccleſiaſticis præter reverentiam, ſynodali judicio debitam, nihilque aliud cupere, quam ut pax Romæ reſtituatur.

Conſtitutiones ejus duæ tantummodo continentur in Bullario. Prima vetat alienationem rerum Eccleſiaſticarum, Clericorum ambitum, promiſſiones aut largitiones, pro Eccleſiaſticis dignitatibus obtinendis, oppreſſiones viduarum. Secunda confirmat diviſionem, inter Viennenſem & Arelatenſem provinciam a S. Leone factam.

Obiit 19 Julii 514, sedis 16, ordinavit Episcopos per diversa loca 117, vacavit sedes dies 7. Manichæos Italia expulit. Captivos redemit, Episcopis Africanis in Sardinia exulibus providit. Anastasium Imperatorem Concilii Chalcedonensis hostem excommunicavit.

Articulus II.

S. Hormisdas, 514.

Vicarii Sedis Apost. Campanus Natione 1 *Constit.* Remigium Rhemensem Episcopum Vicarium Sedis Apost. per Franciam constituit, salvis tamen Metropolitarum privilegiis: Joannem vero Episcopum Tarraconensem per Hispaniam. *Const.* 3. Salustium per Lusitaniam. 4. Archimandritas Syriæ ad fidei constantiam hortatur. 5. Explicat SS. Trinitatis & Incarnationis mysterium. 6. Obtinet, ut Acacii nomen e sacris Diptychis expungatur.

Articulus III.

Observatio de Imperatoribus &c.

53. Ut hæc ultima aliæque Pontificum Constitutiones, quæ omnium propemodum gentium Historiam supponunt, melius intelligantur, breviter in memoriam revocanda sunt aliqua de Imperatoribus Sæculi V.

Postquam Gratianus & Theodosius M. Romanum Imperium hæresibus ferme expurgaverant, Rufinus Arcadii, & Stilico Arianus Honorii tutor, dissidiis inter se collisi, Gothos aliasque barbaras gentes, in Arianam potissimum hæresin prolapsas, non minori perfidia, quam Religionis detrimento in Imperium Romanum adduxere: prout *Part. III* retuli. Rufinum Stilico per Gainam trucidavit: Gainam, hæresin Cpolim reducentem Fravita, quamvis Gothus, sustulit. Idem fatum Eutropius subiit. Stilico, cum Eucherio filio suo coronam jam flecteret, proditione detecta, Honorii jussu cum Eucherio & ejus matre *Serena*, perfidiæ complice, est interemptus ab *Heracliano.*

Arcadio successit filius Theodosius II, sub tutela Isdegerdis Persarum Regis; pulcherrimis virtutum documentis institutus a sorore S. Pulcheria, saluberrimas contra hæreticos leges tulit, celebrata etiam ejus cura Ephesina Synodo, sed *Chrysaphii* aliorumque Ministrorum artibus, dimissa ex aula Pulcheria, circumventus, *Prædatoriæ* Ephesinæ II Synodo auctoritatem suam impertiit; ejusque errorem Martianus successor per Synodum Chalcedonensem emendavit.

Mox

Mox Leo Thrax post mortem Marciani Imperio admotus, optimi Principis ideam expressit; nam & Gensericum Vandalorum in Africa Regem profligatum ad pacem petendam adegit, & Synodum Chalcedonensem atque orthodoxos Episcopos contra Eutychianorum furores potenter defendit. Id autem egit improvide, quod filiam suam *Ariadnam* Zenoni, facie & moribus turpi, conjugem dederit. Natus est ex his nuptiis Leo, quem avus Leo I Imperator Cæsarem dixit. Sed hic Leo II non ultra 10 menses avo superstes fuit mortuusque anno 477, patri *Zenoni* reliquit Imperium, quod male gessit: deturbatus propterea a *Basilisco* Patritio, affine suo; sed cum is sceleribus Zenonem vinceret, victus ab eo est armis. Restitutus throno, quamvis omnia promisisset, non est factus se ipso melior, imo pejor, nam Acacii Episcopi Cpolitani, Eutychianorum fautoris consiliis, Alexandrinam & Antiochenam sedem Præsulibus Eutychianis infecit, Petro Moggo, & Gnaphæo intrusis, Jerosolymitanam quoque conatus inficere. Zeno Leonis I gener.

Plus adhuc Ecclesiæ nocuit suo *Henotico*, seu Decreto unitivo, quod ab Acacio consarcinatum promulgavit. Acsi Christus combinari posset cum Belial; nam in hoc altum silet de Dioscoro, ne Ægyptios offenderet, altum de Leonis Papæ epistola ad Flavianum, altum de ipsa Synodo Chalcedonensi; contra vero recipitur Symbolum Nicænum, approbantur 12 Capitula, seu anathematismi Cyrilli contra Nestorium, ut semper eludi possit Chalcedonense. Igitur non extinxit sed auxit incendium hoc Henoticon. Rejectum quippe fuit a Catholicis, tum quia non pertinet ad Principem sæcularem de fide decernere, tum quia subversum ibatur Concilium Chalcedonense. Dicitur Zeno crapula ebrius sarcophago ab Ariadna inclusus fame periisse. (*anno* 491) Henoticon.

Ariadna vidua nupsit *Anastasio* Macedoni, militari Duci, eumque ad solium promovit, Zenoni aut similem aut deteriorem: Eutychianus enim cum esset, Henotico stari voluit; unde *Euphemium* aliosque orthodoxos Episcopos sedibus suis ejecit, & *Severum*, Monachum Ægyptium ejectum, Acephalorum auctorem, cum omni honore excepit, atque in sedem Antiochenam intrusit. Populus Cpolitanus ob Concilii Chalcedonensis defensionem oppressus ab Anastasio in seditionem prorupit, duce *Vitaliano* Scytha, qui occupatis pluribus provinciis Cpolim obsedit. His in angustiis Anastasius promisit, se Synodum Chalcedonensem & epistolam Leonis recepturum, defensurumque, Episcopos exules revocaturum, simulque ad Hormisdam Papam obsequentes dedit litteras, de redintegranda unione, & Acacii nomine Ariadna nubit Anastasio. Anast. persequitur Ecclesiam.

ne ex Diptychis expungendo; verum periculo depulſo, nihil omnino eorum, quæ pollicitus fuerat, ſervavit: tyrannidem in Catholicos exacuit, Legatos Hormiſdæ deluſit, nec ullo modo adduci potuit, ut Acacius, qui jam anno 488 perierat, e Diptychis eliminaretur. Quapropter ſub Hormiſda Papa graviter afflixit Eccleſiam, quam jam ſub Symmacho diro ſchiſmate diviſerat.

Juſtinus alter Joſias.

Tandem anno 518 poſt nimis longum male geſtum per 27 annos Imperium de cælo tactus, ſucceſſorem habuit *Juſtinum*, velut Davidem, cuſtodem olim pecorum, virtute ſua & meritis ad ſummum evectum faſtigium; ejectos Catholicos Epiſcopos ab exilio mox revocavit, & Synodum Chalcedonenſem in ſacra Diptycha referri juſſit, Acacii vero, quod longo jam tempore Sedes Apoſt. urgebat, nomen ex iis eradi, uti etiam aliorum Epiſcoporum hæreticorum, cum nomine Zenonis & Anaſtaſii: Severum vero ſede Antiochena dejectum in exilium compulit. Quæ omnia præſentibus Legatis Hormiſdæ Pontificis acta ſunt: atque ſic ſublatum eſt ſchiſma inter Occidentalem & Orientalem Eccleſiam, quod ultra 30 annos duraverat, ab eo videlicet tempore, quo Felix III Acacium prævaricatorem anathemate percuſſerat.

Obiit Hormiſdas anno 523, ſedis 10. Ejus tempore agitata eſt hæc propoſitio: *unus e Trinitate crucifixus eſt*, quam definire noluit, coarguit tamen Monachos Scythas, quod tales ſententias intempeſtivas, ad pacem turbandam aptas, proponant. Poſt varias vitilitigationes inventum eſt, quoad rem omnes idem ſentire, & de ſola voce contendi; nam Monachi fatebantur, ſe per unum de Trinitate intelligere perſonam Filii, in carne paſſam.

Articulus IV.

S. *Joannes I*, 523.

Joan. in carcere ob legationem.

54. Miſſus is fuit a Theodorico Rege Cpolim ad Juſtinum Imperatorem, ut hic a vexandis Arianis ceſſaret, iiſque reſtitueret Eccleſias ablatas. Verum Joannes Papa, obediendum magis eſſe Deo ratus quam homini, Cpoli acta Imperatoris approbavit, atque Eccleſias, Arianis, Manichæis, aliiſque hæreticis ereptas, ritu Catholico conſecravit. Quare Theodoricus reducem, tanquam legationis prævaricatorem, carceri mancipavit, in quo Martyr obiit anno 526, ſedis 3, eumque paulo poſt Theodoricus ad æternitatem ſecutus eſt. Putant aliqui Joannem, ut perſecutionem Catholicorum in Italia averteret, perſuaſiſſe Juſtino Imp. ut Arianis Eccleſias redderet. Sed hoc non

eſt

est verosimile: cur enim, si hoc fecisset, Theodoricus eum mox ex Oriente redeuntem detrusisset in carcerem, ejusque squalore enecasset?

Articulus V.

S. Felix IV, 526.

Hunc Theodoricus proposuit, Clero diu reluctante; sed tandem schismatis vitandi gratia eundem acceptavit, Pontificatu ob singularem vitæ sanctimoniam dignissimum. Sub eo Athalaricus in regno Italiæ successit Theodorico, pariter Arianus, *Justino* vero Imperatori *Justinianus* illius ex sorore nepos; cum quo novum velut Imperii sæculum cœpit: de omnibus quippe mundi partibus triumphavit, devictis per Belisarium & Narsetem in Italia Gothis, in Africa Vandalis, in Asia Persis. Justinian.

Obiit Felix IV, anno 530, sedis 5. Scripsisse fertur quasdam epistolas, quas tamen plures Critici supposititas existimant.

Articulus VI.

S. Bonifacius II, 530.

Post mortem Felicis electi sunt duo in discordia, Bonifacius & *Dioscorus*; sed Dioscoro brevi mortuo, extinctum est schisma, tota Ecclesia Bonifacium acceptante. Confirmavit Synodum II Arausicanam, a qua Semipelagiani fuerant damnati.

Viguit hoc tempore sicut prioribus eadem fidei morumque doctrina in Ecclesia Catholica, eademque ferme disciplina: culti & invocati Sancti: delibatus honor ac veneratio sacris Reliquiis: observatus Cleri cœlibatus: Monasticum institutum late per Orientem & Occidentem propagatum: Episcopatus in provinciis ad veram fidem conversis authoritate Romani Pontificis constituti: electiones vero Episcoporum a Coepiscopis Provincialibus, Clero & populo factæ, sic tamen, ut potissima auctoritas esset penes Episcopos & Clerum, ac præsertim Metropolitanum. Indultum etiam aliquid Imperatoribus, & Regibus, sive ex necessitate, sive ut Patroni haberentur adversus hæreticos & schismaticos, sive ut Ecclesiarum jura ac bona defendantur. Translationes & cessiones Episcoporum non admittebantur, nisi ex Ecclesiarum necessitate vel utilitate. Residentia in Ecclesiis non tantum Canonicis institutis sed etiam Justiniani sanctione imperata, nisi Ecclesiarum necessitates aliud exigerent. Disciplina.

Articulus VII.

S. Joannes II.

Electus anno 532, obiit 535. Hanc Scythiæ Monachorum propositionem: *unus e Trinitate passus est carne*, approbavit; quia intelligitur persona Filii. *Acœmetas* autem Monachos, negantes, unum de Trinitate in carne passum esse, damnavit. Contra Simonias, quæ in electionibus contingebant, gravia Decreta edidit.

Disciplina. Bonorum Ecclesiasticorum supremi Administratores his temporibus erant Episcopi, qui tamen suos habebant Oeconomos. In quatuor partes erant divisa. Episcopo non licebat bona, ab Ecclesia acquisita, vel ex fidelium oblationibus obtenta, relinquere hæredibus, bene vero patrimonialia, industrialia, parsimonialia, salva lege distribuendi superflua ad pias causas. Judicia de causis Episcoporum exercebantur in Conciliis Provincialibus, cum libertate tamen appellandi ad primam Sedem Apostolicam, quæ poterat causam ad se avocare, vel delegare in partibus potestatem judicandi, prout in Concilio Sardicensi est pronuntiatum.

Articulus VIII.

S. Agapetus I.

Electus est anno 535, sed nec unum annum Pontificatus explevit. Coactus a Theodato, Gothorum Rege, legationem ad Justinianum Imp. suscipere eo fine, ut is legiones suas ex Italia reducat,

Cpoli Jurisd. exercet. Cpoli Primatus sui Jurisdictionem supremam exercuit; nam *Anthimum* Eutychianum, a *Theodora*, Justiniani uxore, fœmina Eutychiana, & Justiniani conjugis nimium potente, intrusum, sede sua Cpolitana depulit, eique *Mennam* virum orthodoxum suffecit, sola sua auctoritate absque omni synodo. Obiit Agapetus Constantinopoli, dum iter in Italiam appararet, anno 536.

Disciplina. Pro Clericatu hoc ævo necdum certa ætas fuerat definita, sed parentes Deo offerebant pueros ad statum Clericalem. In Episcopis autem & Presbyteris ordinandis 30 anni requirebantur, & in Diaconis 25. Instruebantur in Seminariis Minores Clerici. Majores etiam in plerisque Ecclesiis sub Episcopi disciplina iisdem in ædibus habitabant, & communi mensa alebantur. Vestibus a laicis distinctis utebantur, tonsura etiam & corona discreti. Non licebat ad alias Ecclesias transire. Exempti erant a foro sæculari, prout ex variis Conciliorum & Principum etiam sæcularium Decretis elucet.

Arti-

Articulus IX.

S. Silverius, 536.

Mortuo Agapeto, illius Diaconus Vigilius, Cpoli tunc moratus, *Theodoræ* Augustæ promisit, damnaturum se Chalcedonensem Synodum, & Anthimum Eutychianum, ab Agapeto depositum, atque Severum, sedibus, quod unice optabat Theodora, restituturum, si crearetur Romanus Pontifex. Scripsit igitur Augusta Belisario, qui tunc Romæ erat, ut Vigilium eligi curaret. Sed electus jam fuerat *Silverius*. Quem Theodoræ mandato Belisarius in Palmariam insulam relegavit, atque Vigilium in sanctam sedem intrusit. Silverius vero altero post anno in exilio ærumnis confectus obiit.

Theodoræ furor.

Not. Joannes I, Felix IV, Bonifacius II, Joannes II, Agapetus I, Silverius, quorum omnium brevissimus erat Pontificatus, nullam Constitutionem publicarunt, quæ extet in Romano Bullario, nisi quod Agapetus prohibuerit alienationem rerum Ecclesiasticarum. Idem de multis aliis Pontificibus antiquis; placet tamen, eorum Catalogum texere.

Articulus X.

S. Vigilius, 538.

Cum Belisarius instinctu Theodoræ non desineret urgere precibus 55. armatis, ut Vigilius ad Pontificatum eveheretur, Clerus Romanus, ad evitandum schisma, & pacem Ecclesiæ conciliandam, eundem, quem prius ut Antipapam execrabatur, acceptavit, totaque Ecclesia. Et ecce! Vigilius, homo antea ambitiosus, Simoniacus, exemplo Felicis II aliorumque Pontificum, quorum non optimus semper fuerat ingressus, Divina providentia Ecclesiæ suæ puritati consulente, ita repente est immutatus, ut mox omnia, quæ Theodoræ circa Synodum Chalcedonensem &c. promiserat impie, data ad Justinianum Imp. epistola revocarit. Iram propterea Augustæ incurrens gravissimas ærumnas, quas Parte III retulimus, forti animo tulit.

Subita mutatio.

1. *Constitutione* laudat Justinianum Imp. a superatis undique Ecclesiæ hostibus, protensis Imperii finibus, Italia & Africa ad illud reductis. Hortatur, ut eos, qui 4 Synodos non pure recipiunt, in Imperio non toleret: simulque omnes Nestorianos, Eutychianos, Anthimum omnesque alios hæreticos anathemate ab Ecclesia excludit, synodalia vero Decreta confirmat.

 2. & 3.

10. Sed omnia ſuperat Inſula Java; atque in ea *Nova Batavia*, urbs totius Indiæ multo pulcherrima, ſupra Jacatræ ruinis ab Hollandis, ſocietate nempe Indica, conſtructa: in qua Orientis & Occidentis theſauri videntur collecti. Operibus eſt permunita, pluribusque amplis ſuburbiis cincta, in quibus Indi potiſſimum & Sinenſes mercatores, atque opifices habitant: eſt ſupremi Indiarum Gubernatoris & ſenatus ſedes, ad quem ex tota India Hollandica conceditur appellatio.

Prætereo fæcunda inde in Japoniam, Perſiam, Arabiam, Africam, totumque prope terrarum orbem protenſa commercia, atque comparatas ex iis immenſas opes. Id dolendum ſummopere, quod in tot urbibus & provinciis cum Luſitanorum Imperio interciderit prope ſancta religio, a S. Xaverio tanto ſudore plantata, & tot Martyrum ſanguine irrigata, quæ in iis terris pulcherrime quondam floruit.

Poſt Hollandos potentiſſimi in India orientali ſunt *Angli*, qui in omnes ſimiliter terras ſua diffundunt commercia. Tres autem præcipuas ſtationes commerciorum occupant, ſibi proprias, 1. Inſulam *Bombayam*, quam Catharina, Joannis IV Luſitaniæ Regis filia, Carolo II Angliæ Regi in dotem attulerat. Eam Angli munierunt, & mirifice perfecerunt: ſed ultimis temporibus duobus potentibus hoſtibus fuit expoſita, Angriæ piratæ, & Regi Marattæ barbaro.

Secundus locus eſt *Madras*, urbs egregie munita, Anglorum in Indiis primaria, in ora Coromandelis ſita: ubi omnes eorum naves onerariæ convenire ſolent, ſicut Hollandorum ad Bataviam. Tertius urbs *Gudulura*.

Galli, præter *Ponticherum*, munitam urbem, ſedemque commercii, inter Indiam & Madagaſcar poſſident duas Inſulas, Mauritianam & Maſcareniam, pluresque in aliis locis arces, ad augendum florem ſui commercii. Optime vero de Religione merentur, quod Miſſionarios Ponticherio in omnem partem dimittant, maxime vero in regnum Carnatenſe cum ampliſſimo animarum fructu. *Dani*, ut pariter venirent in partem lucri, *Tranquebari* ſedem mercaturæ figunt.

Inter omnes Europæas Nationes ſoli *Luſitani*, quod alias memini, per centum annos in India dominabantur, donec ab Hollandis ſpoliati ad hodiernam mediocritatem redacti, noviſſime a Barbaris rurſus ſunt invaſi, qui ſub Maratta Rege, duo eis munimenta, Tanam & Manoram eripuerunt, ipſamque Goam obſederunt. Retinent tamen adhuc præter urbem iſtam principem, portu totius Indiæ optimo proviſam, Inſulam Salſetam, Dium, Chaulum, Bazaimum, Daman, ſed præſidiis non ſatis inſtructas; quia Luſitani na-

vi-

vigationes suas ad Brasiliæ montes auriferos, & adamantes instituunt, unicamque navim annuatim in Indiam orientalem mittunt.

Hujus provisionis non optimæ probe gnari Barbari, Peninsulam citra Gangem gravibus bellorum motibus concusserunt, provinciam maxime Goanam, quam hostes tergemini anno 1739 sunt aggressi. Præcipuus eorum *Maratta*, Regulus potens, secta Ethnicus, qui primum *Salsetam* Insulam, præsidiis pene vacuam, Lusitanis eripuit; tum vero post biennem oppugnationem *Bazaimum*, urbem munitam, ac regni Guzaretensis caput, Anglo frustra mittente subsidia. *Murmugao* dein insigni munimento admovit exercitum, sed Lusitanorum & Clericorum etiam Religiosorum, qui arma capere & vigilias agere jussi fuerant, virtute ab eo depulsus, per alias regiones arma, incendia, ac rapinas circumtulit, assumptoque in societatem iniquitatis *Angria*, famoso ac potente archi-pirata, mari naves, & in terras effusus vicos, oppida, urbes, prædatus est.

Accessit tertius pirata, cui *Gima* nomen, qui in Goanam provinciam irruens, tantum Goanis terrorem incussit, ut multi cum sua supellectili Murmugaum & Aquadam ea, qua poterant, celeritate profugerent. Jussum quoque corpus S. Xaverii asportari; sed, res mira! loco moveri non potuit. Unde spes bonumque omen sumptum de urbis tutela, votaque Sotero facta. Revocati Murmugao ad urbem defendendam voluntarii exules, dispositæ per mœnia & munitiones excubiæ, sacris quoque hominibus in tanta militum paucitate in partem militaris laboris venientibus, anno 1740.

Biennio post, anno videlicet 1742 Maratta in oram Piscariam irrupit, ubi *Portum Novum*, celebre munimentum occupavit. Ponticherium quoque tentavit, sed a Gallis æneis pilis salutatus, strenue retusus est. Regnum Maduræ postea, redactis in potestatem munitioribus locis, rapinis & incendiis obruit. Quocunque grassatores isti cum volatiti suo exercitu pervenerant, ingens tremor, desperatio, fuga.

Gens quædam Europæa, in Indiis potens, afflictæ rei Christianæ succurrere potuisset facile, nisi placuisset in turbido piscari. Nam validam classem immiserat pelago, imploratus Præfectus, ut adversus barbaros raptores veniret auxilio, defectum mandati obtendit. Credebatur in eventum tantummodo belli obtutum defigere, ut, si penes barbaros staret victoria, superveniens spoliatores spoliaret, terrasque Lusitanas sibi retineret.

Ne tamen frustra exercitus classesque armasset, regnum Travancoris invasit. Rex illius, sublato violente suo præcessore cum tota illius familia, Travancore non satiatus, Ceulanum Regulum bello aggressus est. Mercatorum Societas Indica, Ceulano juncta, in regnum Travancoris irruptione facta, littorales tractus, pipere fæcundos, & commercio magis opportunos, occupavit, continentem vero incendiis & rapinis complevit.

Quæ in perturbato hoc rerum statu, in tanta populorum collisione, tot inter hostes, a vera fide alienos, tantos inter armorum fremitus ac bellicos furores, rei Catholicæ facies, facile quivis sapiens æstimarit. Sacra Dei templa in fumantia busta conversa aut in profanos usus, sacra omnia concultata, Sacerdotes Domini, rebus omnibus spoliati, & in exilium cum Antonio Vasconcello, sanctissimo Cocinensi Episcopo, ejecti, oves dispersæ, captæ, mactatæ: piæ Missionariorum fundationes, quibus vita sustentatur, per Ceulanum, oram Piscariam, Malabariam, Maduram, Travancorem, atque Goanam provinciam, eversæ ac dissipatæ.

Sed audiit tandem pios gemitus, cui humana sunt curæ. Expedita in Lusitania classis anno 1740 commissa Oceano; anno sequenti Goæ appulit. Classis tribus navibus (nam quarta naufragio perierat) constabat, quibus cum novo Prorege, Marchione *Lauricale* 912 milites vehebantur. Prorex, dispositis in urbe rebus, lustratisque copiis, Barbaros, & in iis *Bosul* Regulum, tanta felicitate est aggressus, ut præliis attritos, castris, pluribusque munimentis, urbibusque exutos ad pacem rogandam compulerit.

Data hæc illis est his legibus: 1. Rex Bosul Regi Lusitaniæ subjectus annuum tributum pendito, nunc vero 25 equos Arabicos tradito. 2. Extortas ex provincia Goana pecunias & erepta de templis vasa sacra restituito, omniaque damna illata compensato. 3. Æneas machinas reddito, & pro destructis aurum dato. 4. Districtum de sua ditione pro oriza plantanda Lusitanis cedito. 5. Pacta, a prioribus Proregibus extorta, sublata sunto.

6. Lusitanis navibus liberum in portus suos ingressum concedito; hostiles vero naves excluduntor. 7. Omnes ad Lusitanos transfugæ venia donantor, & liberi pronuntiantor. 8. Contra vero omnes captivi Cafri & Mauri (iis exceptis, qui baptizari petunt) a Lusitanis liberi dimittuntor.

His conditionibus pax subscripta est anno 1742, ex qua magnitudinem victoriæ colligas. Prorex vero, inito cum Rege Sundano fœdere bellum adversus Marattam, ferocem piratam apparat. Religio,

gio, in illis partibus oppressa, & discerpta, revixit. Christiani res tam prospere gestas post Deum S. suo Patrono Francisco Xaverio Indiarum Apostolo, quem in vota supplices vocaverant, grati adscripserunt.

Anno 1746 bellum Anglo-Gallicum etiam in Indiam orientalem fuit propagatum. Venit eo cum classe Gallica *Burdonæus*, victoque Paytone Anglo, atque *Ponticherio* obsidione liberato, *Madras*, præcipuum Anglorum in ora Coromandelis monumentum, expugnavit; quod tamen corruptus, ut fama tulit, pecunia, eis reddidisse fertur, in quæstionem tractus propterea.

Anno 1748 Angli munitam hanc suam urbem recuperasse non contenti, vices reddere conabantur, copiisque admotis Ponticherium terra marique oppugnabant; sed strenua Gallorum Indorumque defensione insigni cum jactura repulsi sunt, licet architalassus Boscaven eos duceret. Ultimo tamen bello feliciores fuere; nam Ponticherio potiti sunt, sed per pacem illud reddiderunt.

CAPUT XXI.

Propagatio Religionis per Indias.

Cum per S. Franciscum Xaverium ejusque socios magna jam Indiarum pars ad fidem Christianam fuisset adducta, eorum exemplo animati successores, opus Evangelicum, sanctæque Religionis negotium impigre sunt prosecuti, gravissimas licet persecutiones, mortemque ipsam non raro passi.

Articulus I.

Propagatio Religionis in Peninsula cis Gangem.

P. Nicolaus Pimenta, Indiæ Australis Visitator, anno 1597. cum 18 sociis Cocinum profectus, duos inde in Bengalam, duos alios in Regnum Peguanum ultra Gangem ablegavit, ut Domini vineam ibidem excolerent; ipse vero reliquas provincias lustravit, ordinavitque.

Za-

Malabaria. Zamorinus, Calecuti Rex, inter oræ Malabaricæ Regulos facile princeps, bello ab hoſte appetitus, fœdus cum Luſitanis expetiit, obtinuitque ea lege, ut Patres ſocietatis reciperet, quod illico præſtitit. Ad crucem erectam ictum fœdus. Templum in urbe Regia cum domicilio ædificatum. Multi de populo mox converſi. Hoſtes ope Luſitanorum fuſi. Verum Mahometani, quorum plurimi, ſicut in toto ferme Oriente, erant in Calecutano Regno, Patres rurſus exegerunt, donec anno 1698 novo percuſſo cum Luſitanis fœdere, a Rege ſunt revocati. Cautum Religionis libertati. Nepos Regis cum aliis ſalutis fonte ablutus.

P. Fenicius totus erat in confutandis Malabaricis Brachmanorum ineptiis, cum iis frequenti commiſſus certamine. Cum eorum quiſpiam diceret, mundum ex ovo fuiſſe prognatum, interrogavit feſtive Pater, quænam Gallina tam magnum ovum peperiſſet? Datus etiam *Thomæis*, per regnum Calecutanum magno numero ſparſis, Catholicus Epiſcopus, a Romano Pontifice approbatus.

Thomæi. *Thomæorum* Eccleſiam poſt S. Apoſtoli Thomæ, qui eam fundaverat mortem, Catholici Antiſtites gubernarunt. Iis vero per Ethnicos Principes expulſis, grex Catholicus diu ſacerdotibus orbatus manſit. A ſæculo V. Neſtorii hæreſi late per Orientem ſparſa, Babylonius Pſeudo-Patriarcha Neſtorianum Epiſcopum Thomæis miſit in Indiam, a quo in hæreſin ſunt præcipitati. Cum Luſitani in Indiam veniſſent, pro ſuo in fidem Catholicam zelo per Patres Franciſcanos primum, poſtea per Jeſuitas, magnopere curabant, ut Eccleſiæ Romanæ rurſus unirentur. Sed tum miſſi Babylone Pſeudo Epiſcopi; tum gentis in errore pertinacia vehementer ſe oppoſuerant, ne ſaperent, donec Meneſius Archiepiſcopus Goanus, claritudine generis & ſanctimonia vitæ præcellens, cum aliquot ſocietatis Patribus ad eos profectus, doctrina, manſuetudine, auctoritate, unionem evicit.

Synodus. Ut autem firmius illa conſiſteret, *Synodum Diamperienſem* congregavit anno 1599, in qua Thomæi publicam profeſſionem fidei ex formula Tridentini emiſerunt, addito juramento, aliaque adhuc formula, qua peculiari expreſſione Neſtoriani errores damnabantur. Excuſſa dein in Concilio, quæ doctrinam de ſacramentis diſciplinamque ſpectabant: concepti Canones & Decreta Turpi plerique Thomæi parochi ignorantia laborabant ita, ut ne quidem formam Baptiſmi noſſent. Unde plurimi ſalutis latice erant tingendi. Confirmationis ſacramentum omnino neſciebant, & ferme etiam pœnitentiæ. Abſoluto Concilio Archiepiſcopus, ſcripta ad P. Pimenta Viſitatorem epiſtola, felicem ſucceſſum, dilaudata Patrum opera, nuntiavit.

Archi-

Archiepiscopus autem Catholicus erat eligendus. Expetierunt Thomæi ipsum Menesium; quia autem is Goanæ Ecclesiæ præerat, P. Franciscum *Rozum* S. J. petierunt a Clemente VIII Pontifice, qui eundem confirmavit. Per 23 omnino annos Angamalensi is præfuit Ecclesiæ, ascitis Patribus, itinerum & laborum sociis. Invenit sane silvam horridam; sed industria & sudore egregie excoluit. Instituit Synodos Diœcesanas, accessit loca abdita & aspera, in quibus vix nomen Christianum extabat: errantibus ovibus pastores providit, sacras ædes construxit, quamvis Reguli & Dynastæ Ethnici & Mahometani vehementer se opponerent. Rozus Episc.

Coactus tandem est, sedem Episcopalem Angamala *Cranganorem*, in qua Lusitani prævalidam arcem habebant, transferre, anno 1609. Reperit ibi in pervetusto codice Chaldaico *Canonem concilii Nicæni I*, qui non extat in Latinis & Græcis editionibus. Dicitur in illo, quod *potestas Romani Patriarchæ sit super omnes Patriarchas, sicut B. Petro super orbem universum &c.* Verum negabunt fortassis critici, nomen Patriarchæ eo tempore fuisse in usu.

Inter hæc in *Dio* Insula, ad Cambajam sita, ubi Indus in mare se evolvit, celeberrimo commerciorum emporio, quod magno Lusitanis labore & sanguine constiterat, domicilium societas recepit. Dium. Franciscani autem & Dominicani Patres jam antea sua in ea urbe cœnobia habuerant. Collaboratum egregie in excidium sceleris, & triumphum virtutis: eversa Mahometanorum & Ethnicorum templa, erecta Christiana: sedatæ inimicitiæ: restitutum æs alienum: sublatæ peccandi illecebræ; animorum vulnera nec pauca nec levia curata.

P. Soarius Dio in Cambajam transiens, sæpius ante tentatam, Lusitanos & Armenios expiavit; sed Goam revocatus, cum solatio intellexit, semina pietatis jacta in regnis, Porcano, Calecutano, Travancorensi &c., lætissimas in fruges succrevisse. In altera parte Indicæ intra Gangem Peninsulæ versus ortum regna sunt *Bisnagarenum* seu *Narsingarum*, *Golcondanum*, & *Madurense*. Ad ea Lustranda P. Pimenta, Indiæ Visitator, egressus Cocino, in oppido Punicali amplexus est P. Henricum Henriquez, jam ab ipso S. Xaverio huic stationi ante 50 annos præpositum. Henriquez. Magnam librorum copiam lingua Malabarica is conscripserat, quibus eas gentes præclare erudiit.

Sicut autem Missionarii animarum, sic Indi, Batavis directoribus, in ora *Piscaria* gemmarum piscatum solennem exercebant. Piscatio gemmarum. Confluxerunt hominum facile sexaginta millia, qui castrorum more littus omne compleverunt. Urinatores, saxis corpori alligatis, per funem navi affixum merguntur in profundum, atque ostrea, quorum in con-

chis latent margaritæ, a cautibus, quibus adhærescunt, abradunt, & in saccum, a collo dependentem, immittunt, & post quadrantem vel semihoram, aut quando spiritum præcludi sentiunt, moto fune signum dant, in navim per funem extrahuntur, onusti ostreis. Hæc in scrobem conjecta moriuntur, atque putrefacta carne, diductisque conchis, uniones ultro se separant, & in scrobem decidunt, atque inde educti a sordibus repurgantur. Alii autem in capite ostreorum, alii in musculis, alii in aliis corporis partibus formantur, candidi ut plurimum, formaque varia. Batavi autem emunt has margaritas levi pretio, & magno vendunt; singulæ insuper naviculæ, quorum 700 quandoque adhibentur, 60 minimum nummos eis pendere debent.

Bisnagar. In hoc tractu late dominatur Rex Narsingæ, seu Bisnagaris, qui olim multo potentissimus, se Regem Regum, Dominumque Orientis, Aquilonis, Austri, Occidentis & maris dicebat. At varii Vasalli, jugo excusso, in libertatem se asseruerunt. Regia civitas est *Candegrium.* In ea Patres, a Rege comiter excepti, templum & domicilium anno 1600 statuerunt, ut inde, velut ex centro, Evangelii doctrinam per totum regnum spargerent, cujus, frementibus Brachmanis, propagandæ plena ipsis facta est potestas. In ora quoque Piscaria, ubi societas septem stationes occupabat, vel inter adversa mire auctus est fidelium numerus.

Ceulanum. In *Ceylano*, Insularum circa Peninsulam grandem maxima, eaque frugifera admodum, Lusitani dominabantur. Pars ejus borealis Patribus Societatis, pars Australis vero Patribus Franciscanis fuit ad sacram culturam attributa ab Episcopo Coccinensi. *Columbi*, ubi arx est præcipua Lusitanorum, initio consederunt nostri. Inde progressi in interiora, variis in locis stationes collocarunt, tantoque proventu fructus respondebat operæ, ut omnis brevi superstitio auferretur ex parte ipsis assignata. Verum non diu subsistere poterat quies; gens quædam vicina adhuc Ethnica, jugo excusso, rebellionem crudelem movit. Invasa Christiana terra, rapinis, incendiis, cædibus omnia mixta; Joannes Metellus, Matthæus Pelingotus, societatis sacerdotes, atrociter occisi. Verum Lusitani, collectis copiis, numero licet multo inferiores, & jam in fugam effusi, reversi in prælium, victores vicerunt, ac subjugarunt.

Vix non gravior procella in Missionem Ceylanam anno 1620 effusa est, & quidem ab iis, quos minime existimares. Cotinius, Indiarum Prorex, caussatus, neminem Religiosorum possidere prædia

Persecutio. posse, negotium dedit Episcopo Coccinensi, ut collegium Columbense in Ceylano spoliaret bonis. Nimium diligenter is mandatum exe-

cu-

cutus, in eas inopiæ angustias Patres redegit, ut tota cedendum fuisset Insula, nisi incolæ subvenissent. At Cotinii Successor Albuquercius, abrogato Decreto omnia in integrum restituit. Verum Coccinensis Antistes obstitit, societatem in Ceylano non esse necessariam dictitans. Sed venerationis officiis obsequiisque delinitus, non tantum eas terras, quas ante coluerant, sed novas quoque eorum Zelo commendavit.

Verum diuturnus non fuit hic Episcopi animus; nam atrociora multo in *ora Piscaria* & *Travancore* consci vit. Adjacet illa ab oriente, hæc ab occidente promontorio Comorino, in quod magna intra Indum & Gangem Peninsula excurrit. Utramque post S. Xaverium perpetuo excoluerunt Patres societatis, erectis plus 80 parochiis, quas administrabant, tanta cura, ut in iis provinciis vix ullæ superessent superstitionis reliquiæ, & ubique arderet Religionis fervor.

At Cocinensis, quem dixi, Episcopus, Religiosum prius ordinem professus, nescio, quo stimulo agitatus, cum armata classe violente invasit Diœcesanos suos, plane insontes; collegium societatis incendio delevit, omnesque Patres ex ora Piscaria & Travancoris regno, occupatis per vim 80 parœciis, expulit, atque ut fucum aliquem armatæ suæ violentiæ allineret, libellum per Indias & Europam sparsit, atrocibus in societatem plenum calumniis. Cocinensis Episcopi.

Causa ad Madritensem aulam ab amicis societatis delata, & examinata, mandavit Rex, ut Episcopus suas societati parochias restituat, & sacris operariis, suo munere probe fungentibus, nullum porro negotium facessat. Non adquievit Coccinensis, sed exceptionem possessionis obtendit: parœcias jam aliis esse concessas, qui spoliari non debeant: atque sic per 6 annos Decretum elusit.

Altero proin mandato, ad Indiæ Proregem misso, & ad ipsum etiam Coccinensem Antistitem, gravissimis verbis imperat, ut Patres societatis in pristinam possessionem restituantur, nulla cujusvis exceptionis ratione habita: sibi, ut Magistro summo ac Rectori ordinis militaris, quem a Christo nominant, jus datum a sede Apostolica constituendi in India Neophytorum parochos. Constitutos a se non potuisse Episcopum dejicere. Frustra vero implorare præsidium legum immissos per vim in possessionem rei alienæ. Paradoxum omnino esse, quod spoliatores violenti possessionis exceptionem opponant. Optimam hoc pacto furum & raptorum fore conditionem: ante omnia igitur spoliatos esse restituendos.

Episcopus, qua erat capitis duritie, cum tergiversari non amplius posset, Episcopatum deposuit. Successor tandem, quamvis invitus, paruit. Invenerunt autem Patres, postliminio restituti, in ora Piscaria & Regno Travancoris Ecclesiam, in tristem statum prolapsam. Dei templa aut diruta, aut ruinam minitantia, sacri cultus squalorem, oblivionem Christianæ doctrinæ, mores corruptos. Verum pro veteri in pastores suos fiducia, eorum directioni plene se subjecerunt incolæ.

Sub initium hujus sæculi P. Mauduit, Gallus, novam in regno

Carnate. *Carnate* missionem instituit. Situm id est intra Malabariam, Maduram & Coromandelem, ubi designatione ecclipsis lunaris magnam sibi æstimationem comparavit, Brachmanos vero, in varios errores prolapsos pudore suffudit. Sacri ibidem operarii durissimam agentes vitam, innumeros homines, Evangelicis imbutos principiis, baptismi fonte expiarunt.

Salsete. Similiter in peninsula *Salsete*, in qua Ecclesiam fundavit Petrus Mascarenia S. J. Sacerdos, sanguine vero suo consecravit Rudolphus Aquaviva cum quatuor aliis ex eadem Societate Missionariis, Religio sancta ita est promulgata, ut hodiedum ad 50 millia Christianorum supersint. Utile ad tantum salutis proventum instrumentum sunt litterarum disciplinæ, quas humaniores & severiores dicimus, quæ in Salsete traduntur: ex quo sit, ut juventus optime educata, lucidissimos probitatis & doctrinæ radios inter populares suos dispergat. Anno 1739 & sequentibus hæc peninsula ab Ethnicis Regulis & piratis multum damni est passa, sed anno 1742 Lusitanis restitui debuit, damnumque Ecclesiis illatum compensari.

In Malabaria Hollandicus Cocini Prætor templum, Catholicis ereptum, schismaticis tradiderat. Verum Ethnicus Rex, suscepta contra Hollandos & Schismaticos defensione Catholicorum, his templum restituit: nec raro Catholici Ethnicos æquiores nacti sunt, quam eos, qui Christiano nomine gloriantur. Crescit autem Hollandorum, alias jam prævalens potentia eo etiam ex capite, quod turbis bellisque Regulorum Indiæ se misceant, &, prout Romani olim, infirmioribus adversus potentiores assistant, ut utrosque deglutiant. In nova tamen Batavia multum damni sunt passi grandi incendio & incolarum seditione.

Tametsi autem bella pene continua Malabariam perturbarent, Missionarii tamen, per multas stationes distributi, magnam hominum multitudinem convertere pergunt, quamvis millenæ difficultates se opponant, nec desinit Deus etiam prodigiis Religionis veritatem demon-

monſtrare, & invictam Chriſtianorum fortitudinem firmare. Volupe ſane eſt legere miranda probitatis, integritatis & conſtantiæ exempla. Elucet quoque in his terris ſingularis devotio erga venerabilem Patrem Joannem de Brito, in odium fidei occiſum, ejusque interceſſionem ſalutarem ſibi Chriſtiani ſentiunt.

Articulus II.

Introductio Religionis in Regnum Madurenſe. Roberti de Nobilibus certamina.

Regnum Maduræ in eadem Peninſula, verſus orientem ad mare auſtrum ad Promontorium Comorinum procurrens, anno 1595 adiit P. Gonſalvus *Fernandes.* Auditus a Rege, ejus venia ſacram ædem erexit, ſcholam pueris aperuit. Toto decennio incubuit, ut ſuperſtitiones, quibus ſcatebat, populo evelleret, labore improbo, fructu exiguo. Anno 1606 ſocium accepit *P. Robertum de Nobilibus*, Divina providentia miſſum gentium illarum Apoſtolum, qui fundator Miſſionis Madurenſis jure dici poteſt.

Robertus de Nobilibus.

Clariſſima in Italia ortus erat ſtirpe, ſed Nobilitatem omnem virtute metiebatur. Ingreſſus Societatem, Indicam tandem Miſſionem precibus impetravit. Ad Madurenſes miſſus, vidit, gentem illam ſuperſtitioſis ſuis uſibus mordicus inhærere. Ignobiles a nobilibus adeo deſpici, ut ne quidem ad alloquium eos admittant, Brachmanes miram auſteritatem, ut facilius decipiant, præſeferre, e capite Brummæ ſummi Numinis ſe prognatos fabulari: quatuor inter eos eſſe claſſes; in prima Brachmanes, in altera Magiſtratus, in tertia milites, mercatores, artifices, in quarta vulgus, quod tanquam inquinatum & infame vitatur. Miſſionarii, cum hoc claſſium diſcrimen non obſervarent, ſed cum viliſſimis etiam hominibus familiariter converſarentur, tribus prioribus claſſibus erant deſpicatui, & tanquam homines viles & inquinati fugiebantur. Qua arte dæmon aditum Evangelio præcludebat.

4. Claſſes hominum.

Aliam igitur viam Robertus, re cum Cranganorenſi Archiepiſcopo & P. Provinciali deliberata, tentandam ratus, poſitis Europæis veſtibus, Brachmanorum habitum, vitæque aſperrimæ auſteritatem induit. Abſtinet carne, piſcibus, ovis, vino &c.; oleribus veſcitur: abdit ſe in tugurium, e ceſpite erectum, more Brachmanorum: illorum linguas, inſtituta, ceremonias addiſcit. His aliisque inſtru-

Nobilii ratio vivendi.

ctus præsidiis prodit in lucem Maduræ civitatis, Brachmanum ac primæ nobilitatis hominem professus, Brachmanis & proceribus se insinuavit, atque Christianam Theologiam publice privatimque docere cœpit. Scholam præsertim Nobilium erexit, in qua attente & cum omnium admiratione audiebatur, de Physicis, Mathematicis, Theologicis quæstionibus disserens.

Fructus. Dici non potest, quanta secuta mox fuerit animorum conversio. Plurimi ex ipsis etiam Brachmanis, agnita veritate, sacra Christiana sunt amplexi. Sed inimicus humani generis, tot animas sibi

Adversa. abripi acerbe ferens, geminam procellam gravissimam in P. Nobilium concivit: alteram per Brachmanes quosdam obstinatos, qui fraudes suas detegi indignati, varia ei vitio dabant, uti, quod non coleret Deos, qui irati messis ruinam immisissent. Quod Deum unum & simul trinum adoraret: quod publice docendi sibi jus arrogaret: quod Brachmanis ad ministeria domestica uteretur. Quod eorum arcana cognoscere tentaret. Ad quas querelas facile respondit; imo responderunt pro eo, cum magna Christianæ legis commendatione, Brachmani ejus Discipuli.

Etiam a fratribus. Sed major multo tempestas eidem incubuit a Christianis, imo a fratribus etiam suis. Gonsalvus Fernandez, qui classi quartæ Madurensium, ex infima plebe conflatæ, a decem jam annis operam suam dicaverat, fructu exiguo, crediderat; P. Nobilium nimis indulgere moribus Ethnicorum, & tractis in partes suas duobus aliis, acerbam ad Visitatorem scripsit Epistolam. Consuluit is Theologos, qui erant Goæ & Cocini, peritissimos, misso Fernandis libello, cui uni innixi Goani Nobilii modum procedendi improbarunt, Cocinenses vero, audita etiam altera parte, rem melius examinandam responderunt. Visitator monuit, ut usitatum cæteris Missionariis morem sectaretur.

At Crangariensis Archiepiscopus, quo probante Nobilius hanc viam inierat, Societatis Theologos admonuit, ne sententiam præcipitarent; quidquid fecisset Nobilius, approbatione sua fecisse; litem proin illi movere desinerent. Adquieverunt illi; non item alii, quos in Europa procul rumor sinister afflaverat, utque est ingenium famæ, quæ sensim eundo crescit, & omnia in immensum auget, nar-

In Europa traducitur. rabatur, Nobilium fabricasse monstrum, e ritibus Ethnicorum & Christianorum turpiter conflatum. Quin fidem ipsam ejurasse, thus adolere falsis Numinibus, & bellum Societati palam indicere.

[His

His auditis ſocios Romanos ingens invaſit mœror, Bellarminum maxime, quem Nobilius propinqua cognatione attingebat. Scribit ad eum Epiſtolam, quam amor pariter & dolor dictabat. Exprobrat impietatem, inuſtam Religioni, Societati, familiæ maculam: obſecrat, ut reſipiſcat, & ſaluti ſuæ conſulat. Monuit quoque P. Aquaviva, ne ulla ſuperſtitionis nubecula Chriſtianam Religionem obſcurari patiatur. Bellarmini Epiſtola.

Hoc fulmine pene obtritus Nobilius, Epiſtola ad pedes Chriſti, e cruce pendentis, depoſita, obteſtatur, ut cauſæ tam triſtis patrocinium ſuſcipiat; nec ipſe ſibi defuit in tam arduo rerum articulo, pluribus litteris totam inſtituti ſui rationem expoſuit. Acceſſit ampla commendatio duorum Indiæ Primatum, Archiepiſcopi Goani & Crangorienſis, quorum præſtanti doctrina & auctoritate egregie vindicata eſt Nobilii innocentia.

Cæterum hæc ferme erant accuſationis in illum capita. 1. Quod negaret, ſe *Pranguum* eſſe: hoc autem nomine ſignari Europæos & Chriſtianos. *Reſponſum*, nomen hoc tribui Luſitanis, & infimæ vilium hominum claſſi; Nobilium autem nec Luſitanum eſſe, nec ad claſſem illam pertinere: imo aperte conteſtatum, ſe Romanum eſſe & Chriſtianum Catholicum. Accuſationis Capita. Reſponſa.

2. Quod appellari ſe pateretur *Saniaſſium*, *Gurvum*, & *Rajam*; quæ vocabula ſignificent cultores idolorum, aut magiſtros legis ſuperſtitioſos, aut Regiæ ſtirpis Principes. Verum oſtenſum ex Brachmanorum teſtimoniis, librisque, non eam his vocibus ſubeſſe notionem, ſed denotari homines, virtuti addictos, & a terrenarum rerum cura ſemotos, magiſtros cujusque diſciplinæ, etiam profanæ, philoſophicæ ac mathematicæ. Apoſtolum omnibus omnia eſſe factum, ut omnes Chriſto lucraretur. Non eſſe reſpuendum nomen Doctoris ac Magiſtri, quamvis ethnici & hæretici illud uſurpent.

3. Quod verba quædam ſacra, a ſancta Inquiſitione approbata, mutaverit. *Reſpondit* Robertus, ſe prima doctrinæ Chriſtianæ elementa, e rudi & plebejo ſermone Malabarico correctis barbariſmis in cultiorem paulo & perfectiorem tranſtuliſſe ad uſum doctiorum & Nobilium. Sacræ Inquiſitionis tribunal priſcam illam ac rudem doctrinæ Chriſtianæ in ora Piſcaria exponendæ formulam ita approbaſſe, ut meliorem & convenientiorem, ſi qua ſuppeditaretur, non improbaret, imo laudandam ab eo, quivis prudens judicaret.

4. Quod Neophytos, a ſe inſtitutos, ab aliis Chriſtianis per alios Patres S. J. converſis, ſeparaverit, & quidem non loco tantum, ſed in multis rebus, ritibus & ceremoniis, ut non una ſed gemina

mina Madurensium Ecclesia, precum formulis, loco & ritu distincta, esse videatur. *Respondit*, nullum se ritum aut ceremoniam introduxisse aut tolerasse, superstitione imbutam Crebras lotiones, antequam rei Divinæ intersint, civilem duntaxat morem esse, Indis omnibus usitatum. Quod Europæis familiare sit, ut mane præsertim abluant manus, vultum, os, id maxima corporis parte factitari sæpius per diem ab Indis. Pertinere hoc ad reverentiam, sacræ ædi Divinisque mysteriis debitam, decoremque veteres Christianos existimasse: id quod exemplis demonstrat. Cæterum ita a se esse institutos Neophytos, ut persuasum habeant, ejusmodi lotiones non esse necessarias, illasque interdum consulto omitti.

Separationem autem illam Christianorum classis infimæ a superioribus ita fuisse necessariam, ut non aliter Christiana Religio potuisset introduci, ita enim Madurenses a Pranguis Christianis (qui in ultima sunt classe) abhorrere, ut nec occursum nec aspectum eorum ferant. Nec esse ullum in religione dissidium, aut differentiam, sed totam separationem esse quoad locum tantummodo, etiam in Europa non raram, in qua clerus in æde sacra distinguatur habitu & loco a laicis, Magistratus a privatis, Proceres a plebejis, sine ullo in Religione discrimine, aut periculo Schismatis: idem evenire in aliis Indiæ locis inter Christianos, uti in Travancoride & apud Thomæos, qui plebem infimam extra limen templi contineant, sine ullo Ethnicorum aut Christianorum scandalo, cum utrique probe intelligant, morem hunc consuetum mere esse civilem & politicum, ac status conditionisque notare discrimen, non autem religionis.

Sed neque sandalo, quo frontem perlinunt, aut ornamentis funiculorum quidquam inesse superstitionis, quam parum apud Europæos, dum aliqui crinibus fictitiis utuntur, alii crines pulvere inspergunt, aut diversa vestimenta gestant. Primos Christianos Imperatores ad Gratianum usque adhuc appellationem Pontificis Maximi, & profanæ Romæ insignia retinuisse: nec victoribus laurum, aut fecialibus oleam fuisse prohibitam, licet illa Marti, hæc Palladi ab Ethnicis fuisset dicata. Si abstinendum omnibus rebus, quas superstitiosa prece vel ceremonia Gentiles inquinare solent, abstinendum fore cibo, potu, vestitu, incessu, balneo, matrimonio, omnique actione, vitæ vel maxime necessaria. Neque ornamenta aut ceremonias, quæ permittantur, ullo modo esse signa professiva sectæ superstitiosæ, sed ex fine suo ad civiles usus destinata, licet aliqui Ethnici iis abutantur, præsertim cum Christiani expressim doceantur,

Chri-

Christianam fidem, omnesque ejus articulos publice profiteri, atque superstitiones Ethnicorum omni cura vitare.

Malacia tum quidem aliqua est subsecuta, sed anno 1618 nova majorque tempestas P Robertum de Nobilibus pene obruit. Menesio Archiepiscopo Goano, viro pientissimo ac sapientissimo, ex ordine S. Augustini, qui rationes Nobilii approbaverat, & pro authoritate protexerat, a Philippo III. Hispaniæ ac Lusitaniæ Rege in Europam revocato, successor datus est ex alio Religioso ordine, qui a Societate nostra & Antistite Cranganorensi alienior, Nobilium per P. Visitatorem ex Missione Madurensi Goam accivit, de modo suo, quo Evangelium prædicaret, in conventu Theologorum rationem redditurum. Nova tempestas.

Comparet ille Goæ cum Francisco Rozo, Archiepiscopo Cranganoriensi, cujus tanquam Præsulis sui auctoritate omnia egerat. Edit libellum, quo lecto multi, etiam e Societate, sinistram, quam de illo opinionem, non nisi ex imperitorum relatione haustam deposuerunt, illiusque defensionem suscepere. Solus flecti non potuit Archiepiscopus Goanus, qui authoritate & sui veneratione multos traxit. Citatur Goam

Indixit conventum Doctorum & Theologorum, partim ex diversis Religiosis ordinibus, partim ex sæculari clero. Controversia tunc erat admodum simplex: necdum enim in tot, tamque varia capita excreverat, quæ post 80 dein annos ab Apostolico Visitatore Turnomo, & Benedicto XIV sunt improbata. Illud tantum in quæstionem veniebat, an usurpari possent quædam insignia, moresque Brachmanorum, & saniassiorum, quorum illi præcipuæ Nobilitatis sunt apud Madurenses, isti studium pietatis peculiare profitentur. Nam ea insignia Nobilius non solum permittebat Neophytis, sed ipse quoque iisdem utebatur; ut auctoritatem ministerio Evangelico conciliaret, apud eam gentem, cui Nobilitas & austeritas vitæ præcipuo est in pretio. Concilium Doctorum.

Prodiit ergo in consessum Nobilius, atque instituti sui rationem explicuit, cum quidam Theologus assurgens, quid opus erat, inquit, novum istud vivendi genus, & Brachmanicum cultum assumere? satis utique fuisset, argumenta, quibus veritas Religionis ostenditur, Ethnicis proponere, & docere illos verbo & exemplo. Respondit Nobilius, ita comparatos esse Indos in regno Maduræ, ut solis Nobilibus potestatem docendi concedant, Europæos vero, nisi ad hanc nobilitatis rationem se componant, ne quidem ad alloquium & aspectum admittant, sed velut infame abjectumque hominum ge- Nobilii responsa.

nus aspernentur, imo contaminatos se crederent, si eos audirent. Perpetuo igitur Evangelio aditum fore occlusum, nisi Prædicatores nobilitatem & civiles gentis mores assumerent. Omnibus omnia factum Paulum, ut omnes salvos faceret. Non legimus, inquit alius Religiosi Ordinis Theologus, Christum ea veste usum, quam tu gestas. Neque legimus, intulit Nobilius, ea veste indutum, quam tu geris. Mutare vestem nihil vetat, ubi Dei gloria & salus animarum exigit. Quod autem is ornatus nihil superstitiosi redoleat, sed mere nobilitatem signet, multis testimoniis comprobavit.

Archiepiscopi aversus animus.

Goanus Præsul, Primas Indiæ, his ultro citroque ventilatis, collegit suffragia, eaque discordantia Romam misit, postquam acri oratione in Nobilium fuerat invectus, Christi crucem, non Ethnicæ nobilitatis insignia viro Apostolico convenire, non lineis, funiculis, aut fasciis, vel capillis ad Brachmanicæ superbiæ normam intortis, sed Prædicatorum sanguine propagari Christianam fidem: quorsum tot honorum phaleras, titulos, & ostentatam nobilitatem, nisi ut ambitioni serviant? quæ & similia locutus discessit, atque ut præveniret, nuntium alium maritimo, alium terrestri itinere ad Pontificem, Cardinales, & Mutium Generalem misit, ut eos contra P. Robertum accenderet.

At vero ejus causam defendendam suscepit Joannes Almeida, fidei quæsitor in India; is siquidem scriptis ad Cardinalem Bellarminum, Nobilii avunculum, & ad Mascareniam, supremum in Lusitania Inquisitorem, litteris, adductisque multis, etiam Brachmanorum, testimoniis, perhibuit, P. Robertum illuminasse totum orientem, & ex ipsis Brachmanorum libris aperte demonstrasse, signa illa, quæ in suspicionem idololatriæ vocabantur, mera esse signa nobilitatis, & ad idololatriam nullo modo pertinere.

Nobilius Romæ absolvitur.

Bellarminus hoc nuntio lætus Almeidæ & Antistiti Goano scripsit. Mascarenia vero, Inquisitionis Præses, habito doctissimorum virorum conventu, cognitisque, quæ in utramque partem afferebantur, sententiam cum unanimi consensu pro Nobilio tulit, atque Romam ad Gregorium XV summum Pontificem misit, qui auditis, quos constituerat censoribus & Cardinalibus, 31 Januarii anno 1623 Apostolicam constitutionem edidit, qua Christianis Madurensibus, usque ad aliam Apost. sedis deliberationem, potestatem faciebat utendi suis insignibus, linea & columba, itemque sandalo & lavationibus (quibus in rebus tota illius temporis controversia vertebatur) modo ne quid usurparent, quod simplici usui superstitio addidisset. Nonnullas proin conditiones, quibus in earum rerum usu Neophyti subjiceren-

rentur, prudenter adjecit. Quo demum supremæ auctoritatis oraculo Neophytos in suscepta fide confirmavit, Ethnicos vero ad eam suscipiendam promptiores reddidit.

Floruit tum quidem Madurensis ager, donec Batavi, in India prævalentes eundem vastarunt; nec levem Ethnici obicem Evangelio posuere, eo usque grassati, ut Joannem de Brito S. J. nobilem Lusitanum, ac Veteranum Missionarium Madurensem, anno 1693 in odium fidei occiderent. Operariorum nihilominus zelo conservata est in Madura religio, multisque inter adversa incrementis aucta, ut adeo hæc Missio inter omnes orientales censeatur fœcundissima, sive multitudinem sive fervorem conversorum spectes. Ampla seges.

Cum igitur messis esset amplissima, cui Patres Lusitani non sufficiebant, Galli quoque Missionem circa initium hujus sæculi adornarunt, Ponticherio (Gallorum in ora Coromandelis imo tota India urbe ac munimento præcipuo) illuc sunt profecti. Hos inter fuit Petrus *Martin*, qui sacras obeundo Missiones Persiam lustravit, inde in Mogoriam profectus a Mahometanis captus est. Suratem tum delatus, atque in Bengalam, & Orizam, semen ubique verbi Divini sparsit. Ponticherium inde, quod Hollandi occupatum tunc possidebant, avocatus ad Missionem Madurensem, in qua 150000 Christianorum, qui in dies mirifice augebantur, omnibus votis aspiravit, licet durissima ibidem vivenda esset vita, tandemque eo perveniens, fructum satorum centesimum retulit. Solus P. *Bouchet* ultra viginti millia baptizavit; scribitque ad annum 1700, quo magis sæviat persecutio, eo majores Religionem vires sumere. Id unum deplorat, quod non suppetant media ad plures alendos catechistas.

Idem testatur probatque multis exemplis, dæmonem in Indiis non loqui ex ore idolorum, sed ex ore hominum, quos obsidet, & gravissimis doloribus torquet: continuo autem obmutescere, cum Christianorum aliquis est præsens. Ab iisdem Christianis solo signo crucis fugari dæmonia, omnemque nocendi virtutem enervari. Augetur mirifice in hanc usque diem Fidelium numerus, licet nunquam defuerint persecutiones, præsertim in Marattana procella.

Articulus III.

Introductio Religionis in Peninsulam ultra Gangem, uti in Regnum Bengalæ, Pegu, Arracan, Malacam, Javam, Siam &c.

Supra Maduram Boream versus extenditur ora *Coromandelia.* Huic opposita est versus orientem magna Peninsula extra Gangem, interjecto maris vasto sinu. Sita in ea sunt Regna complura, uti Bengalanum, Peguanum, Arracanum, Siamense, Cambodianum. Regna ista, prout in finitimis solet, frequentibus bellis inter se collisa, diu Evangelio portam occluserunt.

In Regnum *Bengalæ,* quo nullum superstitionum feracius, ad Gangis ostium situm, anno 1598 profecti sunt quatuor societatis Patres. Gullum in eo, Lusitanæ ditionis urbem, excoluerunt, indeque Rex evocatos, amplissimo Diplomate vectigalibus & potestate prædicandi Evangelium donavit. Sed mox bello cum Lusitanis orto, mentem mutavit, atque veritatis Præcones innocuos persequi cœpit. Cæsus Fernandius, reliqui solum vertere coacti sunt. (anno 1602)

Rex *Peguanus*, virtute bellica & prudentiæ laude clarus, circa annum 1598 Regem Siami aliosque vicinos domitos, vectigales reddiderat; sed perdidit degener filius, crudelis & præceps, quod pater conquisierat. Bellis proin perpetuis, cum Avano, Arracarno, & Siamensi, Regibus gestis; everso propemodum regno, nullus fidei erat accessus, redeuntibus in Malabariam Missionariis, qui in Regnum Pegu ingressum tentaverant. Locata felicius opera in regno Gingiano.

Multa ibidem P. Sequeiræ fuit concertatio cum Doctoribus & sacrificulis gentis, quos *Jogues* vocant, ac præsertim cum eorum uno, quem reliqui ceu doctiorem elegerant. Quæsivit ex eo Sequeira, quot Deos coleret? multos ille recitavit. Rogatus, ut omnium maximum ediceret, solem nominavit. Interrogatus, an sol a se ipso factus esset, an ab alio? ab alio respondit, ejusque patrem nominavit. Matrem dicere non potuit. Sunt ergo duo soles, subjecit Sequeira, sol & ipsius pater: hominis enim pater homo est, equus equi, elephantis elephas. Tandem dixit, solem fuisse hominem sanctum, qui in præmium suæ probitatis factus esset sol. Sed quis hominem illum tanto donavit præmio, ut in solem converteretur, instabat Sacerdos: certe sole superior existere debuit; qui enim alteri

præ-

præmium tam magnum largitur, major sit necesse est. Annuente turba conclusum est, jam alium Deum sole majorem existere, ac proin solem non esse Deorum primum & maximum. Cum nihil haberet bonus Doctor, quod responderet, Sequeira Dei unitatem, originem mundi, Angelorum & primi hominis explicuit.

Secutus fructus non exiguus. Erecta, Rege Gingiano favente, Deo templa, Evangelicis Prædicatoribus domicilia, plantata germina, sed belli furor illa rursus suffocavit; quippe Rex Aracanus, tractis in belli Societatem Lusitanis, hoste eorum opera devicto, socios aggressus, perfide eos interemit. Quapropter Lusitani, ulturi crudelem perfidiam, anno 1604 Arracanum, ductore Philippo Brito, vicerunt bello, capto etiam ejus filio. Petiit Rex barbarus pacem. Obtinuit. Conceptæ salubres Lusitanis leges, quibus Religionis quoque libertati cautum. Sed Britus improvidus cum legatis filium suum misit. Rex, comiter exceptos atque convivio adhibitos, omnes interfecit, restauratoque bello, Lusitanos & Religionem, quantum poterat, est persecutus.

Felicius sacra doctrina sparsa est per Regnum *Cambodiæ*, unum ex octo Regnis præcipuis, quæ sunt in Peninsula ultra Gangem: præcipue vero per Regnum *Siamense*, in quo ingens veritatis Prædicatoribus apertus est campus, postquam Rex plenam Evangelio libertatem concesserat. Nec Ethnicis tantum impertitum conversionis obsequium, sed Christianis quoque, quorum plurimi in illis terris negotiabantur, sacramentorum, quibus diu caruerant, gratia.

Fanum aliquando ingressus sacerdos, atque vesanæ molis idolum conspicatus, quæsivit ex annoso sene, Regis patruo, ubinam Deum habitare crederet: in corde humano, respondit senecio. Interrogare pergit Missionarius, an ille, quem colerent, Deus ea esset magnitudine & forma corporis, quam in templo spectarent. Omnino, inquit ille. Qui autem fieri potest, subjecit Pater, ut tanta moles in tantillo corde humano possit existere? perturbatus senex spatium ad respondendum petiit.

Circa annum 1616 in Bengalæ regno nihil Lusitanis, nihil Religioni mansit reliquum; præter arcem Siriam, & Sandivam Insulam. Quæ tamen ipsæ etiam paulo post, a Peninsulæ Gangeticæ Regibus fuerunt expugnatæ, incolis cum Missionariis in servitutem abductis. Simile ferme fatum incubuit Molucensibus Insulis, quas, S. Xaverii aliorumque sudoribus irrigatas, Batavi Hispanis eripuerunt: *Celebes* tamen Insula, Moluccarum maxima, quam vulgo *Macassarem* appellant, proprium Regem retinuit, ad quem anno 1618 frustra legatus

Lusitanus cum fidei Prædicatoribus accessit, incolis nimium quantum in Mahometismo obduratis, & hinc etiam fœdus cum Lusitanis respuentibus. Rex vero ferox responsum dedit, sibi nec Christo, nec Mahomete opus esse, cum neuter a morte liberet; cumque P. Ferreira inciperet de animæ immortalitate sermonem injicere; tacere eum jussit, & protinus e regno facessere.

Insula *Java* proprium olim habuit Regem, quem per plura bella Hollandi ejecerunt, novamque suam *Bataviam*, urbem amplam & augustam, alterum velut Amstelodamum, condiderunt, & munimentis firmarunt. Non aliud in Indiis emporium frequentius, aut mercimoniis opportunius. Incolæ olim erant Ethnici; sed cum Missionarii Catholici, quos expetierant, tardius advenirent, in sectam Mahometanam, transitu haud difficili, prolapsi sunt. Jam vero fabularum dulcedine inescati difficillime ad veritatis severitatem pertrahuntur, præsertim cum nulla hic Lusitanis aut Hispanis sint commercia, Hollandos vero, quæstui intentos, hæc cura parum sollicitos habuit, ut adeo ipsorum Præcones nec unicum fecerint Proselytum. Imo ne quidem captivis facile concedunt facultatem baptismum suscipiendi.

Temporale autem Batavorum lucrum, quod ex commerciis, in omnem partem protensis, reportant, eo usque assurgit, ut census annuus summam capitalem non raro multum superet. Tanta autem mercaturæ emolumenta Lusitanis eripuerunt, ut dictum sæpius.

CAPUT XXII.

Insulæ Philippinæ, & Carolinæ.

Mille ac ducentæ circiter numerantur, infra Sinam, intra tropicum cancri & lineam æquinoctialem, majores 20, inter quas præcipuæ *Manilana*, *Luconia*, *Mindana*, & *Zebuana*, quam primam omnium Magellanes detexit, Adelantadus vero Contaber ad ulteriores Insulas promovit victoriam circa annum 1566. Reliquæ minores exiguis inter se fretis sunt discretæ. Primi hunc agrum excoluerunt Patres Augustiniani. Nostra Societas eo devecta est anno 1580. Collegium Manilanum accepit 1593, biennio post Zebuanum, præter varias Residentias, & Missiones. Suberant P. Provinciali Mexicano; sed propter distantiam anno 1594 in provinciam Philippinæ sunt redactæ.

Multi alii quoque Religiosi erant in Philippinis; qui incolarum conversioni magno studio incumbebant, ut adeo ager ille, eximie cultus, uberrimos fructus proferret. Fervebat Divinum opus, triumphabat Religio. Mindana tamen Insula, a Manilana facile prima, pectus obduraverat. Illam ut Deo & Regi subjiceret Figheroa Prætor, expeditione suscepta, a latronibus fuit interemptus. Verum Mindanenses isti barbari non modo libertatem suæ Insulæ mordicus defenderunt, sed in Christianas etiam Insulas, Coloniasque effusi, rapinis, incendiis, cædibus pro indole sua immaniter grassabantur, incolis, qui furori subtrahere se poterant, rerum omnium egenis cum Missionariis suis in montes & sylvas dilapsis, atque in antris & cavernis terræ se abscondentibus.

Mitius aliquantum sæviebant circa annum 1606 Hollandi, qui, Amboino, & Molucis captis, templa, aras, cruces, sacrasque imagines diruerunt, atque Lusitanis abscedere jussis, sacerdotes naviculæ sine navarcho, sine remige imposuerunt, qui tamen Deo ductore feliciter in Philippinas evaserunt.

Inter Philippinas & Peruviam sitæ sunt Insulæ Salomonis, in ducentesimo longitudinis, & octavo latitudinis australis gradu; in quas sub initium sæculi XVII Evangelium pariter est propagatum, prout etiam ad Xolanos, Itanos, Bantajanos, Bisajenses, Dupitanos, Butuanos, Ternatenses, Celebes, Tidorenses, Ceramos, Gilolaos, aliosque Molucenses, æquatori subjectos, infra Philippinas.

Jam anno 1616 Societas nostra in Indiis habuit 11 Provincias, Goanam videlicet, Malabaricam, Japonensem, Brasiliæ, Chilensem, Peruanam, Mexicanam, novi Regni, Quitensem, Paraquariensem, Philippinarum, cum vice Provincia Sinensi; & in iis ad 3000 operariorum: Provincia autem Philippinarum 165 Personas, majores Domos 6, Residentias stabiles 10, Missiones mobiles multas.

Anno 1617 Hollandi, Mindanensibus barbaris juncti, aggressi sunt cum 10 navibus bellicis Philippinas, sed ab Hispanis parta victoria strenue repulsi sunt. Mindanenses autem persistebant in sua pertinacia. Reliquarum autem Insularum populi sunt versatiles; conversi, & in communitatem coagmentati, subito Missionarium deserunt, & in montes aut sylvas ad pristinam vitæ licentiam fugiunt, aut etiam Mahometanis, Christianam morum severitatem aversati, se associant.

Ma-

Manila, urbs Philippinarum princeps, Archiepiscopi, Gubernatoris, Academiæ, multorumque Monasteriorum sedes, pulchra & egregie munita, 900 circiter militum præsidio excubante. Suburbia sunt ampla, & urbe septuplo majora. Unum ex illis maximum a Catholicis Sinensibus, Indis & Hispanis incolitur, sub cura duorum sacerdotum S. J. alterum Sinenses mercatores & opifices infideles complectitur. Horum numerus ad 40000 olim ascendebat, sed post ultimam seditionem ita sunt imminuti, ut octo millia non superent, lucro non aliter, ac Judæi in Europa inhiantes.

Universale hic mundi commercium; nam ex remotissimis regionibus hic appellunt mercatores, ex tota India, Sina, Tartaria, Armenia, Persia, Græcia, Lusitania, America &c.; qui copiosas pretiosasque merces regionum suarum afferunt, ut pro argento Mexicano vendant. Nam Hispani has merces quot annis e Philippinis Mexicum transportant, atque pro iis multo cum fœnore argentum reportant. Ante hac etiam Japones has frequentabant nundinas, sed post motam ab illis atrocem in Christianos persecutionem, a commercio repulsi sunt; veniunt tamen aliæ infideles nationes, quæ cum Japonibus commercantur. Hollandis quoque, Anglis & Danis omnis interclusus est aditus; quia, licet in Europa pax vigeat, in Indiis tamen perpetui sunt Hispanorum hostes.

Hollandi jam sæpius irruptionem in Insulam istam (Manilanam) tentarunt, sed magno semper suo damno. Contigit, ut una navis Manilana duodecim Hollandicas superaret. Naves etenim ex certo ligno, adeo duro, sunt confectæ, ut nulli globi tormentarii penetrare valeant.

Terra admodum est fœcunda, pecoribus plena. Mare pisces offert ad abundantiam. Nec deessent mineræ metalliferæ, ut adeo beatæ essent hæ Insulæ, nisi insignis incolarum segnities laborem fugeret & culturam. Ex corporibus simiarum & cervorum eruitur pretiosus lapis, quem *Bezoar* appellant. Apum incredibilis est copia; unde immensa ceræ vis exportatur, natumque est proverbium, pauperes in Philippinis tribus frui privilegiis, 1. utendi candelis cereis. 2. Vestibus sericis. 3. Vasis *Porcellaneis*; quæ nempe ex Sina copiose afferuntur.

Anno 1697 multæ novæ Insulæ detectæ sunt, novi Apostolici zeli campus amplus & seges. Attente audiunt Evangelii Præcones; nihilque opponunt; sed ubi ad conversionis negotium deveniendum, hærent, & tergiversantur, aut, si manum jam dederunt, pro innata sua inconstantia eandem retrahunt.

Ni-

Nihilominus, quo dixi anno 1697 in novis & antiquis Insulis Philippinis in salutem animarum collaborabant e societate nostra 90 Missionarii, qui 77000 conversos numerabant. Anno 1711 octingentæ ibidem florebant Parochiæ, cum insigni in iisdem disciplina, quæ debetur fervori Regum Hispaniæ, qui ea providentia sunt usi, ut, licet in Philippinis multi, tum sæculares tum Religiosi sint sacerdotes, in qualibet tamen Insula unius tantum sint instituti, ne communiones, quod in Sinis, Japonia aliisque provinciis contigit, dissensione turbentur.

Hostes præcipui Philippinarum erant Rex Mindanaensis & Jolanæ Insulæ, qui perpetuis irruptionibus Hispanas provincias turbabant, sparsisque incendiis & actis prædis, plura hominum millia in servitutem rapiebant. Quapropter Gubernator Manilanus utrique Insulæ præsidium, quo earum licentia comprimeretur, imposuit. Verum imminente Sinensi pirata, ad tuitionem Manilæ illud deducere coactus, pristinam prædandi licentiam utrique Insulæ permittere debuit. Accessere Hollandi, qui Molucis ereptis, Hispanas Insulas frequenter infestabant.

Anno 1719 Bustamantius Gubernator, capta rursus Samboanga, Mindanensi munimento, excursiones inhibuit; 1724 expugnata etiam Sabanilla; & 1731 adversus Jolanum Regem suscepta expeditio, qua plus damni Barbaris est illatum, quam Hispanis lucri importatum. Plura subin loca ex Mindanaensi Insula subacta Evangelio spatium dedere: quod ubique magno cum fervore & fructu est promulgatum, præfulgente zelo P. Leonardi Finck Germani.

Multi incolarum in istis Insulis sunt Ethnici, nullum agnoscentes Deum, plurimi Catholici. Tres Insulæ majores subjectæ sunt Mahometanis, qui omnium difficillime convertuntur. Adsunt præterea ad 50000 Sinenses, aut artifices aut mercatores. Non pauci perpetuo in navibus habitant. Mauri, in quibus vix aliquid hominis est cernere, montes incolunt, sine domo, sine tecto ferarum instar. Soli prope athei & idololatræ convertuntur, atque ex montibus & sylvis in pagos deducuntur.

Conversionem impediunt abundantia rerum, malum exemplum quorundam Europæorum, densi saltus, quos penetrare nequeunt Missionarii; fera licet natura, capaces tamen sunt, & omnia facile discunt, ac imitantur. Jam pueri tota die arma gestant, & noctu capiti supponunt. Insulanis istis ad vitam sustentandam tria tantummodo dicuntur esse necessaria: *Culter* ad leguminum radices exscindendas, ad mel silvestre, quod arbores exsudant, deradendum, ad

carnes secandas: *Lancea*, ad apros, cervos, simias configendas: *Rete*, ad pisces, quorum incredibilis copia, capiendos. Libra panis triticei carius venditur, quam 25 pondo sachari.

Singulis Missionariis duo vel tres pagi sunt commissi, aut etiam minores Insulæ. Quot Dominicis populo in Ecclesia congregato prælegitur catalogus Christianorum, ad parochiam spectantium, notanturque absentes. Cantum de doctrina Christiana sequitur concio cum Missa, cæteraque peraguntur, quæ in Europa zelosissimi solent parochi, cum eo solo discrimine, quod major barbarorum in Ecclesiis sit modestia. Vix conspicias Indum Catholicum, qui non corollam Marianam ex collo dependentem gerat. Dies paucos, ex dispensatione Romana, festos agunt, nec jejunant, nisi feria sexta quadragesimæ, qua tamen viri sæpius in Ecclesia flagellis se cædunt.

In Insula Mindanao, plurium Martyrum ferace, nullus Missionarius a Mahometanorum insidiis tutus est. Terra marique rapinis intenti, Christianisque sunt maxime infesti, quos vel in mortem vel diram servitutem abripiunt. Certe athei & idololatræ multo sunt mitiores. In propria quoque pignora sæviunt. Fœtum extinguere & abortum procurare nullum apud eos est crimen. Nec raro infantes vivos sepeliunt. Sponsus sponsam a parentibus hujus magno pretio emere debet; hinc rara apud eos legitima matrimonia. Mancipia pecorum instar tractantur & venduntur.

Cum zonæ torridæ subjaceant, diemque ac noctem toto anno habeant ferme æqualem, perpetua æstate fruuntur; unde gelu, nix, pruina, grando nesciuntur. Singulis mensibus uvæ maturæ ac recentes haberi possunt. Crocodili, portentosæ magnitudinis, Insulas has infestas reddunt. Devorant homines, equos, boves, porcos, cervos, canes, simias, quas in arboribus ab uno ramo ad alterum saltitantes, cauda arborem valide succutiendo, præcipitant & vivas deglutiunt. Cum Indi in littore fluminis Crocodilum dormientem oppressissent, in ejus stomacho porcum, canem, & piscatorem, adhuc vestitum, cum corolla Mariana, ex collo pendula, invenerunt. Vespertiliones, magnitudine anatem superantes, post solis occasum nubium instar circumvolant. Nutriuntur arborum fructibus. Indi iis ceu dapsili esca vescuntur. Hollandi ex eorum sordibus vitrum conficiunt; quod tamen minorem vim habet, quam Europæum.

Æstus esset intolerabilis, nisi frequenti pluvia & ventorum flatu aura tepesceret. Terræ motibus, fulguribus, tonitribus, horrendisque tempestatibus regio est obnoxia. Ædes, ligneis columnis suffultæ, unam contignationem plerumque non superant.

Tan-

Tandem anno 1731 infra Marianas prope æquatorem novæ Insulæ fuerunt inventæ, quas Insulas *Paiaos*, aut etiam *Carolinas*, vel *novas Philippinas* appellant: alii vero Marianis accensent. Superiore jam sæculo ex quibusdam Palaensibus, ventorum turbine ad Philippinas projectis, notitia earum fuit hausta. Exarsit illico nostrorum zelus, illas adeundi, & Evangelio imbuendi; sed tum Patrum paucitas, tum alia obstacula expeditionem difficillimam intercluserant.

Ineunte hoc sæculo XVIII licet bellum Europam, & præsertim Hispaniam, cujus res agebatur, misceret, Philippus V nihilominus pro suo Religionem propagandi ardore consensit in novam illam conquisitionem, & subsidia assignavit. Igitur anno 1708 Josephus Bobadilla S. J. versus Insulas illas navigavit, sed vento abreptus Manilam rediit. Sequentibus 1709 & 1710 eandem aleam tentavit, sed infelix semper fuit navigatio, Absterriti necdum Patres Philippini anno 1711 quartam expeditionem sacram adornarunt, sed omnes naufragio absorpti sunt.

Octodecim dein annis ab eo negotio cessatum, donec anno 1729 P. Antonius *Cantova*, Mediolanensis, in Philippinis Missionarius, illud resumpsit; sed infausta rursus fuit navigatio; quam tamen anno 1731 P. Cantova instauravit cum P. Victore Walter, Brixinensi ex Germaniæ superioris provincia, qui anno 1722 cum P. Xaverio Urfahrer Ostenda Gades, in novam Hispaniam, indeque ex portu *Acapulcho* in Insulas Marianas profectus est, ibique socius additus P. Cantovæ ad Missionem Carolinam. Navarchum egit ipse P. Cantova, & quidem felicius. Nam optatas Insulas secundo cursu attigit, & conscendit.

Prima cura fuit, cruces erigere, parvulos baptizare, adultis, novitate rei attonitis, Christianam doctrinam explicare: adolescentes catechesi instruere, instructosque ceu minorum gentium Apostolos ad alios erudiendos dimittere: & fuit sua labori merces. Insulani turmatim ad signum crucis convolabant, & salutis unda tingi expetebant.

In Molucis quoque semen verbi Divini sparsum feliciter; nam Gilolæ Rex Inca, Hispaniæ vectigalis cum duobus filiis regenerationis lavacrum accepit.

CAPUT XXIII.

Insulæ Marianæ.

In extremo oriente post Philippinas una serie a borea in austrum sitæ sunt tredecim Marianæ, sic dictæ a Maria Anna Austriaca Caroli II. Regis Hispaniarum matre, Missionis illius fundatrice: *Insulæ Latronum* olim appellatæ, Hispanis subjectæ; per quas ex Peruvia in Philippinas fit navigatio: solum est sterile, in quo nihil ferme nisi animarum salus quæri potest. Incolæ sunt barbari ac feroces, non tamen humanitatis omnis expertes, sed, more Orientalium, tecti, callidi, astuti, mutabiles; hinc Religionem Christianam quam facile assumunt, tam facile abjiciunt, & in seditiones prorumpunt.

Societatis nostræ Missionarii horridam hanc sylvam ingressi, circa annum 1667 colere eandem cœperunt magno proventu, dum plura hominum millia brevi tempore ad sinum Ecclesiæ adduxerunt. Crescente igitur messe plures ex eadem societate operarii anno 1682 accesserunt. Omnes jam prope Insulæ maxima ex parte fuerant conversæ, cum, incentoribus quibusdam infidelibus barbaris, horrenda & quasi universalis omnium Insularum erupit rebellio. Mortis victimæ destinabantur Prætor, Missionarii, omnesque Hispani, quorum tamen non erant ultra 60, iique per varias Insulas dispersi.

Oppidum princeps est *Agadna*, operibus munitum, Prætoris ubi sedes, & societatis domicilium (*Residentiam* appellamus) in Insula præcipua, quæ *Guaban* dicitur, & recentius a S. Joanne nomen habet. Tecta perfidia, in oppidum irrepunt barbari, expediunt arma subito quæ absconsa habuerant; magno numero irruunt, mactant, perdunt, miserandamque stragem edunt. Sauciatus graviter, dum nihil suspicatus, suique securus foro inambularet, ipse Prætor. Subjecti ignes ædibus, multæ in busta conversæ; miseranda ubique rerum facies, præsertim in Residentia nostra, in quam irruentes, alios ex Missionariis, consultationis gratia ibidem collectis, cum P. Vice-Provinciali fustibus impactis atrociter cæsos prostrarunt, quinque ex illis anno 1684 pluresque alios temporibus aliis omnino trucidarunt.

Eadem feralis scena a barbaris, infidelibus & Christianis, qui in rebellionis societatem pertracti fuerant, in aliis quoque Insulis, ad delendum Religionis nomen, ex condicto fuit instructa, præsertim Saypani, ubi vigiliarum Præfectus de *Quiroga* cum 20 non amplius militibus barbarorum incursus strenue retudit. Pluribus quoque salu-

ti

ti fuit Ignatius *Inetus*, heros Christianus, qui cum pago suo fidelis mansit, & ubicunque Missionariis periculum imminuit, cum suis accurrit.

Postquam Josephus de Quiroga Marianarum Præfecturam anno 1694 suscepit, omnia in meliorem redacta sunt statum; nam Zaypan & Tinian, aliasque vicinas rebelles Insulas expugnavit, & per Missionarios S. J. ad Christum reduxit. Sed ecce incredibilem hominum istorum inconstantiam. Nam anno 1702 novam rebellionem disseminarunt, idque tam occulte & callide, ut, nisi Cordatus Marianus eandem P. Provinciali, atque hic Prætori detexisset, ingens rursus laniena in Hispanos & Missionarios fuisset grassata.

Alias improviso comparet turba seditiosa, vi armata in domicilium nostrum irrumpit, illoque cum templo in cineres redacto, P. *Montroyum* trucidat, & non multo post etiam Carolum *Borangam*, ex Provincia Austriaca sacerdotem, P. Augustinum *Strobach* ex provincia Bohemica, atque Franciscum *Erquetram* Hispanum. Parricidæ a Præfecto Hispanæ arcis comprehensi, atque ad terrorem inconstantis, perfidæ, & truculentæ gentis, varie torti sunt & interfecti.

Quamvis autem nulla videatur esse natio tam mobilis, perfida, atque crudelis, in rebelliones adversus juratam Deo & Dominis suis Hispanis fidem pronior, nihilque in regione egena ac paupere humani exspectandum fuerit solatii, vix tamen aliam Missionem desiderio martyrii expetebant ardentius mentes vitæ prodigæ. Porro Societatis nostræ Patres in Marianis Insulis Vice-Provinciam constituunt sub Provincia Philippinarum.

Fatendum tamen est, hanc Missionem initio tam florentem non parum successu temporis decrevisse; nam cum Ludovicus *San-Victores* anno 1665 a Philippo IV. Hispaniarum Rege mandatum ad Gubernatorem Manilanum impetrasset, ut necessaria ad Missionem illam inchoandam providerentur, cum aliquot sociis ab Insulanis humanissime anno 1668 fuit exceptus Agadnæ, Guanæ maximæ Insulæ urbe præcipua, socii vero per diversas Insulas dispertiti, ex sparso Evangelii semine grandem messem reportarunt, pluribus mox hominum millibus instructis & baptizatis.

Nec parum ad conversionem valuit, cum Ludovicum adeo popularem familiaremque cernerent, ut omnibus omnia factus, pia carmina cum ipsis Indis concinens saltitaret. Ut vero eorum nuditatem tegeret, ex palmarum foliis vestes contexuit, quibus etiam se ipsum induit. Detectæ plures pluresque novæ Insulæ, erectæ Eccle-

siæ, domicilia pro Missionariis, Seminaria pro juventute, subministrante sumptus ex ærario Mexicano Maria Anna Austriaca, Regina Hispaniæ.

Quamvis autem vinea ista ad omnem venustatem floreret, ita, ut ultra 50 hominum millia jam essent baptizata, pluraque in dies incrementa caperet, venit tamen inimicus homo, & superseminavit zizania; nam quævis Insula Missionarios apud se retinere satagebat, unde propagatio fuit sufflaminata. Dein Nobiles nolebant, ut baptismi gratia plebejis, quos contemnebant, communis fieret. Accessit impostor quidam Sinensis idololatra, *Chocus* nomine, qui, cum esset versutus ingenio & ore promptus, idolomaniæ tabem, quam ante nesciverant, Insulanis afflavit.

Impiger hic orci minister, ut Patres contemptui & odio objiceret, in vulgus sparsit, infima eos esse de fæce hominum, & tanquam impostores ab Hispanis pulsos in has Insulas; aquam baptismi ea esse peste infectam, ut, quibus fuerit aspersa, (maxime infantes, brevi conficiat, aut luem, qua lente contabescant, eisdem affricet, id quod Manilæ frequenter fuerit observatum. Fidem mendacio fecit, quod Patres multos infantes, morti proximos, baptizarint, qui brevi post decessere.

Incredibile dictu, quanta inde rerum conversio. Qui Missionarios ante ceu amantissimos patres colebant, in pagos suos invitaverant, in iisdem retinere contenderant, ad baptismum passim convolaverant, jam eosdem ceu impostores & latrones aversari, fugere, pro hostibus habere atque ex Insulis suis tanquam hostes depellere.

Quin imo in tantum odium mutatus est amor, ut PP. *Victorem*, quem magnum velut Apostolum suum venerati fuerant, *Medinam*, *Esquerram*, *Diazium*, *Basilium*, *Monroyum*, pluresque alios crudeliter trucidarent; & ne Hispani, quos exosos habebant, tot cædes vindicarent, in proditiones, & quæ supra dixi, bella ruebant. Quapropter coacti sunt Patres plerasque Insulas deserere, & in Guanam confugere, in qua tamen & ipsa ab invasionibus tuti non fuerunt. Unde ad tollendas tot seditiones Hispani coacti sunt, remotiorum Insularum incolas in tres, Guanam videlicet, Zaypanum, & Rotam traducere. Quæ res Marianos tam ægre habuit, ut Hispanæ dominationis multi pertæsi, atque in montes & longinquas regiones dilapsi, adeo minuerentur, ut circa annum 1731 quatuor tantum millia explerent, quibus 9 Missionarii præerant.

CA-

CAPUT XXIV.

De Tunchino & Cochinchina.

Tunchinum, extrema in meridiem vergens regio, Sinici Imperii olim erat provincia, tum vero excusso jugo, electoque sibi rege, in libertatem se se asseruit, sic tamen, ut, bello per pacem finito, singulis trienniis Sinarum Imperatori munera offerre debeat, & per hoc homagium velut præstare. Tunchini.

Ab eo tempore hæc provincia peculiarem suum regem habet; estque populis frequens, 8600 & ultra cum urbes tum oppida complectens; tellus frugifera, mores politi, eumque ferme in modum, quo in China, ad modestiam & virtutem compositi; ejusdemque propemodum religionis, quamvis pluribus superstitionibus confusæ.

Cochinchina pars olim fuerat Tunchini, sed & ipsa per arma in libertatem asserta, proprium sibi regem ascivit, a quo magna cum potestate regitur; Sinarum tamen Imperatori aliquo servitutis genere obnoxia. Partim idola & ipsa colit, partim aliis superstitionibus est infecta. Et Cocincinæ indoles.

Primus, qui salutis signum in Cochinchinam anno 1614 intulit, fuit Franciscus Buzomi Italus S. J. & invenit agrum, culturæ capacem, qui centuplum reddidit, ut proin necessum esset, annuere sociis, ut in partem laboris venirent. Stabat alba ad messem ampla seges, cum subita grando operarum spes decussit. Quippe Rex, ante benevolus, repente mutatus, omnes Missionarios ferali edicto proscripsit, subditis vero suis sub comminatione mortis severe præcepit, ut excusso Christo ad patrias sectas redirent, ea delusus a Popis falsa imagine, quod sacerdotes Europæi sint Lusitanorum emissarii, qui indigenarum turbam ad se pertrahant, ut Europæorum invasioni viam sternant. Persecutio.

Sæviit illico (circa annum 1660) atrox persecutio. Plus triginta Christiana templa jam surrexerant, populi fidelis frequentia Divinoque cultu animata, vastata, eversa sunt. Christianorum multi crudeliter cæsi, aut omnibus bonis fortunæ exuti, & in exilium propulsi. Sed & hic se signavit omnipotens dextera per constantiam invictam tot testium veritatis.

Eadem ferme erat *Tunquini* regni conditio. Accepti circa annum 1627 Patres S. J. benevole a rege, multos converterunt: exstructa Deo publica templa, pietas fervorque Neophytorum incredibilis, sed

alter-

alternabant hæ vices. Miſſionarii modo expulſi, modo iterum reſtituti, prout nempe commerciorum cum Luſitanis ratio ferebat; nam cum ſpes mercatoriæ Luſitanæ navis ingruebat, benevolum admodum erga Chriſtianam legem ejusque prædicatores ſe exhibebat; poſtquam ſpes illa fuerat elapſa, inimicorum ſuggeſtionibus irritatus, ſæpius eosdem rurſus ejecit.

Chriſtianorum fortitudo. Enituit tamen Chriſtianorum virtus atque conſtantia, ad carceres, tormenta, mortemque adeo ipſam demonſtrata. Certe multi cum P. Bucharelli S. J. in odium fidei occiſi ſunt, effloreſcente, velut roſa inter perſecutionum frequentium ſpinas Tunchinenſi Eccleſia. Nec minora hic, ac in Japonia, in tenera etiam ætate & ſexu infirmiore generoſa fortitudinis invincibilis exempla. Quæ pia mens non ſine lachrymis legat, tum ad ſolatium & ſanctam lætitiam, quod Chriſtus in remotiſſimis etiam gentibus frequentes habeat adoratores, & ferventes in ſpiritu & veritate, tum ad confuſionem teporis, qui multorum in Europa veterum Chriſtianorum corda obſidet.

Siam. Faventem magis rei Chriſtianæ ſe exhibuit Rex *Siam*, poſtquam Miſſionarii S. J. in hoc quoque Regno vexillum Chriſti explicaverant.

Camboya. Eodem zelo gloriæ Divinæ Evangelium introductum eſt in regnum *Camboyæ* & *Macaſſar*, tametſi in iis non tantum Ethnicos & Mahometanos, ſed & Europæos quosdam, qui Chriſtiano nomine cenſeri volunt, obluctantes habeat, Hollandos inquam, qui commercii cauſa frequentes ea emporia ſubeunt. Memorabile eſt reſponſum, quod adoleſcens Camboyenſis Calviniſtæ dederat. Cum enim hic adoleſcentem interrogaſſet, quot ſint Dii, illeque reſpondiſſet, eſſe unicum, cæli terræque Dominum. Repoſuit Hollandus: vide ſis, quam male te inſtruxerint Jeſuitæ. In ſingulis hoſtiis eſt Chriſtus, qui eſt Deus, prout illi te erudierunt, ergo tot Deos eſſe oportet, quot ſunt hoſtiæ & ora, quæ eas ſumunt. Næ! tu malus es Arithmeticus, multumque aberras, excepit adoleſcens, ſol illuſtrat multas domos: an propterea tot ſunt ſoles, quot domus?

Adoleſcentis reſponſum Hollando datum.

Anno 1700 perſecutio in Cochinchina recruduit, eaque prorſus immanis. Ferali Edicto Regis, a Bonziis ob decuſſa idola in furorem actis, ſeveriſſime Chriſtiana Religio interdicitur, diruuntur templa, Miſſionarii in carceres & mortem abſtrahuntur: Chriſtiani, quorum multa erant millia, niſi fidem ejurent, crudeliſſime enecantur. Multorum conſtantia enituit, alii timori, alii tormentis ceſſere. Soli Antonio de Arnedo S. J. Hiſpano Miſſionario propter inſignem

Perſecutio recrudeſcit.

Ma-

Mathefeos peritiam parcebatur: qui datis Sinoa, urbe Cocincinæ Regia, litteris perfecutionem illam prolixe defcribit.

Mitius aliquantum in Regno Tunchino tyrannis fæviit. Fundarant Miffionem illam, inter Orientales olim præclaram, P. Alexander Rhodes & Antonius Marquez, eo quidem operæ pretio, ut intra triennium 6000 baptizarint, & in iis tres celebres Bonzios, quibus uberius inftructis ceu catechiftis deinceps utebantur, eximio fane cum animarum proventu. Nam, cum, quos dixi, facerdotes in exilium fuiffent ejecti, catechiftæ ifti non modo Chrifti gregem fedulo cuftodierunt, fed intra annum quatuor animarum millibus auxerunt. Verum non diu tenuit ea perfecutio; nam Rex edoctus, falfis Bonziorum delationibus fuiffe fe circumventum, plenam Miffionariis prædicandi Evangelium facultatem dedit; qua tanto animarum fructu ufi funt, ut in Tunchino ad ducenta Chriftianorum millia numerarentur.

Verum hoc ipfum tam grande incrementum novam perfecutionem concivit; nam Proceres quidam cum Bonziis fubverfionem ftatus inde ominantes, Regem permoverunt, ut alterum Miffionariis exilium indiceret. Ab eo tempore ad annum ufque 1700 clam latere coacti funt; providentia tamen Numinis non eft imminutus fidelium numerus, fed velut rofa inter fpinas eft confervatus.

Miffionarii autem de die in navi aliqua vel domo remota fe abfcondunt, de nocte autem prodeunt, & fidelibus facramenta impertiuntur; catechiftæ vero diurno tempore, quæ poffunt, operantur, facram videlicet doctrinam explicant, præparant homines ad baptifmum, confeffionem & communionem, vifitant infirmos &c.

Anno 1696 afperata eft perfecutio, vetita, uti appellant, fide Lufitana, ejusque exercitio, Miffionariis vero ad carceres damnatis, aut in exilium pulfis.

Anno 1721 orta eft in *Tunchinenfi* regno nova perfecutio, eaque omnium maxima: fancta Chrifti Religio damnata, templa Dei funditus everfa, percuffo paftore difperfi greges, facerdotes cum oviculis trufi in carceres, onerati catenis, cataftis fufpenfi, tormentis atrocibus trucidati, tota denique Religio e regno, in quo fanctiffime floruit, crudeli edicto profcripta. Summa perfecutio,

Tanta calamitas a proftituti pudoris fœmina, quæ baptifmum, quem receperat, infandis fceleribus polluit. Cum enim a Chriftianis turpis ejus vita caftigaretur, & publicæ peccatrici, fentinæ fuæ pertinaciter inhærenti, facramenta negarentur, ira exæftuans, affumptis ejusdem furfuris viris qua apoftatis, qua gentilibus, Chriftianos, A fœmina concitata.

maximeque Miſſionarios apud Principem, qui regnum adminiſtrabat, accuſavit, quod extrita vetere religione patria, contemptis Numinibus, novam ac peregrinam toto regno contra Edicta Regia diſſeminarent, templa paſſim erigerent, multaque mortalium millia ad illa pertraherent; ni ocius graſſanti malo occurratur, ſtatum publicum everſum regnumque Europæis proditum iri.

Lanlena. Hac face accenſus Princeps, Mandarinos cum ſatellitibus per regnum diſpergit, ut Chriſtianos inquirant, mactent & perdant. At ſtetit invicta multorum Chriſti confeſſorum conſtantia. P. *Meſſarius* S. J. cum aliis ſqualore & æumnis carceris extinguitur. P. *Bucharellus* cum decem Tunchinenſibus, cum fidem abjurare nollent, varie torti, capite plectuntur, multi exilio mortem redimunt. Quidam tormentis cedentes perſecutioni ſuccumbunt, quorum tamen plures, facti pœnitentes, in ſe reverſi tormentis ſe offerunt. Miſſionarii reliqui, ex ſpeluncis ſuis, in quibus latent, prorepentes, fideles ſolantur, & in fide ſuſcepta confirmant, alios vero multos, martyrum exemplo animatos, ad eandem adducunt.

Sicut autem Regnum Tunchinenſe & Sinenſe triſtis perſecutio graviſſime premit, ſic etiam *Cocincinam*, cujus Rex inſtinctu Anſati, ſupremi Mandarini, ferali Decreto fidem Chriſtianam omnibus interdixit, ejus vero confeſſores atrocibus pœnis ſubjecit. Gemebant ergaſtula, ſtridebant catenæ, flagra concrepabant, nobiles viri Elephantum ſervili obſequio ſunt mancipati. Nec Patres, qui matheſeos favore in aula verſabantur, obniti poterant.

Finis perſecutionis. Sed Deus avertit procellam, quam homines non poterant. Rex perſecutor anno 1725 ſubita morte interiit; filius vero ſucceſſor, cui mitiorem indolem dederat natura, patris vitia emendavit. Liberati captivi, reſtituta in integrum Eccleſia, Miſſionarii cum honore excepti, reſciſſa acta patris, nova conceſſa privilegia: morti addictus Anſatus, calamitatum origo & incentor: everſa fana, & idola: mater ipſa novi Regis, a qua filius indolem ſuam hauſerat, ſalutaribus undis abluta.

Martyres. In Tunchinenſi regno alia erat rerum facies. Perſecutio adhuc anno 1737 ſæviit, quo quatuor S. J. Patres, videlicet P. Bartholomæus *Alvarez*, P. Emmanuel de *Abreu*, P. *Chriſtoval*, Luſitani, & P. Caſparus *Craz* Juliacenſis Germanus, pro Chriſti fide poſt longas carceris ærumnas, ſunt interempti.

In

In Cocincina quoque jam novæ rurſus nubes atræ coiverant, in horridam perſecutionis tempeſtatem erupturæ; nam Mandarini proſcriptionem Miſſionariorum ex toto regno, & interdictum Religionis Chriſtianæ jam conceperant, a Rege confirmandum, exultabant Ethnici, trepidabant Chriſtiani; cum ecce! tota mox inverſa eſt rerum facies.

Nam cum anno 1739 in Cocincinam veniſſet P. Joannes *Siebert* S. J. Matheſeos diſciplinis apprime imbutus, ex provincia Bohemica, a Rege ſingulari cum honore fuit exceptus. Imminebat eclipſis lunæ in diem 20 Julii. Rex illam a P. Siebert ſeorſim & aſtronomis patriæ delineari voluit. Die, quam dixi, ſerenum erat cœlum. Pars utraque a Rege juſſa fuerat, delineationem ſuam cum Inſtrumentis & horologiis examinatis & probatis in Regiam deferre, ibique Eclipſin obſervare in præſentia Regis & aulæ.

Aſtronomi initium deſignabant horam nonam (utique veſpertinam) & 10 minuta. Cum autem hoc tempore elapſo obumbratio necdum appareret, erraſtis, Rex clamabat, converſusque ad P. Siebert, interrogavit, quanto adhuc tempore diſtet initium Eclipſis? 30 minutis, ſeu ſemihora, reſpondit Pater. Nam, ſicut ille prædixerat, prima immerſio lunæ in umbram terræ contigit poſt horam 9 & 40′ 3″, totalis eclipſatio poſt horam 10 51′ 4″, initium emerſionis poſt horam 11. 39′ 28″, finis eclipſis hora 12 49′ 29″. Poſt duas eclipſeos horas Rex ſuis aſtronomis dixit, cum juxta eorum calculum eclipſis jam ſit finita, poſſe eos jam domum concedere: ſibi & aſtronomo Europæo ſupereſſe adhuc horam & 7′. illi confuſi & in terram proſtrati errorem ſuum fatebatur. P. Sieberti gratia apud Regem.

Magnum tunc apud Regem & Mandarinos P. Sieberti & Aſtronomiæ Europææ nomen; altum de proſcriptione Patrum, & interdicto, Chriſtianis intentato, ſilentium. Regis in Europæos benevolentia trahebat Miniſtros. P. Siebertus large donatus ſerico & flabello, Mathematicus Regius ac Mandarinus, honorabili Diplomate cum ſalario annuo eſt renuntiatus. Qui Regi erat a ſecretis, hoſtis ante Chriſtianorum implacabilis, hæc omnia expedire debuit, vel ſimulans amicitiam, vel ad Regis genium ſincere mutatus.

Tubis opticis P. Siebert optimis erat inſtructus, quos admirari non ſatis poterant Rex & Optimates; per eos oſtendit illis Jovis ſatellites, ipſis ante ferme ignotos, cum libero potiſſimum oculo ſydera obſervarent, aut tubis uterentur minus aptis. Honorem quo-

que non exiguum retulit, cum proximum Jovis ſatellitem obſcuratum eisdem per tubum exhibuit. Rex, qui matheſi magnopere delectatur, dicere auditus eſt, ſe fore P. Sieberti diſcipulum, quando is linguam patriam melius apprehenderit.

Apparuit mox fructus matheſeos. Chriſtiani timore liberi mirifice multiplicabantur. Surgebant ſacrata Deo templa: cultus Divinus publice celebratus, Miſſionarii ubique ad majorem Dei gloriam intenti, tanto Eccleſiæ incremento, ut media pars regni cenſeatur Chriſtiana.

CAPUT XXV.

De ſtatu Sinenſis Imperii.

Articulus I.

Mores Sinenſium.

Vaſtiſſimum Sinarum ſeu Chinæ Imp. 15 Regna ſeu amplas provincias complectitur, urbes eximiæ magnitudinis 200, minoris quamplurimas, easque ut plurimum elegantes, præter oppida arcesque innumeras. Adverſus Scytharum & Tartarorum irruptiones Xius Imperator, ducentis ante Chriſtum natum annis ſtupendæ magnitudinis murum conſtruxit, 600 milliaribus longum, 60 pedes altum, 15 latum. Terra admodum fertilis omnis generis fruges profert ad abundantiam & voluptatem, ut adeo quidam terreſtrem paradiſum appellent. Incolis præterea frequentiſſima, ingenioſis & induſtriis. Crines capitis in vertice mares & fœminæ in nodum contorquent, & verſicolori vitta tegunt. Nobiles ac divites ſericis varii coloris veſtibus utuntur, talari ſuperinducta, ad pedes defluente, plebeji lineis aut goſſipinis. Fœminarum venuſtatem ex brevitate pedum metiuntur, unde ab infantia eos faſciis arcte conſtringunt, ut ſine ſtipatore vix poſſint incedere. Hinc rariſſime domo exeunt, nec niſi ſella geſtatoria. Adulterium in utroque ſexu capite plectunt. Nuptialem dotem non fœmina viro, ſed vir fœminæ affert.

Anno lunari utuntur, ſed ita, ut tertio quoque anno 12 lunæ periodis unam addant. Auſpicantur autem annum a novilunio menſis Martii. In conviviis ſua cuique hoſpiti apponitur menſa, colori-

bus

bus ornata, fœminis separatim a viris. Ad singula fercula instrumenta mutantur. Singulari eum modestia assident, haustumque, ex herba Chia admodum salubri expressum, cum veneratione sibi mutuo propinant. Ritus salutandi inter plebejos est hic: lævam, in pugnum contractam, obtegunt dextra, ambas dein sæpius apprimunt pectori, ut ostendant, amicum sibi intimis hærere medullis: nobiles vero brachiis arcuatim extensis, & digitis ad volam manus curvatis, identidem ad terram se demittunt, certantque verborum officiis.

Artificum & opificum magnus ubique numerus, & certus ordini cuique vicus est: sculpendi & pingendi, fabrilesque artes apprime callent. Ænea tormenta conflare, litteras subjectis prælo typis excudere (quibus inventis Europa gloriatur) vetustissimo apud Sinas sunt in usu. Ad scribendum autem oblongas e tenui admodum & levi papyro adhibent pagellas, neque ab læva ad dextram, ut Græci, Latini, & Europææ nationes, neque ab dextra ad lævam, ut Hebræi, sed a summo ad imum scribunt. Litteris utuntur velut ægyptiis hieroglyphicis: eæ singulæ singulis nominibus (quæ sunt monosyllaba) serviunt, atque integris etiam interdum sensibus, ita fit, ut dum Sinæ pro variis regionibus varia utantur lingua, tamen, quæ litteris sunt consignata, omnes intelligant. Suus præterea peculiaris eruditis est sermo, quem Mandarinum appellant, prout apud nos Latinus, quo aulici, scribæ, Jurisconsulti, Judices, Magistratus utuntur.

Qui otiosus plateas oberret, aut mendicet, ferme est nemo. Manci, debiles, ægri, qui victum sibi parare non possunt, a propinquis & affinibus ali debent: si & hi egeant, in valetudinaria regia deportantur; causa tamen prius cognita. Nullus inertiæ vel ignaviæ locus. Fœneratores non tolerant. Omnes mechanicæ & fabriles tabernæ, ædesque diligenter visitantur ab ædilibus. Vocales & gesticulatorias aves magna cura enutriunt, venduntque, præter nativos colores vario ornatu distinctas.

Navalium copia, & rei maritimæ apparatus pene incredibilis. Materiam cæduæ silvæ, & ferri optimi venæ, & lini gossipiique frequentissimæ textrinæ large suppeditant. Bellicæ naves maximæ castellis, ad proram & puppim eminentibus, sunt probe instructæ. Aliæ prægrandes cernuntur, animi causa auro argentoque cælatæ, cubiculis, reticulatis fenestris, porticibus, hortis pensilibus ad maris pene contumeliam exornatæ. Navigiorum fluvialium ingens copia; in iisque magna pars hominum cum tota familia constanter degit, quorum aliqui vecturam exercent, alii pro cauponibus & institoribus

 sta-

ſtationem occupant, omniaque ad delicias uſque venalia proponunt: ſunt, qui putent, tantam eſſe in Sinis navium copiam, quantam in toto reliquo terrarum orbe.

Piſces propter abundantiam viliſſimo væneunt pretio. Inter modos autem piſcandi eſt quidam, alibi nuſpiam viſus. Prægrandes ac domeſticos habent corvos: horum colla nodo ita conſtringunt, ut reſpirare quidem poſſint, non tamen eſcas deglutire. Ita famelici e caveis dimiſſi, admirabili ſolertia ſe in aquas immergunt: piſces roſtro apprehenſos domum unde exierunt, reportant identidem, donec ſolutis faucibus & ipſi paſcantur. Ea inter Magiſtratuum oblectamenta præcipua.

Rei litterariæ, apud ipſos æſtimatiſſimæ, pars magna hominum vacat. Medica, Phyſica, & Aſtronomica attingunt pauci. Leges & jura habent, ante annos bis mille ſcripta, neque unquam (ut ferunt) mutata. His vero, cum ad honores & magiſtratum aditum patefaciant, plerique inſudant, deque politicis rebus & regnorum adminiſtratione & ipſi inter ſe diſſerunt, & e peregrinis avide ſciſcitantur. Gymnaſia cum egregiis Doctoribus ferme oppidatim ſuſtentat Rex. Ex iis convocata juventus doctrinæ ſpecimen præbere debet, & eminentiores præmiis donati & Doctores creati ad officia publica aſſumuntur. Ingens autem ubique Magiſtratuum numerus. Cuncti ex illis ad pectus geſtant inſigne regium, ſerpentem videlicet ex auro textili. Superiores Præfectos non niſi de genu alloqui fas eſt. Prætor a primo mane ad veſperum, meridiana hora excepta, pro tribunali ſedet, cum aſſeſſoribus jus dicit, & exacte juſtitiam omnibus extemplo adminiſtrat.

Incolarum porro numerus eſt incredibilis. P. Alvarus Semedus, qui e Sina Romam profectus, gentis illius anno 1640 deſcriptionem edidit, teſtatur, virorum, qui Imperatori annuum tributum penſitant, ad quinquaginta octo milliones excurrere, non computatis Popis, Magiſtratibus, Militibus, Doctoribus, Studioſis, Pueris, Fœminis, ut adeo Sinarum Imperium una continuata undantium populorum civitas eſſe videatur, nec deſunt, qui ſcribant, tot prope homines eſſe in navibus, quot in continentes. Ut autem perpetua cum Peckinenſi aula ſit communicatio, per totum Imperium veredarii equi certis ſtationum intervallis ſunt diſpoſiti.

Typographiam a Marco Veneto ex Sina in Europam traductam quidam referunt. Pulverem tormentarium, uſumque lingulæ magneticæ in navigationibus, dudum ante Europæam inventionem viguiſſe apud Sinas exiſtimat Poſſinus. In phyſicis & aſtronomicis diſc[illegible] is in-

inferiores sunt Europæis. Moralis doctrinæ cultorem & legislatorem præcipuum venerantur *Confucium*, qui 250 annis ante Christum natum floruisse perhibetur; ex sapientis hujus descendit instituto virtutum cultus, amictus modestia, ac fœminarum præsertim verecundia, liberorum in Parentes & Majores reverentia, singularis mansuetudo, & urbanitas.

Articulus II.

Sinensium Religio.

Quod religionem spectat, Trigautius testatur, quod Sinæ ab antiquissimis temporibus unum verum Deum adoraverint, quem Deum cœli appellabant. Procedente dein tempore, ut apud Hebræos contingebat, ad idola etiam sunt delapsi. Tres autem potissimum sectæ invaluerunt. Prima est Doctorum, quam Confucius introduxit. Hæc, rejectis idolis, adorat unum Deum, Dominum ac rectorem cœli & terræ, hominisque perfectionem in exercitio virtutum constituit, quas sibi ipsis sufficiens præmium esse existimat, quin animæ immortalitatem profiteatur, aut ejus æterna præmia vel pœnas. Duo autem præcipue venerantur templa: unum Pekini, alterum Nankini, in quibus soli Imperatori sacrificare licet. Multa quoque sunt templa, in Confucii memoriam dicata. Bis in mense, novilunio videlicet & plenilunio convenit ibidem Magistratus cum Doctoribus, ut Confucio debitas, varias inter ceremonias, grates persolvat.

Altera secta est idololatriæ dedita, creditque transmigrationem animarum ab uno corpore in aliud, præter multas alias fabulas: magnum tamen rigorem præsefert. Tertia secta est animalis & turpis, dum felicitatem hominis in voluptatibus corporis constituit. Omnes hæ tres sectæ sunt in Sina toleratæ; majora tamen Imperii officia, dignitates & præfecturas Imperator solis illis confert, qui primam profitentur.

Erga defunctos variis utuntur ceremoniis. Propinqui omnes albis induuntur vestibus, quia hic color luctum indicat; unde etiam tumba eodem tegitur. Ad feretrum duos accendunt cereos & thus, inclinant se erga defunctum. Fœminæ intra siparium lugent. Cadaver sandapilæ, bitumine & certo glutine probe obstructæ, inclusum, per plures sæpe annos liberi domi asservant, quin fœtor ali-

quis

quis sentiatur: nec insident tunc sellis, sed minutis scabellis: defuncto vero cibos apponunt, non, quod credant, eum his vesci posse, sed ut venerationem suam erga parentem contestentur. Ad funeris conductum rursus omnes propinqui conveniunt. Poparum pars preces aliquas immurmurat, pars cymbala, crepitacula, aut tympana pulsat, vel fistulas inflat. Certis dein anni diebus rursus convenientes liberi, agnati, & affines, thus & alia dona offerunt, atque convivia funebria celebrant.

Christianam legem à S. Thoma Apostolo Sinensibus fuisse promulgatam, ex variis monumentis colligunt Camporius, Trigautius, Martinius, qui res Sinicas descripserunt. Nihil autem fuit difficilius, quam in Sinas ad prædicandum Evangelium penetrare, quia omnes aditus custodiis sunt obsepti, ne quis absque Imperatoris facultate ingrediatur. Cum enim tellus sinica sit fœcundissima, omniaque ferat, fruges videlicet omnis generis multo proventu, volucres, feras, pisces, salubres potus, adhæc sericum, lanam, linum, & quidquid ad victum & vestitum pertinet, artes quoque mechanicæ egregie floreant, omniaque indigenarum industria sedulo excolantur, non indigent alterius gentis subsidiis, sed sibi solis sufficiunt. Unde nihil emunt ab exteris, sed pro argento, quod ipsis auro est pretiosius, vendunt margaritas, sericum, gossipium, vasa fictilia, quæ vulgo *Porcelana* dicuntur, varii coloris volucres loquaces, telas, tapetes, saccharum, rhabarbarum, minium, diversa odoramenta, aliaque, quæ alibi sunt rara & apud ipsos abundant. Neque hæc in China peregrinis vendunt, sed Macaum aut alia vicina in loca vendenda exportant. Cum igitur nullum in ipso Imperio cum exteris sit commercium, facile colligi potest, quam arduum sit, Christianam legem ipsis afferre, præsertim cum sibi solis sapientes, reliquas gentes elato supercilio, ceu rudes, inertes, & barbaras despiciant.

Articulus III.

Introductio S. Evangelii in Sinas.

Sæpius equidem Lusitani accessum ad Sinas commercii causa tentaverant, sed pro exploratoribus & piratis habiti cum ignominia rejecti sunt, non sine quorundam culpa, quam avaritia & libidine commiserant.

Xaverius, totum orbem corde complexus, postquam semen fidei in Japonia sparserat, & ad messem operarios ampliorem reliquerat, Goam redux iter in Sinas apparavit, exorata a Prorege legatione: sed cum Malacam difficili navigatione pervenit, Præfectum Insulæ *Alvarum de Taydo* votis suis contumaciter obsistentem habuit. Quare a Xaverio, tanquam Nuntio Apostolico, adhibitis incassum precibus & monitionibus, anathemate percussus, ob crimina magistratu dejectus, catenisque onustus in Lusitaniam abductus est, ubi causa cognita bonis omnibus spoliatus, misere contabuit.

Xaverius, legatione, quæ Pereiræ a Prorege commissa fuerat, a contumace Præfecto frustrata, cum uno e societate Alexio *Ferreira*, & adolescente Sinensi, cui nomen *Antonius*, quo interprete uteretur, anno 1552 Malaca solvit, paucisque diebus *Sancianum* Insulam, in Sinarum finibus sitam, attigit, ubi, cum nemo eum vellet Cantonem vehere, febri correptus sanctissime obiit. Corpus incorruptum primum Malacam, dein Goam translatum. Sanciana autem Insula erat deserta ad annum usque 1523, quo Sinenses pauperes aliquot tuguria ibidem construxerunt. Idem egerunt Lusitani, ut qualecunque commercium cum Sinis obtinerent. Sepultus ibidem fuit anno 1552, S. Xaverius sequenti anno corpus ejus incorruptum Malacam translatum est. Anno 1640 in loco sepulchri lapis positus est a collegio Macaensi. Cum autem veneratio S. loci cresceret, anno 1700 P. Casparus Castner, Monacensis Bojus, annitente P. Turcoto Visitatore Sinensi capellam decentem construxit, cum consensu & auxilio Præfecti Cantonensis aliorumque Mandarinorum, incolasque Sancianos, prius efferos piratas, ita cicuravit ut instituta ibidem Missione ad Evangelicam legem traducti, mirantibus Sinis penitus mansuescerent.

Anno 1555 reclusa tandem est Lusitanis, ad commercium, utrique genti utile, facilius tractandum, porta Sinica, sub pœna capitis hactenus oppessulata. Illico Melchior *Nunnius* S. J. *Cantonem* navigavit, provinciæ *Quantung* urbem principem. Auditus is quidem a Sinis est avidis auribus, cum adversus idolorum cultores de uno Deo, cœli & terræ conditore disputaret. Sed, quia prohibita erat externa religio, hoc semen brevi est suffocatum.

Anno 1563 *Petrejus*, *Ferreira*, *&* *Pintus*, S. J. Sacerdotes, cum Ægydio *Goes*, Lusitaniæ Regis ad Sinarum Imperatorem legato, *Macaum* appulerunt, inde Cantonem & Sinæ interiora progressuri. Macaum sive Amacaum tunc necdum erat urbs, sed portus tenuis, opportunus tamen Lusitanis & Sinis pro commerciis. Et hinc, licet

locus esset in finibus Sinensium, non impedierunt, quo minus gens utraque erectis ædificiis domicilium ibidem mixtim figeret, atque oppidum in celeberrimam urbem commercialem erigeret. Inde legatus Cantonem ad Gubernatorem misit Lusitanos, qui rogarent, ut adventus Imperatori nuntiaretur. Venit Mandarinus, qui munera offerenda inspiceret; placuerunt; sed tandem metu proditionis res tota effectu caruit.

Anno 1584 *Rogerius* Italus S. J. a P. Valignano, Indiarum visitatore, ad tentandam eandem sacram aleam missus est, qui vectus Lusitanis navibus, quibus bis in anno solennibus nundinis concessum fuerat, in Sinas solvere, in provinciam *Quancbei* pervenit; sed necdum matura messi invenit semina, quæ sparserat.

Secundam dein & tertiam idem Rogerius, cum trimestres nundinæ imminerent, expeditionem in Sinas suscepit. Acerbe initio acceptus a Gubernatore Cantonensi, quiritante, quod Lusitani urbem Amacaum in solo alieno exstruxissent, at tandem audito Rogerio & Sinensibus ipsis, quanta inde emolumenta Imperio accrescerent, placatus, benevolentiam singularem eidem exhibuit. Quo comperto Sinæ proniores aures accommodarunt, pluresque Christiana doctrina imbuti ab eo baptizati sunt. At nundinis finitis rursus cum Lusitanis institoribus Macaum recedere debuit.

Quarta profectione Rogerii in Sinam Gubernator domicilium eidem concessit. Sed accusatus propterea apud Imperatorem, officio privatus est: a successore autem Rogerius fuit expulsus relictis aliquot neophytis. At rediit iterum, assumpto secum *Matthæo Riccio*, constructoque, favente Gubernatore, templo, soli Deo sacrato, librum Riccius edidit, quo præcepta Decalogi proposita explicabantur. Placuit liber Sinis, utpote juri naturæ apprime conformis. Typis quoque Sinicis impressa synopsis doctrinæ Christianæ, quam Sinæ avide legerunt, & amorem æstimationemque Christianæ legis imbiberunt, adeo quidem, ut non pauci salutaribus undis tingi expeterent. Auxit æstimationem mappa Geographica, qua Riccius orbem terrarum, Sinis incognitum, scite delineavit. Hæc mappa usque ad Pekinensem aulam delata est.

Aucti dein suppetiis in Imperii interiora penetrantes Patres non paucos converterunt, alibi honoribus, alibi contumeliis excepti. *Sciaquino*, ubi templum construxerant, pulsi *Xaucejum* se receperunt, ubi pariter habitatio & templum ipsis fuit concessum. Postquam autem Riccius mathematicas ibidem disciplinas explicaverat, & earum occasione ad exponendam fidei doctrinam delapsus, plures converte-

te-

terat, atque eos inter duos etiam Mandarinos, relicto ibidem P. Cataneo, *Nanquinum* seu *Nankinum* processit. (*Anno* 1595).

Nanquinum seu *Nancbinum* urbs post Pekinum præcipua', sedes olim Imperatoris, donec hæc anno 1404 ut irruptionibus Tartarorum opportunius occurri posset, Pekinum fuit translata, necdum erat aptum recipiendi semen Verbi Divini. Potissimum autem obstabat Præfectorum metus, ne gratiam Imperatoris amitterent, si legem exteram religionemque promulgari sinerent. Quare Riccius omni opere sibi connitendum putavit, ut Imperatorem ipsum convenire posset.

Viam tandem invenit, qua nuntiari Imperatori posset, adesse virum, qui rara ex Europa munera offerre vellet. Constabant ea duobus pretiosis horologiis, affabre confectis, icone Christi, ejusque sanctissimæ matris, cymbalo, aliisque vilioribus reculis, quæ tamen a Sinis permagni æstimantur. Imperator illico peregrinum acciri jubet. Igitur Riccius anno 1601 *Pekinum* ingressus munera per eos, qui Imperatori sunt a cubiculis, (quia aliis eum accedere non licet) obtulit. Plurimum illa placuerunt; debuitque Riccius in usu illorum Ephebos instruere. A senatu rituum ad examen Patres vocati, cur eo inscio ausi fuissent Pekinum venire, & Imperatori munera offerre, atque propterea severius habiti, ab Imperatore, ubi id per Ephebos intellexit, absoluti, & stabilem sedem figere jussi sunt.

Intellecta hac Imperatoris in Doctores Evangelicos propensa voluntate propensiores etiam facti sunt provinciarum Præsides, præsentim Nanchini, ubi Nicolaus Longobardus S. J. rem Christianam egregie promovebat. Sed obicem posuerunt, qui Christiano nomine censeri volunt, Hollandi. Postquam enim isti Mosambicum, Malacam, Molucas, pluresque alias Insulas, portus, emporia, urbes, & oppida Lusitanis eripuerant, ut Sinicis etiam commerciis eosdem exuerent, Amacaum vi armata invaserunt. Sed ab Lusitanis strenue sunt repulsi. Verum orta cum Sinensibus discordia collisi Lusitani in magnum discrimen rem Christianam adduxerunt; quippe Gubernator Cantonensis, audito de tumultu nuntio, collegit exercitum, eoque Amacao admoto, mille in suburbio Lusitanorum domos incendisse fertur, omnique cum Lusitanis commercio Sinis interdixit. Sparsæ quoque in P. Cataneum graves calumniæ, quem proditionis Gentiles accusaverant apud Judicem. Similem persecutionem passi sunt nostri Nanchini, sed Divina ope tempestas utrobique sedata est. (*Anno* 1609.)

Acceſſerunt ſubin ex Societate noſtra plures Miſſionarii, per varias provincias diviſi, creſcebatque in dies credentium multitudo. Surgebant Deo templa, fidelium devotione & fervore animata. Riccius autem, qui propter inſignem ſcientiam & virtutem, editosque ſermone Sinico libros magnam ſibi apud Mandarinos, ipſumque adeo Imperatorem, æſtimationem comparaverat, laboribus ſuis Apoſtolicis immortuus eſt Pekini anno 1609, fundator Miſſionis Sinenſis merito nuncupandus. Funus publico cum honore fuit elatum, fidelibus ceu patrem amantiſſimum eundem deplorantibus.

In locum Riccii ſucceſſit P. Adamus *Schall* Germanus, in mathematicis diſciplinis omnique ſacra ac profana doctrina verſatiſſimus, cujus publicum mox ſpecimen dedit; cum enim computus anni temporum aberraret, & nec ſolis nec lunæ Eclipſes accurato calculo prædici poſſent, juſſus ab Imperatore P. Adamus errores corrigere, & emendatum Calendarium conficere, ſpem & fiduciam ejusdem implevit, triumphante, tametſi non ſine invidia & contradictione, Aſtronomia Europæa.

Articulus IV.

Revolutio Sinica. Ad Tartaros devolutum Imperium.

Sinarum hoſtes perpetui erant *Tartari*, gens Scythica, per amplum terrarum ſpatium in Aſia exporrecti. Plures habent Reges, qui tamen uni Imperatori, quem Turcæ *Ulicam*, Tartari magnum *Chamum* appellant, ſubjecti ſunt. Religio illorum nullis certis eſt addicta legibus. Nam Deum quidem unum venerantur, ſed alii more Mahometano, alii Neſtoriano, alii Ethnico. More Pythagorico animæ immortalitatem credunt, ſed ſimul metempſychoſin. Clemens V. Joannem de Monte Corvino Franciſcanum ad eos miſerat, qui circa annum 1305 in urbe principe *Cambalu* plura templa & Monaſteria erexit, pluresque ad veritatem Chriſtianam perduxit, ut adeo Chamus anno 1338 legatos ad Benedictum XII. Romam deſtinaret. De cætero Tartari ſunt gens ferox, martialis, machæra, arcu & ſagitta inſtructa.

Frequentibus irruptionibus Tartari graves fuerant Sinis. Tandem vero ita contriti atque ejecti ſunt, ut Sinis redderentur vectigales. Cum autem tractu temporum *Niuche* regnum Sinis vicinum gravi jugo premeretur, ut adeo Rex Pekinum accitus interficeretur, ſub-

subditi & præsertim Regis filius, collecto exercitu, superatoque Sinensi muro, provinciam *Laotung* occuparunt. Petiit tamen Rex pacem, sed sub conditione libertatis. Negata a Sinis fuit. Commissum igitur prælium anno 1619, quo victi sunt Sinenses; quia, licet apud hos plures multo fuerint homines, ex parte tamen Tartarorum plures erant milites, ad bellum durati.

Parta victoria Tartari omnia ad Pekini usque portas prædatione & rapinis complebant. *Vanlieus* autem, magnus ille Sinarum Imperator, anno 1620 desperatione victus & vitam reliquit, & filio suo Taichango Imperium; sed hoc mox morte sublato, *Thienkius* Vanliei nepos successit, qui Tartaros ultra murum expulit, Laotungum recuperavit, & Coream, cæsis in acie 50000 Tartaris. At Thienkius in flore juventutis abreptus, *Zunginio* Imperium reliquit, qui cum Tartaris bellum continuavit, pace dein finitum.

Sed nocentiores multo hostes ex ipsis Sinarum visceribus prodierunt, Dynastæ videlicet, Imperatori suo rebelles, proditores patriæ, cui summas calamitates intulerunt. Hos inter *Licungus*, tracta in sceleris societatem turba, pro Imperatore se gerens, ferrum flammasque circumtulit; vastatis provinciis exercitum Pekino admovet; irruit in urbem, & palatium oppugnat. Imperator vero a suis se proditum desertumque videns, laqueo se suspendit, clausitque funesto hoc fato seriem Imperatorum Sinensium ex stirpe *Taimingica*, qui 266 annos solium occupaverant, excisa per prædonem arbore, quam prædo plantaverat.

Usanquayus, collecta Sinarum manu, Licungo se pro viribus opposuit; sed cum inferiorem se tantæ moli cerneret, *Zungteum*, Tartarorum Regem in Sinas evocavit, qui illico cum octoginta millibus adfuit, junctusque cum Usanquayi copiis Pekino imminuit. Non exspectavit Licungus adventum hostis, sed (quod prædonum est) urbe expilata & incensa, incomparabile quoque Imperiale palatium, 72 prægrandibus columnis nixum, redegit in cineres, & lamentabili ruina sepelivit, atque extemplo cum prædonibus suis in provinciam Xensi fugit.

Patuit *Zungteo* via in fumantia urbis busta, adeptusque Imperium Sinicum, vix solium scandit, cum morte dejectus est. Reliquit *Xunchium* sexennem filium, Sinarum & Tartariæ Neuchensis hæredem, sub tutela *Amakangi* fratris sui, viri prudentis & solertis: cui multum adhuc belli supererat, ut nepoti Imperium stabiliret. Quippe per varias provincias novi tyranni surgebant, qui Tartarorum jugum aspernati, partem aliquam de tam grandi corpore sibi decerpere co-

nabantur. Unde cum vastatione urbium & provinciarum multum ubique sanguinis fusum, donec tandem tyranni devicti varia morte perierunt.

Plurimum negotii fecit *Quesingus*, qui patris sui exemplo piraticam exercebat, tantasque classes comparaverat, ut omnia maria & littora infesta redderet, ingenti maritimarum gentium damno: continenti quippe ex pelago infusus, turbinis instar procurrens cædibus omnia & inedia prædator implevit, eo denique ex rapinis viribus increscens, ut Nanchinum aliasque permagnas urbes invadere præsumeret. Quin Insulam quoque Formosam Hollandis eripuit, quam tentato frustra Amacao, validis operibus cives munierant, ut stabilem commerciis sinicis sedem figerent. Cum autem *Quesingus* Hispanos imploraret, Hollandi inito cum Tartaris fœdere, victo Quesingo, Formosam recuperarunt, sed Tartari munimenta omnia solo æquarunt, indignantibus Batavis. Idem fatum Amacao a Tartaris imminebat, nisi Lusitanus orator apud Imperatorem tempestatem avertisset.

Cum jam Sina a tyrannis & prædonibus liberata conquiesceret, *Usanquayus*, qui Tartaros ceu auxiliares copias in Sinam evocaverat, petiit, ut accepto locatæ operæ pretio in patriam redirent; sed non ii erant Tartari, qui nidum, adeo sibi commodum, vellent relinquere, & fertilem adeo agrum cum sterili solo commutare.

Cæterum *Amakangus*, ut Sinenses suavi Tartarico Imperio facilius adquiescerent, a veteri instituto nihil admodum immutavit: eædem religiones, iidem ritus, ceremoniæ & consuetudines, eadem tribunalia, eadem politica regiminis ratio, nisi quod totidem Senatores & Magistratus ex Tartaris immiscuerit Sinensibus. Tot præclare gestis immortuus est Amakangus, *Xunchius* vero nepos gubernaculo manum admovit.

Articulus V.

Propagatio Fidei per Sinas. P. Adami Schall gratia apud Imperatorem Xunchium.

Quis non existimet, tot inter cruenta bella, tantasque revolutiones turbulentas Religionem Christianam abactis sacerdotibus fuisse excisam? at providit Ecclesiæ suæ Clementia Numinis. Dum incendio conflagraret Pekinum, servatum est integrum templum no-

strum

strum cum domo habitationis: cum furoris gladius omnia scrutaretur ad mactandum & perdendum, intacta relicta est vita pudorque Christianarum Virginum ac matronarum. Ipsi tyranni, Licungus, Quesingus, aliique Christianis pepercerunt, protegente suos, qui solet, Domino. Jam vero quis enarret omnes favores, quos exhibuerunt Ecclesiæ Christi primi Imperatores Tartarici sanguinis? multo certe ampliores illi fuerunt iis, quos a Sinicis receperat.

Occasionem præcipuam post Divinam tutelam suppeditabat Astronomia Europæa. Quamvis enim Tartari ferro magis ac pharetræ essent assueti, quam litterarum studiis, summopere tamen æstimabant astrorum scientiam, eaque imbutos cœlestes veluti homines admirabantur: cumque P. *Adamus Schall* pro Pekinensi commoratione supplicaret, a senatu cum honore exceptus amplum Diploma, foribus nostris affigendum, accepit.

Primum Adami opus erat *Calendarium Sinicum*, quo anni ordinem, solis & lunæ aliorumque astrorum cursum, conjunctiones & oppositiones, eclipses aliaque cœli phœnomena, detectis veteris astronomiæ erroribus adeo dilucide demonstrabat, ut a senatu & ipso etiam Imperatore summopere probaretur, & tanquam decus, quo Tartarici Imperii initia insignirentur, omnibus ad usum præscriberetur (*anno* 1645). Accessit applausus publicus, cum eclipsin solis adeo accurate delineasset, ut tempus initii, incrementi, finisque exacte responderet; calculus vero Sinensis media, Mahometanus vero integra hora aberraret. Unde factum, ut Imperator Xunchius P. Adamum Præsidem supremum tribunalis sive senatus Mathematici, qui 70 capita complectebatur, renuntiaret. Crevit æstimatio Adami, cum ingentia pondera facili opera in sublime attolleret in Imperatoris palatio.

Incredibile dictu, quantis Xunchius gratiis Adamum fuerit dignatus. Quamvis alias nemini fas sit, Imperatorem accedere, aut supplicem libellum eidem propria manu offerre, sed per aulæ Ministros hæc fieri debeant, Adamo tamen liber erat accessus, imo & libera monitio, si quid juvenis Princeps minus æquum aut decens attentaret.

Ex hac æstimatione apud Imperatorem & gratia descendit insignis illa benevolentia, qua non tantum aula Pekinensis ac Mandarini, sed provinciarum quoque Præfecti Christianos complectebantur, data potestate sanctam legem libere profitendi, nec in Societatis Jesu duntaxat Missionarios, sed Dominicanos quoque & Franciscanos hic favor redundabat, ut libere zelum suum explicare possent; nul-

laque

Jaque esset ex 15 vastis provinciis, in qua non ubere cum animarum proventu Evangelium prædicaretur. 159 Basilicæ Deo erectæ stabant, non annumeratis capellis & minoribus Ecclesiis quam plurimis. Christianorum plurima centena millia inter se fervore certabant: multæ sub diversa invocatione congregationes & sodalitates spectatissime florebant, in spem optimam totam Sinam convertendi. Imperator ipse Xunchius ab Adamo sollicite in lege Dei instruebatur. Laudabat illam Princeps, sed polygamiæ & vagæ libidini assueto lex continentiæ Christianæ nimis ardua videbatur.

Certe mulierosus amor Salomonem istum, qui sufficienti cognitione veri Dei & sanctæ legis imbutus fuerat, adeo dementavit, ut ad cultum idolorum publice desciscceret. At sensit brevi ultricem manum, anno 1661 morte abreptus, ætatis 25, Imperii gesti 18, postquam *Chamchium* filium suum octennem, quamvis illegitimo thoro natum, quatuor Imperii Rectoribus, quos designaverat, commendavit.

Articulus VI.

Gravis Persecutio, præsertim in P. Adamum ejusque socios.

Peractis exequiis Chamchio solenne præstitum est homagium, P. Adamus vero in suo Præsidis officio est confirmatus, quin novis etiam honoribus auctus. Sed non diu malacia tenuit, in gravissimam Ecclesiæ totius Sinicæ tempestatem desinens. *Jamquamsien*, homo sceleratissimus, urente invidia, quod Astronomia Europæa prælata fuerit Sinicæ, & P. Adamus ad tantum dignitatis gradum fuerit evectus, post mortem Xunchii Imperatoris, opportunum adesse tempus ratus, quo virus, dudum collectum, in Christianos evomeret, coram tribunalibus gravissime illum accusavit.

Quatuor autem potissimum accusationis erant capita: primum, quod excisis patriis religionibus novam ac peregrinam legem per universum Imperium disseminassent: alterum, quod cum Principibus Europæis conspirassent in eversionem Imperii Sinico-Tartarici. Amacai jam collectam grandem armorum vim, fierique magnos ad bellum inferendum apparatus; adventuros propediem ex Europa exercitus, qui Sinas invadant. Non alium in finem sacerdotes peregrinos venisse in Sinas, nisi, ut multos, sub fuco religionis deceptos, suas in partes trahant; accessuros Europæis, quam primum illi Sinas

fue-

fuerint aggressi. Tertium caput circa Astronomiam Europæam versabatur, quam in contemptum Sinicæ & Tartaricæ gentis in throno collocatam querebatur. Quartum P. Adamum concernebat, quem per ambitionem dignitatem Præsidis tribunalis Mathematici & artium per fraudes a Xunchio eblanditum esse criminabatur.

Mittuntur extemplo apparitores, qui Patribus Adamo *Schall*, Ferdinando *Verbiest*, Ludovico *Buglio*, & Gabrieli *Magelanes* vincula injiciant, eosque ad tribunalia pertrahant. Novem singulos ferreis catenis onerabant, quas Adamus, senio & morbis confectus, portare non poterat, neque lingua hebetata respondere; quare Ferdinandus Verbiest illius loco ad objectas criminationes respondit.

Et quidem ad primam: vitio non esse dandum, quod Sinas ad agnitionem cultumque unius ac veri Dei, atque ad vitæ honestatem & æternam felicitatem perducere sint conati, idque factum cum consensu Imperatorum. Ad 2. conspirationem & apparatum Amacanum merum esse commentum: neque Cantone, proxima Amacao provincia pervigili, de eo quidquam constare. Expeditionem Europæorum Principum in Sinas esse plane ridiculam, si immensa distantia & Europæ, secum ipsa bellantis status consideretur; relictis parentibus, propinquis, patria, per mille oceani pericula venisse se in Sinas, non, ut turbas cieant, aut seditiones moveant, sed ut omnes ad obsequium Magistratibus deferendum flectant, & nobiles tot animas a sempiterno exitio vindicarent.

Ad 3. Astronomiam suam ab Imperatoribus & Magistratibus tanquam exactiorem fuisse approbatam, receptamque: non credere se, quod per tantum commodum, Sinis allatum, pœnam meruerint. Publicas observationes, & anni ordinem, ad solis & lunæ cursum exactum, se in testes vocare. Ad 4. P. Adamum Officium Præsidis nequaquam affectasse aut eblanditum esse, sed renitentem ad illud acceptandum jussu Imperatoris compulsum fuisse.

Vera a Patribus dici facile constare poterat, præsertim postquam Amacai omnia pacata esse, nullumque prorsus armorum aut belli apparatum fieri, idoneis testibus compertum fuerat, nihilominus tamen, quia multi ex senatoribus pecunia corrupti, & Adamo, propter singulares favores, a Xunchio Imperatore exhibitos, stimulante invidia, erant infensi, nihilque magis, quam ejus ruinam optabant, prædictos quatuor Patres, una cum aliis aliquot nobilibus Sinis, catenis oneratos, ad tetros primum carceres, dein vero ad mortem condemnarunt, reliquos sacerdotes omnes, per Sinarum Imperium sparsos ferali Decreto proscripserunt, Christiana Religione severe interdicta.

Jamque aderat funesta dies (16 Aprilis 1665) quo cadere debebant Evangelicæ veritatis innocentes victimæ. Cum ecce! cœlum intercessit, cum terra negaret præsidium. Fulgurare, tonare, fulminare horrendum æther; tellus tremendis motibus concuti, corruere passim ædes, & plura mortalium millia inter ruinas sepelire. Tactum de cœlo palatium Imperatoris, flamma per urbem sparsa: fugit Imperator cum aula sua, ne ruinis opprimeretur. Eadem mali intemperies vicinas Pekino civitates corripuit. Ingens ubique tremor, ejulatus, calamitas, rerumque omnium inaudita confusio. Passim insonabat vociferatio, cælum & terram conspirare in vindictam iniquæ in Adamum & sacerdotes innocentes sententiæ.

Catenæ igitur vinctis detractæ, pronuntiata exilii sententia. Interea autem P. *Joannes Adamus Schall*, alter a Riccio Sinarum Apostolus, squalore carceris, senio & morbis confectus pientissime obiit Pekini anno 1666, ætatis 75, Missionis Sinicæ 44, dubium relinquens, sanctiorne fuerit, an doctior.

Mors Schallii.

Articulus VII.

Chambius favet Religioni.

Velut autem de cælo benediceret, & patronum se exhiberet Sinensis pressæ Ecclesiæ Adamus, alia mox inducta est rerum facies. Imperator *Chambi*, licet ætate juvenis (decimum tertium annum agebat) prudentia tamen perspicaci maturus, Gubernationi admotus, aliis multo oculis Imperium suum aspiciebat. Cernebat quippe iniquam in Europæos Doctores sententiam, cæli inde vindictam, legis Christianæ æquitatem, utilitatem denique, quam ejusdem interpretes Imperio per Astronomiam, in Sinis summopere æstimatam, aliasque disciplinas Mathematicas, artes liberales & mechanicas, afferrent.

Quapropter eorum opera, Xunchii patris exemplo, uti cœpit, & cum Ferdinandus *Verbiest* in Astronomicis præstaret, pluraque jam profundæ suæ scientiæ specimina publice dedisset, Præsidem ejusdem tribunalis, cui P. Adamus præfuerat, designavit, sed P. Ferdinandus, quantum poterat, obsistebat, probe gnarus, quantam ea dignitas P. Adamo invidiam conflasset.

Tanta benevolentiæ significatione erga Patres cum uteretur Imperator, occasionem hi arripuerunt, tum verbis coram, tum libellis supplicibus rogandi, ut abolitis decretis, quæ sub ejus pupillari ætate a variis tribunalibus emanaverant, sacerdotes ab exilio revocaret, & Christianæ Religioni libertatem, quam pater indulsisset, restitueret.

Adduci initio non poterat Chamhius, ut consentiret, quia cum regni tribunalia, ne sententias suas injustas dicere cogerentur, omni ope adversarentur, lente sibi incedendum putabat, ne solio necdum satis firmato, Procerum animos irritaret. Igitur Patres Verbiestum, Buglium & Magelanem, ut sibi in astronomicis & artibus essent ab obsequio, Pekini retinuit, Decreta tamen administratorum de exilio sacerdotum, & Christianæ legis interdicto rata esse voluit.

Successu tamen temporis duos ex administratoribus seu tutoribus olim suis, qui feralis in Patres & Christianos sententiæ præcipui erant Auctores, propter crimina morte multavit, tertium omni dignitate & bonis exutum carceri mandavit, quartus morbo miserando periit, *Jamquamsien* vero impostorem, omnisque crudelitatis incentorem, iniquæ accusationis condemnatum, Præsidis Mathematici officio dejectum, ad vulgaris hominis sortem redegit, in qua paulo post misere interiit.

Sublatis hoc pacto hominibus, qui Christianæ legi, ejusque Doctoribus maxime adversabantur, supplices Patrum libellos primum Tribunali Rituum, rei Christianæ inimico, tum vero senatui status Regii examinandos tradidit. Illud Decreto insistendum, hic mitigandum censuit. Imperator autem tandem eos, qui Astronomiæ essent gnari, Cantone, ubi exulabant, Pekinum avocavit, ut Ferdinando essent auxilio, reliquis vero sacerdotibus, ut ad Ecclesias suas redirent, indulsit anno 1669. Et sic denique gravissima plurium annorum persecutio deferbuit, sagittis, quas emiserant, in auctorum caput recidentibus.

Videre hic fuit suavem Divinæ providentiæ ordinem, quæ premi Ecclesiam suam patitur, non opprimi; & humanis etiam mediis uti consuevit, ut cœlestes fatus revirescant, mathematicis, inquam, disciplinis, quibus Missionarii, etiam ex sacris Dominici & Francisci Familiis, reditum ad suas Ecclesias, & Religionis sanctæ libertatem debebant.

Chamhius Imperator postea in diuturna sua gubernatione magis semper magisque Patribus & propter eos legi sanctæ favebat, usque adeo quidem, ut regiis suis sumptibus magnificum Pekini templum

cum ampla inſcriptione cœli Domino conſtrueret, ſpesque magna affulgeret, ipſum quoque nomen ſuum Chriſto daturum. Sed ſpes iſtas abrupit tum monogamiæ difficultas (quod apud Gentiles Principes frequens eſt vitium) tum orta Chriſtianos inter Miſſionarios de Ritibus Sinenſibus contentio, an civiles ſint, an vero religioſi, qui Confucio & Progenitoribus defunctis exhibentur.

Delata cauſa Romam ad ſedem apoſtolicam, Variæ inde datæ reſponſiones, prout nempe ſpecies facti varie exponebatur. Miſſus in Sinas Maigrotus, Tournonius, Mezzabarba &c. ille ceremonias illas prohibuit, hic ſub certis conditionibus aliquas indulſit, prout Part. XI ex conſtitutione Benedicti XIV prolixius retuli. Edita in partem utramque ſcripta innumera. Nunc autem oportet, obedientem Eccleſiæ filium ea de re ſervare ſilentium, omnibus impoſitum.

Articulus VIII.

Obit P. Verbieſt. Pax cum Ruſſis. Religionis libertas. Eccleſiæ incrementa.

Anno 1685 ſex Patres S. J. ex Gallia in regnum Siam navigarunt, inde vero in Sinas, cumque eſſent viri doctiſſimi, Chamhius eos Pekinum accerſiri juſſit, ubi clementiſſime excepti ſunt anno 1688, Obitus Verbieſti. ſed lætitiam temperabat obitus P. Ferdinandi *Verbieſt*, qui propter eximiam ſuam virtutem & doctrinam valebat tanta apud Chamhium gratia, quanta apud Xunchium Schallius. Tribunal autem Mathema- Elogium. ticum commiſſum eſt P. *Pereiræ*. P. Verbieſt, Riccio & Schallio meritis in Sinas par, victis inimicis perſecutionem ſedavit: Miſſionarios omnium ordinum Eccleſiis ſuis reſtituit, omnesque protexit: Mandarinos conciliavit: Chamhium Imperatorem juvenem mathematicis diſciplinis præceptor imbuit. Qua occaſione uſus Chriſtianam ſimul doctrinam inſtillavit, cujus deinceps magnam æſtimationem ſemper præſetulit, ſpretis Sinicis ſuperſtitionibus: neque adoravit cœlum & terram, ſed horum conditorem ac Dominum. Hujus cognitionem & cultum adhuc altius eidem impreſſit, dum philoſophiam illi explicuit. Mortuum Imperator ipſe Præceptorem ſuum grandi elogio honoravit & Chriſtiano ritu inſigni cum apparatu & comitatu ſepeliri juſſit.

Gerbillonium & Bovetum Imperator retinuit Pekini, reliquos ad propagandam Chriſti legem dimiſit, ſingulari benevolentiæ ſignifica-

catione eisdem exhibita; quæ res, ubicunque transierant, Mandarinorum æstimationem, & Sinas convertendi opportunitatem attulit.

Cum interea Moscovitæ per Siberiam in orientalem Tartariam, Sinarum Imperatori subjectam, irrupissent, & ad Sinensium fines propemodum pervenissent, Chamhius, qui pacis potius quam belli artibus excellere volebat, ad pacem respexit. Misit igitur legatos, & cum iis P. Pereiram Lusitanum, & P. Gerbillonum Gallum; ut turbas componerent. Mosci (sub Joanne, & Petro Alexievicio) victoriis feroces nihil de occupatis regionibus restituere volebant, Sinenses & Tartari, gens utraque elati spiritus, tantum terrarum in manibus Moscorum relinquere nolebant, pacem tamen volebant componere; quare Patres nostri consulti responderunt, si Mosci permittantur, semel in anno ad commercia tractanda Pekinum venire, faciliores multo fore conditiones pacis. Pax cum Moscis.

Missus proin in castra Russica P. Gerbellonus, hac conditione pronos eos ad pacem invenit. Reddita Tartaris provincia Jacsa, gens utraque P. Gerbilloni ob pacem compositam gratias egit. Licet autem Imperator hanc pacis reductionem summopere approbaret, atque Missionariis eximie faveret, necdum tamen Edicta, tempore pupillaris illius ætatis contra Christianos lata, aperte fuerant revocata; nec defuerant Provinciarum Præsides, qui illis nixi sanctam legem persequerentur, ejusque propagationem prohiberent. Igitur Patres Imperatori instantissime supplicarunt, ut pro sua in Senatum Mandarinorum (qui se hactenus opposuerat) auctoritate, Edictis illis abrogatis, plenam subditis libertatem Religioni Christianæ publico Decreto sanciret. Res ardua petebatur; annuit nihilominus, effecitque, ut anno 1692 Decretum consentientibus omnibus tribunalibus conderetur, in quo laudatur Christiana Religio tanquam lex sancta, Missionarii, qui per centum jam annos eam prædicassent, viri honesti; omnibus proin Sinensibus eandem amplecti esse permissum, omnes insuper Christianas Ecclesias, hactenus constructas, esse conservandas. Decretum pro Religione.

Hoc Edictum Imperatoris a supremo Rituum Senatu subscriptum per totum Imperium promulgatum & publice affixum est tanquam lex Imperii perpetua. Notent sibi hoc, qui Patres S. J. otiose Pekini desidere criminantur. Profecto nisi illi gratia apud Imperatores valuissent, neque introduci neque conservari in Sinis potuisset Religio, nisi Deus extraordinariis mediis providisset.

Patribus Gallis in ipso Aulæ ambitu domum donavit, in qua capellam construxerunt, & instar parochiæ usi sunt pro re Divina, Gallorum Ecclesia in Aula.

 con-

concionibus, & sacramentis conferendis, crevitque in dies credentium numerus. Accessit dein templum, cum capella multitudinem non caperet.

Impetrato Edicto libertatis per Patres S. J. pro amplitudine messis variorum Religiosorum ordinum alumni, & sacerdotes etiam de clero sæculari complures in Sinas navigarunt, præsertim postquam Imperator omnes Sinarum portus Europæis aperuit, cum antea non nisi per Macaum esset accessus, quem tamen Lusitani aliis nationibus ægre concesserant. Clemens ipse XI summus Pontifex, ratus, nunc plenam Evangelio in Sinis portam esse apertam, pro qualibet provincia misit Episcopum, & Vicarium Apostolicum, qui omnes suas difficultates ad Patres Pekinenses detulerunt, & remedium apud Imperatorem & Mandarinos ab ipsis postularunt; nec illi suo defuerunt officio, & quantum poterant, intercedebant.

Patres Pekinenses commune refugium.

Articulus IX.

PP. Pekinenses commune refugium, culpantur tamen, & vindicantur.

P. Fontanay ad P. de la Chaise anno 1703 scripsit duas epistolas, in quibus multa exempla affert, quibus demonstratur, quanta Patres Pekinenses pro his Episcopis & Vicariis Apostolicis, cum permerentur (etiam Maigroto) aliisque, defendendo omnes ex quocunque ordine, licet maxime ardua, egerint, effecerintque; delatas nihilominus contra eos varias in Europam querimonias & criminationes, fato videlicet societatis Patrum, ut, quibus maxime benefecerint, ab iis maxime exagitentur. At secus Jesu socii non essent, cujus exemplo solari se debent.

Culpantur.

Memorat porro in iis, quas dixi, litteris, Cantone septem esse templa Catholica, duo videlicet sæcularium sacerdotum, duo Franciscanorum, unum Augustinianorum, & duo societatis Jesu, unum videlicet pro Lusitanis, omnium antiquissimum & maximum, alterum pro Gallis; nihilominus tamen multo pauciores ibidem aliisque maritimis urbibus converti, quam in interioribus Sinæ provinciis; quia in illis Sinenses præ oculis habeant corruptos Christianorum mores, non autem in istis.

Denique P. Fontanay confutat ea, quæ sibi Parisiis fuissent objecta, nimirum quod Missionarii in Sina sericis vestibus induantur, & gestatoria sella per plateas portentur, quod ab exemplo Christi

&

& Apostolorum abhorreat, & paupertati religiosæ repugnet. Verum ostendit Fontanæus, hoc ad finem intentum omnino esse necessarium, si Sinenses velint convertere: primos Missionarios, qui in Sinas venerant, humili vestitu tectos, fuisse contemptos, nec ullum prope Sinam potuisse convertere. Monitum ab amicis Riccium, ut doctorum hominum vestitum assumat, omniaque proniora experturum, idque eventum ipsum comprobasse.

Patres Dominicanos & Franciscanos post 50 annos eandem viam tentasse, atque ordinis habitu indutos, Evangelium prædicasse, sed despectos & crudeliter habitos, in Philippinas, unde venerant, fuisse rejectos cum ignominia, plus meriti quam fructus reportantes: tandem vero experientia doctos, assumpto pariter Sinensi Doctorum habitu, æstimatos, magno cum animarum proventu in vinea Domini laborasse: nec Mandarinis duntaxat, & Doctoribus proprias esse in Sina vestes sericas, sed inferioris etiam conditionis hominibus communes.

Joannem Baptistam duro & crudo vestitu, & genere vivendi usum, Christum mori gentis se magis attemperasse, Paulum omnibus omnia factum, ut omnes Christo lucraretur. Missionarios in Madura, ad Brachmanorum morem, asperrimum vitæ genus ducere, in Canada cum Barbaris velut barbarizandum; at aliud multo esse in Sina, litteris culta & moribus expolita.

Eandem rationem esse de sella gestatoria; conformari oportere mori gentis & regionis, si velint animabus proficere; vulgares etiam homines, si quem honoris causa velint invisere, non ire sed portari oportere, cum id pertinere putent ad honorem illius qui invisitur. Nemini fas esse, ut ad Mandarinum, multo minus ad Imperatorem pedes eat. Hinc, sicut Venetiis naviculariorum, ita in Sinis sellulariorum infinitus est numerus.

Equidem si hirsutus aliquis anachoreta veniret in Sinas cum miraculis, signis, & prodigiis, fore fortassis, ut cum fructu prædicaret, sicut Apostoli; at his temporibus, cum miracula, (gratiæ gratis datæ) non sint usus quotidiani, adhibenda media ordinaria, ad finem intentum maxime accommodata. Cæterum domi Missionariis alium esse vestitum, nullumque extra urbes sellarum usum esse, sed Missionarios itinera pedites consuetos conficere.

Anno 1705 Chamhius Moscis construendi Pekini templi copiam fecit, missusque eo a Petro Duce Abbas, qui Schisma Græcum disseminaret. Vehementer perculit ea res Missionarios nostros, qui

vi-

videbant Schismaticos istos, ob reverentiam Zari, quidquid vellent, in præjudicium rei Catholicæ obtenturos. Metum augebant difficiles sane circumstantiæ temporum; nam Imperator notas ob causas a Catholicis alienatus est eo usque, ut excisionem Ecclesiæ sit comminatus. Nec inanes fuissent minæ, nisi Patres Pekinenses iram Principis, quantum poterant, leniissent, & frater noster Rhodes, excellens Medicus a gravi eundem morbo liberasset. Quod beneficium Imperator coram tota aula plurimum dilaudavit, eumque permovit, ut templo magnifico, quod Patres nostri Galli in arce aulica ejusdem sumptibus construxerant, anno 1711 tria lemmata inscriberet: & primum quidem in frontis medio hoc sensu:

Chamhii Sensus de Deo.

Veræ origini omnium rerum.

Alterum columnæ laterali affixum: *Est infinite bonus, & infinite justus: illuminat, conservat, & ordinat omnia summa cum potestate, summaque justitia.*

Tertium ex altero latere hoc tenore: *Non habet initium, nec habebit finem. Omnes res creavit in principio, regit eas, tanquam verus earum Dominus.*

Ecce! qualem ideam magnus hic Monarcha habuerit de Deo. Nihilominus tamen jam a decem annis ob certam occasionem (cum nollet, antiquos Sinenses ritus & ceremonias abrogari) alieniore a Missionariis & eorum religione erat animo, eamque variis in provinciis persequi passus est. Et eliminasset omnino, nisi Patres Pekinenses, quibus familiariter utebatur, defensionem opposuissent.

Articulus X.

Patrum cautela contra superstitiones.

At ipsi etiam Patres Pekinenses offensam non levem apud Imperatorem, & ejus præsertim filium hæredem incurrerunt. Hic quippe petierat, ut Brocardus, frater noster laicus, insignis artifex, sceptrum cærulo colore induceret. Vetuit P. Bovetus superior, nisi Princeps promisso caveret, sceptrum illud nulli idolo aut spiritui accommodatum iri. Asseveravit Princeps per cubicularium, sceptrum nulli idolo, nulli superstitioni, sed usibus duntaxat profanis serviturum.

rum. Non adquievit Pater verbis cubicularii, sed ab ipso Principe assecurari voluit.

Princeps graviter indignatus accitis ad se Patribus ingratitudinem objecit; conditum recens templum magnificum in ipso palatii ambitu, datam potestatem legem Christianam per totum Imperium propagandi, collatos honores, & innumeros alios favores; jam vero tot tantisque beneficiis hanc gratiam reddi. An ergo, inquiebat, necesse est, ut mandata mea ipsus ad vos perferam; cum alias parere recusetis? num scitis, quam pœnam pervicacia vestra secundum leges Sinicas sit promerita? ad Bovetum dein conversus, noscis hoc sceptrum, ait, quod manu gesto? non pertinet ad ornatum ullius idoli, neque ad ullam superstitionem, sed mihi soli ad usus profanos ex consuetudine serviet. Nemo etiam tam demens est, qui virtutem aliquam eidem tribuat. An hoc non sufficit ad eximendos vestros conscientiæ angores? peregrini estis, & tamen Sinicos ritus melius nosse vultis, quam nos, qui eos a prima juventute didicimus. Cum jam ipse dignatus sim, vobis asseverare, hoc sceptrum ad nullum usum religiosum pertinere, nec quidquam virtutis in eo agnosci, quænam hæc teneritudo conscientiæ, quæ vos a more gerendo absterreat?

Responderunt Patres, vitam quidem suam esse in manu Imperatoris, cujus gratiis & clementissimæ Religionis protectioni infinitam gratitudinem debeant, paratosque esse, omnia obsequia, quæ potestatis suæ forent, exhibere; statutum tamen sibi, Imperatoris potius gratia, quamvis summopere æstimata, excidere, quin tormenta quæcunque & mortem pati, quam committere aliquid, quod puritatem sanctæ Religionis posset lædere. Ita loquebantur Sinenses isti idololatræ.

Princeps, fidem sibi necdum haberi ratus, haud leviter offensus, querelam ad patrem Imperatorem detulit. Citantur in diem alterum in aulam sacerdotes, qui in trina, quam Societas Pekini habebat, domo degebant. Actum de illis putabant plures, & P. Bovetum ceu Majestatis reum ad mortis supplicium condemnatum iri: & sane tristis erat aspectus cum aulam ingrediebantur: torvæ facies excubitorum, famulorum, & aulicorum boni nihil præsagiebant. Sed mitissimus Imperator, leniter increpitos certos esse jussit, sceptrum illud ad nullum finem superstitiosum esse intentum, sed mere civilem & politicum. Se per 40. jam annos obsequio Patrum esse usum, semper tamen, antequam quid mandaret, diligenter examinasse, an salva Religione sua, quæ sancta esset, id possent facere. Bovetum

autem, ut Principem placaret, aula abstinere voluit. Patres acta gratiarum actione, novies pro more coram Imperatore & Principe in terram prostrati recesserunt, hunc nimbum cito transiisse lætantes.

Articulus XI.

Nova Persecutio.

Tschinmao accusat Europæos.

At vero anno 1717 res Catholica in majus discrimen fuit adducta. Auctor mali erat *Tschinmao*, Mandarinus, in provincia Quantung, qui Chamhio libellum famosum (prout olim Jamquamsien) offerre ausus est, querelis & calumniis in Christianos plenum. Atque imprimis periculum ingens, ab Europæis Sinarum Imperio imminens, fingit & exaggerat: decem Hollandicas & Anglicas naves, quarum singulæ plus centenis tormentis majoribus sint oneratæ, Macaum esse appulsas: quocunque deveniant, sub prætextu commercii, terras ab illis invadi, & velut proprias occupari: nisi prævertatur, idem fatum, quod India & Philippinæ, Sinam subituram. Aggressos fuisse Europæos Japoniam, sed fuisse retusos: exstrui in omnibus provinciis contra Edicta templa, confluere plebem, aboleri veteres ritus, & ceremonias, novam ac falsam religionem passim ab emissariis & exploratoribus proponi, ut venientibus Europæis copiis, seditionem in ipsis Imperii visceribus concitare possint. Quapropter diruenda templa, peregrinos omnes ejiciendos, Sinas ad abjurationem novæ religionis compellendos, exteris non permittendum, ut eodem tempore plures quam unam navim mercatoriam in portus Sinicos adducant, si Imperator regnum suum securum velit.

Chamhius mendacem hunc libellum Mandarini supremis tribunalibus examinandum dedit. Hæc initio in vota illius impia concesserunt, mandaruntque, ut templa noviter erecta diruantur, nemo Religionem peregrinam publice profiteatur, omnesque Missionarii e Sinis excedant, exceptis 47, qui libertatis litteras accepissent. Patres Pekinenses tam ferali nuntio attoniti, libellum supplicem Imperatori obtulerunt, cui subscripserunt P. Kilianus Stumpf Visitator, P. Josephus Suarez Rector collegii, & P. Dominicus Parennin superior Residentiæ Gallicæ. Imperator sententiam tribunalium eatenus temperavit, ut, templis integris, ii Missionarii, qui litteras libertatis accepissent, Evangelium libere prædicare possint, dandasque etiam aliis petentibus, si se legitimaverint: reliquis Macaum, & inde in patriam

triam

triam esse redeundum. Plus impetrari non potuit, ne Imperator videretur conclusum tribunalium penitus convellere. Postea tamen Patres nostri, ne libellus Mandarini Tschinmao, typis editus, & per omnes provincias sparsus, noxiam adversus Christianam legem ideam imprimeret, eundem scripto, pariter typis edito, confutarunt. Mandarinus vero accusator ab officio depositus, & in Tartariam relegatus, morte sibi veneno illata exilium redemit. Anno 1718 plures societatis nostræ sacerdotes propter servatas constitutiones Apostolicas proscripti sunt: integræ autem communitates a fide suscepta defecerunt. Eodemque anno navis Ostendana Cantonem venit.

Anno 1720 Pekini obiit P. Kilianus *Stumph* Herbipolensis e Rheni superioris provincia Societatis Jesu, tribunalis Mathematici & Artium supremus Præses, vir virtute & doctrina clarus, ac propterea Chamhio Imperatori multo gratissimus, & æstimatissimus. Successit eidem P. Ignatius Kögler S. J. e Germaniæ superioris provincia, ceditque in singulare inclitæ Germanicæ Nationis decus, quod, licet præstantissimi essent in Sinis ex aliis etiam Europæis nationibus Mathematici, Itali, Galli, Lusitani, Sinenses, Tartari, Imperatores tamen Sinarum, ultra centum jam annos, ex sola ferme gente Germana Præsides Tribunalis Mathematici & liberalium artium assumpserint, uti Adamum Schall, Ferdinandum Verbiest, Antonium Thoma, Kilianum Stumpf, Ignatium Kögler. P. Kilian. obit.

Eodem anno 1720 Pekinum venit *Mezzabarba*, Patriarcha Antiochenus, legatus Apostolicus, a Clemente XI. ad Imperatorem missus, cui in omnibus obsequebantur Patres nostri Pekinenses, eique accessum ad Imperatorem, quamvis iratum, impetrarunt, utque eum omni cum humanitate & honore exciperet, effecerunt. Cum autem de constitutionibus Apostolicis circa ritus vellet ingerere sermonem, Imperator discursum avertit, dicendo: *de hoc alias.* Patres etiam Pekinenses jussi fuerant a R. P. nostro Generali, ut omnem operam impendant, ad permovendum Imperatorem, ut constitutionibus Pontificis se non opponat; quoniam relatum fuerit ad Papam, Patres Pekinenses posse, si serio vellent, id impetrare; responderunt Patres, vehementer decipi eos, qui hæc ad suam sanctitatem retulissent; licet enim apud Imperatorem propter scientiam mathematicam aliqua valeant gratia, ita tamen destinatum esse eidem, ritus veteres retinere, ut nemini fas sit, ea de re vel verbum loqui; satis sibi laboris, & quidem valde difficilis esse hoc tempore invigilare, ne tota Missio Sinica pessum eat. Mezzabarba.

Articulus XII.

Obit Chambius Imp. Juntschinus filius Missionarios ejicit, & Missionem Sinicam ferme extinguit.

Obitus Chamhii.

Anno 1722 obiit *Chambius*, Princeps, si politam spectes, vere Magnus. Imperium per 61 annos in pace gubernaverat. Singulari prorsus amore & studio indefesso a prima juventute in scientias ferebatur. Nec tantum omnes Sinicas disciplinas, ritus, & consuetudines omnes apprime callebat, sed Europæas quoque a Patribus nostris, discipuli instar discebat, uti Geometriam, Astronomiam, Chronologiam, Geographiam, Architectonicam, Mechanicam, ipsamque adeo Musicam, ut non tantum ante omnes Sinarum, qui ante eum fuerant, Imperatores Sinenses excelleret, sed Mandarinos quoque doctissimos longo post se intervallo relinqueret.

Elogium.

Nemo etiam Ethnicorum Principum tantam unquam de lege Christiana, quam publice sæpe laudaverat, æstimationem conceperat, sed rationes humanæ ab ea amplectenda impediverant, ut adeo etiam in extremo morbo, quem in venatione contraxerat, nullum Europæum acciret, sed quarto filio suo *Juntschin* declarato successore, contra meliorem animi sententiam, ethnice perierit.

Juntschin persequitur Ecclesiam.

Juntschin, novus Imperator, idolorum cultor, semper alienum a Christianis animum gessit, neminemque ex Missionariis in conspectum admisit. Ex fratribus, quos multos habuit, primo & secundo genitum, majestatis jam a patre damnatos, in arctiorem carcerem conjecit, alios interfici jussit, alios in exilium ejecit. Eandem sævitiem in plures Mandarinos exercuit.

Initium a Fokiensi provincia.

Provinciarum Gubernatores, cum adverterent frigidum in Missionarios Imperatoris animum, persequi Christianos cœperunt; & prima quidem tempestas Provinciæ *Fokiensi* incubuit, in qua duo ex illustrissimo quodam ordine Sacerdotes, qui nullas a Chamhio libertatis litteras acceperant, zelo stimulante & intentione optima plures Ecclesias ædificaverant, utriusque sexus homines Europæo more (quem Sinenses abominantur) simul in templa ad rem Divinam & instructiones admittebant; puellas quasdam ad emittendum Virginitatis votum permoverant, quod pariter Sinenses indecorum & probro sum putant.

Qua

Quare a quodam apoſtata, adjectis pluribus mendaciis, delati ad Provinciæ Præſidem, latebras quærere cogebantur; templa autem partim ſunt concremata, partim alias profanata, atque in ſcholas aut delubra commutata. Non ſtitit in provincia illa ruentem impetum perſecutio, ſed per totum Imperium ſe diffudit.

Quippe Zungtunus, ſeu Præſes provinciæ Fokienſis, libellum accuſatione plenum ad Juntſchin Imperatorem Pekinum miſit, legemque Chriſtianam, ceu noxiam Imperio, & ritibus inimicam proſcribi petiit. Imperator hunc libellum examinandum dedit Senatui Rituum, ſemper nobis infenſo, a quo triſti ſententia Miſſionarii omnes (ſolis Pekinenſibus exceptis) Macaum ſunt relegati, dirui juſſæ Eccleſiæ, Religio Chriſtiana ſub graviſſimis pœnis prohibita. Et, quod triſtiſſimum erat, atrox hoc Edictum ab Imperatore fuit approbatum.

Patres noſtri Pekinenſes, conſilii inopes, quo ſe verterent, non inveniebant; triſtis apud eos ſolitudo: amici aut officiis dejecti, aut ad aulæ genium ſe fingentes, amicos ſe fuiſſe diſſimulabant, certe videri nolebant.

Igitur per preces, in omnibus tribus domiciliis ad Deum converſi, redactæ in extremum diſcrimen vineæ, tam amplæ, tam fœcundæ, per ducentos prope annos tot ſudoribus rigatæ, cum lachrimis opem poſcebant. Habito dein communi conſilio, ſtatuerunt, libellum ſupplicem Imperatori offerre; ſed qua via eum ad eundem dirigerent, nulla ratione diſpiciebant. Nullus patebat acceſſus, ſicut a duobus jam annis nulli Europæo patuit: nemo ex Miniſtris acceptare eundem voluit.

Viſum tamen, implorare fratrem Imperatoris decimum tertium, qui ſolus prope apud fratrem gratia valebat. Verum is reſpondit, actum agi, a fratre Imperatore confirmatam jam eſſe ſententiam tribunalis rituum; agnoſcerent gratiam, quod ipſi a communi exilii lege ſint exempti; quid dicturos facturosque Europæ Principes, ſi ad eos venirent Sinenſes, & antiquiſſimas eorum leges & conſuetudines vellent intervertere? Repoſuerunt Patres, per concluſum ſenatus rituum ejusque approbationem Imperatori non eſſe intercluſam viam gratiæ: hanc in iisdem ferme circumſtantiis impertitam a Chamhio patre. Si duo in provincia Fokienſi Europæi exceſſerint, non eſſe æquum, ut tot innocentes eorum culpam luant. Quod ſibi permittatur, Pekini remanere, magnam utique eſſe Imperatoris gratiam, pro qua in libello ſuo ſupplici grates agant, ſed quale ſibi ſolatium relictum, ſi fratres ſuos expulſos, ſimulque Religionem Chriſtianam, propter quam unice, deſertis omnibus, per tot terras & maria in Si-

PP. Pekinenſes ſupplicant.

Sinas venissent, omnibusque viribus Imperatori Chamhio serviissent, in exilium ejectam cernere debeant?

Princeps, erga Christianos non male affectus, sed ne gratia fratris, fratrum exemplo, excideret, veritus, post plures tergiversationes libellum tandem recepit, & Imperatori obtulit. Qui eo lecto tres Patres, Kögler, Parennin, & Bovet, ad se accersivit (qui primus erat aspectus Imperatoris) ac serio vultu eis proposuit, Chamhium patrem suum nimium detulisse Europæis, peregrinis eorum scientiis delectatum, & propterea non parum gloriæ suæ apud Mandarinos detraxisse: non odisse se doctos Europæos, ac propterea illis Pekini commorationem indulgere: aversari autem turbas in suo Imperio, nec concedere posse, ut antiqui ritus aboleantur. Delatas ad se non tantum a Provincia Fokiensi sed aliis quoque pluribus graves querelas; quapropter se omnino velle, ut omnes Europæi abscedant, id tamen gratiæ concedere, ut non Macaum, prout senatus Rituum statuerat, sed Cantonem, (extremam Sinarum versus Indiam provinciam) emigrent, ibique tolerandos, quamdiu quiete & tranquille absque prædicatione Christianæ legis se continuerint.

Responsum Imperatoris.

Cantonem ejiciuntur.

Hoc nempe Patres, cum plus se impetrare non posse cernerent, rogaverant, ut Missionarii sint in propinquo, si aura forte secundior in futurum aspiraret. Interea autem, cum Edictum senatus rituum per provincias publicaretur, incredibile dictu, quanta acerbitate Gubernatores illud sint executi: 300 Ecclesiæ dirutæ, aut in profanos usus conversæ: ultra trecenta ovicularum millia, pastoribus suis orbata, squalebant, nec Religionem Christianam profiteri publice audebant, ne iram Imperatoris & Mandarinorum magis accenderent.

Articulus XIII.

Sunici Principes in exilium ejiciuntur, Missionarii Cantone.

Non pauci tamen Missionarii in variis provinciis occulte remanserunt, ne pius grex omni prorsus destitueretur solatio. Quin imo multæ novellæ plantæ agro Domini sunt insertæ, eæque nobilissimæ, præsertim arbor una procera, in multos ramos extensa, familia videlicet Regii Principis *Sunu* seu *Surniama*, qui Imperatorem propinquo sanguinis gradu attingebat. Numerosam hic filiorum nepotumque sobolem sexus utriusque procreaverat, quorum plerique, instructoribus P. Josepho Suarez & P. Dominico Parennin baptizati sunt, pa-

Sunicorum Principum constantia.

tre eorum, 77 annorum sene pertinaciter reluctante, non quod legem Christianam odisset, sed quod summis in Dignitatibus constitutus, iram Imperatoris, & ruinam temporalem Domus suæ regiæ timeret.

Dici autem non potest, quanta fortitudine, constantia, probitate & integritate morum, quanto fervore, & pietatis sensu Principes isti Sunici Religioni Christianæ fuerint addicti. Nihil certe ad solatium jucundius, ad imitationem fortius, ad pios animi Christiani motus tenerius illorum constantia, quam tum alii, tum præsertim P. Parennin prolixo calamo descripsit.

Exilium toti nobilissimæ familiæ (*anno* 1724.) ab Imperatore Juntschin indictum, injectæ catenæ, aspera quæque subeunda. Exultabant gaudio Principes, quod Deus judicaret dignos, qui de calice suo biberent. Imo, desertis palatiis, amplis fortunæ bonis, grandibus muneribus, in Tartariam ejecti, Missionarios agebant, omnesque, quantum poterant, ad agnitionem veræ fidei perducebant: ad 70 erant exulum, cum fœminis & famulis, capita, ad Christianam plerique veritatem formati, & dominorum suorum exemplo & adhortatione ad omnem probitatem instituti.

Interea autem, dum indignatio Imperatoris in agnatum sanguinem sæviebat, P. Ignatium *Kögler* non modo in supremi Præsidis tribunalis Mathematici munere confirmavit, sed Rituum quoque in Senatum introduxit, nemine capiente mentem Principis. Romanum *Hinderer*, ex eadem superioris Germaniæ provincia, qui per Sinas, Tunkinum & Cocincinam fuerat Visitator, in missione sua Tschangensi relinquebat, & postquam prima tempestas detonuerat, Mandarini in variis provinciis, muneribus deliniti, connivebant, cernentes, Pekinenses Europæos etiam honoribus augeri. P. Kögler honoribus augetur.

Venerunt eo tempore (anno 1725) duo legati Apostolici, ex sacro Carmeli Ordine, Pekinum ad Imperatorem, qui, convocatis omnibus Europæis sacerdotibus, eos in conspectum admisit, multaque etiam de religione disseruit, quæ prodere videbantur, quod nulli religioni sit addictus, omnes tamen laudabat, quod ad eundem finem tendant: negabat vexatos a se Europæos; quod autem 40 homines Cantonem remissi sint, eorum zelo immoderato esse adscribendum. Cum vero legati de exulibus revocandis sermonem ingererent, Imperator eundem mox interrupit, seque nunquam commissurum dixit, ut antiquæ consuetudines abrogentur; satis liberalem se esse, quod Pekini & Cantone Europæos toleret. Odio habebat religionem Christianam, eo quod consuetudinum Sinicarum inimicam Legati Pontificii.

cre-

crederet, & discordiarum altricem, atque ut Europæi quidam loquuntur, regnum in regno constituere niteretur. Nolebat tamen videri erga exteros crudelis: unde gaudebat, quod in Mandarinos posset persecutionis, quam optabat, invidiam detorquere.

In neminem tamen magis (quod cœpi dicere) sæviebat, quam in proprium sanguinem, *Surniamam* inquam Regium Principem, jam prope octogenarium, quem cum tota numerosa sua familia in exilium ejecerat, quod ex filiis aliquot Christianæ legi nomen dare permisisset.

Educti nobiles hi exules *Furdam* Tartariæ urbem; inde vero acerbe habiti, in disertum prope nudi & omnium inopes sunt propulsi, nunquam tamen auditi conqueri, sed Divinæ circa se providentiæ prorsus adquiescentes, gaudebant pro nomine Christi contumeliam pati. Dispersi dein in varias provincias, novem singuli gravibus catenis, a collo pendulis onerati in varios carceres sunt traducti, ab omni humano destituti auxilio. Summum autem eis dolorem attulerat, quod patrem suum Surniamam, licet meliora videntem, spe tamen ad pristinam dignitatem redeundi detentum, convertere ad fidem nequiverint: sine baptismo in exilio mortuum.

Exules Principes.

Anno 1726 tres ex Christianis istis heroibus squalore carceris extincti sunt, a militante Ecclesia ad triumphantem translati, stabiliore corona exornandi; dum interim plurimi per Imperium sparsi non minora constantiæ Christianæ documenta dabant. Sacramenta eis occulte ministrabant aliquot sacerdotes, nati in China, qui mercatorum & opificum specie urbes, oppida, & pagos percurrebant, & propter nativam linguæ peritiam minus erant suspecti. Pekini autem, connivente Imperatore, etiam in templis, caute tamen, Christiani conveniebant, & intra annum ultra decem millia sacra dape sunt refecta: multi quoque, præsertim infantes morituri sunt baptizati. Idem factum Cantone, quamvis occultius. Plures etiam provinciarum Gubernatores varia dissimulabant intuitu Patrum Pekinensium, quos sciebant non tantum tolerari, sed publicis etiam Dignitatibus ab Imperatore honorari. Anno 1727 in carcere obiit Josephus Princeps, cujus sanctitas maxime dilaudatur.

Pro fide mortui.

Ut autem nihil intentatum ad flectendum Imperatoris animum relinqueretur, venerunt Pekinum cum muneribus oratores, a summo Pontifice & Rege Lusitaniæ, qui, postquam, jubente Imperatore, promiserant, se nec verbum de Religione locuturos, cum honore sunt excepti, traditaque ultro citroque munera. Tametsi enim Imperator Juntschius, quantum politiam spectat, in bonum & utilitatem

Nova legatio iterum frustrata.

tem

tem subditorum, optime rem publicam administraret, Patris patriæ nomen ambiens, aversum tamen pertinaciter a lege Christiana gerebat animum, & Edicta sua, contra illam emissa, executioni dari jubebat. Europæos raro in conspectum admisit, &, cum essent præsentes, solus loquebatur, & quidem sermone adeo propero, ut nullum Missionariis loquendi spatium indulgeret. Solus ferme Josephus *Castiglione* S. J. Frater laicus, Mediolanensis, propter insignem pingendi peritiam erat acceptus, ut proin deventum sit eo, ut Sinensis Ecclesiæ defensio a penicillo Fratris Laici pendere videretur.

Sed hæc qualiscunque gratia impedire non poterat, quo minus Imperator persecutioni Christianæ Religionis, de qua non raro contemptim & impie loquebatur, insisteret, nullam de ea ab Europæis mentionem fieri passus. Quare Deus, flagello arrepto, immissisque gravissimis calamitatibus, obduratum Pharaonem castigavit; nam anno 1730 insoliti prorsus terræ motus Chinam tantopere concusserant, ut cadentes innumeræ ædes ultra quingenta mortalium millia tristi ruina sepelirent. Aquarum etiam eluviones, quod terræ concussiones reliquerant, obruebant, ut adeo fames morbique multa rursus hominum millia depascerent. Vectigales præterea Principes ab obedientia deficiebant. Hos inter *Caldanus*, Tartarorum occidentalium ex magni Tamerlanis progenie Rex, excusso jugo, gravissimum Sinis intulit bellum, quo Sinas & Tartaros orientales, Sinici soli abundantia & molitie jam enervatos, grandibus cladibus attrivit. Pœna persecutionis.

Accessit ex Europa labes, hæresis videlicet Janseniana; ad quam in Sinis & Cocincina disseminandam plus viginti cistæ, plenæ libris Jansenianis & Quesnellianis, quibus constitutio Unigenitus fuit impugnata, clam sunt illatæ. Sed Patrum Pekinensium industria pestiferæ merces fuerunt detectæ, & suppressæ.

Sed anno 1732 atrocior multo procella Sinensi Ecclesiæ incubuit. Missionarii initio Imperii sui a Juntschio ex omnibus provinciis fuerant proscripti: Patres vero Pekinenses ab eo tandem obtinuerant, ut Cantone, quæ est Sinarum clavis, possent persistere. At vero eo, quem dixi, anno Cantone etiam migrare, & Macaum navigare atque inde in Europam a Mandarinis Cantoniensibus jussi sunt. Creditur Imperator ipse Juntschius, Christianæ Religionis osor acerrimus, occultis litteris ad hoc facinus eos animasse; alias non fuisse ausuros illis adimere, quod Imperator concessisset. Prætextus erat, quod contra mandatum sectam disseminarent, Sinarum ritibus inimicam.

Frustra Missionarii Cantonenses diversorum ordinum libellos supplices offerre conabantur. Frustra dilationem petebant. Intra triduum facessere jubebantur. Tristi igitur exilio damnati 30 ex variis domibus Macaum concesserunt, relictis ad domos & librorum templorumque supellectilem custodiendam Christianis famulis; quibus tamen in carceres compactis ac verberibus exceptis, domus omnes, quas Missionarii incoluerant, direptæ sunt.

Refugium unicum post Deum exulibus iterum erant Patres Pekinenses; qui mæsto nuntio accepto, supplices Imperatori acciderunt, quatuor videlicet ipsorum, Patres nempe Kögler, Pereira, Parennin, & D. Petrini, cum Fratre nostro Castiglione, qui demonstrabant, portum Macaensem non esse opportunum recipiendis Europæis navibus mercatoriis, sicque peritura commercia. Cumque nihil impetrarent, eo obtentu Imperatoris, quod Europæi indulgentia sua fuissent abusi, id ultimum rogarunt Patres, ut tot saltem procuratores Cantone relinquerentur, quod essent necessarii ad litteras ac scripta sua aliasque res, ex Europa missas, ad se Pekinum promovendas.

Obtentum nihil: excedendum omnibus, etiam senibus & ægrotis. Igitur præter paucos, qui in provinciis latebant, in tam vasto regno, soli supererant, qui Pekini adhuc tolerabantur, 23 Europæi, omnes e Societate Jesu (exceptis duobus e clero sæculari, a congregatione de Propaganda missis) videlicet octo Galli, sex Lusitani, quatuor Germani, cum quatuor Fratribus Coadjutoribus. Inquisitio vero severa per totum Imperium in Christianos sæviit, jussis omnibus fidem abjurare. Plerique sibi constabant; quin eodem fere tempore Tschao ex Proceribus Tartaro-Sinicis in carcere, & quod mireris, a non baptizato fuit baptizatus. Hujus exemplum secuti sunt plurimi, sæviente persecutionis procella conversi. Missionarii per provincias sparsi de die in naviculis aut alias absconsi latebant: de nocte prodibant, solabantur fideles, hartabantur, sacramenta ministrabant.

Anno 1733 Mandarini Cantonenses, porrecto rursus libello Imperatori, graves in Missionarios spargunt calumnias, variaque eis impingunt crimina, eoque ventum, ut Juntsinus Imperator decerneret universalem omnium sacerdotum, etiam Pekinensium, proscriptionem ex toto Imperio Sinico, id maxime, defixa in *Petrinum* acie, exprobrans, quod nullum parentibus aliisque progenitoribus honorem deferrent.

Accusationem confutabant Patres, monstrabantque, crimina, Missionariis impacta, esse conficta, alienum pariter prorsus a veritate, quod nullum parentibus atque Majoribus honorem deferant. Ad libros suos, ad doctrinam, ad funera, exequias, anniversariam memoriam, ad sepulchri monumenta, ad preces & oblationes pro defunctis, ad ipsas denique Majorum imagines, domi appensas appellant, atque Divinum humanumque honorandi parentes præceptum allegant.

Obstupuit Imperator, cum hæc audiret, jussitque exhiberi libros, in quibus hæc eorum de honorandis parentibus doctrina contineretur. Sunt exhibiti, & per varia tribunalia circumlata, quin responsum, quid de illis sentirent, aut Imperatori retulissent, nostris communicarent.

Articulus XIV.

Mos Juntschini. Imperium Kienlungi filii.

Anno 1735 obiit Imperator *Juntschin*, qui toto Regiminis sui tempore graviter publicæ rei curæ se impendit, artium regnandi non ignarus; sed Religionem Christianam persequi nunquam desiit. Patres Missionarios primum Cantonem, postea Macaum usque relegavit: ex quibus tamen plures in Chinam redierunt, ut desertos Christianos, qui ad carceres, tormenta, & neces conquirebantur, in fide firmarent, & sacramentis pascerent. Juntschini elogium.

Thronum conscendit ex ultima patris voluntate *Kienlung* filius, Kienlungus. qui fratre nostro Castiglione propter artem pingendi, quam amabat, jam ante familiariter usus fuerat. Sed concepta spes vix non concidit, cum porrecto sibi a Mandarino libello, in Christianam legem iniquo, patris sui insistens vestigiis eandem prohibuit (*anno* 1736.)

Patres Pekinenses accusationem confutabant; sed nullus erat illis ad Imperatorem accessus, nec quisquam libellum recipere & offerre voluit. Coacti igitur rursus per Fratrem Castiglione, cui soli aditus patuit, illum offerebant Imperatori, qui eo recepto lectoque respondit, se non Sinensibus, sed Tartaris duntaxat militibus Religionem Europæam interdixisse.

Verum 25 annorum juvenis Princeps inconstans, voluptatum illecebris mundique vanitatibus irretitus, sepositis Imperii curis, totum se Regni Primoribus, quos ei pater addiderat, permisit. Hi

autem cum Mandarinis in provinciis, confirmatis actis Juntſchii, Chriſtianos atrociter perſequebantur. Miſſionarii iterum de die in naviculis aut latebris erant abſconditi, noctu autem mutato habitu caute prodibant, ut Chriſtianis ſuccurrerent. Solum Pekini, quod magnæ gratiæ loco haberi debebat, cultus publicus erat permiſſus, quem tamen ipſum etiam caute celebrare oportuit, prout P. Ignatius Kögler, Præſes ſupremi tribunalis Mathematici, anno 1738 in Europam ſcripſit. Diſſimulabatur, quod diebus feſtis in tribus noſtris templis ultra 9000 concurrerent.

Quamvis autem extra Pekinum pergeret ſævire perſecutio; tonarent Edicta, gemerent cataſtæ, ſtriderent catenæ, ſcaterent ergaſtula, tormenta furerent, commendavit ſe nihilominus admiranda Chriſtianorum conſtantia, ſemperque magis creſcebat Eccleſia, per plures S. J. Sacerdotes, in China natos & educatos, qui non tam facile noſcebantur, aliosque propagata. Longum foret recenſere invincibilis fortitudinis exempla, quæ Chriſtiani Sinenſes, verberibus immaniter cæſi tortique ediderunt. Certe primæ Chriſtianitatis heroes redire videbantur.

Anno 1739 adhuc Miſſionarii 29 ex S. J. verſabantur in tribus domiciliis, videlicet in *Collegio* Andreas *Pereyra*, Provincialis ac Rector, propter Matheſis peritiam Mandarinus quinti ordinis. Ignatius *Kögler*, Præſes Tribunalis Mathematici, Mundarinus ſecundi ordinis. Jacobus *Antonini* Mutinenſis. Felix *Rocha* Luſitanus. Antonius *Gogeiſl* ex ſuperiori Germania. Polycarpus *Soſa* Luſit. Epiſcopus Pekinenſis. Carolus *Roſende* concionator templi. *Julianus Chim* Sinenſis Miſſionarius in provincia Pekinenſi. Ludovicus *Fan* Sinenſis Miſſionarius. Auguſtinus *Hallerſtein* Auſtriacus. Præter hos ſacerdotes duo Fratres coadjutores, Joſephus de *Coſta* Neapol. pharmacopola & Chirurgus, & Franciſcus *Stadelin* Tugienſis Helvetus, inſignis horologiorum artifex: univerſim 12 Perſonæ.

In *Reſidentia S. Joſephi* degunt ſex, nimirum Dominicus *Pinheyrus* ſuperior. Xaverius *Frideli* Auſtriacus, concionator templi lingua Sinenſi, qui Imperatoris voluntate mappas Geographicas totius Sinici Imperii confecit. Florianus *Bahr* Sileſius, Muſicæ artis periſſimus. Joſephus *Chin* Sinenſis, cum Joſepho *Caſtiglione* Fratre laico, pictore, & Fratre *Moggo* Florentino Statuario: cujus tamen ars a tempore Chamhi Imperatoris non amplius magno eſt in pretio.

Reſidentiam Gallorum incolunt perſonæ undecim, nempe *P. Chulier* ſuperior, horologiorum confector, *P. Parennin*, vir celeberrimus, *P. Gaubit*, *P. Mailla*, *P. Charme*, *P. Entrecolles*, *P. Bouſſel*, *P. Foureau*,

cum

cum tribus Fratribus Adjutoribus, *Attireto* pictore, *Rosseto* Medico, *Thebolto*, qui cum P. Superiore horologia pro aula conficit.

Extra urbem sunt duo Missionarii de Propaganda. Theodoricus vero *Petrini* in urbe suum Sacellum habet. Sunt præterea Mosci non pauci Pekini, qui mercaturæ intenti, Gentilium conversioni parum invigilant; &, si quos in famulos assumant, iis Catechismum, a nostris Patribus in linguam Sinicam traductum, discendum tradunt. Catholici autem sacerdotes omnes in salutem animarum strenue collaborant, radicemque saltem Religionis præsidio suo in Sinis conservant. Tametsi autem modernus Imperator patre suo sit mitior, quia tamen Decreta hujus non sunt revocata, Mandarini Fideles atrociter persequuntur.

Principis tamen *Sunici* seu *Surniamæ* Familiæ, quos Juntschius, dignitatibus & opibus privatos, Furdam in exilium egerat, aut catenis atque carceribus crudeliter presserat, *Kienlungus* liberos dimisit, bona tamen & dignitates debitas non restituit. Unde inopes rerum omnium Pekini deinceps vivebant, id tantummodo solatii reportantes, quod sacerdotes haberent, a quibus sacra reciperent, atque ad res Divinas opportunius possent incumbere.

Imperator a novis, ex Europa advenientibus, Missionariis Europæa dona accepit, & Sinica reddidit; quod benevolentiæ signum in bonam partem interpretabantur Patres. Maximam vero spem reponunt in Josepho, ex regia familia Principe, fervente Christiano, qui summis muneribus adhibetur. Cum filia illius, gentili nupta, graviter ægrotaret, atque is sacerdoti aditum intercluderet, Princeps socer sacerdoti, sacrum viaticum deferenti facem prætulit, & reprehenso genero, accessum aperuit.

Articulus XV.

Obitus P. Dominici Parennin, & Elogium.

Anno 1741 pientissime, sicut vixit, Pekini obiit P. Dominicus *Parennin* S. J. ex provincia Lugdunensi, 77 ætatis anno, vir consummatæ virtutis & doctrinæ. Profectus est in Sinas anno 1698. Quam primum ac Pekinum venerat, Imperatori Chamhio placuit, omnium deinceps ejusdem itinerum comes, ac veluti moderator. Liber illi accessus, ac familiaris conversatio. Noverat quippe magnus

Parennini Elogium.

gnus ille Princeps, amator ſcientiarum ſingularis, æſtimare dotes excellentes, quæ in P. Dominico plenis radiis elucebant.

Nullum erat eruditionis, nullum diſciplinarum ac litteraturæ genus, quo non præcelleret, linguas, Latinam, Græcam, Italicam, Luſitanam, Sinicam, Tartaricam, apprime callebat, & tam prompte, nitide ac eleganter loquebatur, ac ſuam Gallicam. Acceſſit nativa eloquentia atque facundia, qua animos audientium ſuaviter, quo volebat, traxit, ac proin etiam Imperatorem, apud quem ſingulari valebat gratia, in ſua Chriſtianæ legis æſtimatione & protectione ſedulo conſervabat. Et hinc Miſſionariorum cujuscunque ordinis, nationis, ac ſtatus commune erat refugium. Nulla erat accuſatio, quam apud Chamhium non dilueret, Chriſtianorum Amor & Gentilium malorum terror: malorum, inquam; nam boni, ingenio, prudentia, doctrina, virtute, ſuavique agendi modo capti, aut ad aulæ genium ſe fingentes, eximia illum veneratione proſequebantur.

Tantis favoribus non niſi ad tutelam Religionis utebatur; quocunque cum Imperatore pervenerat, præſertim in annua in Tartariam profectione, prima illius cura erat, ut, ubi ubi ſe dabat occaſio, fundaret novas Miſſiones, antiquas, injuriam aut detrimentum paſſas, reſtauraret: primum ipſe fundamentum poſuit ad converſionem Regiorum Principum Surniamæ Domus, qui ſub Juntſchio tanta incredibili conſtantia ſunt paſſi. Plures alii quoque Principes & optimates Imperii ſalutem ſuam poſt Deum ipſius debent ſtudioſæ induſtriæ, imo plus quam decem hominum millia, ab Ethnicis parentibus progenita; erectaque paſſim per provincias templa, aut reſtaurata.

Aſtutas a Mandarinis quæſtiones propoſitas tam dextre velut ex ſtapede novit diſſolvere, ut ex ejus reſponſis Sinenſis Chriſtianitatis ſalus penderet. Europæorum, in Sinas venientium, apud Imperatorem interpretem agebat. Ipſius ore loquebantur Miſſionarii, Nuntii Apoſtolici, legati Regum & Imperatorum, Luſitaniæ & Moſcoviæ. Certe Petrus I, &, quæ ipſi ſuccedebant, Catharina & Anna, grates ipſi dicebant per oratores ſuos pro impenſo illis officio, omnibus grato. Hoc per 40 omnino annos Pekini fungebatur, ſumma Imperatorum & Legatorum voluntate.

Libros variis linguis, præſertim Sinica & Tartarica pro fide Chriſtiana ſcripſit, quibus, prout etiam frequenti converſatione deſiderio noſtram Religionem amplectendi ita accendit, ut, niſi certa pathemata retraxiſſent, Chriſtianum Imperatorem habuiſſemus in Sinis.

Non

Non dedignabatur ille, a P. Dominico in variis artibus & scientiis uberius instrui, uti in Astronomia, Geometria, Geographia, Medicina Chirurgia, Anatomia, Botanica, Historia Europaea, in moribus, ritibus, regiminis forma variarum gentium; eaque, quæ verbis explicuit, in scripta referre debuit. Quæ in Europæis scientiarum Academiis, & a celebribus auctoribus edita fuerant litteraturæ monumenta, sibi exponi petiit.

Apud Juntschium, cui minor scientiarum æstimatio, & majus Christianæ doctrinæ odium, non tanta quidem gratia valuit; neminem tamen pluris æstimavit, &, nisi fuisset P. Parrennin, totam Christianitatem in Sinis extincturus credebatur. Ultimis tribus vitæ annis gravissimis morbis fuit afflictus, qui tandem eum anno 1741 ad laborum & patientiæ præmium promoverunt. *Kienlungus* Imperator expensas in solennes exequias, Christiano ritu celebrandas subministravit. Funus Principes & Proceres Imperii, etiam Gentiles comitabantur, omnesque ceu virum incomparabilem, de Sinis optime meritum, lugebant.

Novus Imperator, Princeps mitis & mansuetus, sed Mandarinis obnoxius, non odit quidem legem Christianam ejusque prædicatores, sed ob respectum Procerum persecutionem dissimulat, nostrosque raro in conspectum admittit, ne Religioni favere videretur. Duo tamen Fratres coadjutores nostri quotidianum pene ad aulam habent accessum; & quia in loco, conclavibus Imperatoris vicino, pingunt, frequenter eos invisit, & familiariter colloquitur; quia nulla prope alia arte delectatur, nisi pictoria, quamvis duos Mandarinos aliosque ex nostris in Mathematicis aliisque doctis operationibus officio suo fungi velit. Certis autem per annum diebus Europæos in aula convivio recreat, qui honor non nisi præcipuis Mandarinis obtingit.

Hic qualiscunque favor multum fructus spiritualis affert; nam a pluribus Provinciarum Præfectis minus severe in Christianos inquiritur, minusque sævitur, quam Juntschini tempore fieri consueverat. Pekini vero Religio impune exercetur, confluentibus ad tres Ecclesias nostras Dominicis festisque diebus ad sacrum officium & conciones pluribus Christianorum millibus. In sola Ecclesia S. Josephi, quæ est omnium minima, anno 1739 cœlesti dape refecta sunt ad 6000, baptizati 878.

CA-

CAPUT XXVI.

Introductio Religionis in Japoniam.

Postquam S. Xaverius omnes pene Indiarum provincias, ut omnes Christo lucrifaceret, fuerat emensus, cum sanctis ejus desideriis orbis videretur minor, ad extremum Japoniæ regnum cogitationes suas extendit. Quod iter antequam prosequar, juvat de Imperio illo, & gentis moribus aliqua præmittere.

Articulus I.

Mores Japonum.

Japoniæ Imperium in 66 regna fertur dividi. Tellus magna ex parte est frigida, nec admodum ferax. Oriza, sicut in multis Indiæ locis communis est cibus. Triticum serunt, sed ex eo non conficiunt panem more nostro, bene vero pulmentum. Salubris cœli temperies, aquæ bonæ, quas non bibunt frigidas, sed calore ferventes. Montibus præruptis frequens est regio. Varia effodiunt metalla, quæ peregrinos negotiatores attrahunt. Carne vescuntur ferina: ovina, porcina, anserina abstinent. Piscibus, cum mari velut innatent, abundant. Capillos pro vario hominum genere abradunt, alii in sincipite, alii in occipite. Nobiles aliquot tantum capillos relinquunt in occipitio.

Famem, sitim, frigus, æstum, vigilias, labores admirabili patientia tolerant. Recens nati vel summa hyeme ad fluvium lavandi deportantur, & aspere educantur. Cibum capiunt genibus nixi, cruribus insidentes. Paxillis duobus, uti Sinenses, inter edendum dextre utuntur. Magna apud eos cura munditiei: ad convivia nudis pedibus intrant, ne pavimentum commaculent. Mappis & linteolis non utuntur, sed ad singula fercula nova mensa apponitur ex cypresso aut pinu. Vitis usum ignorant, sed ex oriza extrahunt succum, vino similem.

Armis dedita est illa gens; ea sunt præter ferream fistulam, arcumque & sagittas, gladius incurvus & pugio, chalybs tam firmus, ut ferrum nostrum acie ferme illæsa diffindat. Adulti talarem gestant tunicam versicolorem. Hanc domi demittunt, prodituri autem in

cali-

caligas ingerunt, ad imum æqualiter laxas, easque circa renes subligant nodo. Sermo illis unus, sed pro varietate regionum in tam diversas dialectos divisus, ut difficillimum peregrinis sit, eundem addiscere. Aperto capite sexus uterque incedit: Proceres tamen umbellam gestant. Color albus luctum, niger lætitiam indicat. Dentes, quo nigriores sunt, eo pulchriores ipsis videntur. Equum a dextra conscendunt. Symphoniam nostram refugiunt. Inter salutandum nos caput, illi perlevi crepidarum, aut sandaliorum excussu pedes aperiunt. Advenienti amico nos assurgimus, illi subsidunt. Nobis gemmæ, illis ferrea aut fictilia vasa in pretio sunt. Ægrotis acria, salsa & cruda apponunt. Sanguinem nunquam eliciunt, sano nihilominus & firmo valent corpore. Ingenio acuto, capaci, docilitate, memoria, judicio eminent. Vel pueri, etiam rustici, ante ætatem sapiunt, indolemque minime agrestem præseferunt. Maledicta, furta, imprecationes aversantur, famæ gloriæque avidissimi, contumeliæ omnis impatientes: ad eas evitandas, reverentes inter se honore & officiis certant, caventque, ne ullum timoris, perturbationis, iræ, inconstantiæ, aut præcipitantiæ signum edant. Unde vociferationes & jurgia vix audiuntur: sed ubi passio aut motus inordinatus animum impellit, vox est submissior & frons hilarior. Nec facile de re ulla conqueruntur, sed incredibilem in prosperis & adversis animi compositionem ostendunt. In ipsis adeo puerorum ludis senilis prope moderatio & maturitas quædam elucet.

Verum hæc animi bona multis vitiis inficiunt. Magistris religionum utuntur Popis, quos *Bonzios* appellant, miris artibus ad fallendum promptis, qui duos ipsis præcipue veteres impostores *Xacam* & *Amidam* ceu Deos colendos proponunt. Ut animi motus Japones comprimere videantur, in astutiam, calliditatem, perfidiam degenerant. Inde pravum simulandi studium, & fallendi certamen, uti quemque pessime oderunt, ita familiarissimis oculis intuentur, sed eos inopinato confodiunt. Composito dein vultu, ferro vaginæ reddito, gressu lento recedunt, tanquam ea cædes nihil ad se pertineret. In bello feroces nemini parcunt. Se ipsos non raro occidunt, inciso in obliquum ventre, &, qui animosiores videri volunt, decussatim. Ipsi etiam interdum pueri, graviore perturbatione commoti, atrox hoc facinus in se conscissunt.

Res forensis apud illos propemodum nulla, non Juris formulæ, non responsa prudentum, non vadimonia, non Judicum testiumve rejectio, non reorum citatio: sed totum jus in armis consistit, aut placitis Principum; civi cuique in familiam vitæ necisque arbitrium.

Olim quidem omnes Japones uni parebant Imperatori, quem *Dairum* vocabant. Sed is in voluptates & inertiam resolutus Imperii negotia negligebat. Quare Dynastæ & Provinciarum Gubernatores, eo contempto, coronam sibi quisque imposuit, seque pro Rege gessit; inde tot regna. Recentiores tamen Imperatores, eos ut plurimum ad obsequium rursus flexerunt, ut, quamvis se Reges dicerent, Imperatori tamen parerent.

Articulus II.

Xaverius in Japoniam.

Occlusa diu fuerat Lusitanis Japoniæ porta, cum tandem mercatores quidam eandem aperuerunt. Ii Cangoximæ in Saxumæ regno familiaritatem contraxerunt cum Nobili quodam, qui *Angerus* dicebatur. Variis hic circa religionem dubiis angebatur. Lusitani ei suadebant, ut se Malacam ad Xaverium conferret, cujus doctrinam & vitæ sanctimoniam laudibus extollebant. Is igitur cum Lusitanis Malacam ad Xaverium concessit, a quo instructus, ac postea Goæ baptizatus *Pauli* nomen accepit. Famulorum alter Joannes, alter Antonius appellatus. Primitiæ hæ erant Japonicæ gentis Christo consecratæ.

Quippe Xaverius desiderium inde concepit adeundi Japoniam, ut eam quoque ad Christum adduceret. Paulo igitur *Camerte* Indicæ Societati præposito, Gaspare *Barzæo* Belga Armuziam misso, aliisque Missionariis alio dispositis anno 1549 assumpto ex Societate *Cosmo Turriano* & *Joanne Fernando* Hispanis, cum Angero ejusque famulis navem Sinensis piratæ conscendit, atque in Japoniam solvit. Exceptus humaniter *Cangoximæ*, Angeri patria, linguæ Japonicæ, perquam difficili, pueruli instar diu noctuque incubuit. Postquam autem prima illius rudimenta apprehendit, balbutire ad populum cum sociis cœpit, adjuvante Angero seu Paulo, quem Goæ baptizaverat. Rex ipse benevolum se initio præbuerat, & prædicandi Evangelium copiam dedit, commerciorum cum Lusitanis spe, sed cum naves in portum *Firandi* ingressas intelligeret, mutata mente, persequi Missionarios cœpit.

Centum Xaverius Cangoximæ baptizaverat. Hos Paulo commisit, ipse vero, uni Deo nixus, *Meacum*, urbem principem, cum Turriano & Fernando adire constituit. *Amangucium*, peramplam urbem, ubi

ubi pervenit, ſibilanti riſu ludibriisque exceptus eſt. Meacum inde difficillimo itinere, rerum omnium inopes, profecti, tempus minime ſationi Evangelicæ, cum armis & bellis omnia perſtreperent, opportunum invenerunt, Imperatorem ipſum accedere, fruſtra moliti.

Cum autem Xaverius expertus eſſet, Japones externa ſpecie moveri, & animi bona corporis ferme habitu cultuque metiri, Firandum conceſſit, ibique auguſtiores veſtes a mercatoribus Luſitanis accepit, cum litteris commendatitiis Prætoris & Epiſcopi Goani, ac donis, Regibus Japoniæ offerendis. His inſtructus Amangucium rediit, ubi proniores Regis aures nactus eſt, brevique 500, benedicente Domino, baptiſmi gratiam recepere, præſertim, poſtquam Fernandum injuriam, ſpuentis ipſi publica in concione in faciem, tam æquo animo ferre viderant.

Xaverius porro, relicto Cangoximæ Turriano, in regnum *Bungenſe* abiit, quo ipſum comitabantur aliquot nobiles Luſitani. Rex Bungi, cui de Chriſtiana Religione nuntiatum jam fuerat, atque de doctrina & virtute Xaverii, inſigni eum reverentiæ ſignificatione cum tota aula excepit: auditoque ſæpius viro ſancto, non exiguam de Chriſto ejusque lege æſtimationem amoremque concepit, frementibus Bonziis, qui, indignantes, fabulis ſuis & mendaciis larvam detrahi, duos ſubornarunt, ex ſuis doctiſſimos, *Faxiondonum* primum, tum *Fucarondonum*, ob doctrinæ famam tota Japonia celebratum. Diſputatio cum eo habita coram Rege multorum pennis eſt conſignata, eumque exitum nacta eſt, ut Bonzii confuſi recederent, æſtimatio vero amorque Regis erga ſanctam legem adhuc magis accenderetur, nec pauci Nobiles, etiam Bonzii, baptiſmum expeterent. Rex libertatem Religionis Chriſtianæ Edicto ſanxit; conſtructum Deo templum, auctus in dies credentium numerus, non tantum Bungi, ſed etiam *Omuræ*, *Cutami*, *Arimæ*, *Amangucii*, *Cangoximæ*, *Firandi*, *Meaci*, aliisque urbibus & provinciis, accitis ex India a Xaverio novis in vineam Domini S. J. Operariis, Gago, Alcazeva, Almeida, Villela, Sylva &c. Xaverius vero conſtituta Eccleſia Japonica in Indiam rediit, profectionem in Sinas adornaturus, ut in illud quoque vaſtiſſimum Imperium triumphale Chriſti ſignum inferat.

Articulus III.

Propagatio ulterior Christianæ Religionis in Japonia.

Primus omnium Regum, qui Religionem Christianam sunt amplexi, fuit Rex *Omuræ*, a Cosmo Turriano S. J. instructus & baptizatus, *Bartholomæus* cognominatus. Quamvis autem Bonzii grandem adversus ipsum rebellionem concitarint, in fide tamen constans, adjutore Deo, omnes hostes superavit, idque effecit, ut non modo aula universa, sed etiam Proceres ac Dynastæ, quin plerique ex Bonziis Christo nomen darent. Accesserunt ex plebejis plerique, ut adeo in solo hoc regno anno 1577 ad viginti millia excrescerent, Rex vero prostratis idolis, & fanis in Ecclesias consecratis, neminem in regno suo sustineret, qui Christianum se non profiteretur. Obiit hic heros ingens Christianæ virtutis anno 1587, eo se consolans, quod initio sui regni nullum Christianum in eo habuerit, nunc autem nullum habeat subditum, qui Christianus non esset.

Lentior fuit *Regis Bungensis* conversio; nam licet Christianam Religionem laudaret, profiteri tamen illam publice necdum voluerat. Concessit autem, ut filius suus junior, omnibus ornamentis excultus Princeps, eandem amplecteretur, *Sebastianus* in baptismo appellatus; is cum *Funajum* venisset, omnia in urbe idola contrivit, nullo absterritus aut patris aut gentilium metu. Secutus est haud multo post ipse pater *Rex Bungi*, admissa profunde in animum doctrina, quam a Xaverio jam hauserat. *Franciscus* in baptismo est dictus, magnarum deinceps virtutum & Christianæ fortitudinis idea: anno 1587 pientissime obiit, vitæ 58, baptismi recepti 9. Sacræ contemplationi ut liberius vacaret, Caroli V exemplo in solitudinem concesserat, translata in filium natu majorem regni administratione. Hic vero quamvis ad tempus magnum religionis Catholicæ desiderium fervoremque præseferret, constantiam tamen patris non est assecutus, metu belli inferendi, quod Franciscus Rex, e solitudine sua progressus, feliciter propulsavit.

Taceo conversiones illustres alias. Unam tamen, *Justi* videlicet *Ucendoni* herois magnanimi præterire non possum. Is ex præcipua Japoniæ prosapia ortus, magnarumque opum Dynasta, expensa Deorum vanitate, uni se Deo ejusque cultui tradidit, omnesque subditos tum exemplo, tum monitione traxit, plura delubra diruit. Delatus propterea ad Imperatorem, cujus militiæ erat præfectus, gratia ex-

excidit, omnibusque bonis ſpoliatus in exilium ejicitur. Cum parente igitur, uxore & liberis, Manilam in Philippinas diſceſſit anno 1614, ubi anno ſequenti ſancte obiit, mira prorſus conſtantia animique æquitate omnes calamitates perpeſſus, imo ſolatio & gaudio exultans, quod pro nomine Chriſti pati conceſſum ſit.

Cum P. Alexander Valignanus, Viſitator, inſpecto Japoniæ ſtatu, iter Romam adornaret, tres Reges Chriſtiani, Franciſcus Rex Bungi, Protaſius Rex Arimæ, & Bartholomæus Rex Omuræ, ex ſua quisque familia *Legatum* addiderunt ad ſummum Pontificem, qui tunc erat, Gregorium XIII, ſuo nomine ſubjectionem eidem & venerationem conteſtaturum. Principes iſti, vernanti ætate Juvenes, quibus comes & moderator datus eſt *Georgius Loyola*, S. J. Religioſus, natus Japon, cum Valſignano anno 1582. Nangaſachi navem conſcenderunt, primumque Macaum, ac inde Malacam, Cocinum, Goam profecti, magna ubique cum veneratione ſunt accepti, præſertim vero Olyſſipone, & Matriti a Philippo II. Rege, ac Romæ, poſt triennem navigationem a Gregorio XIII, cujus pedes oſculati, Regum ſuorum litteras obtulerunt.

Manantibus præ gaudio lachrymis paternoque affectu amplexus eſt ſenex optimus filios, in extremo oriente Eccleſiæ natos. Mortuus eſt autem Gregorius, legatis Romæ adhuc commorantibus; unde Sixtus V ſucceſſor diſcedentibus dedit litteras ad Chriſtianos tres Reges reſponſorias. Miſit ſingulis ſacræ Crucis particulam cum gladio, atque paterne hortatus eſt ad conſtantiam.

Accepta dein benedictione, poſtquam cives Romani ſunt creati, reditum in patriam adornarunt, Ferrariæ, Venetiis, Parmæ, Mediolani, & quacunque tranſibant, effuſa populi multitudine, ſingulari cum honore excepti, per Hiſpaniam & Luſitaniam reverſi ſunt in regionem ſuam, in quam pervenerunt incolumes octavo peregrinationis ſuæ anno.

Ab ore eorum pendebant Japones, attoniti, cum narrarent Principes, quæ in Europa vidiſſent, urbium amplitudinem ac venuſtatem, templorum nitorem, cultus Divini majeſtatem, aularum magnificentiam, palatiorum ſplendorem, naturæ & artis miracula, cultos ac politos mores, honores ſibi ubique habitos. Alios profecto ſenſus de exteris nationibus concepere, qui ſua ſola ſuſpicientes, longinqua contempſerant.

Proteſtantes, quibus omnis Eccleſiæ ſplendor eſt ſudes in oculis, de hac legatione abjecte ſcribunt, eamque non niſi ad fucum faciendum a Jeſuitis adornatam; Japones illos, ſi tamen fuerint Ja-

pones, non fuisse de Familia Regia Principes, sed viles ac ignobiles homines; non alio usi argumento, nisi quod odium & livor dictaverat. Quasi vero tot Lusitani, qui tunc temporis in Japonia negotiabantur, ipsaque adeo Regia Diplomata, non sint idonei testes, qui veritatem comprobent, & Europæi Principes tam fuerint cæci, ut illudi sibi paterentur. Lusitanorum in Japonia commercia haud multo post occuparunt Hollandi, quis autem eorum unquam ausus est, veritatem illius legationis inficiari?

Profuit etiam ad placandum Imperatorem Japoniæ; nam cum ille antea adversus Christianos fureret, intellecto legatorum adventu, curiositate ductus, Meacum illos ad aulam suam accersiit, atque suspensa aure eorum narrationes excipiens, concepta de Europa & aulis præsertim æstimatione, atque auditis honoribus, qui Japonibus fuerant exhibiti, persequi Christianos desiit, ingenti Neophytorum & Ecclesiarum emolumento. Omnes autem isti legati Societatem Jesu postea sunt ingressi, a Valignano, qui eos in Europam secum duxerat, suscepti, eorumque unus, Julianus Nacaura glorioso martyrio fuit coronatus.

Spectatissime tunc florebat religio. Tredecim regna cum suis capitibus coronas suas Christo submiserant, Proceres plurimi atque provinciarum & militiæ Præsides sequebantur exemplum. Matronarum nobilissimarum fervor enituit, ut adeo universæ idololatriæ excidium imminere videretur. In agro Domini tam amplo ac fertili laborabant operarii ex Societate nostra 125, præter multos aliorum Ordinum Religiosos. Erecta Deo templa, & juventuti erudiendæ publica Gymnasia, primorum Christianorum fervor ubique splendebat.

Imperatores ipsi Cubo & Nobunanga apprime favebant sanctæ legi, ejus propagandæ plenam potestatem faciebant; nostris hominibus familiariter utebantur, præsertim P. Villela, Ludovico Froes, & Organtino, eosque de religione disserentes avidis auribus audiebant, Bonzios vero tanquam impostores contemnebant, eorumque delubra diruebant, ut adeo non procul viderentur abesse a regno Dei. Sed poligamia & pellicum amor, uti apud plures Principes, ponebant obicem. Accessit Bonziorum furor. Et *Cubo* quidem, mota a Bonziis seditione, *anno* 1565 est interemptus, *Nobunanga* vero successor, excisis Idolis & Bonziis, se unum adorari voluit; quapropter rebellione concitata in palatio suo obsessus, atque cum uxore & liberis crudeliter occisus est (*anno* 1587.)

Suc-

Successit *Taycosama*. Hic humili loco natus rustico serviebat. Meacum subin delatus in famulatum Nobunangæ fuit assumptus, valens ingenio & mira corporis agilitate; militiæ admotus, varia artis dedit specimina, eo usque, ut post Nobunangæ ruinam, subactis omnibus Japoniæ regnis, ad universi Imperii apicem eluctaretur. Christianis initio clementem adeo se exhibuit, ut iis Ozacæ templum, & Patribus S. J. Collegium cum Gymnasio erigeret. Plures in aula Christiani utriusque sexus versabantur, præcipua gratia ornati. Nec minus benevolam se se Regina exhibuit. Christiani autem in immensum multiplicabantur. Verum tanta malacia immanem brevi tempestatem traxit.

Articulus IV.

Taycosamæ Persecutio.

Cur Taycosama summam in Christianos benevolentiam in crudelissimam tyrannidem subito mutarit, causa gemina fertur: & quod Lusitanus navem Firando Facatam transferre noluerit, & quod Christianæ Virgines libidini Imperatoris servire detrectarint. Inde iræ, oleum flammæ affundente *Jacuino*, homine nefario, olim Bonzio, tunc Taycosamæ Medico, qui formosas eidem fæminas adducere consueverat.

Pependit illico atrox edictum, quo omnes S. J. Missionarii Japonia migrare jubebantur (*anno* 1587); at pastores ovile deserere detrectantes, a Christianis Principibus Omuræ, Bungi, Firandi, Amacusæ, & potissimum Arimæ sunt recepti, rebus Divinis & animarum saluti, occultius tamen, intenti. Qua moderatione placatus aliquantum Imperator, executionem Decreti non admodum urgebat, sedataque haud dubie fuisset persecutio, nisi Jacuinus medicus & Bonzii identidem Imperatoris aures malignis criminationibus obsedissent, atque nescio quæ Japoniæ pericula a Missionariis Europæis & augescente in dies Christianorum multitudine insusurrassent.

Accedebant Christiani quidam Europæi, qui sive ex malitia & invidia, sive incuria flammæ fomentum addebant. Cum enim Taycosama, subactis omnibus Japoniæ regnis, ad Philippinas quoque Insulas ambitionem suam extendisset, litterisque ad Præfectum missis mandasset, ut Japoniæ Imperatorem agnoscens Dominum suum tributa penderet; is, tanto bello impar, legatum, hominem Castellanum

mi-

misit, quem dudum invidia usserat, quod exclusis Castellanis soli Lusitani commerciis Japonicis fruerentur; Dellianus (id legato nomen) ad Taycosamam cum muneribus admissus, plures contra Lusitanos & Societatis Patres, quos illis nimium favere putabat, querelas proposuit, exaggerato eorum in Japonia & *Nangasachi* præsertim ac regno Ximo dominatu, & periculo, Imperatori propterea imminente; dividendam, ut Imperii securitati consulatur, plures inter gentes commercandi potestatem. Hæc aliaque adhuc malignius referebat legati interpres.

Taycosama exæstuans ira extemplo jussit, collegium Nangasachi & Ecclesiam, quam Societas habebat amplam & elegantem, everti funditus; atque in mores Lusitanorum inquirere. Acuebat tyranni furorem vox incauta navarchi cujusdam Hispani, qui ex Philippinis in novam Hispaniam vela facturus, ventorum procellis in Japonicum littus fuit ejectus. Dum Mexita aræ maritimæ Præfectus navem visitat, armorum apparatum invenit cum mappa Geographica, qua Regis Hispaniarum regna ac provinciæ, in Europa, Africa, Asia, & America sitæ, erant delineata. Quæsivit Japon, quibus tandem artibus Rex unus tantum terrarum occupasset? Respondit navarchus: armis & religione: præeunt nostri, inquiebat, sacerdotes, & nobis viam sternunt: Christianis imbuunt sacris populos, qui deinde in Hispanorum ditionem facile rediguntur.

Temerariam vocem Mexita ad Imperatorem detulit cum charta Grographica. Dici non potest, quantas in minas eruperit Taycosama; accusans longanimitatem suam, emittit in omnem partem apparitores, qui sacerdotes comprehendant, donec renuntiet, quo genere mortis sint plectendi. Norant nostri Taycosamæ indolem, variam, & versatilem, facilem in iram furoremque ebullire, cum mora vero, & data pro opportuna occasione per gratos ipsi homines meliori informatione, subsidentem. Quare cedendum tantisper tempori zelumque in publico temperandum existimabant, donec procella deferbeat, ne uno velut ictu 50 annorum labor cum lugenda Japonicæ Ecclesiæ ruina concidat.

Aliter visum Patribus quibusdam Franciscanis, qui nuper e Philippinis cum Delliano legato in Japoniam appulsi, zelo accensi & martyrii desiderio novum Meaci templum ac Monasterium moliti, publice prædicare non desinebant. Quapropter Taycosama magis adhuc excandescens 24 Personas, ex quibus tres e S. J. reliqui potissimum ex Franciscana Familia, Meacum primum, ubi eis auricula

fuit

fuit abfciffa, per varias dein Japoniæ urbes ad ludibrium circumductos, Nangafachi demum crucibus affigi præcepit.

Sanguis horum Martyrum non tantum non absterruit Japones a publica professione fidei, sed vere erat semen Christianorum. Tanta quippe eorum multitudo ex urbibus, oppidis, montibus & vallibus, martyrii desiderio flagrans, convenerat, ut attoniti gentiles de mentis eos potestate exiisse crederent. Nec ignobilis duntaxat vulgus mori pro Christo exoptabat, sed Principes quoque viri & matronæ nobilissimæ, quin & pueri stupenda prorsus imperterritæ & invictæ fortitudinis dederunt exempla, Divina ita disponente Providentia, ut in extremis Orientis partibus ferveret religio, dum in Occidente frigesceret.

Cum Taycosama cerneret, tot Martyrum sanguine accendi magis in Christianis Martyrii cupiditatem, quin imo in immensum augeri eorum numerum, complures etiam Principes, & inter eos potentem Ximi Regem, in cujus ditione est Nangasachium, ad Christi sacra transire, ut Diocletianus olim, desperans, eam gentem exscindi posse, bellum *Coreæ* regno, Sinarum Imperatori subjecto, indixit, in Sinæ interiora inde penetraturus.

Verum eo in apparatu mors eum anno 1598, ne porro sævire posset, oppressit, relicto *Fidegoro* sexenni filio sub tutela *Dayfusamæ*, Regulos inter Japoniæ facile principis, reique militaris comprimis gnari, cujus filiam filio suo desponderat. Adjunxit, ut filio suo certius caveret, novem Japoniæ Gubernatores. Admissus ad morientem P. Rodericius, qui saniora Japonico huic Pharaoni consilia nequicquam subjecit.

Articulus V.

Dayfusamæ persecutio.

D*ayfusama* initio valde faventem Christianis se exhibuit; unde anno 1599 & 1600 mirum in modum aucta est Ecclesia. At vero cum omnia ferme solus pro arbitrio ageret, designati a Taycosama regni Gubernatores, se neglectos graviter ferentes, bellum cruentum adversus Dayfusamam moverunt, in quo Christiani magnas calamitates sunt perpessi. Vicit ad extremum Dayfusama, & rejecto pupillo Imperatorem se dixit. Fidegorus Ozacæ fuerat educatus, ibique Dayfusama ipsum obsedit. Omnis Japonia in partes ibat, gestumque bel-

bellum graviſſimum, Chriſtianis ſane luctuoſum. Potitus tandem eſt victoria Dayſuſama, Fidegoro extincto; ſed anno ſequenti 1616 Dayſuſama quoque interiit.

Dayſuſama plus quam Taycoſama Eccleſiæ nocuit, licet enim hic ferocior eſſet & truculentior, furore tamen & irarum æſtu ſubſidente multa diſſimulavit, quæ prius decreverat. At ille, quo lentius incedebat, eo pertinacius atque nocentius.

Cur autem clementiam, qua Principatus ſui initio Chriſtianos proſecutus fuerat (ſicut etiam Taycoſama) in perſecutionem & tyrannidem converterit, ipſi Europæi occaſionem dabant. Nam per 50 prope annos ſoli Luſitani portus Japonicos frequentabant, commerciisque fruebantur: ſolique Patres Societatis noſtræ ſaluti animarum incumbebant, Miſſionariis aliis Decreto Gregorii XIII. aditu excluſis. Et hoc tempore ſatis quiete negotium converſionis ſecundoque curſu procedebat, ut adeo ultra ſexcenta Chriſtianorum millia numerarentur.

Hiſpani poſtea ex Nova Hiſpania & Philippinis Inſulis advecti, in partem mercaturæ venire cupiebant. Ex his, cum munera offerrent, quæſivit Dayſuſama, quam multæ naves ex Nova Hiſpania in Philippinas eo anno veniſſent (nam illi, ut olim Taycoſamæ, vicina in Philippinis potentia Hiſpanorum non levem incutiebat metum) multas veniſſe reſponderunt, easque armis & militibus refertas. At enim, ſubjecit, quorſum tot milites, tot arma? ad redigendas in ditionem Hiſpanam Moluccas, inquiunt. Vocem temere lapſam excepit Dayſuſama, memor alterius, qua Taycoſamam narravimus efferatum octo abhinc annis; nec dubitavit, quin Hiſpanorum ea mens & Luſitanorum eſſet, ut ſui Regis, non Chriſti proferrent Imperium, totidemque facerent perduelles, quot Chriſtianos. Monendum illico curat Regulum, cujus in portu mercatores Caſtellani conſtiterant, ut omnes ſe in navim recipere cogat, neque in Japonia morari patiatur.

Demum Hollandi quoque, quæſtus faciendi cauſa, navigarunt in Japoniam, in omnem occaſionem, ut Luſitanos Hiſpanosque commerciis dejicerent, ſibique monopolium conſtituerent, intenti. Hanc ſe nactos putabant, cum legatus Proregis Novæ Hiſpaniæ in Japoniam veniſſet, commercii rurſus tentandi cauſa: petiit is facultatem explorandi maris altitudinem, quo tutius e Mexico in Japoniam navigari poſſet. Dum igitur omnia Japoniæ littora nautico perpendiculo luce palam pertentat, ſuſpicionibus & ſermonibus locum dedit, Juvencius. quos ad aures Dayſuſamæ pertulit fama. Audiit Batavicæ navis re-

cto.

ctorem de Geographia differentem. Quærit ex eo, quid sibi velint Hispani cum isto perpendiculo, tam diu, tam accurate? an ita mercatores Europæi consueverint? Respondit Navarchus, non tam mercatorum id esse, quam militum, neque commercii causa id fieri in Europa, sed belli: addit, Hispanos esse gentem ambitiosam, & ubique dominandi avidam: Patres Societatis in Japoniam advectos, illorum satellites: ab iis regna perturbari simulatione pietatis, avocari populos a Principum obsequio, & ad subeundum Hispanæ dominationis jugum perduci. Hanc ob causam a plerisque Germaniæ Principibus, ab Ordinibus Fœderatis Batavorum, & ab Anglis, tanquam publicæ rei perturbatores expulsos fuisse: religionem porro illam, quam docerent, non esse veram Christi legem, quæ solo Dei verbo nititur, sed variis superstitionibus & commentis adulteratam.

His attonitus Imperator nullum amplius locum dissimulationi esse putavit, nec tolerandos, quos ipsi Principes Christiani ejecissent. Itaque ad extirpandum penitus Catholicum nomen deinceps totus incubuit; ac primo quidem 14 Proceres aggressus est, eosque, cum in fide immobiles experiretur, in exilium ejecit, illatis in fiscum omnibus eorum bonis: subsecuta est brevi post proscriptio omnium Missionariorum & Religio Christiana gravissimis sub pœnis prohibita. Præfecti provinciarum Ethnici, cognita Imperatoris voluntate nimium diligenter eandem sunt executi.

Generosa certamina, victorias, constantiam, & heroicam, stupendamque prorsus fortitudinem, Christianorum omnis ætatis, sexus, & conditionis, descripserunt Trigautius, Hazart, Juvencius, pluresque alii: primæ profecto Ecclesiæ martyres resurrexisse videbantur. Quanta eorum contentio, ut in album morti destinatorum referrentur! quanta ad tormenta atrocissima euntium alacritas! tenella virgo, ad palum alligata, ruptis igne vinculis, voracibus flammis jam undique depasta, collectas utraque manu candentes prunas capiti imposuit, illudque serto & corona cinxit. Et quot heroica id genus exempla! quot hic Agnetes, quas præconio suo celebrare possent Ambrosii!

Circa annum 1614 persecutio maxime sæviit; multi crudelissime necati, multi ex omni genere in exilium ejecti. Hos inter e Societate Jesu 60 cum 50 Alumnis Seminariorum Macaum vecti sunt, 23 cum Justo Ucondono ejusque familia in Philippinas, 15 Patres cum 9 Fratribus occultati remanserunt in Japonia. Petrus *Martinez* Japoniæ Episcopus, postquam multos sacris ordinibus consecravit, & innumeris Christianis sacramentum confirmationis contulerat, ne ipsius præsentia Imperatorem & satrapas gentiles magis irritaret, jam an-

ante in Indiam receſſerat. Succeſſit ei Ludovicus *Serqueira*, & huic 1614 mortuo Didacus *Valens*, omnes de S. J. obiit quoque Alexander *Valignanus* Italus Provincialis; de miſſione Japonenſi optime meritus, alterque poſt S. Xaverium Indiarum & Japoniæ Apoſtolus: nec minori laude digni Organtinus, Capralis &c.

Sed nec diu ſuperſtes fuit tyrannus Dayfuſama. Conatus ejus omnes eo collineabant, ut Imperium *Xoguno* filio ſuo pacate poſſidendum relinqueret, ſublato Fidegoro, Taycoſamæ filio, cui tutor fuerat datus. Cum autem occultis fraudibus nihil proficeret, cum ducentis militum millibus eundem Ozacæ obſedit, tandemque arcem cepit. Fidegorus fuga dilapſus interiit, & anno ſequenti (1616) ipſe etiam Dayfuſama, poſtquam filio, Chriſtianam ut gentem penitus exſcinderet, ultimam monitionem reliquit.

Meliori fine vitam malam clauſit *Conſtantinus*, Franciſci Bungi Regis, Chriſtiani illius Herois, degener filius. Is regnum a patre adeptus atque baptizatus, dignum tanto patre filium ſe probavit initio, ſed cum feralia Taycoſamæ Decreta circumtonarent, metu amittendi regni, deſerto Chriſto, ad idola aperte deſcivit, quin Chriſtianos impie eſt perſecutus. At ſenſit ultorem Deum; regno exutus, & in exilium ejectus vix habuit, quo vitam ſuſtentaret. Vexatio intellectum dedit; & quos mundana felicitas clauſerat, calamitas oculos aperuit. Ad veritatem reverſus, præclara ſeveriſſimæ pœnitentiæ virtutumque heroicarum exempla ad mortem uſque dedit, quam oppetiit anno 1605. Simile ferme juſtitiæ & miſericordiæ Divinæ exemplum exhibuit *Protaſius Rex Arimæ*, qui cum toto prope ſuo regno converſus, magnum initio fervorem zelumque religionis præſetulit, ut adeo etiam per legatum ad ſummum Pontificem Greg. XIII. venerationem & ſubjectionem ſuam erga Eccleſiam ſit conteſtatus; ſed procedente tempore in teporem ſubſidens, ut Imperatoris gratia non excideret, egit aliqua, Chriſtiano Principe indigna. At per quod peccaverat, punitus eſt, a proprio filio, quem, Chriſtianus licet & ipſe eſſet, compulerat, ut repudiata uxore legitima Dayfuſamæ proneptem duceret, throno dejectus, atque ejusdem Imperatoris juſſu capite truncatus eſt, poſtquam Dei miſerentis gratia per ſeriam pœnitentiam peccata eluit.

Articulus VI.

Xoguni, & Toxoguni persecutio atrocissima, atque Religionis extirpatio.

Dayfusamæ anno 1616 successit filius *Xogun*, qui *Xogunsama* appellari voluit, nihilo patre melior, imo pejor; nam feralia Taycosamæ & Dayfusamæ Decreta confirmavit, atque per totum Imperium promulgari jussit, atrocissima insuper tormenta invenit, quibus truculentiorem se tyrannum probaret. Nemini Christiano esse impune licuit. Quicunque deprehensi ad flammas damnati.

Nec segniter ii, qui in Europa Christiano nomine gloriantur, rogos Japonicos accenderunt, Hollandi inquam, & etiam Angli, qui, ut commercia sibi solis propria facerent, diligenter collaborarunt, ut omnes Hispani ac Lusitani aditu prohiberentur. Unum in eam rem documentum affero. Anno 1620 Joachimus, Christianus Japon, Manila in patriam solvens, catholicos aliquot sacerdotes in navim assumpserat. At Hollandi non contenti hanc navem invadere, ac spoliare, Joachimum insuper & sacerdotes ad Imperatorem detulerunt, quod contra leges Imperii ausi fuerint, e Philippinis in Japoniam navigare. Excandescens Xogunus omnes comprehendi & ignibus exuri jussit. Hollandi autem, cum omne nomen Christianum esset exosum, non *Christianos*, sed *Hollandos* se dixerunt, egregii Christi professores.

Apertum tum plenum crudelitatis theatrum, & quidquid orci rabies suggerere poterat, expromptum; cum enim tyranni cernerent, Christianos gaudio exultantes in mortem ire, eorumque gloriosa morte augeri Christianorum numerum, per lenta supplicia torquendos decernunt, ut vitæ prodigi mori se sentiant, & tormentorum acerbitas moriendi desiderium extinguat. Per lentos ignes ustulabantur, insuti sacco in cumulum velut lignorum strues conjiciebantur, ut contabescerent; jam in glaciales, jam ferventes lacus nudi mergebantur, ad extremum pedibus in furca suspensi, capite in terra defosso, in nonum aut decimum diem inauditis doloribus plenam mortem trahebant. Nec pastores duntaxat, uti multi ex Ordine S. Dominici, S. Francisci, S. Augustini, & Societate Jesu horrendis istis suppliciis necabantur, sed oves quoque & agnelli sine numero mactabantur.

Xogunſamæ tyranno ſanguinario anno 1629 ſucceſſit barbaræ crudelitatis & Imperii hæres *Toxogunſama* filius. Huic ſuggerebant Hollandi mercatores, fruſtra tormentis ac cædibus laborari ad extinguendam peregrinam legem, quamdiu Luſitanorum navibus advehantur novi Doctores, qui ab iis in Japonia clam ſuſtententur: Luſitanis auctoribus ortam conſpirationem Arimenſem. Imperator efferatus, Edicto publicato, Luſitanis (id quod Hollandi quærebant) omni commercio, imo & acceſſu in Japoniam interdixit. Cumque quatuor Legati Macao ad Imperatorem veniſſent, eos comprehendi & necari præcepit. (*Anno* 1639)

Hazart.

Anno 1642 quinque Patres S. J. non obſtantibus expoſitis in omnibus littoribus vigiliis in Japoniam penetrarunt; ſed mox proditi per inaudita tormenta vitam finierunt. Ab anno 1658 ad 62 ſexcenti Japones glorioſo martyrio ſunt coronati; ſacerdotes autem in cryptis ſubterraneis potiſſimum latitantes preſſæ Eccleſiæ, uti primis ejusdem ſeculis, ſe reſervarunt. Aliqui ruſtico habitu amicti currum agentes olera & obſonia circumvehebant, ut in domos Chriſtianorum ſe inſinuare, & animabus proſpicere poſſent. Quidam pro mancipiis ſe gerentes agebant per plures annos remiges, ut tandem in Japoniam poſſint evadere, atque laboranti Eccleſiæ ſuccurrere.

Anno 1663, 68, 69 adhuc multi martyrio ſunt affecti a Toxogunſama tyranno, qui tandem poſt nimis diuturnam lanienam, ad reddendam Deo rationem evocatus eſt, nullo relicto hærede. Unde Imperium ad duodennem alterius ſtirpis Principem eſt devolutum, cui quatuor Gubernatores ſunt adjuncti, a quibus requies aliqua Chriſtianis conceſſa memoratur. Impium quoque mandatum, quo Japoniam ingreſſuri crucem calcare jubebantur, ſublatum dicitur, ut adeo non modica ſpes affulſerit Chriſtianis priſtinam libertatem conſequendi.

P. Cornelius Hazart in fine Hiſtoriæ ſuæ Japonicæ adducit teſtimonium Elſtratii ſcriptoris Batavi de mandato, Batavis mercatoribus & nautis a Societatis Indicæ Præfecto dato: quo videlicet prohibeat omnem externum cultum Chriſti, preces, pſalmos, celebrationem diei Dominicæ ac Feſtorum, ſed ſolo cultu interno contentos eſſe jubeat, ne navigationi & mercaturæ periculum creetur.

Subjungit ex Joanne Alberto de Mandelslo *part. 2 in deſcript. itin. Orient. pag.* 453. Præfectum navis Hollandicæ, anno 1646 in Japoniam appulſæ genti ſuæ nauticæ præcepiſſe, ut, ſi a Japonibus interrogarentur, an Chriſtiani ſint, reſponderent: *non ſumus: ſed veri Hollandi ſumus:* neque ullum externe ſignum edant, unde dignoſci poſſet, quod ſint Chriſtiani.

In-

Invehitur deinde Hazartus in hos Christianos, fidem Christi abnegantes: ostenditque, quales sint *Evangelici*; cum aperte agant contra Evangelium *Matth.* 10 & *Lucæ* 9. Ubi clarissimis verbis præcipitur externa professio fidei; nam qui erubuerit, Christum confiteri coram hominibus, hunc erubescet Christus coram Patre suo cœlesti: & dicente Apostolo: *ore fit confessio ad salutem.*

Assignat denique discrimen inter prædicatores vere Evangelicos; & Ministellos, qui se dicunt Evangelicos: quid illi fecerint, tulerintque, & quid isti. Exprobrasse Præconibus Batavicis Hollandum Nobilem, qui præsens fuisset martyrio igniario P. Caroli Spinolæ, unum lignorum fasciculum ardentem ad fidem eis eripiendam suffecturum. At Catholicos cum gaudio ad rogos, ad flammas currere.

P. Fontanay Missionarius S. J. in Sinis, datis ad P. de la Chaisse, Ludovici XIV. Regis Christianissimi Confessarium anno 1704 litteris, scribit, in Japonia solis Sinensibus & Hollandis permissum esse commercium, nec alium etiam istis portum patere, nisi Nangasachiensem, gemina utrinque arce arcte custoditum. Quamprimum eminus navis conspiciatur, celocem illico expediri, quæ totam navim exploret, homines singulos mercesque ad minutias usque annotet, atque ad officiales Nangasachienses referat, nihilque prorsus esse, quod possit occultari. Maxime autem explorari religionem: substerni navi egredientibus laminam cupream, cui Christi Crucifixi effigies sit incisa, hanc a singulis nudo pede debere calcari: tum scripturam prælegi, execrationibus in Christianam Religionem & impiis edictis plenam. Tam Sinenses quam Hollandos habere extra urbem proprias ædes, in quibus perpetua custodia septi observentur, magis tamen isti quam illi. Si librum aliquem in navi deprehendant, illum ocius in mare projici.

An adhuc supersint Christiani aut monumentum sanctæ Religionis, quæ ante centum annos in Japonia tam pulchre floruerat, explorari a se non potuisse: impossibile esse Missionario per tot claustra, vigilias, & calcatam impie crucem in Japoniam penetrare.

CAPUT XXVII.

Itinerarium Caſpari Schillingeri per Aſiam in Indias Orientales.

Sub initium hujus ſæculi Caſparus Schillingerus, Ethlingenſis ex Marchia Badenſi, Chirurgus, in Indiam Orientalem profectionem inſtituit, quam redux in patriam, prolixa deſcriptione complexus eſt. Quæ, cum non parum eruditionis contineat, digna eſt viſa, quam in brevem ſynopſin contraham.

Caſparus igitur, peregrinas regiones viſendi cupidus, P. Wilhelmo Weber, ex Rheni, & Wilhelmo Meyer, ex Germaniæ ſuperioris S. J. provincia ad Miſſionem Malabaricam deſtinatis, ſe aſſociavit, cum Erneſto Hanxleden Novitio. Auguſta profecti, Oeniponto, Tridento, Venetiis, Ferrara, Bononia, ſuperatoque Apennino, Florentia, & Piſa, Liburnum pervenerunt; ubi conſcenſa navi Gallica, Siciliam inter & Africam vecti, Melitam attigerunt, Inſulam, ordini Equeſtri S. Joannis, Rhodo expulſo, a Carolo V. donatam. Urbs eſt permunita, Mahometanorum frænum, Chriſtianorum decus & tutela. In medio magnifica S. Joannis Baſilica & palatium Magni Magiſtri illam exornat.

Ab hac Inſula digreſſi, Creta ſeu Candia ac Rhodo ad lævam relictis, in Cyprum venerunt, rebus omnibus abundantem Inſulam, quam Selymus Turcarum Imperator anno 1567 Venetis extorſit. Nicoſia, Famauguſta, Ceraunia, Salina, Lernica, Paphos, celebriores ſunt urbes. Sicut Melitæ omnia caro, ſic in Cypro omnia propter abundantiam viliſſimo ſtant pretio. Galli, Angli, Hollandi hic ſuos habent conſules, & Patres Franciſcani hoſpitium, quo ſuos, ad ſacrum ſepulchrum pergentes recipiunt. Eſt etiam Cyprus S. Pauli prædicatione & Barnabæ martyrio celebris.

Antiochiam inde, ubi fideles primo cognominati ſunt Chriſtiani, prætervecti *Alexandretam*, in finibus Mediterranei ſitam, appulere. Frequens eſt commerciorum emporium, in quo naves Europeæ in Aſiam tendentes ſolent appellere. Et propterea etiam hic Galli, Angli & Batavi, negotioſæ gentes, ſuos habent Conſules. Exercitium Religionis Chriſtianæ eſt ibidem liberum ſub cura P. Franciſcani. Ab Alexandro M. urbs ædificata dicitur, & ab eo nomen accepiſſe.

Ab Alexandreta terminus proximus erat *Aleppo* (*Berrhœa, Lariſſa, Chalybon*) in Syria, a Tamerlane olim vaſtata. Sicut autem Conſtan-

tino-

tinopolis in Europa, Cairum in Africa, ſic Aleppum in Aſia præcipua eſt Turcarum civitas, opulentiſſima commercialis ſtatio, quam Poloni, Itali, Hungari, Galli, Angli, Belgæ, Moſci, Græci, Natolii, Armeni, Georgiani, Medi, Perſæ, Indi, Ægyptii, aliarumque Nationum ex Europa, Aſia, Africa, mercatores & opifices frequentant. Templa Turcica ultra centum numerantur, in quibus Turcæ multo modeſtius devotiusque ſe gerunt, quam Chriſtiani Europæi in ſuis. Cum autem multi ſint in ampliſſima illa urbe Catholici, Patres Carmelitæ, Franciſcani, Capucini, Jeſuitæ, Gallicæ gentis, ſedem fixerunt, ſingulique ſuas habent Eccleſias; in quibus magis Catholicis provident, quam Turcas obduratos convertant. Sedet ibidem Baſſa *Syriæ*, ſeu Suriſtan, ut Turcæ appellant.

Statuerant ibidem peregrinantes noſtri per Euphratem & Sinum Perſicum in Oceanum atque Indiam navigare; ſed cum in illis partibus bellum iter intutum redderet, circuitu uſi, per Armeniam & Perſiam profecti, primum *Erzerum*, magnam ſed obſoletam urbem, in majori Armenia ſitam, pervenerunt. *Armenia* in *Turcomanniam* & *Churdiſtanum* hodie diviſa eſt, quæ a Septentrione per Caucaſum a Georgia ſeu Colchide, ab Oriente per Caſpios ſcopulos a Media, ad meridiem per montem Taurum a *Diarbecia*, ſeu *Aſſyria* & *Meſopotamia*, ab Occaſu per Euphratem a Cappadocia ſeparatur. Mediam ſecat mons Antitaurus in Armeniam borealem & auſtrinam; in hac mons *Ararat* viſitur, in quo Arca Noe, poſt diluvium, quieviſſe dicitur.

Poſtquam Miſſionarii barbaram & inhumanam Turciam, in qua multa paſſi ſunt, reliquerunt, & politam, humanamque Perſiam ingreſſi ſunt, veſtes Turcicas, quas induerant, depoſuerunt, rurſusque Europæas induerunt; cum intellexiſſent, ſe magis in his, quam illis Perſis placituros. Marzini in *Georgia*, Perſicæ ditionis provincia invenerunt Monaſterium, in quo centum Monachi ſchiſmatici Græcæ religionis habitant, cum Patriarcha Armeno. Negant proceſſionem Spiritus S. a Filio, Primatum Romani Patriarchæ, beatitudinem ante diem judicii, ignem purgatorii, quamvis pro defunctis orent, uſum in Euchariſtia panis azimi. In reliquis omnibus cum Eccleſia latina conſentiunt, in quantum dogmata ſpectat.

Porro *Georgia* ſeu *Gurgiſtan*, ad mare Caſpium ſita, Mediam & majorem Armeniam atque Caucaſum attingit. Orientalis complectitur provinciam *Carduel*, in qua urbs princeps *Tiflis*: *Dageſtan*, in qua *Derbentum*; *Kacbetum*, in qua *Zacbanum*. Occidentalis Georgia, olim Colchis & Iberia, nunc *Mingrelia* appellatur.

In finibus Georgiæ eft *Erivan*, haud procul *Araxe*, urbs celebris, quam anno 1637 Rex Perfiæ Turcis eripuit, arce, æneis machinis, & valido præfidio egregie munita. Suburbia decuplo funt urbe majora. Patres Societatis noftræ Galli ibi habent Refidentiam, in qua duo facerdotes cum fratre laico privato fruuntur Religionis exercitio; fuftentati funt, ficut in Turcia, Perfia, & aliis orientalibus provinciis a Rege Chriftianiffimo, nec aliter Catholici Europæi appellantur, ac *Franchi*. Baptizandis Infidelium infantibus moribundis potiffimum lucrum reportant. Memorabilis eft ibidem fœminarum modeftia, quæ, fi mares eis occurrant, tamdiu in partem oppofitam faciem avertunt, donec præterierint. Porro in urbe habitant Perfæ, in fuburbiis majori multo numero Armeni Græcæ religionis.

Prætendunt ifti, præfertim qui in monte Ararat degunt, per traditionem fe accepiffe, 1. hic Arcam refediffe, pluraque illius fupereffe fragmenta, in lapides mutata. 2. Noemum ibidem inter filios fuos orbem terrarum divififfe, & Semo quidem verfus orientem magnam Afiam, Chamo verfus meridiem Arabiam & Africam, Japheto verfus occafum Afiam minorem & Europam pro fua portione hæreditaria affignaffe, montemque iftum ftatuiffe terminum, a quo fingulorum ditio inchoaretur. 3. Poftquam Noe de monte defcendit, Erivanum conftruxiffe, ibique fedem fixiffe. 4. Situm hic fuiffe paradifum, ex quo, circa montem Ararath, prout legimus Gen. 2, quatuor oriuntur flumina, videlicet *Phifon*, qui circuit terram Hevilath (nempe Colchidem) ubi nafcitur aurum, & in Pontum Euxinum fe exonerat; *Gehon*, qui putatur effe Araxes, & in mare Cafpium influit: Tigris & Euphrates, qui in Sinum Perficum fe evolvunt.

Miffionarii Mefopotamia, Armenia & Georgia peragrata pervenerunt in regnum *Mediæ*, quæ Armeniam, Georgiam, mare Cafpium, Hyrcaniam, Parthiam, & Affyriam attingit. Spectat ad Regem Perfiæ; urbs princeps eft *Tauris*, quam *Ecbatanam* illam fuperbam, ab Arphaxat ædificatam, Regum Mediæ fedem, fuiffe putant. Omnium prope nationum homines, ficut Aleppi hic fua tractant commercia, Ægyptii, Arabes, Turcæ, Armeni, Georgiani, Tartari, Indi, Ruffi, Itali, Galli, Poloni, Angli, Hollandi. Pretiofiora urbis templorumque ornamenta Solymannus II anno 1535 Cpolim avexit, cum peritiffimis artium magiftris. Duo hic Patres Capucini Religionis curam gerunt. Quamvis autem incredibilis Taurifii fit hominum multitudo, viliffimo tamen omnia væneunt pretio.

Relicta dein ad lævam *Hyrcania*, regionum illarum propter ubertatem paradiso, ingressi sunt Parthiam, ejusque urbem præcipuam *Sultaniam*, a Tamerlane dirutam, Regum olim sedem, qui se Sultanos dicebant, nunc autem, ne cum Turcis, hostibus suis, commune quid haberent, *Chanos*, *Schach*, *Sophos*. Transmisso tum monte Tauro, qui per minorem majoremque Asiam exporrigitur, *Caravanæ* (sic appellant Turcæ & Persæ itinerantium societatem, ex multis hominibus collectam) occurrerunt grandes aliæ Parthorum urbes, Cassinum, Komum, & Kaschanum, donec 28 Maji 1700 nostri Europæi in comitatu Legati Russici *Ispahanum* sunt ingressi, & per tres menses in domo Societatis nostræ, Gallicæ nationis, diversati.

Persia est inter quinque maxima Asiæ regna, Sinicum nempe, Tartaricum, Mogolicum, Turcicum, & Persicum, intra Mogoriam, Caucasum, mare Caspium, Turciam, & mare Persicum conclusa. Complectitur Persiam specifice sumptam, *Parthiam*, *Susianam*, *Hyrcaniam*, *Mediam*, *Bactrianam*, *Margianam*, *Arachosiam*, *Kirmaniam*, *Ormuzium*. Susiana dicitur ab urbe *Susa*, in qua olim Assverus, aliique Persarum Reges sedem superbam fixerant.

Persæ sunt robusto corpore, perspicaces ingenio, politi moribus, humani in advenas, grati beneficiis; nec matheseos disciplinæ ignari. Mercimonia autem potissimum exercentur a Christianis Armenis. Polygamia aliqui perpetua, temporali alii contaminantur; aliisque secundum interpretationem Aly Alcorani carnalibus vitiis. De transmigratione animarum pariter ineptis deluduntur fabulis. Christianus deficiens ad Mahometismum omnia fratrum & propinquorum bona capit. Viget apud eos circumcisio; solem tamen non amplius adorant.

Regimen sicut in Turcia est omnino Monarchicum, ad varias successu temporum Nationes translatum. *Ispahanum*, bis a Tamerlane vastatum, reparatumque in Regiam evasit; sicut olim Thebæ centum portis nitet, octo milliaria Germanica in ambitu cum suburbiis complexum, hortis tamen multis distinctum. Sacellum habet privilegio Asyli munitum. Mercatores ex omni natione conveniunt. Res autem vili sunt pretio propter omnium abundantiam, & artificum multitudinem.

Templum Societatis præ reliquis est nitidum, tribus aris variisque ornamentis, ex Gallia allatis, instructum: pavimentum panno instratum, cum more gentis nudis pedibus sit incedendum. Quot Dominicis Festisque diebus ad frequentem Auditorem habetur concio, alternatim nunc Gallico, nunc Armeno sermone; permissumque est,

campana, ex turri dependente, populum convocare. Vicinus quidam Persa, cui gravis erat hic sonus, a Rege petiit, illum interdici. Respondit Rex, curaturum se, ut non amplius ipsi sit molestus; missoque lictore caput illi amputari jussit. Domui Societatis contiguum est Gymnasium, in quo ad centum adolescentes Europæi Latina, Gallica, & Armena lingua imbuuntur. Cum autem magna sit Mahometanorum in templis suis modestia ac reverentia, Catholici eandem in Ecclesiis æmulantur.

Cum Missionarii ad iter se accingerent, *Bittus* Gallus, Babyloniæ Episcopus, apparatu sacro eos large instruxit: Bossetus vero dives mercator catholicus, patre Gallo, matre Armena natus, Societatem in Malabariam euntium ex solis Christianis collegit, quibus sacerdotes nostri, quandocunque se dabat occasio, Missam dicebant.

Ispahano migrantibus prima magni nominis urbs occurrit *Schiras* sive *Siras*, metropolis olim Persiæ, ab Alexandro M. vastata. Sunt in ea Patres Augustiniani ex Lusitania, & Carmelitæ ex Italia, tres itidem commercii gratia consules, Gallus, Anglus, & Batavus: altera Zelminar, olim *Persepolis* celeberrima, quam Alexander M. in gratiam scorti redegit in cineres: tertia Abassia ad Sinum Persicum. Tribus inde milliaribus in eodem Sinu est *Ormus*, seu *Ormuzia* Insula, a Lusitanis olim occupata, in qua Gaspar *Barzæus*, a S. Xaverio Goa missus, magno cum fructu Evangelium prædicaverat. Sed Abas Rex Persiæ anno 1623 ope Anglorum & Hollandorum eandem Lusitanis eripuit, commercio in Kirmaniam translato, quo Angli & Hollandi egregie utuntur, illi quidem serico & gossipio, hi vero aromatibus negotiantes. Ormus vero Urbs & Insula de se sterilis fuit deserta, sola arce, quam Lusitani ædificaverant, sub præsidio Persico retenta.

Duo Patres Missionarii, Wilhelmus Weber & Meier, qui hactenus, ut in Malabariam pervenirent, tantum terrarum fuerant emensi, tantasque molestias exhauserant, Sinui Persico commissi, cum diu noctuque ægrotis inservissent, lue & ipsi, quæ in navi grassabatur, correpti, consumptique sunt, in conspectu ferme termini, ad quem omnibus votis anhelabant. Omnes in navi pientissimos hos viros deplorabant, Schillingerus præsertim Chirurgus, qui eorum beneficiis hactenus vixerat. Navigavit ille nihilominus, relicta ad lævam Cambaya, Suratam, in regione Guzurata locatam, sub ditione Mogoris.

Surata est urbs magna, commercantium in Indiis frequens emporium, in quo negotiantur Turcæ, Persæ, Judæi, Arabes, Abissini,

In-

Indi, Galli, Angli, Batavi, aliæque Nationes Europææ. Solum telonium hic ducenta ducatorum millia importare in ærarium Mogoris dicitur. Merces autem sunt sericum, gossipium, linum, ebur, gemmæ, vasa porcellana, fabæ thermopotæ, lapis Bezoar, qui in stomacho Indicorum animalium nascitur: adhæc mala Granata, Punica, Aurea, Citrina, aliique fructus diversissimi. Incolæ sunt perquam humani, præsertim erga peregrinos. Religio est libera: Christiani, Ethnici, Mahometani in una platea habitant. Catholicus Divinus cultus a Patribus Societatis Jesu & Capucinis latino sermone peragitur. Ethnicorum varia est conditio: eorum Popæ aliqui molles, in spurca scelera projecti, aliqui extreme in victu & vestitu rigidi. Animalia, quasi Numen illis quoddam inesset præcipue vaccas, ridiculo cultu prosequuntur: vel vermiculum occidere nefas ducunt: quin hospitalia pro iis erigunt. Pythagoræ fabulis de metempsicosi sunt imbuti: in vaccam transire maxime exoptant. Mahometani autem Mogores interpretationem Alcorani longe aliam sequuntur, nempe *Hembeli*, Turcæ Omari, Persæ Aly, Tartari Schafei. Unde tanquam hæreticos se mutuo insectantur.

Conscensa tum navi, & anchoris solutis, relictoque ad dextram *Dio* Lusitanico munimento, in quo Societas nostra habet collegium, prout etiam Damani, perventum *Goam*, principem Lusitanorum in Indiis urbem, egregie munitam, Archiepiscopi & Proregis sedem, in qua varii Religiosi Ordines suum habent domicilium, Patres Societatis, præter plura Seminaria, Collegium, Academiam, Domum Professam, & Novitiatum, unde tot in Indiam, Sinas & Japoniam Christiani heroes prodierunt.

Navigatum inde prope Calecutum, quod proprium Regem Ethnicum habet, quem *Zamorinum* appellant: prope item *Cranganorem*, & *Cocinum*, quod anno 1662 Hollandi Lusitanis eripuerunt, relictis ex politicis rationibus Jesuitis in suo Collegio & Scholis. Prætervecti pariter sunt *Travancorem*, Culam, & promontorium Commorinum, donec in Insula *Ceylano* appellerent, Indiæ velut paradisum. Pertinuerat ad Lusitanos, sed Hollandi eos ejecerunt, ejecturi etiam Jesuitas, nisi omni conatu obstitissent Catholici incolæ, eos animarum curatores habere certi, quos sibi dedisset S. Xaverius. Retinet tamen adhuc partem Insulæ Rex Ethnicus. Abundat autem Ceylanum auro, argento, cupro, plumbo, ferro, gemmis, margaritis & unionibus.

Per Sinum Gangeticum in *Bengalam* iter dein institutum, quæ magno Mogoli est vectigalis: multi Europæi mercatores hic ædes suas & officinas habent. Commendatur incolarum humanitas, quamvis plerique sint Ethnici.

Tandem Schillingerus, receptus in navem Gallicam, per Ponticherium in ora Coromandelis, Promontorium Bonæ spei & mare Atlanticum in Galliam, indeque post triennem profectionem Etlingam patriam suam rediit.

LIBER SECUNDUS.

Status Africæ.

CAPUT I.

De Africa in genere & Ægypto in specie.

Africa, grandis mundi pars, ingenti terrarum tractu ultra tropicum Capri excurrens, mari Mediterraneo, Erythræo, & Oceano concluditur. Magnæ peninsulæ formam præfert, cum in sola Ægypto, magno illo istmo, mari rubro & mediterraneo interjecto, continenti adhæreat. Cum æquator mediam intersecet, zonæ torridæ tota propemodum subjecta, portione non admodum magna ultra tropicos protensa, ingentibus caloribus æstuat; unde, sicut ferarum bestiarum est feracissima, ita & nigrorum hominum, qui belluarum naturam ferme imitantur; neque enim alia sub sole gens tam barbara, eos si populos & terras excipias, quæ maribus & fluminibus, uti Nigro ac Nilo irrigantur. Prout enim ibidem gleba est fertilior, ita indoles minus barbara, sed per Europæorum commercantium consuetudinem magis mansuefacta: Cafres si demas, moris sui ferocis retinentes. Triplo major est quam Europa, quamvis propter deserta triplo forte pauciores in ea sint homines.

Regna & provincias multas continet; & quidem ex parte Boreali Mediterraneo adjacent *Ægyptus*, (quam Nilus interfluens mire fœcundat) & *Barbaria*, etiam antiquitati notissima. Nam Ægyptus

cum

cum Scythis & Phrygibus de vetustate originis concertat. Osiris, Chami filius, primus illius Rex fuisse traditur, sub bovis specie *Apis*, *Serapidis*, aut *Jovis* Hammonii nomine cultus: *Jo* vero, ejus uxor, sub nomine *Isidis*, in Mythologia ob adulterinos Jovis amores famosa. Reges Ægypti tunc omnes *Pharaones* appellabantur, quamvis peculiaribus etiam suis nominibus insignirentur. *Orus I.* Josephum regni Gubernatorem constituit. *Sesostris*, sive Sesac, orbem victoriis emensus, atque seditione in Ægyptum revocatus, a Colchorum tandem Rege victus est. *Orus II.* cum Israelitas insequeretur, mari rubro haustus. *Sethosis* victricia arma per Septentrionem & Orientem circumtulit, ut adeo Ægyptus non raro valide concusserit Assyriorum Imperium. Judæi, in medio positi, jam in hanc, jam in illam partem inclinati, ab utraque vapulabant.

Pharaonibus extinctis *Duodecemviratus* fuit institutus, donec ex his unus, Psammiticus collegas sub jugum misit, & Aristocratiam rursus in Monarchiam mutavit. Verum Cambyses, Cyri filius, Psammiticum Regem cum tota Ægypto Imperio Persico subjecit.

Cum autem Alexander M. Persicam Monarchiam subegisset, Ægyptus quoque Græcorum jugum subiit. Post mortem Alexandri, cum ejus Duces provincias inter se distribuissent, regnum Ægypti *Ptolomæo Lagi* obtigit, omnesque deinceps Reges *Ptolomæi* sunt appellati. Ptolomæus *Philadelphus* notus est a grandi Bibliotheca, Alexandriæ instructa, & 70 Interpretibus, qui sacra Biblia ex Hebræo in Græcum verterunt.

Magna deinceps & frequentia orta sunt bella inter Ægypti & Syriæ Reges; nam quo plura inter eos contracta sunt connubia & affinitates, eo plura sunt jacta bellorum semina, jam Syris in Ægyptum, jam Ægyptiis in Syriam irrumpentibus, & velut pro dominis se gerentibus, donec a Romanis, discordiis istis se in rem suam miscentibus, regnum utrumque periit.

Ultima, quæ regnum Ægypti tenuit, fuit *Cleopatra*, quæ, ut regnum sibi magis firmaret, Marco Antonio, Romano Triumviro, adulterinis nuptiis se conjunxit. Sed *Actiaca pugna* ab Augusto Octaviano, altero Triumviro superata, se ipsam cum Antonio interemit; omniaque in potestatem Romanorum sunt devoluta. Ultimum quippe erat Regnum Ægyptiacum, in quo tandem Monarchia Græca penitus defecit.

Facta igitur Æpyptus sub Augusto Romani Imperii provincia; Sæculo III Zenobia Regina Galieno eandem eripuit, sed Aurelianus, victa Zenobia, recuperavit. Anno 640 ad Arabes Saracenos est devolu-

voluta, qui ſub nomine *Calipharum* illam regebant. Primus eorum fuit *Omar*. Ægyptii dein pulſi Arabibus ſibi ipſi Caliphas elegerunt, donec a *Sultanis* Babyloniis ſubacti ſunt. Potentiſſimus eorum *Saladinus* anno 1187 capta Jeroſolyma Chriſtiano ibidem regno finem impoſuit.

Cum autem molles Ægyptii minus eſſent ad bellum habiles, Sultani Circaſſos ſervos, barbarum & ad arma duratum hominum genus, conduxerunt. Chriſtianorum quoque infantes, Mahometanis fabulis imbuti, ad hanc militiam educabantur. Acceſſeruut multi a fide apoſtatæ. Hæc colluvies *Mammelucorum* nomine compellabatur, & hodiedum deſertores fidei *Mammeluci* vocantur. Fœx iſta militaris ad tantas denique vires excreverat, ut ſubacta Ægypto Regem ſibi proprium deligeret. At vero anno 1517 *Selimus I Turcarum Imperator*, everſo Mammelucorum regno, Ægyptum ſubjugatam, Turcici Imperii provinciam conſtituit, futuram, ſicut dudum ante fuerat, Conſtantinopolis horreum: atque in hoc ſtatu hodiedum perſeverat; quamvis Baſſæ, Ægypto præfecti, non raro ſeditionem moverint.

Princeps Ægypti civitas eſt *Cairum*, ad Nilum ſita, & inter maximas orbis urbes numeranda. Triurbe conſtat, 24000, ut fertur, plateis, totidemque fanis. Incolæ plerique ſunt Mahometani, multi tamen etiam Copti, Neſtoriani, & Græci Schiſmatici, pauci vero Catholici. Cairum ex ruderibus antiquæ *Memphis*, in Hiſtoria celebratiſſimæ, ſurrexit. Superba illa quondam urbs Regum Ægyptiorum faſtum oſtentabat, Pyramides inquam, portentoſæ magnitudinis, quarum una per quinque ſtadia fuiſſe extenſa ſcribitur, atque inter ſeptem mundi miracula computata. Sed, quod Coloſſo Rhodio, Dianæ Epheſinæ templo, Arthemiſiæ Mauſolæo, Muris Babylonicis, hortisque penſilibus Semiramidis, *Pharo*, turri luminoſæ, quam Ptolomæus Philadelphus in Ægypto conſtruxerat, eidem accidit. Tempus edax, ad ſubſtructionum humanarum ludibrium, omnia devoravit. Idem *Alexandriæ*, urbi poſt Cairum in Ægypto celeberrimæ, ad oſtia Nili ſitæ, evenit; nam plurimum a priſtino ſplendore deſcivit, præſertim poſtquam Luſitani, nova inventa via, merces Indicas ab hoc emporio derivarunt alio. Copti hic ſuum habent Patriarcham, qui jurisdictionem in Abyſſiniam uſque exporrigit. De Ægypti antiquitatibus plurima referunt Herodotus in Euterpe, & Diodorus Siculus l. 1. ſect. 2.

CA-

CAPUT II.

De Barbaria.

Articulus I.

Adumbratio Regionis.

Prælongus, ab Ægypto ad fretum usque Gaditanum secundum Mediterraneum exporrectus terrarum tractus, paradysus olim Africæ, *Barbaria* hodie merito dicitur, tracta haud dubie a barbarie, in quam degeneravit, nomenclatione.

Olim, sicut hodie, divisa erat in varias provincias, sed sub diversis nominibus, in veteri Historia notissimis. Nam proxima Ægypto erat *Libya*, & *Cyrene*, ubi hodie regnum est *Barcanum*: ubi olim *Carthago*, hodie est *Tunetum*; ubi *Numidia*, nunc *Tripolis* & *Algerium*; ubi *Mauritania*, nunc regnum *Marochii* & *Fessæ*.

Carthago potentissima erat Respublica, Romanæ æmula; Numidia & Mauritania proprios Reges habebant. De quibus postea plura. Sed Romani has terras occuparunt. Sæculo V Vandali, Germanicus ad Balthicum populus, per Galliam & Hispaniam Duce *Genserico* in Africam evaserunt, atque pulsis Romanis, hiante jam undique Imperio, regnum sibi constituerunt. Huic Sæculo VI finem imposuit Justinianus I Imperator, per Belisarium victo vinctoque *Gilimere*, Rege Vandalorum ultimo.

Sæculo VII Saraceni non tantum Ægyptum, sed totam oram illam maritimam occuparunt, & Sæculo VIII ipsam etiam Hispaniam. Subjecti autem erant magno Asiæ Caliphæ, donec abjecto hoc jugo independentem potestatem usurparunt. Per varias tamen familias transiit, bellis intestinis in bonum Christianorum inter Mauros grassantibus.

Ex his turbis quatuor in Barbaria enata sunt regna, *Marochianum*, *Algerianum*, *Tripolitanum* & *Tunetanum*. *Marochianum* etiam *Imperium* dicitur, quod *Fessanum*, *Taffiletanum*, aliaque minora regna sub se comprehendit. A 200 annis imperavit familia Scheriffiana. Anno 1727 obiit ex illa Muley Ismael anno æt. 84, relictis 4 filiis, qui perpetuis bellis parricidalibus inter se digladiabantur, donec *Muley Abdala* coronam reliquis extorsit; sed eadem rursus spoliatus est anno 1734 a fratre Muley Ali ope nigrorum. Sed Abdala, comparatis vi-

ribus fratrem rurſus dejecit, cum immani provinciarum vaſtatione & rerum omnium confuſione.

In extremitate regni Feſſæ ad fretum e regione Gibraltariæ ſita eſt Septa, jam dudum ab Hiſpanis Mauris erepta, quam iſti 36 annos obſederunt.

Algerii, Tuneti, & Tripolis Reges a piratis Turcicis dejecti ſunt, regna autem verſa ſunt in tres Respublicas, ſeu potius tres urbes prædatorias, quæ Turcarum Imperatori vectigales, piraticam exercentes totum mare Mediterraneum rapinis infeſtum reddunt. Ludovicus XIV Rex Chriſtianiſſimus priore ſæculo omnes tres urbes, quod inſolentius ſe gererent, igniariis pilis caſtigavit.

Regimen eſt Ariſtocraticum, ſub duce, & ſenatu, quem Divan appellant, ſub Turcarum protectione, quorum ſectam profitentur. Inter Chriſtianos Principes necdum conveniri poterat, ut nidi iſti Harpyarum exſcinderentur communi opera; imo nec deſunt, qui muneribus navigationum ſecuritatem ab eis emant.

Oranum, in Algerianorum finibus ſitum, ſingularia habuit fata; nam anno 1509 a Cardinale Ximenez Saracenis ereptum, ac ſæpe fruſtra ab illis oppugnatum, non niſi anno 1708 flagrante in Hiſpania gravi inter Chriſtianos bello, expugnari potuit. At anno 1732 ab Hiſpanis fuit receptum.

Articulus II.

De Bellis Punicis.

Quoniam celeberrima fuit Carthaginenſium Reſpublica, juvat hic aliquid ſpeciatim differere. Dido Tyriorum Regis filia, fratris inſidias fugiens, in Africam appulſa, in ora ejus maritima, e regione Siciliæ *Carthaginem* conſtruxiſſe traditur, adjecta arce, quam *Byrſam* dixit. Hæc urbs, tyrannos paſſa, in amplam ac potentem Rempublicam deinceps ſurrexit. *Pœni* dicti ſunt, & regio, quam incolebant, terra *Punica*; unde etiam tria, quæ cum Romanis geſſerunt, *Bella Punica* ſunt appellata. Gens utraque magnis incrementis augebatur: Carthaginenſes jam extra Africam, in Hiſpaniam & Siciliam arma proferebant. Romanorum animos & ſpes extulere populi in Italia devicti, Vejentes, Faliſci, Hetruſci, Samnites, Galli, Tarentini, ſub jugum miſſi, rejectus in Epirum Pyrrhus, Gallia Ciſalpina jam prope domita. Reſpublica utraque alterius acceſſiones æmulo, quin

&

& livido oculo respiciebat. Timebat utraque, & timebatur. Periculum igitur faciendum virium.

Primo bello Punico occasionem & causam dedit *Sicilia*, ad quam ceu mediam & fœcundum horreum gens utraque obtutum defixerat. Pœni jam turbis, post mortem Agathoclis in eadem exortis, se miscuerant, icto cum *Hierone*, Syracusarum Rege fœdere. Invasi *Mamertin*, eorumque urbs Messina. Implorati Romani veniebant sociis auxilio. Tunc primum navibus maria ab iis trajecta. Messina in fidem recepta: abstractus a fœdere Punico Hiero, socius deinceps Romanorum fidus. Victus a *Duillio* consule, stationariæ pugnæ assueto, Pœnus in mobili elemento, hoc est, suo.

Fugientem in Africam Pœnum persecutus *Attilius Regulus*, tantis cladibus affecit, ut trepidatum sit Carthagine. Sed Xantippus Lacedæmonius Dux creatus, atque Spartana virtute Punicas artes fulciens, victori victoriam eripuit. Superatus Regulus captusque, Romam pro pace impetranda a Pœnis legatus, pacem dissuasit, atque, quod juraverat, Carthaginem redux, abstracta cute dilaniatus est, præferens libertati & vitæ suæ amorem patriæ, grandeque relinquens documentum, fortia agere & pati Romanum esse: quid ni & Christianum? & quid amore cœlestis patriæ?

Ab ea Romanorum clade reductum a Pœnis bellum in Siciliam. Victi denuo Pœni primum a Metello, dein a Puteone, denique a *Luctatio Catulo* pacem post 24 annorum cruentum bellum serio flagitarunt. Data ea lege, ut Sicilia decedant, Africæ finibus se contineant, summam pecuniæ in damnorum compensationem pendant. Sicilia, Syracusano Hieronis regno excepto, Romanis provinciis accensa.

Facta cum Pœnis pace Luctatius Catulus templum Jani clausit 500 annos post U. C. Sed Liguribus, Istris, Insubribus, aliisque Galliæ cisalpinæ populis, necdum satis domitis, bellum moventibus, haud multo post rursus apertum est. Multo gravissimum vero a Carthaginensibus bellum incubuit, quod *Punicum secundum* fuit appellatum, tempore quidem brevius primo; nam 18 duntaxat annos tenuit, sed armorum ardore multo atrocius, contendentibus duobus fortissimis populis de orbis Imperio, hinc Scipione, inde Hannibale per artes bellicas inclarescente.

Hannibal quidem, Amilcaris filius, novennis jam puer odium in Romanos juraverat ad aram. Cum 23 annos natus esset, supremus Carthaginensium Dux creatus in Hispaniam irrupit, ibique *Saguntum*, sociam Romanorum civitatem, expugnavit. Hæc causa pro-

xima belli: remotior gentis utriusque ambitio & æmulatio; honeſtior tamen Romanis; quia Carthaginenſes excurrendo Punica fide in Hiſpaniam pacem fregerunt.

Hannibal, relicto in Africa & Hiſpania valido præſidio, per Gallias & Alpes, aceto, ut fingitur, perroſas, in Italiam penetravit: ubi quatuor grandes victorias a Romanis reportavit: primam ad *Ticinum*, victo Scipione patre, cujus caput a filio, adhuc prætextato, defenſum: ſecunda ad *Trebiam* Sempronium proſtravit. Tertiam ad *Thraſymenem* Flaminii temeritas peperit, qui cupiditate pugnandi ſe totum Punicæ fraudi offerens, docuit, etiam in armis non ſufficere ſolam fortitudinem, ſed requiri mentis quoque in ducibus conſilium. Quarta omnium maxima clades accepta eſt ad *Cannas*, ignobilem in Apulia vicum. 50 millia Romanorum cum conſule *Æmilio Paulo* cecidiſſe dicuntur.

Perierat ſane Roma, ſi Hannibal, ea cum victore exercitu petita, uti vincere, ita victoria frui didiciſſet. Sed is Capuæ ſuas Cannas invenit, non ferro victus, ſed molli voluptate, qua enervatus miles vinci cœpit, cunctatione primum *Fabii Maximi*, cui propterea *Cunctatoris* nomen adhæſit; quod cunctando reſtituit rem, tum etiam felici *Marcelli* audacia. Ita ab uno Pœnorum peccato Roma proſtrata ſtabit, & ſtans Carthago cadet.

Nam verſa inde fortunæ rota, clades deinceps Hannibalem excepere. Capuam illam ſuam oppugnari & capi vidit, vindicatam in cive Pœni amicitiam. Quis animi ſenſus, cum avulſum fratris *Aſdrubalis* caput, qui cum 80 millibus Pœnorum in Italiam fratri auxilio venerat, ante Romanorum caſtra præfixum intueri, & cum eo 50 millia cæſa intelligere, ſe vero in Aprutium, Italiæ angulum retruſum cernere debuit?

Quanta denique clades & ruina Hannibalis & Carthaginis a Lucio Cornelio *Scipione*, in quo uti virtutum omnium ſplendor eluxit, ſic felicitatis bellicæ decus enituit. Recepit is Hiſpanias, ubi quatuor belli Imperatores cum ſuis exercitibus profligavit, ultra juvenem prudens, fortis & caſtus. Certe ea gentilis homo in florente ætate integritatis & pudoris argumenta dedit, quæ multis Chriſtianis ruborem incutiant. Eximiæ pulchritudinis fœminas, ſibi adductas, ne aſpexit quidem.

Conſul creatus a ſenatu petiit, ut ex Italia in Africam transferre bellum ſibi liceat. Ingrata & periculi plena viſa eſt petitio, præſertim Fabio Maximo, qui vehementi oratione, deſpecta ejus ætate juvenili, temeritatem inconſultam, ut loquebatur, corripuit: per

mul-

multos jam annos hærere in Italia Hannibalem, nec ab ullo Imperatore potuisse expelli: satis Scipioni fore gloriæ, si id efficiat, quod nullus adhuc potuit. Respondit modeste Scipio, effecturum se id, sed trahendo, non trudendo. Satis per tot annos Pœnorum armis pressam & vastatam esse Italiam: transferendum bellum, premendum hostile solum. Vix arsura Africæ tecta, revocandum ex Italia cum copiis Hannibalem. *Extat pulcherrima ejus oratio, in senatu habita, apud Livium.*

Senatus nullum Scipioni in Africam exercitum decernere voluit, potestatem tamen fecit omnibus, qui sub eo militare vellent, & expeditionem suscipere. Magnus ad eum illico ultra exspectationem Senatus fit confluxus. Trajicit in Africam: revocatus imperio Senatus Carthaginensis Hannibal, qui flens Italiam deserit. Fit pugna atrox, vincitur a Scipione, relegatur in Asiam. Petunt Carthaginenses pacem. Data ea lege: nullum bellum absque consensu Senatus Romani susciperent, navium numerum ad triginta reducerent, reliquas cum elephantibus & transfugis Romanis traderent.

Multa alia in Africa gessit Scipio, qui *Africanus* exinde dictus, *Masanissam*, Numidiæ regno a Carthaginensibus & *Syphace* spoliatum, cum in Africam venisset, sibi conciliavit, partaque victoria, cujus pars non parva fuit, regno restituit; quem deinces constantem amicum & socium Roma fuit experta, *Syphax* vero Rex Romam vinctus est missus. Hujus uxor erat *Sophonisba*, quæ ne Romanis dederetur, ad Masanissam confugit, eique se conjugem obtulit. Captus formæ illecebris, & precibus Masanissa, eam sibi uxorem a Scipione petiit. At Scipio pulcherrima oratione, quæ pariter extat apud Livium, Regem dehortatus est, ne rem hanc, nomine suo indignam, committat, & fœminam, non nisi per usurpationem Reginam, populique Romani nunc captivam ducat. Etiam in se (addit Scipio) laude aliqua digna fortasse Masanissam æstimare, se autem nihil æstimabilius ducere, quam continentiam & victoriam sui ipsius. Masanissa, quamvis ægre, paruit. Sophonisba vero, ne in triumphum Scipionis Romam duceretur, se ipsam confodit.

Sicilia tota hoc bello provincia Romanorum facta est. Nam Hieroni, Syracusarum Regi, fido Romanorum socio, mortuo successit Hieronymus, qui ad Carthaginenses defecit. Quare Romani eam urbem per Marcellum expugnarunt; simulque cecidit *Archimedes*, machinarum minister, multo peritissimus, qui difficilem eam oppugnationem Romanis fecerat. Tota quoque Hispania eo bello ad Roma-

nos rediit. *Plautus* vero servus per suas comœdias populo Romano applausit.

Finito bello Punico secundo ad bellum usque Punicum tertium, Romani arma in orientem verterunt, gesto contra Regem Macedonum & Antiochum Magnum Syriæ Regem bello, prout memoratum supra. Lucio Scipioni Asiatica decreta provincia. Huic frater Africanus legatus additus: hic apud Antiochum cum incidisset in Hannibalem, ibidem exulantem, quæsivit ex illo, quem summum belli Imperatorem judicaret? respondit Hannibal, Alexandrum M. quoniam is totam Persarum Monarchiam evertisset, & victorias suas ultra Indum & Gangem protulisset. Quem secundum censeret? Pyrrhum nominavit, quo nemo aptius aciem struxisset. Tertio loco se ipsum posuit: instat Scipio: quid si autem me vicisses, quo ordine te collocasses? reposuit Hannibal: tunc enim vero omnium primo loco, etiam ante Alexandrum & Pyrrhum me posuissem.

Africanus Romam redux, confecto feliciter bello cum Antiocho, repetundarum est postulatus a Tribuno plebis. At is indignum ratus, tot palmarum heroem, qui Hispaniam, Africam & Asiam Romano populo aperuit, senatusque Principem, qui omni vita integerrime est versatus, a furioso homine in jus vocari, deserta ingrata civitate in exilio obiit. Idem contigit Hannibali, qui ab uno loco in alium fugitivus eodem tempore exul porrecto sibi veneno extinctus est. O res humanæ!

Cum Carthaginensibus post primum bellum Punicum 40 annis pax tenuit, post secundum 50. Sed gens superba se victam ægre ferens, intra pacis limites se contineri non est passa. Quare resumpsit arma, id Romanis dans crimini, quod Masanissæ Numidiæ Regi semper magis favisset quam sibi: injurias & damna, ab eo Carthagini illata, non vindicasset, nec cohibuisset. Masanissam igitur bello aperto sunt aggressi.

Romæ deliberatum, an Carthago sit exscindenda. Cato Censorius delendam putavit, Scipio Nasica dissuasit, ut urbs æmula virtutem Romanam & disciplinam militarem ceu cos semper acueret. Prævaluit Catonis sententia: missus in Africam exercitus, qui arma sibi a Carthaginensibus tradi postulavit. Tradita sunt. Sed cum cives juberentur urbem deserere, & in remotiora a mari loca emigrare, lamentis & furore omnia complerunt: servos dimittunt liberos, diu noctuque arma cudunt: fœminarum capillis funes pro navibus texunt, defensionemque acerrimam, desperatione armatam, objiciunt. Eruptione ex urbe sæpius facta plurimos Romanorum cædunt, classemque eo-

eorum concremant. Missi in Macedoniam ad Pseudo-Philippum & in Hispaniam ad Celtiberos, Romanis rebelles, legati, conducti ex omni Africa milites, fusæ sæpius ab *Asdrubale* Romanæ legiones: tertioque jam anno bellum trahebatur.

Igitur Romani, quibus solenne erat, initio vinci, ad extremum vincere, majori vi atque prudentia id bellum agendum rati, *Scipionem Æmilianum*, ædilitatem tunc petentem, extra ordinem consulem creant, & cum supplementis in Africam mittunt. Nec spes eos fefellit. Nam Scipio restituta, quam priores Imperatores neglexerant, disciplina militari, dimissisque cum ignominia ignavis, copias urbi admovet, eamque expugnat, & evertit. Multa millia in Byrsam arcem fugientium, ut sanguini parceret, liberos dimittit. Asdrubal Dux captus est; multi se ipsos concremarunt. Atque hoc pacto *bellum Punicum tertium* finitum est.

Cecidit igitur, rerum humanarum fato, funditusque eversa est superba illa *Carthago*, Romæ terror, per 700 annos rerum per orbem gestarum gloria inclita. Scipio ipse tantæ urbis ruinæ illacrymasse fertur, idemque fatum Romæ vaticinatus. Carthaginensis Respublica, ductis in Africam coloniis, provinciæ Romanæ formam induit. Imperator Augustus novam excitavit Carthaginem, Primatu totius Africæ claram, quam tamen postea Saraceni ita sunt depopulati, ut hodie vix amplius rudera illius supersint.

Porro *Scipio Æmilianus* ob eversam Carthaginem Africamque domitam dictus est *Africanus Junior*, ad distinctionem Cornelii Scipionis, qui ob Hannibalem victum appellatus est *Africanus Senior* seu *Major*. Hujus filius adoptavit Æmilianum, unde Scipionis nomen assumpsit. *Æmilianus* autem dicitur, quia natus erat ex gente *Æmilia*; nam pater ejus fuit Paulus Æmilius Macedonicus, cum quo Perseum vicit; avus vero Æmilius consul, qui ad Cannas cecidit.

Idem Scipio Æmilianus præter Africani etiam *Numantini* nomen accepit; nam cum Numantia, celebris in Hispania sine muris civitas, per 13 annos a Romanis Ducibus frustra fuisset oppugnata, creatus iterum consul Æmilianus, sicut Carthaginem, ita *Numantiam* evertit. Romam redux, omnia plena turbis propter leges agrarias, quas Titus Grachus Tribunusplebis, homo auram popularem captans, rogaverat, invenit. Plebs contra senatum, senatus contra plebem insurrexerat. Scipio Nasica, e senatu surgens, Titum Grachum occidit. Scipio Æmilianus interrogatus, quid ea de cæde sentiret, respondit, *jure cæsum videri*. Altera die mortuus in lecto inventus est. Suspicio erat, a propria uxore fuisse extinctum, Titi & Caji Grachorum

rum

rum ſorore. Sic cecidit magnus ille heros, Africæ & Hiſpaniæ domitor; utrique devotus Palladi; nam *Polybium* ex Græcia præceptorem accerſiit, celebrem deinde Romanæ conditorem Hiſtoriæ, & per Lælium ex Africa *Terentium*, qui terſo latinitatis nitore theatra Romana animaret.

Articulus III.

De Bello Jugurthino.

Punici tertii belli tempore mortuus eſt *Maſaniſſa* Rex Numidiæ octogenarius, perpetuus Romanorum amicus & bellorum ſocius, relictis tribus filiis, Micipſa, Manaſtabili, & Guluſſa. His poſterioribus duobus brevi extinctis, regnavit ſolus *Micipſa.* Reliquit autem Manaſtabilis filium *Jugurtham*; hunc nepotem ſuum Rex Micipſa eodem cum propriis filiis ſuis Adherbale, Hiempſale cultu habuit: imo poſtquam ab expugnatione Numantiæ magna cum Scipionis commendatione in Numidiam redierat, in filium eundem adoptavit, æquali cum patruelibus futurum jure.

Micipſa mortuo Jugurtha Hiempſalem interficit. Fit bellum. Victus *Adherbal* regnoque ſpoliatus, Romam ſe confert petiturus auxilium. Verum Jugurtha, probe gnarus, raros ſupereſſe in ſenatu Curios & Fabricios, ſed omnia Romæ auro eſſe venalia, majorem Curiæ partem pecuniis jam corruperat. Igitur Adherbal impetrare plus non potuit, quam ut legati mitterentur in Africam, qui deteriorem regni partem eidem concederent.

Verum Jugurtha, homo inquietus juxta ac turbulentus, hanc quoque regni portionem Adherbali erepturus, eundem ſicut antea Hiempſalem ejus fratrem, crudeliter enecat. Hic tandem Roma, juſtitiæ olim cultrix tam ſancta, qualisque videri adhuc volebat, æquiorem ſententiam admiſit. Rejecti Jugurthæ legati, decretumque in eum bellum, quia videbant Romani, devicto Jugurtha Numidiam provinciam Romanam fore.

Oſcitanter, ſoluta militari diſciplina, per aliquot annos bellum geſtum a Romanis Ducibus, a Jugurtha non raro cæſis. Tum vero, cum Romani in populi probrum cederet toties vinci, Metellus conſul, qui *Numidicus* propterea dictus eſt, in Africam miſſus, Scipionis exemplo diſciplinæ nervum magis intendit, commiſſoque prælio Jugurtham, quamvis Romana, quam probe didicerat, arte pugnaret,

ret, superavit. Sed debellare hominem, per montes vagantem & deserta, non ita pronum erat. Ex improviso erumpebat & cædebat, interim vero agros & tecta uri patiebatur.

Cum itaque bellum traheretur, Cajus *Marius*, qui Metelli tunc legatus erat, Romam profectus, homo licet novus esset, consulatum obtinuit, provinciaque ei Africa decreta. Sed cum neque is Principem vagum versutumque vi aperta posset vincere, in terra Punica fraude Punica uti in Pœnum statuit, quæ hunc in modum est adornata.

Jugurtha *Bocbum*, Mauritaniæ Regem, socerum suum, in belli adversus Romanos societatem pertraxerat. Cum autem is cerneret, res generi in dies arctiores fieri, sibi metuens, legatos de pace misit ad Marium consulem. Is Lucium *Syllam*, suum tunc legatum, ad Bochum misit. Conventum cum eo, ut Jugurtham quoque, ad pacem velut componendam, invitaret: nihil in socero fraudis suspicatus gener, comparuit. At repente a Bocho socero comprehensus, Syllæ est traditus, ductusque Romam in triumpho Marii est circumductus, & fame demum enecatus. Extinctum in eo Masanissæ genus. Numidia vero in provinciam Romanam abiit, quæ postea etiam variam fortunam subiit; nam a Romanis transiit ad Vandalos, a Vandalis rursus ad Romanos, a Romanis denique ad Saracenos Mahometanos. In Numidia sita fuit Tagaste cum Hippone Regia, illa S. Augustini patria, hæc ejus Episcopatu celebris. *Bellum Jugurthinum eleganter scripsit Salustius.*

C A P U T III.

Ulterior Africæ Descriptio.

Proxima Barbariæ regio est *Biledulgerid*, ab Ægypto ad mare usque Atlanticum in longum protensa: hordei, dactylorum, camelorum, equorum, aliorumque pecorum ferax. Habet suos regulos, Barbariæ ut plurimum vectigales. Incolæ potissimum Mahometani sunt & Judæi.

Zara, desertum a Nubiæ regno ad mare Atlanticum extensum, *Libya* olim *interior*, frigidum, leonum, aliorumque monstrorum patria, quorum naturam incolæ æmulantur. Subjecta est ipsi Tropico Cancri-

Nigritia pariter in mare occidentale longo tractu excurrit. A Nigro fluvio interfluente, ficut Ægyptus a Nilo fœcundari dicitur: unde multum orizæ, lini, goſſipii, mellis, cupri & auri gignitur. Europeæ Nationes nigra emunt mancipia, quæ in Americam transvecta agriculturæ, aliisque ſervilibus laboribus addicuntur, non modica contentione, penes quem ſit jus hujus quæſtuoſi commercii. In plura autem regna omnes hæ terræ ſunt diviſæ.

Sequitur meridiem verſus *Guineæ* regnum; quia ab occidente & meridie mari alluitur, admodum fertile, præſertim ebore, frumento, quod bis in anno metitur; ſacharo, ære, elephantibus, ſimiis &c. corio, cera, pipere &c. Unde complurium Europæorum avaritiam, aut lucri cupiditatem traxit, qui varias ibidem arces conſtruxerunt, portusque pro navibus. Uti Angli, Hollandi, Dani, Brandeburgici &c.

Reliquam Africam ampliſſimis ſpatiis occupat magna *Æthyopia*, quæ olim complexa eſt regnum Congo, Loango, Monomotapæ, Cafreriæ, quæ *Æthyopia exterior* appellabatur: Interior vero continet Zanguebariam, Nubiam, & Abyſſiniam.

Congi & *Loangi* regnum infra Guineam & Nigritiam ad Oceanum Occidentalem ſitum in Zona torrida, fertiliſſimum, licet Æquator medium interſecet, magnoque caloris æſtu torreat. Luſitani in eo varia loca obtinent.

Monomotapæ ampliſſimum Imperium 20 Reges vectigales numerat, inter omnia Africæ regna cenſetur ditiſſimum, propter largas auri & argenti fodinas. Capricorno ſubjacet. Incolæ ſunt atri coloris, & ut plurimum Idololatræ. Nilus ibidem oritur.

Cafreria, prælonga littoralis in Promontorium Bonæ ſpei excurrens Africæ pars, duobus velut brachiis Monomotapæ Imperium amplectitur & includit. Incolas habet maxime feros & barbaros, qui ferarum inſtar in ſpecubus habitant.

Proxima Cafreriæ orientali eſt *Zanquebaria* & Adelum regnum, longo pariter littorali tractu ad mare Arabicum porrecta. Eſt in illa *Moſambicum*, urbs ad Luſitanos ſpectans, ſuperato Capite Bonæ ſpei, ad reficiendas naves, & vires per quietem reparandas opportuna; & cum aurum, argentum, ambram, ebur, & ebenum terra producat, commerciis frequens.

Nubiæ regnum, Nili aquis irriguum & fœcundum, Ægyptum attingit, Zaram & Abyſſiniam, auro & ebore dives, proprium Regem habet. Incolæ Mahometani potiſſimum ſunt & Judæi.

Do-

Denique *Abyssinia* seu *Abassia*, Æthyopia in specie dicta, amplissimis spatiis iis, quas dixi hactenus provinciis interjacet. Ab Imperatore regitur, quem *Presbyterum Joannem* appellabant, sed nomine generali *Neguz* est dicendus. Genus suum a Salomone ducit, & Regina Saba. Candacen quoque Reginam, cujus evnuchum Philippus Diaconus baptizaverat, Æthyopiæ Reginam faciunt. Incolarum plurimi sunt copticæ religionis Schismaticæ, habentque proprium Episcopum, Patriarchæ Alexandrino subjectum. Tellus præter frumenta &c. aurum & gemmas profert.

Circum Africam multæ sunt *Insulæ*. Maxima omnium est *Madagascaria*, in Orientali Oceano, Zanguebariæ obversa. Lusitani, qui eam anno 1506 detexerunt, Insulam S. Laurentii appellant: Galli vero Insulam Delphini, quia in ea arcem hujus nominis posuerunt, ad regenda sua commercia. Incolæ ut plurimum sunt Idololatræ & Mahometani, & a pluribus Principibus reguntur. Ferax est solum gossipii, croci, saccari, tabaci, auri & gemmarum.

In mari Atlantico, e regione Biledulgerid prope Tropicum Cancri visuntur Insulæ *Canariæ*, sive *Fortunatæ*, Hispaniæ Regi subjectæ: præcipuæ sunt 1. *Canaria*, urbs ejusdem nominis, Episcopatu & Gubernatoris sede nobilis. Vinum, sacharum & aves Canarias Europæ suppeditat.

2. *Tenerifa*, omnium optima, supremi Gubernatoris sedes, valde fructifera & populosa. Verum anno 1704 & sequenti mons *Picus*, qui totius mundi altissimus habetur, tanta evomuit incendia, ut accedente motu terræ, multa mortalium millia misere interirent.

3. Insula *Ferri*, *Palma*, *Gomera*, aliæque plures, minoris quidem sunt momenti, omnes tamen variorum fructuum feraces: in aliquibus ter in anno segetes meti dicuntur, ut adeo merito *Fortunatæ* dicantur. Multi primum Meridianum in his Insulis, atque inde gradum longitudinis inchoant.

4. Insulis Canariis accenseri solet Insula *Madera*, Lusitaniæ Regi parens, quæ ob florentem suam venustatem, paradysi quandam speciem refert. Abundat frumento, vino, sacharo, melle, aliisque divitiis. detecta est a Lusitanis anno 1420.

Ad Regem Lusitaniæ spectant pariter *Insulæ Capitis Viridis*, quæ olim *Hesperides*, *Gorgones*, & *Gorgades* fuerunt appellatæ. Sitæ sunt infra Canarias in Zona torrida, e regione Nigritiæ in Oceano Atlantico. Abundant hortensibus fructibus, vino generoso, sale, re pecuaria, carnibus ferinis. Aura tamen fruuntur minus salubri. Præcipua est Insula S. Jacobi. Nomen hæ Insulæ derivant a Promonto-

torio seu Capite Viridi, quod e Nigritia in Oceanum excurrit, multisque milliaribus ab Insulis istis distat.

Inter Africam & Americam mediæ jacent Insulæ *Azores*, quæ etiam *Terceræ* dicuntur a *Tercera* Insula præcipua, item *Flandricæ*, quia a Flandris sunt inventæ. Sunt numero septem, montosæ, sed frugiferæ: spectantque ad Lusitanos. Ingens in iis copia accipitrum; hinc etiam *Insulæ accipitrum* appellantur.

CAPUT IV.

Introductio Religionis in Regnum Fessæ & Marochii, & reliquam Barbariam.

Duo hæc regna, quæ uni hoc tempore subjecta sunt capiti, liberales olim, etiam sub Saracenis, artes excoluerant, magnosque viros, medicos præsertim nutriebant, puta Avincennam, Averroem, Albumazarem, Razin. Secta est Mahometana, in varios tamen ramos diffusa, pro diversa Alcorani interpretatione. Plurimi quoque Judæi, a Ferdinando Catholico ex Hispania, & Emmanuele Rege ex Lusitania pulsi hic consedere: multo autem mitius habentur, quam Christiani, qui in diram servitutem aut tetros carceres abstracti contabescunt, nisi sint, qui eos redimant. Non raro etiam sæva tyrannis Christi cultores sustulit.

Jam anno 1220 Miramolinus Rex Marochii quinque Patres, ex Seraphico Ordine S. Francisci, qui mari trajecto publice atque imperterrite Evangelium prædicabant, atque Mahometis mendaces fabulas ac fraudes redarguebant, crudeliter tortos trucidavit. Martyrum corpora, postquam Barbari ea concremare frustra conati fuerant, a Christianis redempta, in Hispaniam non sine prodigiis sunt transportata. S. Antonius Paduanus, Fernandus Martinus tunc appellatus, cum hæc videret, martyrii desiderio accensus, postquam undecim annos inter Canonicos Regulares S. Augustini sanctissime vixerat, ad ordinem S. Francisci transgressus, 25 ætatis anno, iter Marochium iniit; sed Divina providentia eum, adversa valetudine retractum, Italiæ illustrandæ reservavit.

Quamvis autem postea etiam persecutio, misera servitus, & squalor carcerum plures Christianos sustulerit, peculiarem tamen memoriam meretur Petrus Elcius Madritensis Hispanus, qui negotiationis causa Marochium profectus fidem aliquamdiu dissimulavit. Sed vitæ

pa-

parum Christianæ pertæsus in patriam redire statuit, ubi integre fidem profiteri posset. Verum ex fuga retractus, & carceri mancipatus, promissis minisque ad defectionem fuit sollicitatus. At ille Mahometem ejusque fabulas execratus, Christumque palam professus, eos, qui captivitatis ærumnis victi a Religione desciverant, graviter reprehendit, atque ut futuræ vitæ memores in viam salutis revertantur, admonuit. Tandem is honor Christiano heroi obtigit, ut Domini sui exemplo cruci affixus, gloriosa morte coronaret triumphum martyrii.

Nec minus ad decus Religionis contulit anno 1645 *Celebus* Regis Tunetani filius primo genitus, successor in regno jam designatus; is enim, Divina operante gratia, peculiari a prima juventute affectu in Christiana ferebatur mancipia, multaque de Christiana Religione sciscitatus, amorem illius desideriumque concepit, atque nihil magis optabat, quam occasionem, qua Christianas in terras posset evadere; illam tandem nactus, cum navi, ad id præparata, Panormum in Siciliam appulit, ubi ab Archiepiscopo & Prorege, prout tantam personam decebat, exceptus, imbutusque Christianæ fidei principiis, insigni cum solennitate fuit baptizatus.

Luculentius adhuc Divinæ virtutis in corda hominum exemplum dedit *Mulei Serif* Regis Marochii & Fessæ filius, ceu senior in spem regni natus; siquidem is, omnibus corporis & animi dotibus a natura instructus, ingenio, sapientia, virtute præcellens atque propterea a patre in consortium regni ascitus, dum Meccam iter instituit ad Mahometis sepulchrum, ab Algeriis & Tunetanis regio honore exceptus, indeque mari se committens, a navi Melitensi, cui Balthasar Mendez erat præfectus, fuit interceptus, atque Melitam abductus, ubi multa de Christiana Religione cum audiret, & in templis videret, fluctuare dubius animo cœpit. Persoluto nihilominus ingenti lytro, discessum cum comitibus adornavit.

At subito illapsa est nutanti tam clara lux, ut P. Rectori Collegii Melitensis se instruendum traderet, & salutis laticem supplex peteret: hoc solenniter tinctus atque *Balthasaris Mendez* nomine appellatus, comitibus suis Marochium redeundi copiam fecit, sed ex 35 duo duntaxat erant, qui reverterentur; reliqui omnes sunt baptizati. Ex Insula Melita Messinam in Siciliam translatus anno 1654, magnoque honore cultus, duobus annis in Collegio S. J. sacris disciplinis operam dedit excellenti cum profectu.

Interea vero, patre ipſius mortuo, ad capeſſendum regnum vocabatur. Verum illo abdicato reſpondit, ſe non caducum, ſed æternum regnum quærere, nec venturum, niſi omnes abjecto Mahomete Chriſtum ſequerentur. In Societatem Jeſu ſubin admitti petiit, Romamque ab Alexandro VII Pontifice accitus, eandem ingreſſus eſt, dictus ejus voluntate *Balthaſar Loyola Mendez*, ut & illius, a quo feliciter captus, & cujus ordinem amplexus fuerat, nomen conjungeret.

Abſolutis Romæ ſtudiis, ordinatus ſacerdos, atque muneri Apoſtolico, ad quod præſtantes dotes attulerat, dicatus, in pluribus Italiæ civitatibus conciones habuit, ad quas ingens, ex remotis etiam locis, hominum concurſus, ut Africanum hunc Regiumque concionatorem audirent; interque eos præcipuæ Nobilitatis viri, qui ejus directioni ſe ſubjiciebant.

Præcipue vero ejus induſtria in convertendis Mahometanis enituit, quorum Genuæ 380, & univerſim ad duo millia Eccleſiæ inſeruit. Pendebant ab ore dicentis, ſtupebantque, cum patria lingua Alcorani fabulas fraudesque eruditiſſime detegentem audirent. Eorum unus pertinaciora, qui reliquos a baptiſmo abſterrebat, cum nihil efficeret, mortem Balthaſari machinatus, obtulit ei florem venenatum, cujus olfactu interitum attraheret. Advertit inſidias, &, cur hoc flore, inquit, me vis perimere? ſed quid, ſi innoxie olfaciam, an vis Chriſtum ſequi? annuente illo, ſacerdos, ducto vehementius ſpiritu odorem lethiferum valide attraxit prorſus innoxie. Procidens in genua proditor, veniam rogat & baptiſmi gratiam.

Similiter alius, qui capere P. Balthaſarem voluit, captus eſt. Fuit is celebris Feſſæ Alcorani Doctor, qui aptus ad eum reducendum videbatur. Scripſit proin eidem prolixam Epiſtolam, in qua Chriſti fidem calumniatus, & Alcoranum extollens, non potuiſſe ſe, inquiebat, nuntio credere, quod tantus Princeps, tot dotibus ornatus, in ſpes tantas genitus, regnum, opes, voluptates omnes abjeciſſet, ſeveramque Chriſti legem fuiſſet amplexus. Rediret ad ſe ipſum, regnumque ampliſſimum, jure naſcendi ſibi debitum, capeſſeret, ac felix gubernaret. Id rogare lachrymas fidelis populi, curvantis genua, & in amplexum extendentis brachia.

Reſpondit Balthaſar, omnes opes, voluptates, & gloriam hujus mundi, bona eſſe nimis exilia, vana, atque futilia, quam ut mentem, cælo natam, & boni infiniti capacem ſatiare queant. Solum Deum eſſe, infinitum bonum, quod cor humanum impleat. Plus ſolatii & veri gaudii percepiſſe ſe, poſtquam ſe totum Deo tradidiſſet,

quam

quam omnia regna mundi afferre possent. Desineret jactare ineptas Alcorani fabulas. Æternam vitam, veramque beatitudinem spectandam, ad quam sola Religio Christiana perducat. Spurci dein prophetæ somnia, & Alcorani deliramenta tam dilucide demonstravit, ut Doctor iste Africanus Genuam navigaret, ubi a P. Balthasare ita convictus est, ut Christo nomen daret, missusque Florentiam, sponsore ipso Magno Duce Ferdinando, baptizatus fuerit, vitamque vere Christianam deinceps duxerit.

Balthasar autem fervore spiritus flagrans in totum mundum, Mahometanos præsertim, quorum omnia arcana noverat, convertendos cogitationes suas direxit; obtentaque tandem a P. Generali in regnum Marochianum aut Mogoricum eundi licentia, per Pedemontium Galliamque iter instituit; sed cum in Hispaniam venisset, Madriti morbo correptus, diem supremum pientissime obiit, sexto, postquam Societatem ingressus fuerat, anno.

C A P U T V.

Introductio fidei in Guineam, Congo, Loangam, Angolam &c.

Regna hæc late extenduntur ad oram maris Occidentalem Africæ, sicut auri & argenti, variarumque aliarum rerum, sic barbarorum hominum, qui nigri sunt coloris & prope nudi, atque bestiarum, Leonum, Tygridum, Crocodilorum, Simiorum, Leopardorum, Elephantum, draconum, & serpentum portentosæ magnitudinis, passim feracia. Cati sylvestres & marini prægrandes, mansuefacti ancillarum subeunt vices. Posterioribus enim pedibus insistentes & gradientes, prioribus veluti duabus manibus ad obsequia domestica utuntur, hydrias capiti impositas apportant, conterunt in mortario aromata, aliaque servilia opera præstant. Delphini, balænæ, hippopotami, syrenes, aliaque monstra marina sunt admodum frequentia.

Religionem vix ullam multi coluerunt; alii sunt Ethnici, Idololatræ aut Mahometani; nam hæc pestis totam Africam, sicut Asiam, pervaserat. Atque in his tenebris jacebant sepulti mortales miseri ad ultima usque ferme tempora, quibus Lusitani illa obeuntes littora, & Missionarii, ab illis adducti, variis in locis fidei lucem affuderunt.

Et

Et quidem, quomodo Henricus, Joannis I. Lusitaniæ Regis filius, Septa anno 1415 Mauris erepta, Insula Madera anno 1420 occupata, Capite Viridi anno 1443 detecto, ad Guineæ fines anno 1460 navigationes promoverit, memoratum est supra. Anno 1471 sub Alphonso Rege Fernandus Gomez ad Regnum Congo, ubi postea permunita arx S. Georgii fuit constructa, pervenit. Anno 1684 Jacobus Canus, ope astrolabii, tunc inventi, Congi, Loangæ, & Angolæ littora legens ad sexcenta ultra Æquatorem milliaria triumphale crucis vexillum provexit; indeque iter relegens, quatuor nobiles Congianos secum in Lusitaniam abduxit, ubi a Joanne II Rege ac tota aula humanissime excepti sunt, variisque ludicris certaminibus, in quibus dexteritatem & velocitatem incredibilem ostendebant, recreati.

Canus Legatus Regis cum Mauris & muneribus remissus ad Regem Congi, exceptus ab eo est publica & effusa lætitia, & quoniam mandatum acceperat a Rege, ut omni industria adniteretur, Regem Congi ad Christum perducere, homo militaris, simplici sua relatione doctrinæ & adhortatione eundem conciliavit. Primus sacro lavacro tinctus est Regis socer cum filio, anno 1491, cœpitque popularibus suis & subditis insigni cum fervore Evangelium prædicare.

Rex ipse constructo magnifico templo, cum uxore & liberis baptizatus est, sequentibus tam illustre exemplum Aulicis ac regni Principibus. Quo autem magis Rex processu temporis intepuit, eo magis, quem primo genuerat, fervebat *Alphonsus* filius; qui post mortem patris regni hæres, a minore fratre Panso idolis pertinaciter addicto, pertulit grave bellum; sed non sine prodigio vicit perduellem, captumque custodiæ tradidit, in qua tædio periit. 50 deinceps, quibus in pace feliciter regnavit, annis, virtutis Christianæ heroem, ardentemque zelatorem animarum constanter exhibuit.

Successit in regnum & probitatem patris, non deneger filius *Petrus*, qui obtento Episcopo, omnibusque ad inducendam in universum regnum Religionem adornatis, ad pietatis suæ fructum percipiendum in cælum abiit, nullo relicto filio. Consecutus igitur regnum nepos *Jacobus*, solum nomen Principis Christiani gessit. Coluit Lusitanos propter commercia, sibi proficua; Religionis nulla cura; unde fervor aliorum quoque Christianorum magnopere intepuit.

Ad restaurandum igitur rursus fervorem Joannes III Rex Lusitaniæ anno 1547 quatuor viros e Societate Jesu in Congum misit, quos perhumaniter Rex Jacobus excepit, concessa plena Evangelium

præ-

prædicandi libertate. Multa millia brevi conversa. Rex ipse visus incalescere, sed brevi iterum, instar aquæ, ab igne remotæ, in pristinum teporem, quin & frigus recidit, frustra ignes subjicere conante P. Gomesio.

Mortuo Jacobo, corona celeri pede aliquot transiliit capita, donec in *Alvaro* substitit. Regnum is distortum prudentia & mansuetudine pacatum in ordinem suum reposuit. Religionis quoque, quam dudum professus fuerat, curam gessit: verum vitæ illecebris & pellicum amoribus, communi Africæ Principum malo, in transversum actus, non nisi per calamitates, a Deo immissas, resipuit. Quippe a Giachis, gente barbara, sede sua Regia, totoque regno expulsus, nihil habuit reliquum, nisi ut primo a Deo culparum veniam peteret, missa dein ad Sebastianum Lusitaniæ Regem legatione auxilia precaretur; obtinuit. Missus Govea cum militum manu, devictis pulsisque Barbaris, Alvaro regnum restituit: qui in alium deinceps virum mutatus, se totum Religioni, virtuti, Deo impendit; missa frequenti legatione ad Sebastianum, Henricum, Philippum, Lusitaniæ Reges, & ad ipsum etiam summum Pontificem, cui obedientiam deferebat.

Alvarus II, ejus filius, majori adhuc multo in Religionem & probitatem morum ferebatur studio. A fratre suo minore, regni cupido, bello appetitus, victoriam retulit. In loco, ubi frater perduellis cecidit, templum Deo construxit, largitori tantæ victoriæ.

Vicinum Congano est regnum *Angolæ*, olim Congano Regi vectigale, donec unus, subjugatis Regulis, supremum dominatum obtinuit. Lusitani Congi Regno ad Christum adducto, suisque commerciis in eo stabilitis, ulterius progressi, *Loandam* primum Insulam, Angolæ veluti clavem salutarunt; in Angolam inde, quo a Rege invitati fuerant, cum Missionariis e S. Bernardi Sacro Ordine, profecti, perfidiam gentis sunt experti, quæ mercaturam quidem exoptabat, Religionis autem memoriam vetabat.

Sed pientissimorum Lusitaniæ Regum eō ferebatur animus, ut vel Religio commerciis, aut hæc illi occasionem præberent. Cum igitur Reges Angolæ, inconstantes & perfidi baptismum quidem susciperent, atque Christianos se profiterentur, gentiliter autem viverent polygami, quin etiam naves Lusitanas vi invaderent, ac spoliarent, nautis in custodiam datis; Rex Lusitaniæ misso Paulo Diazio cum aliquot militibus, injuriam vindicandam censebat. Ter ingens barbarorum multitudo a paucis fusa est, P. Balthasare Barreyra, Moysis instar, orante, dum pugnaret Josue. Petita a barbaris pax concessa, apertumque Evangelio grande ostium.

P. Barreyra cum ſociis, circumlato late per Angolam & Loandam crucis vexillo, itinera ſua amplis ſignabat victoriis, quas ab Erebo, Nicromantia, & Ethnica ſuperſtitione retulerunt. Converſi complures Reguli, cum numeroſa aliorum multitudine: contrita idola, fana diruta, aut in Chriſtianas Eccleſias converſa. Celebriores ſunt Rex Serræ, Lioæ & Rex Toræ, cum ſubditis baptizati, atque ad omnem vitæ probitatem a P. Barreyra inſtituti. Non ita felix fuit Rex Benæ, qui laudabiliter cœpit ædificare, ſed non potuit conſummare.

CAPUT VI.

Propagatio Fidei in Regnum Monomotapæ.

Regnum hoc ſive Imperium multis ſæculis ſepultum jacuerat in ſua barbarie & ignorantiæ tenebris, donec anno 1556 Gonſalvus *Sylveria*, illuſtri natus proſapia, in Luſitania præcipuis Societatis perfunctus muneribus, ab ipſo S. Ignatio in Indias Provincialis miſſus, Goanæ Provinciæ præfuit. Verum ut non tantum alios ad gentium converſionem mitteret, ſed ipſe quoque munus hoc Apoſtolicum obiret, ardens animarum zelo, ad efferos primum Cafres cum PP. Andrea Fernandez & Andrea Acoſta contendit, ubi Regem Tongenſem cum filio probe inſtructum ſalutis unda abluit. Secuta eſt exemplum Regina cum præcipuis aulæ Proceribus. Erecta mox domus ſacra, Deiparæ Virgini in cœlum aſſumptæ dicata, quamvis non ſine turbis, ab Ethnicis motis, quas tamen Rex, Conſtantinus in baptiſmo cognominatus, auctoritate ſua compreſſit. Sylveria, relictis ad colendam hanc vineam duobus ſociis, ad regnum *Monomotapæ*, deſideriorum ſuorum metam, ſolus iter proſecutus, Cennam pervenit, populoſam urbem, ubi a Luſitanis & Indis mercatoribus benevole fuit exceptus, atque mox rete explicavit ad capturam, quæ tanta fuit, ut ſtabile ibidem, prout etiam Beſii Societati domicilium conſtrueretur.

Gonſ. Sylveria.

Quatuor menſibus cum hic fuiſſet commoratus, Rex Monomotapæ, certior factus, eundem ad regiam ſuam urbem aulamque invitavit. Gaudio geſtiens Pater, ſacra ſupellectili tergo impoſita, pedes iter difficile ingreſſus, *Mabate*, urbe ampla, prope omnes incolas convertit, vaticinatus, verum Dei cultum ibidem conſtanter perſeveraturum.

Cum

Cum urbi Monomotapæ immineret, missi a Rege cum Cajado & aliis mercatoribus Lusitanis ei obviam processere. In intimum Regis conclave, quod nemini conceditur, admissus, summo cum honore exceptus est, ad latus Regis sede collocata. Munera vero, mirantibus, qui aderant, oblata acceptare renuit, præstantiora multo auro, argento, gemmis, veste pretiosa, afferre se dona inquiens, non caduca hujus mundi, sed æterna, vera, summa bona: simulque finem, cur venisset, ut videlicet Regi omnibusque ejus subditis viam æternæ salutis & beatitudinis, in omne ævum perennaturæ, monstret. A Rege excipitur.

Incessit Regem cupiditas hanc viam cognoscendi, audiitque cum tota aula avide & attente de Regno Dei, animæ immortalitate, aliisque Christianis veritatibus disserentem. Cum autem in hospitium suum recessisset, coram imagine Deiparæ Virginis pulchre depicta preces fudit. Id advertentes Mauri, quos Rex ejus servitio addixerat, renuntiarunt, peregrinum illum habere secum sponsam formosissimam. Rex acciri Gonsalvum rursus jussit, & de sponsa interrogavit.

Sylveria imaginem protulit, eamque Regi donavit, occasionem captans, mysterium Incarnationis explicandi, quod videlicet Deus rerum omnium conditor & conservator, ut hominem æternum felicem reddat, de Virgine nasci & pro salute humani generis mori, ac resurgere voluerit, regnetque ceu supremus omnium dominantium Dominus in æternum: Matrem Virgineam regnare quidem in cælis cum Divino suo filio, imaginem autem sui reliquisse ad solatium hominum. Imago B. V.

Altera die Rex fassus est, Divinam hanc Matrem in sommo sibi fuisse objectam, rogavitque, ut per vitæ fontem in hujus Cæli Reginæ Clientem assumeretur. Distulit Gonsalvus per tres dies baptismum, ut eum melius instrueret, & desiderium magis accenderet. Præparatus itaque magna cum solennitate tinctus est salutis latice, assumpto *Sebastiani* nomine. Exemplum secuta est mater Regis, cum trecentis ex præcipua Nobilitate personis. Regem baptizat.

Quis non crederet, tantos ignes fore perpetuos? sed ecce instabiles mortalium vices! vix hortus iste spectatissime florere cœperat, cum subitus turbo spes omnes evertit. A Mahometanis, ad Christiani nominis ruinam nato pecore, exitiale malum. Quippe Regis, adhuc juvenis, auribus præstigiatores impii insusurrabant, peregrinum hunc hominem ab Indiæ Prorege, & Mozambizi, Sofalæ, & Ceputi (urbes sunt munitæ Lusitanorum, haud procul distantes) Præfectis subornatum, ut regionem exploret, sub religionis larva fabulisque Mahometanorum fraudes.

 in-

insulsis, incolas dolose ad se trahat, atque hac fraude Lusitanis portam ad regnum invadendum aperiat: id genus emissarios etiam in Indiis præmitti solitos, ut armatis copiis viam complanent. Malis ejus artibus homines dementari, & aqua affusa veluti philtro in amorem & obsequium flecti: Regis ipsius vitam præstigiis appeti; præveniendum proin, & hominem tam noxium tollendum de medio, ne porro venenum possit spargere.

Occiditur. Rex male credulus his mendaciis irretitus in cædem Gonsalvi consensit. Irrumpunt igitur septem sicarii, & virum sanctum, mortis suæ præscium, immaniter trucidant. Hoc parricidium cum occulte ferme, nulloque servato judicii ordine fuisset patratum, Proceres, quos baptizaverat, & Lusitani, ubi innotuit, indigne ferentes, Regi imposturas Mahometanorum ob oculos posuerunt, & crudele scelus, quod Deus, criminum vindex, & Rex quoque Lusitaniæ, in quem injuria redundaret, esset ulturus.

Ultio. Quot verba tot tela pectus Regis vulnerabant. Conversa igitur in Mahometanos, cædis auctores, ira & vindicta, illos jugulari jussit; atque ut agnosceret ultricem dexteram, ingens locustarum examen, quod vel solem obscuraret, campos depastum, publicam famem pestemque attraxit.

Rex a Lusitanis restitutus. Suspensum deinceps propemodum fuit Religionis negotium ad annum usque 1608, quo in Regem Monomotapæ gravem seditionem moverunt regni Principes. Supplex ille a Lusitanis flagitavit auxilia. Misit Indiarum Prorex, Regemque exulem throno restituit, ea tamen lege, ut liberam Evangelium prædicandi Christianis facultatem concederet. Cumque annuisset, confestim ad amplam hanc messem properarunt Patres S. Dominici, & Societatis Jesu, qui multos quidem converterunt, sed, pro mobilitate gentis, in pristinas Alcorani fabulas plerique relapsi sunt. Imperatores æstimant quidem Religionem Christianam, sed polygamiæ vitium irretitos tenet carnales homines.

Cæterum Monomotapæ Imperium non modo est amplissimum, quod 20 sub se regna continet, sed etiam ditissimum, cum multos auriferos montes complectatur; aurum tamen parum æstimatur, nec nisi, in quantum per illud varias a peregrinis merces possunt emere. Quod tunc potissimum fit, quando Lusitana navis Mozambico cum Indicis mercibus venit; tunc enim Imperator & subditi tantum auri colligunt, quantum pro rebus comparandis necessarium putant. Alio tempore non dignantur aurum eruere.

Tametsi vero Imperator sit potentissimus, palatium tamen aulamque habet humilem, quam infimus in Europa Princeps dedignaretur.

Or-

Ornatus vestium nullus, nisi quod fascia serica medium corpus cingat, & vitta, a Lusitano aliquo donata, caput tegat. Thronus est scabellum, cui ad limen januæ posito, decussatis pedibus, insidet, cum legatos excipit. Principes ipsius filii non verentur ad nostros Missionarios, quales plures sunt dispersi, excurrere, & frustum serici vel gossipii, vel aliud quidpiam id genus recularum mendicare.

Nihilominus tamen, licet nihil pompæ appareat, subditi magnam Imperatori suo reverentiam exhibent, nec nisi obverso eidem dorso illum alloquuntur, summæ id reverentiæ signum existimantes, cum non oporteat solem liberis oculis intueri.

CAPUT VII.

Introductio Religionis in Cafreriam & Insulas Africanas.

Monomotapam & Meridionalem Africam, in Promontorium Bonæ spei excurrentem, duobus veluti brachiis amplectuntur *Cafres*, Cafreria. omnes inter Africæ barbaros maxime barbari, atque uti cute, ita animo nigerrimi, sine Deo, sine Religione, sine lege. Barbariam hanc Patres nostri ingressi omni industria adlaborabant, ut ex lapidibus suscitarent filios Abrahæ, sed labore plerumque incasso; nec tamen, summa inter licet versarentur vitæ discrimina & calamitates maximas, locum voluerunt deserere, tum ne paucos illos, quibus religionem inspiraverant, destituerent, tum quia spe nutriebantur, fore, ut sudore aut sanguine perfusa tellus, ampliores in fructus maturesceret. Ea, quæ ultra Promontorium Bonæ spei Cafreria porrigitur, Lusitanis parens, facilius admisit cultricem manum.

Insula circum Africam maxima est *Madagascar*, S. *Laurentii* a Lusitanis appellata. Madagascar. In hanc Goa missi sunt anno 1616 quatuor Patres, qui tamen anno vertente Goam redierunt, sive felicius alibi operam collocaturi, sive ob præcipitem, Mahometanos & Ethnicos, quibus Insula permixta est, convertendi desperationem.

Mozambicum, Cafreriæ adjacens Insula, Lusitanis est peropportuna; Mozambic. nam ex Europa navigantibus post superatum Promontorium, sive ad alimenta dulcemve aquam comparandam, sive ad tutam stationem & naves reficiendas, ventumque exspectandum, insignes affert utilitates: nec mercimoniis inter Indos & Cafros aptius emporium. Lusitani Insulam arce valida munierunt, firmoque militum præsidio, fixa ibidem Præfecti sede, regiique senatus, qui præest Cafreriæ: quam

parva autem eſt & corporibus inſalubris hæc Inſula, tam dives eſt propter commercia; nam aurum, ebur, ambra, aliaque pretioſa ex *Senna* & *Sofala*; ubi fœcundæ ſunt aurifodinæ, huc convehuntur, mancipiorum inſuper ex Cafreria dives mercatura hic exercetur.

Jam S. Xaverius, cum anno 1541 in Indiam navigaret, excenſionem in hanc Inſulam fecit, eamque excoluit, relictis dein ibidem duobus ſociis, Paulo Camerte, & Franciſco Manſilla, ut ultimum converſionis operi complementum adderent. Gaſpar Barzæus poſtea multique alii Apoſtolicis ſuis laboribus Inſulam hanc in fide, morumque probitate confirmarunt. Conſtructum ſubin ibidem collegium, animarum propugnaculum, pro Cafris, & Indis opportunum.

Melinda. Eadem ferme beata ſors obtigit *Melindæ & Socotorræ*, quam utramque S. Xaverius ſanctitate & doctrina ſua illuſtravit. Melinda eſt regnum nobile prope Æquatorem. Religio potiſſimum fuit Mahometana: urbs tamen jam a primo in Indias ingreſſu amica Luſitanis fuit; ac propterea etiam ad recipiendos cœleſtes ſatus magis præparata. In Soccotorra Inſula, quam S. Thomas Chriſti doctrina imbuiſſe traditur, inventa ſunt adhuc veſtigia Evangelii, ſed variis erroribus & ſuperſtitionibus obliterata. S. Xaverius ſemen fidei ſparſit, quod ab aliis irrigatum, in uberem ſegetem crevit,

Atlanticæ. Dum autem eæ, quæ ſunt in orientali Africæ ora, Inſulæ ta excoluntur, occidentales etiam, quæ in mari ſunt Atlantico, *Azores*, *Canariæ*, *Heſperides* veritatis luce ſunt illuſtratæ. Poſtquam hæ ſæculo XV fuerant detectæ, cura Luſitaniæ Regum eo fuit intenta, ut Chriſtianæ doctrinæ myſteriis imbuerentur.

Anno 1546 tres e Societate operarii ad Azores iter dirigentes, poſt varios errores rejecti ſunt in Inſulam Maderam, quam piratæ Calviniani occupaverant, & præter alia crudeliter pro more geſta, ſtragem ſacrorum late fecerant. Itaque felix & optatus incolis Patrum adventus fuit. Anno ſequenti altera Patrum colonia in Canarias Inſulas a Turriano Epiſcopo eſt deducta. Dum ſocii præclarum hunc Antiſtitem imitari contendunt, dici vix poteſt, quantum laboris quanto cum fructo exhauſerint.

Ut autem ſtabiles eſſent Miſſionum ſedes, Rex Sebaſtianus in *Azoribus* tria fundavit Collegia: primum *Angræ*, primaria Inſulæ Tertiæ ſeu *Terceræ* urbe: alterum Funcaliæ in Inſula *Madera*: tertium in Inſula S. Michaelis, Azorum maxima. Anno dein 1593 quatuor e

Canariæ. noſtris comitati ſunt Epiſcopum in Inſulas *Canarias* ſive *Fortunatas*. Poſt diem ſeptimum, quam Hiſpali ſolverant, venerunt in *Palmam* civitatem, quæ eſt primaria Canariæ Inſulæ, cujus nomen vulgo etiam reli-

reliquis tribuitur. Septem numerantur, Canaria, Teneriffa, Ferraria, Palma, Fortisventura, Gomera, Lancerota. Ubique ſic advenis, indigenisque conſultum, ut dicerent, Inſulas ſuas ex eo Patrum acceſſu vere eſſe *Fortunatas*. Per Inſulas quoque *Heſperides* religio aut introducta, aut propagata, aut reſtaurata. At operi dum ardentius inſtat P. Emmanuel Alvarus, Inſularum illarum Apoſtolus, ad præmium laborum vocatus eſt, charitatis victima. Heſperides.

Anno 1618 ii, qui in Canariis Inſulis de Societate degebunt Patres, a ſuperioribus ſuis in Hiſpaniam ſunt revocati, quia nonnulli aliorum Ordinum Religioſi apud Regem erant queſti, imminutum iri jus ſuum, ſi Societas in Canariis ſedem figeret. Ægerrime eos dimiſit Regius Gubernator, & ampliſſimo elogio eſt proſecutus.

Zelus Religioſorum.

Non autem in Inſulis Fortunatis tantummodo variorum Ordinum Regularium, præſertim ex ſanctorum Dominici, Franciſci, Auguſtini Familia, zelus ardentiſſimus animarum emicuit, ſed in utraque etiam India & Africa, ſic Patres Prædicatores Monaſterium cum templo Mozambici conſtruxerunt, atque ex eo tanquam centro in omnes partes doctrinæ & virtutum radios diſperſerunt. Hieronymus de Couto & Petrus Uſſusmaris primi erant, qui tam utili pro ſalute animarum operi manum admoverunt.

Fructus.

Ducta inde colonia in Inſulam Madagaſcarem, & Delgadenſem, in regionem Cuavam, Senam, Tetam, Melindam, Sofalam, Quirimbam &c. Erecta ubique Deo ſanctiſſimæque ejus Matri templa, eliminata ſuperſtitio, plantata religio, multa mortalium millia ſalutaribus undis tincta; atque ut zeloſiſſimi iſti in vinea Domini operarii monſtrarent, quo uſque ſe extendat charitas, graviſſima inter tormenta ingentes poſuerunt pro Chriſto animas in iis, quæ dixi, locis, Antonius de Peſtana, Hieronymus de Cruce, Joannes de S. Thoma, Nicolaus de Roſario, Joannes de Piedad, Franciſcus Cabaſſius, Joannes Travacos, Paulus Meſquita, Hieronymus de Maſcarenias, Joannes Suarez, Ludovicus Fonſeca, Gaſpar de Aſſumptione, Alvarus de Coſta, Ludovicus de Paixax, Sebaſtianus de Canto, multique alii a Mahometanis & Ethnicis in odium fidei occiſi. Martyres.

Soſæ fata.

Martyrem etiam pene dixerim *Emmanuelem Soſam*, Luſitanum, genere illuſtrem, ac præcipuis in India muneribus perfunctum, plurium ſcriptorum pennis celebratum. Is anno 1553 cum Eleonora, Garciæ Indiarum Proregis filia, conjuge & duobus filiolis ex India in Luſitaniam redux, ad Promontorium Bonæ ſpei cum veniſſet, tempeſtatum vi in ſcopulos impulſus, diſrupta navi paſſus naufragium, cum conjuge & liberis in cymbam ſe conjecit, tandemque in terram

eva-

evadens, magna premebatur inopia. Hanc ſublevabat Regulus Mauricus. Verum diffidens Soſa benevolentiæ ſignificationi, cum 120 ſuis comitibus (tot enim de 600 erant reliqui) iter inde proſecutus incidit in alium Regulum, crudelem ac barbarum, qui omnibus eos, quæ a naufragio ſupererant, ſpoliatos, ceu piratas ditione ſua ejecit.

Et Eleonoræ. Cum omnium egeni procederent, turba barbara etiam veſtimenta eis abſtraxit. Eleonora pudore ſuffuſa ſcrobem in arena eruit, atque in illam ſe immiſit, partem corporis ſuperiorem capillis tegens, ac fame extrema premente mortem, quam in votis habebat, opperiebatur, cum qua luctantem Soſa, ex ſylva, in quam ad alimenti aliquid comparandum excurrerat, redux invenit. Videre brevi debuit conjugem & utrumque filiolum fame extinctum. Poſtquam, eruta propriis manibus foſſa corpora ſepelivit, in ſylvam regreſſus eſt, nec amplius viſus. Creditur fame pariter & mœrore contabuiſſe, ſi non a latronibus aut beſtiis fuit occiſus. 26 de ſexcentis Soſæ comitibus in ſervitutem abſtracti, a Luſitano navarcho, qui Mozambico in eam oram venerat, poſtmodum ſunt redempti, atque in Luſitaniam vecti, hæc retulerunt.

Tota Cafreria propter immodicos calores eſt inſalubris, ſed herbarum ſucco adverſus morbos natura providit. Terræ, quas mare alluit, forent fœcundæ, modo eſſent, qui eas colerent. Palma miros fructus producit, ad vitæ uſus neceſſarios. Sylvæ Tigribus, Rinocerote, (qui cornu gerit, naſo inſertum) Urſis & Leonibus ſunt infeſtæ. Elephantes nusquam plures nec majores, nec ebur pretioſius. Homines baptiſmum facile recipiunt, ſed vitam ad leges Chriſtianas nolunt componere. Sicut nigerrimi omnes ſunt corpore, & ex eo colore pulchritudinem æſtimant, ſic etiam animo: Chriſtianis tamen Europæis in ſervos venundari facile patiuntur, iisque fideliter ſerviunt. Nec divitias, nec honores quærunt, nec cibos exquiſitos, ſed pulmento ſuo contenti hilares vivunt, ridentque Europæos, auro aut cupediis inhiantes.

CA-

CAPUT VIII.

Introductio Religionis in Abissiniam.

Abissinia, seu Æthiopia superior, sicut terrarum amplitudine, sic potentia & opibus præcellit. Regitur ab Imperatore Christiano, quem Presbyterem Joannem appellant, sed Eutychiana *Coptorum* seu *Jacobitarum* hæresi infecto. Antiquissimis temporibus dicuntur fuisse ethnici, idolis servientes; tum vero a Regina Saba, a Salomone edocta, Judaismum hausisse, donec ab evnucho Reginæ Candacis, Christianæ legis notitiam percepissent: rudem tamen, & multis Judaicis ritibus mixtam, ac postea hæresi quoque pollutam. Tempore quidem S. Athanasii plenius veritate sunt imbuti: sed paulo post, sub Schismaticis Patriarchis Alexandrinis, in Dioscori & Eutychis hæreses sunt prolapsi. Primus eorum Episcopus Sæculo IV fuit Frumentius, a S. Athanasio ordinatus.

Præter Baptismum circumcisionem adhibent: abstinent suilla: 40 dierum jejunium rigide servant: nudis pedibus templum intrant: nemini in eo fas vel verbum loqui. Credunt realem Christi præsentiam in sacra Cœna: Missam celebrant, sed aliis multo ceremoniis. Quinque agnoscunt sacramenta, baptismum, pœnitentiam, Eucharistiam, ordinem, & matrimonium, sed nec materiam & formam, nec veros sacerdotes habent. Christi, Mariæ, & S. Crucis magna apud eos veneratio. Templorum frequentia & decor nitet. Monachorum grandis numerus.

Joannes II Rex Portugalliæ, magis regnum Dei quam suum extendendi cupidus, Imperatorem Æthiopiæ per legatum salutavit, eique amicitiam & mutuum commercium obtulit. Acceptissima *Davidi* (hoc Imperatori nomen) venit legatio, missoque pariter in Lusitaniam oratore, ad Emmanuelem Regem, qui Joanni interea successerat, munera & epistolam obtulit. In hac significavit, quam gratum sibi foret, si ambo Christiani Reges amico fœdere jungerentur, ad eliminandos Mahometanos aliosque inimicos Christiani nominis. Misit Emmanuel alios legatos in Abissiniam, qui unionem pangerent.

Aliquot annis post David Imperator ad Clementem VII summum Pontificem prolixas dedit litteras, officii plenas, quibus eum ceu caput Ecclesiæ & Vicarium Christi summisse veneratur, addita professione fidei. Verum post mortem Episcopi, qui Roma ipsi submissus fuerat, cum orthodoxi deessent animarum pastores, eos rursus a Pa-

triarcha Alexandrino petiit, atque ſic Abiſſinia in antiquum Schiſma prope recidit.

Succeſſit *Claudius* filius, qui toto Imperio fuit expulſus, ſed a Luſitanis reſtitutus, amiſſo Chriſtophoro Gama, claſſis Præfecto. Verum Claudius, a fide orthodoxa omnino alienus, reddito regno, nihil eorum, quæ promiſerat, ſervavit, ſpreto Bermude Patriarcha. Joannes III Rex Luſitaniæ, tanto beneficio Claudium ad gratitudinis officia totum converſum ratus, a Julio III. & S. Ignatio Patriarcham cum aliis ſacerdotibus petiit, qui in Æthiopiam profecti unioni cum Romana Eccleſia manum admoverent. Miſſi ſunt anno 1555 Joannes *Nunnius Barretus*, Andreas de *Oviedo*, & Melchior *Carnerus*, primus Patriarcha, reliqui Epiſcopi, additis aliis 13 ejusdem ordinis Religioſis.

Tradidit eis S. Ignatius ad Claudium Imperatorem amplam epiſtolam, plenam ſpiritus & ſacræ inſtructionis; in qua oſtendit, Petrum ejusque in cathedra ſucceſſores viſibile eſſe caput Eccleſiæ, quæ ſit una tantum, Chriſto ſponſo ſuo unita; reliquæ omnes aridæ, a corpore ſeparatæ &c.

Goam cum veniſſent, intellectis Abiſſiniæ turbis, & averſo ab unione Claudii animo, Patriarcha Goæ ſubſtitit; Oviedus vero Epiſcopus cum 5 ſociis, pluribusque Luſitanis in Abiſſiniam abiit, ubi a Claudio Imperatore humaniter fuit exceptus, habitusque, nullam tamen de religione mentionem fieri voluit. At juſto Dei judicio, cum a Mahometanis invaderetur, a propriis ſubditis fuit interemptus, anno 1559.

Averſabatur Claudius veritatem, tolerabat tamen; at *Adamas Sequedus*, frater ejus junior, qui ſucceſſit, Princeps crudelis, immani illam odio eſt perſecutus, prædicatoribus illius, Oviedo Epiſcopo & ſacerdotibus in vincula & carceres conjectis, tandemque in exilium pulſis. Sed non diu furere licuit; nam a Mahometanis bello victus deſperatione interiit.

Filius, *Sequedus II*, fatiſcens undique adeptus Imperium, omne tempus bellis exegit; Catholicos vero nec amori nec odio habuit. Nunnio Patriarchæ, dum in Abaſſiam navigandi occaſionem exſpectat, anno 1562 Goæ mortuo, ſubrogatus eſt Andreas Oviedo; qui vitæ reliquum Abiſſinis impendit, ſummas inter calamitates, donec & ipſe anno 1580 vocatus eſt ad laborum & ærumnarum præmium. Ex ſociis Oviedi Andreas *Gualdanus* a Saracenis captus, cum ſacerdos eſſet agnitus, ſagittis transfixus eſt: Gonzalus Cardoſus a latronibus obtruncatus, Emmanuel & Antonius Fernandez laboribus

Apo-

Apostolicis sunt immortui; ut adeo unicus superesset in Abassia sacerdos Franciscus *Lopez*, qui tamen & ipse anno 1587 ad quietiorem vitam transiit. Abrahamus Georgius, ut destitutis in Æthiopia Neophytis & Lusitanis succurreret, penetrare conatus est, sed in ipso aditu a barbaris fuit interemptus.

Plures equidem sacerdotes, zelo animarum flagrantes, sed a Saracenis intercepti, incredibile dictu, quot carceres, catenas, triremes, quamque barbaram ubique crudelitatem, verbera, famem, sitimque sint perpessi. Melchiori Sylva Sæculari Presbytero sors favit, ut in Abassiam cum ingenti Catholicorum solatio perveniret.

Secutus est mox, post toleratum septem annis jugum Turcicum, P. Petrus Paez S. J. Fremonæ, urbe Lusitana, in finibus Abissiniæ sita, solenni cum gratulatione exceptus. *Dangvil* sive *Sequedus III*, Abissiniæ Imperator, id ubi cognovit, sacerdotem ad Regiam suam invitavit, singularique cum honore venientem excepit: instruentem docentemque audivit; Missæ ejus cum devotione eximia interfuit. Singulari voluptate afficiebatur, cum sacerdotem Christiana doctrina juventutem imbuentem coram cerneret. Imo superno lumine illustratus eo devenerat, ut unionis cum Romana Ecclesia negotium serio suscipere statueret, idque tum P. Paezio, tum ipsi etiam Clementi VIII summo Pontifici per epistolam significaret. Verum ubi hæc res innotuit, duo Principes perduelles Imperatorem bello aggressi, cum pugna consereretur, eundem occiderunt.

Magnam in eo jacturam passa fuisset spes Christiana, nisi successorem nactus fuisset *Seltam Sequedum*, doctrinæ hominumque nostrorum comprimis amantem. Scriptis ad Paulum V & Philippum III litteris unionem cum Ecclesia Catholica ardenter petiit. Cum autem tantam animi propensionem in sacra Catholica Abissini cernerent, multi, etiam ex Monachis, abjecta hæresi, eadem sunt amplexi.

Sed nihil ad augmentum fidei illustrius quam *Cella-Christos*, Imperatoris frater, Prorex regni Gojam, Princeps incomparabilis, qui veritate perspecta, Catholicæ Religionis Professionem publice edidit anno 1613, idque Paulo V Pontifici per litteras significavit: utque fructus conversionis suæ esset amplior, Colletæ in regno Gojam stabile Patribus S. J. domicilium fundavit: cum antea non nisi Fremonæ, & Gorgonæ prope Imperatoris regiam stationem haberent.

Imperator, ut hæreticorum ora obstrueret, disputationem solennem indixit, in qua discutiebatur quæstio, an una vel duæ existant in Christo naturæ; quam Patres Paez & Azevedius, propositis ab auctoritate & ratione argumentis adeo clare solideque explicarunt,

 ut

ut Imperator ſevere prohiberet, ne quis deinceps unam duntaxat in Chriſto naturam aſſereret.

Verum Pſeudo-Patriarcha & infinita Monachorum turba populum concitante, ſeditionibus & tumultibus omnia miſcebantur. Ipſum non raro Sequedi caput petebatur. Diu ſtetit invictus heros, & hydram unam poſt alteram decuſſit; donec tandem feſſus cædendo, hæreticis ſuos ritus, & ſectæ libertatem permittere coactus eſt.

Creſcebat nihilominus fidelium multitudo, ut adeo pluribus paſtoribus, etiam majoribus, opus eſſet. Miſit proin Gregorius XV anno 1623 in Abaſſiam novum Patriarcham Alphonſum Mendez cum Seco Epiſcopo, aliisque 12 e Societate Jeſu. Verbis concipi non poteſt, quanto cum gaudio, quantisque cum honoribus, Imperator ac regni Principes eosdem exceperint.

Patriarcha mox operarios per omnem Abiſſiniam diviſit, nova templa magno numero erexit, ac 13 domicilia, in quibus anno 1628 ultra 20 Patres S. J. habitabant, totamque viciniam excolebant, ea fructus ubertate, ut eo anno ad centum hominum millia converterentur. Anno 1630 venit in Abaſſiam novus Epiſcopus Apollinaris de Almeida S. J. cum novis Miſſionariis, ut cum ubertate meſſisı creſceret meſſorum numerus.

Tam ſplendide profecto ampliſſimus hic ager effloruit, ut certa ſpes affulgeret, totam propediem Abaſſiam ab Alexandrino Schiſmate ad Eccleſiæ unitatem reductum iri. Sed quo minus ea felicitas obtingeret Æthyopiæ, duo obſtiterunt, & Sequedi Imperatoris ad extremum tepor, & Faciladæ ſucceſſoris ſæva impietas.

Profeſſus jam publice fuerat Imperator fidem Catholicam; damnatus error Dioſcori de una in Chriſto natura; agnitus Primatus Romani Pontificis; ſublata circumciſio; prohibiti ritus Æthyopici, cum Romanis pugnantes; ſancitæ in Miſſa & Sacramentis Ceremoniæ Catholicæ; cum hæretici, & præſertim Pſeudo-Patriarcha, ac Monachi Schiſmatici, obeundo Principes ſuæ factionis, ſeditiones ex ſeditionibus ſerebant; quas tamen Imperator tum per ſe ipſum, tum per duces ſuos, præſertim vero per præcellentem heroem *Cella-Chriſtos*, fratrem ſuum, feliciter comprimebat. Quapropter, ut regno ſuo quietem daret, hæreticos libertati ſuæ & ritibus priſtinis relinquebat.

Magnum ex hac indulgentia detrimentum paſſa eſt Religio; at Sequedus, acſi vindictam Divinam ſentiret, in lethalem morbum raptus, eoque extinctus eſt anno 1632. Obiit quidem Catholice, ſed inter vehementes animi angores. Gravius adhuc multo Eccleſiæ

no-

nocuit, quod successorem designarit *Faciladam* filium, cujus aversum ab Ecclesia Romana animum ignorare non poterat. Is quippe rerum potitus nihil antiquius habuit, quam funditus extirpare, quod pater plantaverat; & cum probe sciret, unicum prope Religionis fulcrum esse Principem *Cella-Christos*, patruum suum, illum omnibus bonis, honoribus & dignitatibus spoliatum in exilium ejecit. (*Anno* 1634.)

Eandem sententiam tulit in omnes Missionarios, quorum plures per summa mortis discrimina Goam recesserunt. Patriarcha Mendesius cum novem sociis in montium cavernis se abscondit, ut orbato gregi se reservarent. Sed a venaticis canibus, omnia scrutantibus, Turcis in diram servitutem sunt venditi, donec tandem a Christianis mercatoribus redempti, Goam, commune tunc exulum refugium, & ipsi penetrarunt.

Apollinaris Episcopus & alii sex proscripti Missionarii errabant mutato habitu per varias speluncas, antra, & deserta, omnium rerum inopes: sed deprehensi crudeli morte affecti sunt, multique alii Catholici cum illis. Accessit tandem post 20 annorum exilium gravissimum Princeps Cella-Christos, gloriosa pro Religione morte defunctus, heros omnium ætatum memoriam promeritus. Solus ex sacerdotibus in Abissinia supererat P. Bernardus Nugveira, qui occultis Catholicis Sacramenta ministravit; sed anno 1653 & ipse proditus, laqueo ad coronam fuit expeditus.

Jacebat deinceps Abissinia in cophticæ hæresis tenebris sepulta, donec sub finem prioris Sæculi Patriarcha Alexandrinus cum Ecclesia Romana fuit unitus. Qua occasione nova spes fuit concepta, Abissiniam, ab illo in sacris dependentem, reducendi. Quapropter Ludovicus XIV Rex Christianissimus, re cum Clemente XI collata, misit per Ægyptum in Æthiopiam *Poncetum* Medicinæ Doctorem, cum P. Carolo Brevedente S. J. qui mutato habitu sub specie famuli eum comitabatur, sed in itinere mortuus est. Medicus vero Gondarum, urbem regiam, profectus, humanissime a Jesu Imperatore fuit exceptus, nec modica desiderii Ecclesiam Abissinam dum Romana uniendi indicia dedit. Poncetus, explorato (quod commissum erat) rerum statu, in Galliam rediit cum oratore, quem Æthiopum Imperator ad Regem Galliæ misit.

Missi dein sunt duo Patres Franciscani cum dignitate legati Apostolici, & duo de Societate Jesu Legati Regis Galliæ Ludovici XIV ad Jesum Imperatorem, quem cum Ecclesia conciliarunt. Sed mo-

nachis perduellionis faces rurſus ventilantibus, throno dejectus fuit Imperator, & David quidam eidem intruſus, qui Miſſionarios anno 1716 ferali mortis ſententia perculit, & furenti populo lapidibus obruendos objecit.

CAPUT IX.

De Coptis & Melchitis in Ægypto.

C*opti* deſcendunt ex antiquis Ægypti incolis, qui primum Pharaonibus, potentiſſimis Regibus, tum vero Perſis, Græcis, Romanis, Cpolitanis Imperatoribus parebant. Cum autem in Eutychis & Dioſcori hæreſin prolapſi, concilium Chalcedonenſe, & S. Leonis ad Flavianum Epiſtolam nollent recipere, unamque in Chriſto naturam atque voluntatem cum Severo & Moggo pertinaciter aſſererent, ab Imperatoribus defecerunt, & Arabiæ Calyphis ſe ſubjecerunt, donec a Babyloniæ Sultanis, Mamelucis, ac demum a Turcis ſunt ſubacti.

Ingens in Ægypto eſt eorum numerus, habentque proprium Patriarcham, qui Alexandriæ reſidet; cui etiam Copti, per Abyſſiniam, Syriam, & Armeniam ſparſi parent; omnes communi vocabulo *Jacobitæ* appellantur, a *Jacobo* quodam *Zanzolo*, Monacho, Severi diſcipulo, qui per orientem diſcurrens, contra ſynodum Chalcedonenſem declamaverat.

Deteſtantur tamen Eutychen, qui humanam in Chriſto naturam a Divina abſorptam delirabat. At vero Copti Divinam & humanam deſtinctas aſſerunt, ſic tamen, ut unam conſtituant, ſicut corpus & anima unam naturam humanam conſtituunt.

Sacerdotes eorum ſunt rudiſſimi, quia ab officina fabrili aut ſtiva non raro ad aram attracti, redeuntque ad ſerviles ſuos labores; magno tamen apud eos propter ſacrum officium ſunt in honore. Sacramenta conferendi ritus & ceremonias habent varias, & aliquas plane ridiculas. Nemini confitenti abſolutionem negant. Sacram Euchariſtiam non aſſervant, ſed quoties ægro porrigenda, Miſſam legunt. Diuturna ac ſevera jejunia obſervant, ante Natalem Domini, ante Paſcha, & ante Aſſumptionem B. V. Mariæ, quam præcipua veneratione colunt.

Circa numerum ſacramentorum, proceſſionem ſpiritus S. a Patre & Filio, cultum ſanctorum & ſacrarum Imaginum, purgatorium, hierarchiam, & multa alia cum Eccleſia Romana quoad ſubſtantiam facile

cile conveniunt, quamvis varias fabulas & abuſus admiſceant, Romanum quoque Pontificem reverentur. Multi quidem eorum in favorem Mahometanorum circumciduntur, & propterea *Copti*, hoc eſt, *Circumciſi* vocantur; nequaquam tamen ſanguinarium hunc ritum ad ſalutem neceſſarium credunt.

Græci Schiſmatici, quorum multo pauciores ſunt in Ægypto, appellantur *Melchitæ*, quos Copti multo magis quam Catholicos exoſos habent, & tanquam hæreticos deteſtantur. *Melchitæ* dicuntur, ſeu Regii, quia in recipiendo Concilio Chalcedonenſi Martiano aliisque Imperatoribus fuerunt obſequentes; poſtea autem in errores, aliis Græcis in Europa & Aſia communes, a Photio & Cerulario potiſſimum, præſertim de proceſſione Spiritus ſancti invectos, inciderunt. Habent & ipſi proprium Patriarcham, qui plerumque Cairi degit.

Quamvis autem Ludovicus XIV, Rex Galliæ, Cairi fundarit Miſſionem, Copti tamen non multi ibidem convertuntur, tum propter radicatam tot annis averſionem a Concilio Chalcedonenſi, cujus ne quidem nomen ſuſtinent ob definitas duas in Chriſto naturas, magnam contra æſtimationem Dioſcori, Severi, & Moggi Patriarcharum præſeferunt, tum quia timent, ne Turcis graviter diſpliceret ſua cum Francis in Religione conjunctio, jugumque adhuc gravius redderetur, ac denique ab illis Chriſtiana Religio, quæ libere in Ægypto exercetur, omnino exſcinderetur.

Accedit craſſa ignorantia, & ſupina in rebus ad ſalutem pertinentibus oſcitantia, atque in erroribus, alte impreſſis, pertinacia. Fruſtra Coptum conviceris, fruſtra veritatem oſtenderis, fruſtra mutum reddideris: manebit, qualis ante fuit. P. du Bernat, S. J. Miſſionarius in Ægypto, ſcriptis anno 1711 Pariſios litteris, ſuggeſſit conſilium, ut pia liberalitate erigeretur ſchola, in qua cum litterarum elementis, teneris mentibus inſtillaretur Religio. Addit, magnam eſſe in Ægypto Græcorum, Syrorum, Armenorum, Gallorumque commercantium frequentiam, quorum cura pauci, qui adſint, Miſſionarii ita occupentur, ut ſe vix poſſint ad Coptos exporrigere. Rogat igitur, ut plures adjutores mittantur.

Sultanus Ægyptum, Romæ olim & Cpolis horreum, per Baſſam regit, qui ſingulis annis mutatur, ne ubertate ſoli nimium pingueſcat, & ſeditionem moveat. Sub eo autem multi ſunt provinciarum Gubernatores & adminiſtri. Quamvis autem Chriſtiani, plerique hæretici, numero ſuperent Mahometanos, hi tamen 24 fanorum millia poſſidere dicuntur. In nova & vetere Cairo 500 numerantur. Socie-

cietas noſtra domum, quam Cairi habet, mercatorum & conſulis Gallici favori debet. Ex trecentis Monaſteriis in eremo S. Macarii quatuor tantum ſuperſunt, eaque incolis ferme vacua. Sectæ ſunt Copticæ, auſteramque vitam agunt. P. Claudius Sigard S. J. anno 1714 ad hos Monachos inviſit, eosque inſtruxit, nec ſine fructu jacti ſeminis. Dolendum ſane, quod miſeri iſti homines magnos paſſus faciant, ſed extra viam.

Præter deſertum S. Macarii viſuntur ad Nilum Inferiorem rudera antiquæ eremi *Thebaidos*, ubi in cavernis terræ ac montium tabernacula ſua fixerant veteres Anachoretæ, Monaſtices ſanctæque Religionis cultores celeberrimi, Pauli, Antonii, Pambones, Paphnutii. Sed Dioſcori primum Schiſma, Arabum deinde Turcarumque barbaries omnia vaſtavit.

Vetera Ægypti monumenta, urbes, pyramides, monaſteria, eremos Thebaidis, mare rubrum, tranſitumque per illud Iſraelitarum, Nili monſtra, Crocodilos, Hippopotamos, &c. prolixe deſcripſit, addita mappa Geographica, P. Claudius Sicard S. J. multis annis per Ægyptum Miſſionarius. Novem annos Coptis convertendis fruſtra impendit, donec vir nobilis ingreſſus eſt, quem plures deinceps alii ſunt ſecuti. P. Sicard autem in obſequio peſte infectorum occubuit.

LIBER TERTIUS.

Status America.

CAPUT I.

Adumbratio Americæ.

Cum America, quarta mundi pars, tres reliquas magnitudine ferme æquans, primum ſub finem Sæculi XV fuerit detecta, & ad id uſque tempus in barbarie ſua & litterarum ignorantia jacuerit ſepulta; vix aliquid certi conſtare de illa poteſt, ne quidem, quomodo homines poſt mundi diluvium in hemiſphærium illud, nobis obverſum, Oceano undique a reliquis orbis partibus ſeparatum, per-

pervenire potuerint, an videlicet ingentia illa terrarum ſpatia iſtmo aliquo cum veteri orbe fuerint conjuncta, an vero populi aliqui hyperborei ex Europa, aut Scythæ ex Aſia vel Æthyopes ex Africa navigando in illa penetrarint.

Primus erat *Chriſtophorus Columbus*, Ligur, qui a Luſitanis, Anglis, & Genuenſibus ſuis cum petitione ſua velut ſomnio exploſus rejectusque, apud Ferdinandum Catholicum, Hiſpaniæ Regem, proniores tandem aures invenit. Illius igitur auſpiciis anno 1492 cum tribus navigiis ex Hiſpania in Occidentem navigans *Antillas* Inſulas invenit. *Americus Veſputius*, Florentinus, cœpta proſecutus, in interiora anno 1497 penetravit, Braſilia quoque detecta. Ab ejus proin nomine novus ille orbis *America* fuit appellatus, non quod ille immenſos regionum tractus omnes explorare ſolus potuerit; hoc enim in hominis unius ætatem non cadit, ſed quod primus, ultra Inſulas adjacentes progreſſus, terram continentem ſit aſſecutus.

Plures deinceps viri magnanimi ſolertesque alias atque alias regiones detexerunt. Hos inter præcipuo loco memorandus venit Ferdinandus *Magellanes*, Luſitanus, qui in India Orientali inſignem Regi ſuo operam navarat; ſed a Luſitanis ſuis offenſus, in Europam redux, ad Carolum V Cæſarem & Hiſpaniæ Regem ſe applicuit, eique perſuaſit, prætervecta Auſtrali America, in Inſulas Moluccas opulentas Indiamque navigari poſſe. Obtentis igitur 5. navibus, iter ingreſſus, ſuperatoque Æquatore & Capricorno, in meridiem & occaſum tendens fretum invenit, & adjacentem terram, quæ ab eo nomen acceperunt; in hodiernam ſiquidem uſque diem dicitur *fretum Magellanicum*, *terra Magellanica*, *mare Magellanicum*. Magellanes autem navi una aquis hauſta, altera Hiſpalim redeunte, a perfido regulo eſt interemptus; reliquæ tres naves in Moluccas tandem devenerunt, inde vero per mare Indicum, prætervecta Africa, rurſus in Hiſpaniam. Atque hæc de inventoribus novi orbis ſeu Indiæ Occidentalis.

Dividitur America in *Auſtralem* & *Borealem*, Iſtmo ad *Panamam* urbem connexas.

In parte Auſtrali ſeu Meridionali eſt 1 *Terra Firma*, ſeu *Nova Caſtilia*, ex parte Auſtrali æquatorem attingens. Aurifodinæ ſunt in illa prope exhauſtæ. Argenti tamen & gemmarum adhuc eſt ferax. Sita eſt in ea *Carthagena*, portu inſigni inſtructa, commerciis maxime opportuna. Angli illam fruſtra obſederunt.

2. *Amazonum Regio* verſus Auſtrum proxima, atque ampliſſima, 150 diverſas nationes continere dicitur, quarum aliquæ ſunt valde

barbaræ. *Fluvius Amazonicus*, qui inter omnium maximos totius orbis numeratur, regioni interfluit, eamque fœcundat, ita, ut præter rem frumentariam & hortensem, copiose producat cedrum, ebenum, coccinum, gossipium, sacharum. Terra autem Idololatris scatet, tanquam noxiis zizaniis. Fabulantur aliqui, regionem Amazonum appellari, quod fœminæ in montibus habitent bellicosæ, sine viris, ad quos semel in anno descendant, ad sexum suum propagandum. Credo, ab antiquis famosis Amazonibus Asiaticis fabulam esse desumptam.

3. Regnum *Peruviæ*, omnium opulentissimum, e regione Amazoniæ ad occasum & mare Pacificum in meridiem est extensum ab Æquatore ultra Tropicum Antarcticum. Veteres incolæ urbem condidisse feruntur, quam *Cusco* nominabant, Reges vero omnes *Incas* nominati. *Lima*, *Potosis*, *Quitum* urbes sunt principes. Immensam auri vim Hispanis hinc asportant, prout etiam gemmas, præsertim smaragdos, vina pretiosa, argentum hydrargyrum, sacharum &c. Pizarrus hoc regnum anno 1533 subegit. Hoc sæculo ingentia a terræ motibus, incendiis, eluvionibus damna passum est.

4. Regnum *Chilense* infra Peruviam a Tropico Capri longo pariter littorali tractu ad austrum excurrens, montosa licet & frigida sit regio, est tamen fertilis, auro, jaspide, cupro dives. Ab Hispano Gubernatore regitur, qui tamen Peruviæ Proregi subjectus est. Non omnes tamen incolæ Hispanis parent. Anno 1730 hoc regnum inaudito terræ motu concussum, accedente horrendo aquarum diluvio prope eversum est, infinita mortalium multitudine aut ruinis obtrita, aut undis suffocata.

5. *Terra Magellanica* extrema ad Austrum est portio, infesto frigore, & æterno pressa gelu. Nivosa montium cacumina in cœlum exsurgunt. Incolæ immani sunt statura, efferis moribus, crudis in cibum carnibus assueti. Hispani ex Chilensi regno hanc provinciam sunt ingressi, sed cum ad lucrum parum faceret, alibi utilius operam posuerunt.

6. *Paraquaria*, amplissima terrarum portio, Tropico Capricorni subjecta, ab Austro terram Magellanicam, ab occasu Chile & Peruviam, a septentrione regionem Amazonum, & Brasiliam, ab ortu oceanum attingit. Sacharo, gossipio, vino, frumento, abundat. Hispani in ea septem habent provincias, *Paraquay* videlicet in specie, *Chaco*, *de la Plata*, *Uraquay*, *Tucuman*, *Parana*, *Guayra*. Interfluit illi *fluvius Januarius* (*Rio de la Plata*) qui ad urbem Boni Aeris (*Buenos Ayres*) ingenti ostio, 30 leucis lato, in oceanum se effundit.

7. Bra-

7. *Brafylia*, ſpatioſus terrarum tractus, intra æquatorem & tropicum ſitus, ab Auſtro Paraquaria, ab occaſu Amazonia, ab Aquilone & ortu Oceano concluſus, quadrati velut figuram refert. Partes littorales Luſitanis parent, qui magnas inde opes colligunt, ex ligno Braſylo (unde nomen Braſyliæ derivatum creditur) a Croco, Ambra, Goſſipio, Balſamo, Sacharo, Tabaco Braſylo, pellibus boum & ferarum. In provincia autem *Janeiro* locupletes aurifodinæ ſunt inventæ, unde Luſitanis largæ opes accreſcunt. Urbs in ea princeps eſt *S. Sebaſtiani*, portu inſtructa, ad trajiciendos Braſiliæ theſauros in Luſitaniam. Anno 1711 Galli hanc urbem occuparunt. Interiora terræ occupant homines nudi, barbari, antropophagi diverſarum nationum. Quando Luſitania erat conjuncta Hiſpaniæ, Hollandi ſæpius in Braſiliam irruperunt, ſed ablata reſtituere poſtea coacti ſunt. Nunc Angli, in Braſylia commercantes, in magnam lucri partem veniunt. Joannes IV primogenitum Regis Luſitaniæ *Principem Braſiliæ* appellari voluit.

Ex parte *Americæ Septentrionalis* viſuntur 1, *Mexico Vetus* ſeu *Nova Hiſpania*, ab Iſtmo Panamico longo tractu in occaſum & ſeptentrionem extenſa. Habet largas auri & argenti venas, profertque ſacharum, ſericum, balſamum, cacaum, aliaque cum ad voluptatem, tum ad vitam neceſſaria. Licet enim ferme tota ſit in Zona torrida, alluente tamen inde Oceano hinc Sinu Mexicano mire fœcundatur. Hiſpani in ea habent tria ſuprema tribunalia, Archiepiſcopum, Proregem, & Academiam *Mexici*, urbe principe. Prope Iſtmum ſunt *Panama* & *Portus Bellus*, urbes mercatu celebres.

2. *Nova Mexico*, quam etiam *Novam Granatam* appellant, Novæ Hiſpaniæ eſt proxima, ab occaſu fretum magnum Vermeyum ſeu Californium, a ſeptentrione terram incognitam, ab ortu Loviſianam & Canadam attingit. Anno 1583 ab Hiſpanis inventa eſt, qui varias eo colonias deduxerunt. Multi tamen adhuc barbari ſui juris ſunt, qui per *Caſiques*, quos ſibi eligunt, gubernantur. Terra montoſa eſt, ſed fertilis argento, cryſtallo, ſmaragdis &c.

3. *Florida* ab occaſu Novum Mexicum attingit, a meridie Sinum Mexicanum, ab ortu mare Mexicanum, a ſeptentrione altis montibus a Nova Francia ſeparatur. Hiſpani illam olim occupaverant; ſed Galli ſub Carolo IX partem ſibi decerpſerunt, quam ab ejus nomine *Carolinam* dixerunt. Galli ab Anglis expulſi ſunt. Neque Hiſpani de Florida ultra duas colonias retinent. Reliqua inter varias gentes, etiam barbaras ſunt diſtributa. Regio autem eſt fœcunda frumento, vino, moro pro bombycibus, & texendo ſerico.

 4. *Vir-*

4. *Virginia* a meridie conjuncta eſt Floridæ, ab ortu Oceano, ab aquilone & occaſu barbaris gentibus. Spectat ad Anglos, quorum multa millia in ea degunt. *Virginia* dicta eſt in honorem Eliſabethæ Reginæ, quæ virgo habebatur, quia nullum habuit maritum. Regio uberes fructus profert, præſertim Sacharum, Balſamum, Tabacum, Aromata, plantasque varias. Accenſetur Canadæ.

5. *Penſilvania* Virginiæ proxima, ſic appellata a Wilhelmo *Pen*, Quackero Anglo, cui Jacobus II illam donavit. Anna Regina variis illam privilegiis ornavit, Reipublicæ ſtatum politicum ibidem conſtituendi. Quackeri urbem ibidem condiderunt, quam *Philadelphiam* appellarunt, a fraternitate Quackerorum.

6. *Canada* generice ſumpta eſt ingens ille terrarum tractus, qui a Florida & Novo Mexico in ſeptentrionem excurrit ad fretum Hudſonicum. Dicitur etiam *Nova Francia*, quia Franci anno 1504 has regiones detexerunt, & conditis in iis urbibus nomina Gallica impoſuerunt. Putant aliqui, Hiſpanos jam prius terras illas acceſſiſſe, ſed theſauris vacuas cum reperiſſent, receſſiſſe, & *Promontorium Nihili* appellaſſe. Verum Galli, Angli, aliæque Europeæ gentes labore & induſtria effecere, ut non modicum inde lucrum reportent ex fibrorum & luporum marinorum pellibus, atque ex piſcibus exſiccatis, quorum ingens eſt copia. Tellus etiam ad fertilitatem, exciſis ſylvis & dumetis fuit perducta. Quadrupedes eædem, quæ in Europa, cum qua in iisdem ferme ſunt parallelis. Alces præterea ibi ſunt, grandes belluæ, quarum ungulis miras ineſſe virtutes Medicas prædicant. Incolæ barbari ſunt & truculenti, præſertim *Iroquæi*; nullius religionis homines. Viri bello & venationi vacant, agriculturam & labores ſerviles fœminis relinquunt.

Sunt in Canada multæ famoſæ provinciæ, uti *Loviſiana*, ad Gallos ſpectans; *Acadia*, quæ in pace Ultrajectenſi a Gallis ceſſa eſt Anglis: relicto tamen Gallis Portu Regio (*Port Royal*). Propter hanc potiſſimum cœptum eſt inter Anglos & Gallos bellum ultimum, cum de jure piſcandi eſſet controverſia. Haud procul abeſt Caput *Breton*, Gallorum Inſula, ſæpius pomum diſcordiæ. Princeps vero Canadæ civitas eſt *Quebecum*, præcipua Gallorum colonia, anno 1668 erecta, Gubernatoris Novæ Franciæ & Epiſcopi ſedes, cum arce Ludoviciana impoſita. Ultimo bello Anglis hæc obtigere.

Duo magni fluvii Canadam interfluunt, alter *Canada*, a quo tota regio nomen traxit, hodie flumen *S. Laurentii* dictus, quod in ſinum S. Laurentii ſe effundit. Alterum eſt flumen *Miſſiſippicum*, quod

quod a ſeptentrione in meridiem devolvitur; Lawſii deceptiõnibus, quibus Europæ hoc ſæculo illuſit, famoſum.

Canada propria, ſive *Nova Francia in ſpecie*, Peninſulæ formam refert: nam Sinu S. Laurentii, freto Hudſonico, atque mari ab ortu & occaſu ferme cingitur, ſolumque a meridie continenti adhæret. Pertinet ad Gallos, qui primi anno 1504 in has terras veniſſe dicuntur.

Præter iſtas regiones in America ſeptentrionali ſunt multæ famoſæ Inſulæ, uti *California*, omnium maxima, a parte occidentali ultra mare Vermejum, a meridie in ſeptentrionem 500 leucis Gallicis extenſa. Regio eſt frigida & ſterilis. Gemmas tamen incolæ piſcantur. Hiſpani in ea habent coloniam. Ultra fretum Hudſonicum ad circulum polarem Arcticum exporriguntur *Nova Anglia*, *Nova Dania*, *Nova Hollandia*, *Nova Grœnlandia*, frigore rigentes. Ad Sinum vero S. Laurentii jacet Inſula Terræ Novæ, piſcatu celebris, in pace Ultrajectina Anglis a Gallis ceſſa. Ultimo bello a Gallis occupata, ſed in pace reddita.

In Archipelago Mexicano *Antillæ*, maximi momenti Inſulæ, quæ variarum Europæarum Nationum propter ſuam fœcunditatem jam dudum uſſerunt oculos. Earum maxima eſt *Cuba*, & in ea urbs princeps *Havana*, Hiſpanæ ditionis, quæ bello ultimo ab Anglis fuit expugnata, ſed in pace reſtituta. Eſt ſedes Gubernatoris Hiſpani, duabus arcibus egregie munita, & portu inſigni inſtructa, ad mercatum utiliſſima. Hinc in ea ſe congregant claſſes aureæ & argenteæ Hiſpanorum, indeque in Europam ſolvunt. Præter Havanam habent Hiſpani quatuor adhuc Colonias in hac Inſula. Profert aurum, cuprum, aromata, ſacharum, Aloe, pelles &c.

Hiſpaniola, ſeu *Inſula S. Dominici*, admodum ampla. Ad occaſum habent in ea Galli aliquot colonias; cætera pertinent ad Hiſpanos, cum urbe primaria S. Dominici, in qua eſt Archiepiſcopus, Gubernator, Academia, Tribunal, cujus Præſes a ſolo Rege dependet. Inſula ſuppeditat aurum, argentum, ſacharum, ambram, ceram, corium, aromata.

Portus Dives (*Porto Rico*) Inſula, anno 1493 a Columbo detecta, & ab anno 1510 ab Hiſpanis poſſeſſa. Habet Auri & Argenti fodinas, quæ tamen jam ferme dicuntur exhauſtæ. Amnes autem habet adhuc auriferos. Dives præterea eſt Sacharo & Salibus. Urbs princeps eſt fanum *S. Joannis*, Epiſcopi & Gubernatoris ſedes. Unde etiam *Inſula S. Joannis* appellatur.

Jamaica ad Anglos ſpectat. Egregie culta eſt, præbetque Sacharum, Tabacum, Goſſipium, Corium, Cacaum. In 14 circulos diviſa, 170 leucas Anglicanas longa, 70 lata eſt.

Hæ quatuor Inſulæ vocantur *Antillæ Majores*, præter quas aliæ minores ſunt plurimæ, trans Tropicum Cancri omnes ſitæ; cis vero Tropicum, verſus circulum Polarem arcticum ſunt Inſulæ *Lucayicæ* ſeu *Bahamæ*. Centum numerantur, exigui pleræque momenti. Maxima a *Providentia* nomen ſortita eſt, alias etiam *Abucoa* appellata. Spectant ad Anglos: prout etiam Inſulæ *Bermudes*, ſupra Lucaicas, e regione Floridæ & Virginiæ, quæ cedros, palmas, mala citrea, aurantia, melopepones ferunt.

Antillis Inſulis a quibusdam etiam accenſetur Inſula *Matanina* (*Martinique*) quæ ad Gallos ſpectat, populo & commerciis frequens. Suppeditat Cinnamomum, Sacharum, Goſſipium, Tabacum &c. inſula quoque *Trinitatis*, in qua Hiſpani habent *Coloniam S. Joſephi*. In littoribus copioſas margaritas piſcantur.

Hanc generalem de America adumbrationem præmittendam putavi, nunc vero de præcipuis ejus partibus, & Chriſtianæ Religionis in eas introductione prolixius aliquid memorandum venit.

CAPUT II.

Regnum Peruanum.

Articulus I.

Imago Peruviæ.

Regnum hoc ad mare Pacificum in longum extenſum in montes aſſurgit, & in valles deſcendit. A Prorege gubernatur, & in tres circulos, ſeu tres *Audientias*, prout ab Hiſpanis appellantur, dividitur. Primus eſt *Quitenſis* haud procul ab æquatore, omnium primus ab Hiſpanis frequentatus. Urbs princeps in eo *Quito*, Epiſcopatu, Academia, auriferis montibus, & pannificio illuſtris.

Secundus Circulus eſt *Limanus*, cujus *Lima* eſt caput, totius Americæ princeps, duabus leucis a mari diſtans, a Franciſco *Pizarro* anno 1535 ædificata, præſtans pro commerciis emporium, quo aurum & argentum Peruanum convectum Panamam indeque in Europam

pam avehitur. Eſt Archiepiſcopi & Proregis ſedes: Academia, anno 1614 fundata, nobilis. Sed hoc ſæculo a terræ motu, & eluvionibus multum paſſa eſt.

Tertia *Audientia* eſt Charca, ſive *la Plata*, cujus caput eſt urbs *Potoſi*, ſeu *Argyropolis* dicta, quia argento abundat & auro. Certe montes aurei ibidem nequaquam ſunt ſomnia: ſed immenſa auri argintique vis inde exportatur: & quamvis pleræque Americæ provinciæ hujus pretioſi metalli ſint feraces, Peruvia tamen omnes multum ſuperat.

Hæc autem ferme eſt Hiſpanorum navigandi, aurumque & argentum ex America exportandi ratio. Gadibus evecta claſſis octidui ſpatio tenet Canarias: quatuor inde hebdomadis in Hiſpaniolam navigant: Carthagenam poſtea 12 dies, ubi per tempus aliquod mercatus exercetur, & pro Europæis mercibus aurum recipitur. Tum 6 dierum navigatione Portum Bellum pergitur, ibique claſſis Hiſpana ultra menſem moratur; quo tempore celeberrimæ nundinæ habentur, & plerumque Europeæ merces pro auri & argenti laminis, e Mexico & Peruvia apportatis, commutantur. Reditur inde Carthagenam, ſimilisque ibi rurſus fit nundinatio, denique Havanam pergitur; ubi ſtato tempore omnes naves conveniunt, & duorum vel trium menſium ſpatio Gadibus invehuntur, aut etiam Hiſpali. Ubi inter Hiſpanos, Gallos, Anglos, Hollandos, aliarumque nationum mercatores pro ſuis rationibus gaza cum proportione expenſi dividitur. Regi ſua peculiaris eſt portio, quæ tamen non modice defraudari dicitur.

Porro Peruani *Incas* ſuos ſeu Reges habebant, a quibus ex ſylvis, antris, & ſpecubus paulatim extracti ad cultiores aliquantum mores vitamque civilem perducebantur. Litterarum loco coloratis funiculis, in certos nodos flexis utebantur, quibus res geſtas ſignificabant. Arma eorum enſes, ſpicula, bipennes, ſecures, clavæ, olim ex argento confectæ. Seminudi incedebant. Victum herbæ & frumentum Indicum ſuppeditabant, potum liquor, ex oriza expreſſus, noſtræ cereviſiæ ſimilis, quo pariter bibebant crapulas. Indole ſunt fera, ſæva, ingrata, ad laborem pigra, ad artes tamen diſcendas & exercendas, imo & inveniendas perquam idonea & perſpicaci. Regum palatia, & idolorum fana conſtruxerunt magnifica, privati in mapalibus male materiatis habitant. Raro pluit; tellus tamen a mari & fluminibus, ex monte *Andes* ortis fœcundatur.

Urbs

Urbs regia fuit *Cuſco*, ampla, magnifica, plateis & palatiis ſuperba. Extat ingenioſæ antiquitatis monumentum, pons prælongus, ex ſtramine & juncis arcte contextus, compactusque, qui flumini impoſitus, & ab aquis ſuſtentatus, animalibus & curribus onerariis firmiſſimum tergum præbet. Delubra idolorum erant ſtupendi operis. Colebant autem honore præcipuo animam mundi, quam *Pacbacama* appellabant, ceu rerum omnium creatricem; poſt illam autem, ſolem, lunam, & alia aſtra adorabant, prout etiam iridem, fulgura, tonitrua, montes, jaſpides, fluvios, mare, leones, tygrides; omnibusque, quæ mira ipſis videbantur, Numen ineſſe credebant, eisque victimas, etiam humanas, præſertim infantum, crudeliter immolabant.

Scelera ſua ſacrificulo confiteri ſub gravi pœna jubebantur. Rex ſoli, planetarum principi, confitebatur. Poſtea in aquam immerſus omnia delicta ſua ſuffocari credebat. Animæ immortalitatem & reſurrectionem mortuorum non negabant. Feſtos dies varios colebant ſaltu, modeſtiore, quam Chriſtiani ſoleant. Modus homagii præſtandi erat plane exoticus; nam Principem flagris cædebant, aures ipſius perforabant, & totam ejus faciem, ſanguine victimarum, quæ Diis fuerant immolatæ, deturpabant. Puellas nobiles velut monaſteriis tanquam veſtales includebant, Regi poſtea aut aliis Principibus collocandas. Adoleſcentes pariter includebantur, a Popis inſtruendi.

Articulus II.

Pizarrus Ataguapam vincit & occidit.

Sapientiſſimus juxta ac potentiſſimus omnium Peruviæ regum erat *Guaaynacama*, in cujus aula omnia auro puro nitebant. Duos is filios poſt ſe reliquit, *Guaſparem* regni hæredem, & *Ataguapam*, quem alii *Atabalipam* appellant. Hic junior ſeniorem fratrem throno dejecit, & immanem tyrannidem exercuit: dignus ſane, quem Hiſpani deturbarent.

Primus Hiſpanorum Peruviam anno 1513 detexit *Blaſco Nunnez*, magno auri argentique theſauro in ea potitus. At *Arias Avila*, a Rege Hiſpaniæ in eas partes cum copiis miſſus, Nunneſium, inventorem Peruviæ, atque de re Hiſpanica optime meritum, ſtimulante invidia, interfici juſſit. Verum cædem hanc iniquam, in Hiſpaniam nuntiatam, magnus Indiæ ſenatus improbavit, & Avilam omni poteſtate & dignitate privavit.

Per

Per has difcordias hebetabantur aliquot annis ulteriores in Peruvia progreffus, donec anno 1525 *Francifcus Pizarrus*, & Didacus de *Almagro*, Hifpani, obfcuri quidem generis, fed opulenti Panamæ incolæ, novam expeditionem cum 120 duntaxat viris fufceperunt. Navigabant fecundum Peruviæ littora, fubitoque in terram defcendentes, magnam auri argentique prædam reportabant.

Pizarrus cum ea in Hifpaniam ad Carolum V folvit, expofuitque immenfas regni Peruani divitias. Carolus eundem, S. Jacobi equitem creatum, fuum in Peruvia vicarium conftituit, id monitum, ut Chrifti religionem propagaret, & cum incolis amica commerciorum fœdera pangeret. Addidit in hunc finem duos Miffionarios, Vincentium Dominicanum, & Joannem de Sofa fæcularem facerdotem, cum 150 militibus, quos inter 4 Francifci Pizarri fratres.

In reditu Panamæ incidit in focium fuum Almagrum, mœrore affectum, quod opes fuas in expeditionem Peruanam profudiffet. Tacite invidiæ ftimulis agitabatur, quod Pizarri expeditio fuerit pinguior, & nunc honoribus a Cæfare auctum & poteftate cerneret, fe vero neglectum: atque inde prima difcordiarum femina.

Pizarrus autem anno 1531 poftquam audivit, internecina bella in regno Peruano duos inter fratres, Guafparem & Ataqualpam ardere, novam expeditionem fufcepit in turbido pifcaturus. Et quoniam Ataqualpa feniorem fratrem acie vicerat, & potiffimam regni partem ad fe traxerat, Pizarrus victo auxilia offerebat, quæ ille perlubenter acceptavit.

Mifit Bizarrus legationem ad Ataqualpam, quæ indigne habita nihil æqui retulit. Igitur Pizarrus cum 400 viris obviam proceffit Regi, qui cum innumerabili multitudine ad pugnam fuperbus venerat. At ibi Macedones cum Alexandro, hic Perfas cum Dario ftare diceres. Datum utrinque fignum ad prælium. Verum cum Peruani tubas & tympana, cum tormentorum & bombardarum tonitruis audiffent, viderentque plures ex fuis, globis petitos, cadere, ad rem fibi inauditam attoniti, atque in effufam fugam effufi, regem fuum Ataqualpam in manibus Hifpanorum captivum reliquerunt.

Incredibile videtur, quantum auri argentique pondus Ataqualpa pro libertate fua obtulerit. Acceptatum eft, atque inter Hifpanos milites largiter deftributum, fed ea lege, ne quid contra Hifpanos moliretur, neve contra prædicationem & introductionem Chriftianæ Religionis fe ullo modo opponeret. Verum Ataqualpa, dum captivus detinebatur, cum Peruanis liber ad eum acceffus pateret, Guafca-

rem captivum fratrem ſuum cum multis aliis, eidem adhærentibus, occidi præcepit.

Ad hæc Philippus, homo Peruanus, ad Religionem Chriſtianam converſus, quo Pizarrus interprete utebatur, ut pellicem Ataqualpæ formoſam obtineret, eundem apud Pizarrum variorum criminum poſtulavit, & præſertim, quod cum Peruanis conſilium conferret, qua ratione Hiſpani ſubito invadi & opprimi poſſent. An vera diceret, ob linguæ ignorantiam explorari non poterat. Habita accuſatori fides, pronumque erat ſuſpicari, nullam Hiſpanis in Peruvia fore ſecuritatem, quamdiu Ataqualpa Rex viveret. Acceſſit Almagri, qui primum poſt pugnam advenerat, avaritia, qua ſtimulante, ut in partem prædæ veniret, Pizarrum in necem Regis vehementer urgebat.

Lata igitur in Ataqualpam mortis ſententia, qui fruſtra petiit, ut catenis oneratus ad Hiſpaniæ Regem, aut in perpetuum carcerem abduceretur, ſed reſti collo inſerto ſtrangulari debuit.

Non levem hæc cædes labem affricuit Pizarri gloriæ; ſunt enim ſcriptores, qui acerbe eum crudelitatis & injuſtitiæ arguunt, quod promiſſæ libertatis fide non ſtetiſſet, & regnum alienum, nulla cauſa data, invaſiſſet. Quod Ataqualpa Guaſcarem ſeniorem fratrem ſuum regno ſpoliarit, & occidi præceperit, quod tyrannidem etiam in alios exercuerit, aliaque crimina commiſerit, nihil pertinuiſſe ad Pizarrum; non enim eum in foro alieno competentem fuiſſe Judicem. Adhæc ſacratiora eſſe Regum capita, quam ut demeti debeant. Jus Naturæ & Gentium eſſe violatum, læſione pacti, cæde captivi Regis, & rapina alienæ terræ. Si timuit Peruanos, jure timuiſſe, ceu raptorem rei alienæ. Et cur non ſaltem flagitantem Regem in Hiſpaniam miſiſſet ad Imperatorem, ut, ſi quod in ipſum jus, ibidem judicaretur? Nunquam futurum fuiſſe, ut ab æquiſſimo & mitiſſimo Cæſare tam atroci ſententia condemnaretur.

Qui Pizarrum excuſant, adhæc reſpondent: miſſos a Pizarro legatos ad Peruanos, ut amicitiam & fœdus, commerciumque, utrique parti utile, cum ipſis contraherent: legatos contra omne jus Gentium fuiſſe cæſos; vindictam poſtulaſſe tantam injuriam, belloque juſto cauſam dediſſe. Guaſcarem victum, regnoque inique privatum a fratre, petiiſſe a Pizarro auxilia; hæc oppreſſo infelici Principi omni jure addici potuiſſe contra violentum uſurpatorem; bello proin juſto victum captumque Ataqualpam: nec promiſſionem libertatis eſſe violatam, cum uſurpator conditiones non ſervarit, ſed fratrem, Hiſpanorum ſocium, parricidali manu interemerit, aliaque, captivus licet, cum ſuis Peruanis, capita conferentibus, contra Hiſpanos clancu-

culum sit molitus: jure igitur contra eum, qui nunquam Rex fuisset, actum videri, & post Guascarem Regem iniquissime cæsum, Peruviæ regnum jure belli ad Hispanos fuisse devolutum.

Si Hispania injustitiæ arguenda propterea, quale de aliis Nationibus Europæis ferendum judicium, quæ in America integras provincias populosque sibi subjecissent? quid de Virginia, Canada, Brasilia, nova Anglia, nova Scotia, nova Hollandia, nova Dania? quid de Insulis Lucaycis, Bermudibus, Jamaica? quid denique de tot Insulis, provinciis, urbibus, portubus, littoribus, orisque maritimis in Africa & India Orientali occupatis? de tot arcibus & munitionibus, in solo alieno constructis, quæ de jure solo deberent cedere? Si hæc sint justa, cur soli Hispani sint arguendi. A Protestantibus, qui Hispanos accusent, proprios suos Principes damnari.

Tandem clarum esse jus Divinum, inquiunt, qui Hispanos defendunt, quo Christus misit Apostolos suos in universum mundum, prædicare Evangelium omni creaturæ. Jure eodem nituntur Missionarii, Apostolorum successores; neque enim providentia Christi erga suam Ecclesiam ad Apostolorum duntaxat tempora se extendit, sed ad omnia, donec fiat unum ovile & unus pastor. Licet igitur Ecclesia Jurisdictionem directam non habeat in Infideles, utpote qui foris sunt, seu extra Ecclesiam, habet tamen jus, mittendi sacros per totum mundum operarios, qui Evangelium Christi prædicent; & si Infideles illis resistant, Juri Divino resistunt; cum teneantur instructionem admittere, & per Baptismum ingredi Ecclesiam. Si igitur se opponant Missionariis, injuriam inferunt, quam summus Pontifex vindicare potest per sæculares Principes.

Hoc factum in casu nostro; Pontifex Romanus, & Rex Hispaniæ cum Pizarro miserunt duos, quos dixi, sacerdotes, Vincentium & Joannem in Peruviam ad prædicandum genti illi Evangelium. Opposuit se illis Ataqualpa, & rejecta cum despectu, quam exposuerant, Evangelica doctrina, prædicare prohibuit, quod nullo jure facere poterat, ac proin Juri Divino, legi Evangelicæ, ipsisque Missionariis intulit injuriam, quam vindicare Pizarrus poterat, tanquam delegatus supremi Ecclesiæ capitis, & Imperatoris, Protectoris Ecclesiæ. Unde ex hoc etiam capite justum habere poterat bellum.

Quantum autem ad cædem Ataqualpæ spectat, ea est factum particulare Pizarri, falsis fortasse delationibus circumventi; quod approbare non possem: neque Carolus V Imperator approbavit. At Divina providentia, quæ etiam ex malo elicere bonum novit, hoc facto usa est ad gloriam suam, & propagationem suæ, quam fundavit

in terris, Ecclesiæ; quippe ea nacta est per Americam incrementa, quæ apostasiam Borealis Europæ abunde compensarent.

Articulus III.

De turbis & bellis post mortem Ataguapæ.

Procellosi instar pelagi æstuabat post mortem Ataguapæ Peruvia. Pizarrus urbem regiam Cusco, timore perculsam facile sibi subjecit, & ex ea immensos auri argentique thesauros eruit; palatium regis, templum solis aliaque delubra purissimo fulgebant auro: pavimentum ipsum solido auro, ut apud nos lapidibus, erat stratum. Mox Limam occupavit, urbem hodie principem. Sed atræ nubes coeuntes grandem tempestatem præsignabant. Multi erant Peruviæ Principes, multæ Domus Regiæ Clientelæ, Mangus ipse, occisi Ataguapæ frater. Hi populi peregrini jugo ægre cervices subjiciebant. Sopita in una parte belli flamma, in altera exardescebat.

Verum facilius tumultus isti potuissent componi, nisi remoram injecissent causæ communi ipsi Hispani, civili bello inter se collisi. Movit illud *Didacus de Almagro*, Pizarri alias socius; nam cum is a Carolo V meridionali Peruviæ Gubernator fuisset impositus, urbem Cusco, tanquam ad provinciam suam pertinentem, a Pizarro repetiit. Negavit Pizarrus. Inde bellum, Hispanis & Peruanis in factiones istas divisis. His bellis plura Hispanorum millia, & ultra millionem Indi perierunt. Tandem Almagrus, postquam urbem Cusco & duos Francisci Pizarri fratres interceperat, prælio victus, captus, & Pizarri jussu capite plexus est (*anno* 1538.)

Pizarrus, cum quietem partam crederet, misit Ferdinandum fratrem suum, per quem multa gesserat, cum quinta parte gazæ Peruanæ in Hispaniam ad Cæsarem. Verum cum nuntius Almagranæ cædis, quam aula improbabat, jam prævolasset, aurum quidem acceptum est, sed Ferdinandus in custodiam datus, viderique perpetuo desiit.

Hæc cum in Peruviam essent nuntiata, crevit animus *Didaco*, Almagri interempti filio, aliisque multis, quibus invisa erat Pizarrorum potentia, atque, ut interpretabantur, tyrannis. Eorum unus, Joannes *Rada*, cum septem armatis in forum prorumpens, exclamavit: *vivat Rex, & pereat tyrannus.* Quo dicto in domum Francisci Pizarri irrumpens, obluctantem & palpitantem trucidavit. Immensas reliquit

liquit divitias, quæ tamen omnes mox fuerunt diſſipatæ, rapiente quovis, quantum poterat. Corpus occiſi diu inſepultum jacuit, donec quædam mancipia Indica illud in ſcrobem abjecerunt.

Hic finis erat magni conqueſtoris Peruviæ, documentum rurſus & ſpeculum non fallax humanarum rerum. Vires omnes mundo impenſæ: hæc merces. Et quis animæ ſtatus? natus erat in Hiſpania, Hiſpali educatus, atque inde in Americam transmiſſus Panamæ conſedit, donec fortunam experturus in Peruviam navigavit, ibique magna, quæ diximus, geſſit.

Funeſta hac ſcena necdum finita erat tragœdia; quippe interfectores ſanguineis mucronibus oſtentatis altum clamabant: *vivat Rex, & Didacus Almagrus.* Populus attonitus in duas partes ſcindebatur, & arreptis armis altera pro Almagris, altera pro Pizarris pugnabat. Penes priores ſtetit victoria. Unde *Didacus Almagrus* pro Gubernatore ſe geſſit, receptoque fidelitatis ſacramento, Radam, Pizarri parricidam, militiæ Præfectum renuntiavit.

Verum Rex alium Gubernatorem miſit *Caſtrium*, qui turbas componeret, & ceu judex omnibus jus diceret. Detrectavit comparere Almagrus, niſi paterna dignitas ſibi confirmetur. Ventum ad arma, victus acie a Caſtrio Almagrus, captus, & carnificis manu capite truncatus eſt, ambitionis & pervicaciæ triſte exemplum.

Querelæ interea non leves ad Regem Carolum fuerant perlatæ, quod Peruani, etiam ii, qui ſe ultro Hiſpaniæ Regi ſubjeciſſent, tanquam mancipia graviſſimo ſervitutis jugo a crudelibus Præfectis Hiſpanis premerentur; & velut olim Iſraelitæ in Ægypto immanibus tributis & laboribus in aurifodinis vexarentur, quæ res animos Indorum nimium quantum a nomine Hiſpano & Chriſtiana Religione alienet.

Pientiſſimus Imperator indignum cum Indis agendi modum graviter reprehendens, ut tanto malo efficacius mederetur, *Nunnium Vela*, additis 4 Conſiliariis, cum Diplomate Regio in Peruviam Proregem miſit, ſevereque mandat Præfectis aliisque officialibus, ut Peruanos non tanquam mancipia ſervituti ſubjiciant, aut ad metalla damnent, ſed tanquam ingenuos & liberos homines, fidosque Regis ſubditos, leniter & manſuete tractent: neque ad fodinas, aut piſcationem margaritarum, aut alias operas ſerviles adigantur; ſi autem ultro operam ſuam locent, merces ipſis fideliter ſolvatur; neque fructus aut alimenta ab ipſis exigantur, niſi pro debito pretio: ſed neque tributis a quoquam privato graventur, ſed ſoli Regi ſint vectigales. Mancipia mortuo domino ſint libera, nec a ſucceſſore retra-

 han-

bantur ad servitutem. Exules revocentur, & Christiana fide imbuantur. Hæ aliæque ad 40 leges continebantur isto Decreto, in favorem Indorum latæ. (*Anno* 1542.)

Dici non potest, quantum hoc Diploma, in Peruvia promulgatum, concitarit fermentum inter Præfectos provinciarum, aliosque officiales regios, quorum avaritiæ, & sævæ dominationi frænum hoc pacto injiciebatur, ne pro libidine in Indos grassari possent. Multi, seditione mota, aperte detrectabant obsequium. His se junxit *Castrius*, animo æger, quod redactus in ordinem, *Velam* successorem sit nactus. Hinc Magistratu, cujus dulcedinem gustaverat, decedere noluit, excluso ab urbium ingressu Vela. At hic callido usus consilio, Castrium tandem in rete tractum, atque compedibus onustum, in custodiam dedit, quod pervicax mandata Regia spreverit, miseros Indos tanquam mancipia inter Hispanos distribuerit, Almagrum Rege inscio occiderit.

At Vela sibi ipsi nexuit vincula; nam seditiosi, missa ad *Gonzalum Pizarrum*, qui solus e fratribus supererat, legatione, rogarunt, ut cum copiis, quæ eum sequebantur, veniret sibi auxilio, atque antiquas gentis Hispanæ libertates & justas consuetudines, quæ eversum irentur, defenderet: Peruviæ Præfecturam locatæ operæ præmium fore. Venit ille, & Velam in fugam conjecit, supremus Peruviæ Gubernator Limæ renuntiatus propterea. *Vela* ter a Pizarro victus prælio, in ultimo misere periit. Pizarrus vero Limam triumphans ingressus est.

Tanta rerum confusio cum Regi Carolo fuisset nuntiata, misit is anno 1546 novum in Peruviam Proregem *Petrum Gasca*, cujns prudentiam & mansuetam indolem habebat perspectam. Is Panamam cum venisset, capta de omnibus, quæ acta fuerant, informatione, plenam omnium actorum amnestiam promisit iis, qui ad obedientiam & obsequium Regis essent redituri, tractisque suavitate sua ad se militiæ ducibus, effecit, ut plerique, deserto Pizarro, in verba Regis jurarent. Solus Pizarrus, cum mille viris, qui ei remanserant, restitabat, deditionem sui detrectans facere; nec leve Gascæ negotium injecit, cæsis etiam ejusdem Ducibus: verum cum multitudine hostium tandem obrueretur, Gascæ se dedidit.

Vocatur in jus, ceu refractarius, rebellis, majestatis reus capite damnatus est, ut, qui imploratus a rebellibus, ducem se eisdem, correptis armis, præbuisset adversus mandata Regia: Gubernatorem se ipsum constituisset, Velam vero Regium Gubernatorem, illato eidem bello, occidisset, aliosque ad rebellionem concitasset. Caput

ejus

ejus decussum ad terrorem palo fuit suffixum: truncus in urbe Cusco terra obrutus. Complicum alii in Chilen relegati, alii ad triremes damnati, alii capite plexi.

Atque hic tandem fuit tragœdiarum, bellorum, turbarumque finis, quæ ultra 40 annos florentissimum multoque ditissimum Peruviæ regnum conquassatum sursum deorsum volverant. Reductus ordo, & quies; subventum per leges Regias Indis, gravissimo jugo pressis: posita meta officialium avaritiæ; cameræ proventus ordinati; constitutus senatus personis idoneis; errores gentis emendati; templa & monasteria erecta; sacerdotibus & sacris operis provisa; conversi populi & Ecclesia Christi mirifice propagata; ager Domini martyrum etiam sanguine irrigatus, prout nunc breviter enarratum ibimus.

Articulus IV.

Christiana Religio in Peruviam introducta.

Primus Peruviæ Missionarius fuit *P. Vincentius de Valverde*, Ordinis S. Dominici, cui additus Joannes Sola sacerdos sæcularis, cum Francisco Pizarro, quod supra memini, anno 1529 eo missus. Quem deinceps secuti sunt multi alii ex eodem sacro Ordine zelatores animarum. Vincentius, consecratus Episcopus Cuscensis, ab Infidelibus anno 1741 in odium fidei occisus est. Incrementum autem Religionis vel exinde desumi potest, quod jam anno 1611 17 fuerint in Peruvia ex eodem illustrissimo Prædicatorum Ordine Episcopi, virtute & doctrina clarissimi. Effloruit eo tempore inter spinas Peruanas *Rosa Limana*, anno 1586 enata, & anno 1617 in paradysum transplantata.

Ordo Seraphicus S. Francisci pariter eximio suo animarum zelo in Peruvia inclaruit. Jodocus de Rycke Brabantinus, primum Limæ Monasterium construxit, Missionariorum Seminarium: & alia deinceps 40, cum ingenti Ecclesiæ emolumento.

Jodocus anno 1556 in Europam scripsit, se jam per 20 annos in urbe Quito degere; messem esse multam, operarios autem paucos. Incolas Baptismum ferventer expetere. Licet Peruani sint litterarum expertes, non tamen malæ indolis: parce eos vivere; honestatis scintillas ex eis emicare, ad probrum plurium veterum Christianorum. Facile eos capere doctrinam Christi. Agnosci ab eis rerum omnium con-

conditorem, ſed hanc fidem multis erroribus & ſuperſtitionibus eſſe obfuſcatam. De cætero eſſe dociles, ad diſcendas artes admodum idoneos. Rogat denique, ut mittantur plures operarii in vineam Domini.

Ex Seraphica hac diſciplina prodiit S. Franciſcus Solanus, Americæ Apoſtolus, qui multa Indorum millia ad veritatis lucem perduxit. Anno 1589 ſolvit ex Hiſpania. Cum Panama in regnum Peruanum navigaret, ex naufragio mire ereptus eſt. Lima in Tucumaniam, ut omnibus omnia fieret, abiit. Tandem ſanctitate & meritis plenus migravit ad Dominum anno 1621, prodigiis in vita & poſt mortem clarus.

Anno 1552 ſacras ſuppetias in Peruviam deportavit ordo Eremitarum S. Auguſtini. Primus eorum Præſes erat *Andreas de Salazar*, qui ſubditos ſuos in omnes Peruviæ partes dimiſit, ad converſionem gentium. Unde merito ipſius Monaſterium appellatum eſt armamentarium Peruviæ ad profligandas tenebrarum poteſtates. Celebris inter Miſſionarios hujus Ordinis eſt Venerabilis P. Joannes *Ramirez*, qui per montes & valles, per invios calles, barbaros fugitivos eſt inſecutus, donec errantes has oviculas cicuratas ad Chriſti ovile perduceret.

Succeſſerunt plures ejusdem Ordinis ſacri heroes, qui idola conterebant, tigrides domabant, dæmones ejiciebant, erecto ubique victrice crucis ſigno. Eos inter, quos converterant, erat etiam Princeps ex Atagualpæ progenie. Garcias inter iſtos labores ſuos Apoſtolicos ſignabat victoriis, & Didacus Ortizius ſanguine.

Magni quidem erant ſanctorum, quos dixi, Ordinum labores, amplique animarum proventus, ſed major in vaſto regno erat ſeges, quam ut eidem metendo ſufficerent. Igitur anno 1567 novæ acceſſerunt operæ, Miſſionarii videlicet Societatis Jeſu, & quidem primum Hieronymus *Portillus* cum ſeptem aliis, Carthagenæ, dein Panamæ, in Peruvia demum labores Apoſtolicos auſpicatus, animarum culturæ vitam conſecravit.

Et invenerunt ſane crudæ & informis ſatis materiæ, quam in virtutem elaborarent, quodque evellerent, deſtruerent, ædificarent, & plantarent. Poſt diuturna bella, quibus ſacra omnia profanis erant permiſta, confuſaque, languebat Religio, exulabat pietas: infelix lolium bonam meſſem ſuffocabat: injuſtitia, uſura, avaritia, oppreſſio pauperum, luxuria, aliorumque vitiorum monſtra paſſim dominabantur: veteres & originarii Chriſtiani novis & aſcititiis erant in petram

ſcan-

ſcandali: averſabantur eorum religionem, quorum malam vitam & corruptos mores videbant.

Opus igitur aggreſſi Patres, ſecurim radici admovere, ſcelera exſcindere, virtutem plantare, rudem pueritiam rectis credendi vivendique principiis imbuere, probe gnari, parum bonæ meſſis exſpectandum, poſtquam teneras plantas pruina decoxit. Catecheſis igitur publicæ inſtituta ratio. Quot Dominicis feſtisque diebus habebatur ad frequentem juventutem; adultioris etiam ætatis homines, Indi præſertim, catervatim confluebant. Acceſſit æſtimatio & favor populi. Prorex voluntate Philippi II Regis Limæ conſtruxit auguſtam Baſilicam & amplum, in quo hodie 170 perſonæ degunt, collegium, cui primum Archiepiſcopus lapidem poſuit. Habitæ frequentes conciones ad undantem populum; apertæ ſcholæ; inſtillatum cum litteris virtutis ſtudium, adſtitum ægris: diſperſi per provincias ſacri coloni: extenſa cura ad mancipia quoque, ex Africa & Guinea maxime, in Americam deportari ſolita, cautumque, ut in nigris corporibus candida habitaret anima.

Mira brevi ſecuta, Limæ præſertim, morum emendatio, ut adeo plures Epiſcopi ſociis annuerent, ut in partem ſollicitudinis & paſtoralis curæ venirent, miſſæque ſint non parca manu ex Europa ſuppetiæ. Portillus, ut totum ſe daret charitatis obſequiis, Rectoratu Collegii in Bracamontium translato, jam Canonicis & Clericis Jus Canonicum explicavit, jam ad populum dixit, jam comitante Nobilitatis Hiſpanæ caterva in noſocomiis ægris inſerviebat, Indis rei novitate attonitis, dum aſpicerent eos ſibi demiſſe famulari, quorum elatos & arrogantes ſpiritus ante perſenſerant.

Portillus compoſita Limana civitate, Cuſcanam, veterem regiam, laborum ſuorum centrum fixit, atque ſtabilita ibidem quoque ſede, velut ex corde per magnos Peruviæ artus vigorem diſpenſavit. Ultra 40 jam aderant ex eodem ordine Miſſionarii, qui provincias inter ſe partiti, Quarocirim, Hicamos, Truxillos, Ciaciapojos, Uritanos, Potoſios, Ciucutos, Tingamacos, Ciarcares, Chitos, Cuiquiſacos, Ambares, aliasque barbaras gentes excoluerunt, indefeſſa induſtria & laborum patientia, protenſa uſque in Paraquariam & Chilenſe regnum expeditione Apoſtolica.

Celebrantur a ſcriptoribus uberrimi fructus, quos retulerunt Joſephus a Coſta præſertim, Alphonſus Barbazana, Samaniego, qui narrat notam Hiſtoriam de Catharina Peruana puella, æterna morte punita ob reticitum in confeſſione grave peccatum. Ibidem monti a natura inciſa inventa eſt effigies Divinæ matris, filium brachiis ge-

ſtantis, tam perfecta, ut nullus ſtatuarius tam ſcite elaborare poſſit. Mirantibus barbaris expoſuit ſacerdos incarnationis myſterium, eosque ad fidem adduxit.

Acceſſit Martyrum ſanguis, qui, ut olim, ſemen fuit Chriſtianorum. Diverſis quippe in locis a barbaris in odium fidei occiſi ſunt Antonius Lopez, Michael Urrea, Martinus Aranda, Valdivia, Raphael Ferrerius, Bernardus Reus, Miſſionarii Peruani Societatis Jeſu; quorum glorioſo ſanguine ita tellus illa eſt irrigata, ut paucis poſt annis prope totum Regnum Peruanum fuerit Chriſtianum, paucis videlicet angulis exceptis, in quos barbari, Hiſpanorum dominationem fugientes, ſe receperant; ſed nullus tam abſtruſus erat locus, in quem animoſus Miſſionariorum Zelus eos non inſequeretur.

Hos inter erat P. Dominicus Mair, natione Suevus ex ſuperioris Germaniæ provincia, qui uſque ad Moxos, gentem barbaram excurrit, eosque cicuratos Chriſti jugo ſubjecit, pluresque novos populos detectos fidei lumine illuſtravit, Heriſchoconos inquam præ reliquis efferos. Numero hi & armis prævalidi Chriſtianos rapinis & cædibus perſequebatur. P. Dominicus, cum in aciem ordinati conſiſterent, ſolo crucis ſigno armatus eosdem intrepide acceſſit, & torvo vultu tenſoque arcu in ejus necem intentos, verbis amicis ac munuſculis ita delinivit, ut omnes haberet in poteſtate, & velut manſuetos agnos, quo vellet, duceret. Intra breve tempus anno 1728 octo eorum millia ſunt baptizata, ex hoſtibus infenſiſſimis ardentiſſimi fidei defenſores effecta. Horum exemplum mox alii ejusdem gentis plurimi ſequebantur; dum interim Xaverius Dirrheim, Caſparus de Prato, Joſephus Schwentner, & Petrus Biron, ex eadem provincia Miſſionarii alios barbaros populos, ceu errantes oviculas inquirerent, & ad ovile Chriſti adducerent.

CAPUT III.

Regnum Chilenſe.

Longo tractu infra Peruviam in meridiem excurrit, oramque ad mare Pacificum occupat. Multas habet urbes, quas inter eminet, quæ a *S. Jacobo* nomen accepit, 800 domibus, diverſisque monaſteriis frequens, Prætoris Hiſpani ſedes. *Urbs Conceptionis* Academia floret; ex qua plures in Religioſos Ordines aſſumuntur. Ex 120 Jeſuitis, quibus provincia Chilenſis anno 1688 conſtabat, tan-

tum 24 erant Europæi, quales tamen maxime desiderat, & non raro etiam conquirit. Pluribus in locis propter niveos præaltos montes omnia frigore rigent. Valles fluminibus metalliferis irriguæ opimos fructus proferunt.

Cum Hispani Peruviam occupassent, in Chilense quoque regnum effusi, plures provincias sui juris fecere, eas maxime, in quibus mineræ diversi metalli, auri & argenti venæ sunt fœcundiores. Illatum simul erectumque crucis trophæum, tantisque incrementis propagata Religio, ut duos Episcopatus erigere necesse fuerit, alterum in urbe S. Jacobi, in urbe conceptionis alterum.

Nostræ Societatis provincia Chilensis sub initium huius sæculi numerabat ex omnibus prope Europæis Nationibus personas 150 in Collegia, Residentias & 14 Missiones divisas. Sed anno 1724 Collegium & duas Residentias amisit in seditione, quam Chilenses concitaverant adversus Hispanos, propter graves exactiones & vexationes. Pergunt tamen sacri homines Regnum Christi ulterius semper ulteriusque barbaras inter gentes extendere; ut adeo ager ille, in altissimos montes assurgens ad voluptatem floreat.

CAPUT IV.

Paraquaria.

Articulus I.

Descriptio Paraquariæ. Difficultas conversionis.

In quatuor magnas provincias dividitur: 1 *Magellanicam*, a Borea in Austrum ad fretum usque Magellanicum per 200 milliaria Germanica extensam, in qua Hispani ad fretum duas munitiones construxerant; sed propter intensa frigora & alimentorum defectum eam reliquerunt: quamvis jurisdictionem in illam sibi adhuc vendicent. Incolæ *Patagones* appellantur, aut idololatræ, aut nullius fidei, giganteæ staturæ homines.

2. Tucumanniam, quæ fructus, quadrupedes, pisces, volucres, aliaque ad usus humanos ubertim profert. Hispani tres in ea urbes condiderunt, S. *Jacobi*, Episcopatu illustrem: S. *Michaelis*, & *Cordubam*, ubi Societas Jesu Academiam pro institutione Juventutis habet.

Præter iſtas primarias, aliæ plures minores urbes ſunt in poteſtate Hiſpanorum.

3. *Paraquariam* (*Paraquay*) ſpecifice dictam, in qua urbs *Aſſumptionis* regionis caput, ſede Epiſcopali inclita: *S. Fidei*, aliæque. *Parana* quoque & *Uraquaya*, ſpatioſæ provinciæ ad Paraquariam ſpectant.

4. Præfecturam fluminis *de la Plata*, in qua urbs *Boni Aeris* (*Buenos Ayres*) primaria, ſedes Epiſcopi, portu aliquantum remoto inſignis, in quo Hiſpanæ naves, quæ in Paraquariam, Chile, & Peruviam tendunt, ſolent appellere. Intra hanc civitatem & Cordubam extenduntur ampliſſimi campi, & optima paſcua, in quibus ferocia animalia, uti equi & boves indomiti ingenti numero multiplicantur, imo & cicurati ad ingenium facile redeunt, ad feros in campos notos dilapſi, barbari quoque homines eorum indolem non raro æmulantur, poſtquam ſunt manſuefacti, barbariem reſumentes. Tauri innumeri cæduntur, ſed non niſi pelles & lingua auferuntur. Caro corvis relinquitur. In iisdem campis & ſylvis multæ aliæ ſunt feræ beſtiæ, leones, tigrides, leopardi, pantheræ, urſi, lupi, canes, cati, inter quæ mirum ſæpe certamen.

Sunt autem in Paraquaria & reliqua America Auſtrali plurimæ adhuc gentes barbaræ, quæ Hiſpanorum & Luſitanorum gubernationem exoſæ, libertatem ſuam mordicus defendunt. Unde eorum converſio eo eſt difficilior, quo magis timent, ne a Miſſionariis, quos ſæpe pro exploratoribus habent, exterorum poteſtati ſubjiciantur. Vivunt ſine Rege, & ſine Lege: ipſa tamen neceſſitate perſuaſi diverſi populi, elegerunt ſibi ex ſenioribus ſuæ gentis Præſidem, quem *Cacique* appellant, cui vis ferme directiva tantum fuit commiſſa, non autem coercitiva; quia pro arbitrio ſuo volunt vivere; quamvis vivant miſerrime in tuguriis, ex juncis, virgultis & arborum ramis contextis, quorum oſtium tam eſt exile ac humile, ut humi rependo penetrare debeant.

Facile autem mutant domicilium, dum omnia ſua ſecum portant, & ſub alio Caciquio agros, qui ſunt primo occupantis, colunt, ſi tamen colant, cum ad labores ſint pigri, & ex venatione & piſcatione lubentius ſe ſuſtentent. Veſtibus vix ullis utuntur, niſi diebus eorum feſtis, quibus plumis verſicoloribus ſe cingunt. Pulchrior ille cenſetur, qui longiores habet capillos, per corpus defluentes, eosque impexos, quia pectine carent.

Bel-

Bella inter vicinos populos frequentia. Cum vero adverſus exteros procedendum, factis induciis, ſe conjungunt. Arma eorum, ſicut plerorumque barbarorum, arcus & ſagittæ, fuſtes quoque nodoſi, ex uno latere acuti. Cauſa bellandi, ſicut in Canada & Braſilia, ſæpe non eſt alia, ac ſpes, cæſorum & captorum carnibus in feralibus ſuis conviviis veſcendi. Potus ordinarius eſt ſuccus quidam, quem *Cicejam* appellant. Hoc ebrii per triduum ſæpius helluantur, ſaltant, & luxuriantur, raro ſine rixis & cædibus.

Numen aliquod ſupremum agnoſcunt & immortalitatem animæ. Hinc defunctorum ſepulchris cibos apponunt, arcum & ſagittas. Lunam matrem ſuam dicunt, & quando eclipſatur, cum horriſona vociferatione vulneribus ſe cruentant, ut dolorem ſuum demonſtrent, quod luna vim patiatur; cum vero rurſus ex umbra terræ emergit, tripudiis exultant, quod canis, qui eam deglutiiſſet, evomere rurſus debuerit. Cum tonitrua audiunt, augurantur, Mammelucos irrupturos, a quibus in ſervitutem ſint abſtrahendi, unde in antra & ſpecus ſe recondunt. Solem quidam virum putant, ex Majorum traditione de virgine conceptum, ac poſt patrata miracula in cælum aſcendentem & in ſolem converſum. Multis aliis ludibriis *Mapon*, ſupremus ſuperſtitionum Præſes, cæcum populum dementat.

Jam vero quanta fuerit difficultas, populum adeo barbarum, vagum, & ſuperſtitioſum, fera ſua & aſſueta indole abducere, atque ad humanitatem & Chriſtiana ſacra transferre, facile æſtimabit, qui conſiderat, quantæ molis ſit naturam, a prima juventute prava conſuetudine duratam, vitiisque innutritam, exuere, novumqne hominem, a carnis & ſenſuum illecebris depuratum, induere.

Ludovicus Antonius *Muratorius*, Ducis Mutinenſis Bibliothecarius, celebris ſcriptor, in libro, quem de Paraquaria more ſuo eruditiſſime ſcripſit, parte 1 cap. 7 alias adhuc graves rationes affert, cur in America, & præſertim in Paraquaria difficillime Religio ſit propagata, easque refundit in duram quorundam Hiſpanorum incolas tractandi rationem, qua in eos, contra mandata Regum Hiſpaniæ, crudeliter ſint graſſati. Recenſet grave jugum, mancipatus, ſervitutes, labores & onera impoſita &c. inde factum, ut Indi, libertatis ſuæ tenaces, nomen Hiſpanum ſimulque Miſſionarios ſint execrati. Alteram cauſam derivat a ſcelerata, in civitatibus præſertim, vita, quam intuentes Indi perſuaderi non potuerint, bonam eſſe eorum religionem, quorum tam vitioſa eſſet vivendi ratio. Hinc factum, ut Miſſionarii in locis, Europæorum habitationi propinquis multo

difficilius Indos converterent, quam in remotis, quæ Europæorum mores ignorabant.

Tertiam caufam refert in *Mammelucorum* irruptiones, de quibus fupra dixi. Quia autem non exiguam Hiftoriæ Americanæ partem faciunt, aliqua adhuc addenda reftant. Trans fluvium Januarium ad promontorium S. Vincentii fita eft urbs *S. Pauli*, *Piratininga* alias appellata, rupi impofita, natura & arte egregie munita. Ædificavit illam Lufitanorum colonia, eo deducta. Cum autem fœminæ Lufitanæ deficerent, duxerunt Lufitani Brafilas. Nati ex iftis liberi Chriftianum quidem nomen profitebantur, fed moribus erant plus quam barbaris, *Mammeluci* propterea a Lufitanis appellati. P. Anchieta, aliique Patres, qui in ea urbe collegium habebant, omnem impenderant operam, ut eos ad frugem revocarent. At illi in gratiarum actionem, everfo collegio, Jefuitas expulerunt, fimulque obfequium, Regi Lufitaniæ Domino fuo debitum, penitus ferme excufferunt.

Orta proin fpecies aliqua Reipublicæ, cumque facinorofi homines, ut pœnas evitarent, ex Lufitania, Hifpania, Anglia, Hollandia, Italia ad illos paffim confluerent, ita aucti funt, ut multa millia conflarent. Mauri quoque, a dominis fuis profugi, civitatem refugii, Piratiningæ apud prædones iftos invenerunt. Negabant tandem fe Regis Lufitaniæ effe fubditos; quamvis enim quintam partem auri, quod effoderent, Regi penderent, proteftabantur tamen, fe id non facere ex obligatione, aut ullo debito, fed ex fola liberalitate & reverentia erga Regem.

Incredibile dictu, quanta prædones ifti non Brafiliæ modo, fed Paraquariæ quoque aliisque regionibus damna intulerint, quanta itinera fufcipiant, ut prædas agant, quot colonias, pagos, urbes, provincias vaftarint, quam infeftas reddant vias publicas, quot Brafilos, quot Paraquarienfes in diram fervitutem abftraxerint; cum enim circum Piratiningam, tellus, fi colatur, fit feraciffima, ipfi vero culturæ labores fugientes, graffationibus, rapinis, prædationibus, latrociniis, fe totos dedant; mancipia vi conquirunt, quæ pro ipfis agriculturam exerceant, facharum præparent, in metallorum antris fodiant, aliosque ferviles labores fuftineant. Conftans eft fama, quod fex ifta hominum ad duos Indorum milliones, & inter eos quingenta Chriftianorum millia aut atrociter occiderit, aut in fervitutem abftraxerit. Miffa funt equidem tum a Prætoribus Brafiliæ, tum ab ipfis etiam Lufitaniæ Regibus gravia ad eos mandata, quibus tanta barbaries & prædandi licentia fevere fuit interdicta; fed cum fe liberum populum dicerent, a barbaro fuo inftituto non recefferunt.

Cum

Cum autem latrones isti Christianos se nominent, facili conjectura est assequi, quantum ipsi Religioni propagandæ obicem ponant.

Unum exemplum attingam. Cum 800 ex suis & 3000 Indis, sibi subjectis, in Reductionem Paraquariensem improviso irruperunt, P. Mazeta, sacerdotalibus vestibus indutus, cum cruce in manu obviam eis processit; sed Christiani hæc nominis probra machæram in eum librarunt, Caciquium prope stantem ferreo globo trajecerunt, incolas omnes, cujuscunque ætatis & sexus in servitutem abstraxerunt. P. Mazeta & P. Diax oviculas suas ultro secuti, querelam ad Prætorem Brasiliæ deferebant, qui per litteras suas a prædonibus impetrare plus non poterat, quam ut de 15000 captis 50 dimitterent.

Articulus II.

Introductio Christianæ Religionis in Paraquariam.

Tot licet essent obstacula, linguarum difficultas, barbaries & feritas hominum, per sylvas & montes sine lege vagantium, continua inter ipsos bella, effusæ libertatis amor, vitiorumque omnium impunis assuetudo, odium exterorum, quorum crudelitatem multi erant experti, alii timebant, humanarum carnium ferales epulæ, & ebrietas: mala exempla Christianorum, Mamelucorum grassationes, qui eodem nomine gloriabantur; Missionarii nihilominus, animante animarum zelo, & fiducia in eum, in cujus manu sunt corda hominum, opus arduum generose aggressi, ad barbaros convertendos se totos exprompserunt.

Quia autem prudenter judicabant, formandos prius homines quam Christianos, in id omni studio incubuerunt, ut barbaros, ex antris suis elicitos, in communitatem aliquam civilem colligerent, humanamque societatem. Quod cum post multam industriam denique obtinuissent, colonias eas *Reductiones* appellabant; quas ut conservarent, agriculturam, præbito eis semine, barbaros docebant, ut inde victum haurire possent. Construebant ex ligno templa, erudiebant populum, baptizabant infantes primum, tum etiam adultos, sufficienter instructos, Divina officia celebrabant, sacramenta dispensabant, tanta concurrentis populi devotione & modestia, ut Patres erumpentes præ solatio lachrymas continere non possent.

Cum

Cum autem rumor hac de re ad vicinos populos pervenisset, Missionarii per sylvas & montes discursantes, barbaros ex antris eductos ad similem vitæ civilis normam colligebant, erectis continua serie, in quibus habitarent, ædibus; & sic una post alteram *Reductio* surgebat, adeo, ut ultra 30 numerarentur, in quarum singulis plura hominum millia ad Christianam vitam instituebantur, pristinæ vero magnopere augebantur. Cuivis civi sua agri, quem excoleret, portio pro magnitudine familiæ assignabatur, quoniam nemo ante fundum proprium habebat, sed omnia erant communia. Ubi vero sterile erat solum, incolas ad fœcundius traducebant. Reductionum termini præalta cruce signabantur; ulterius semper ulteriusque coloniæ illæ inter Indos sunt propagatæ. Missionarii non tantum animas curabant, sed etiam quæ ad sustentationem corporis requiruntur, sollicitudine sua providere cogebantur.

Cum tantam in se charitatem & curam Indi cernerent, eos amabant, nec pauci fuerunt, qui zelo accensi, populares suos convertendi, Missionarios, ad barbaros euntes per longissima & difficillima itinera comitabantur, tum ut eos a noxiis bestiis & barbaris hominibus defenderent, tum ut viæ duces, & verborum interpretes se præberent, tum denique, ut & ipsi Infideles instruerent, & ad fidem amplectendam persuaderent. Captivos etiam, maxime infantes redimunt, eosque Christiane educant ad libertatem filiorum Dei. Non raro contingit, ut Indi Christiani, Caciquii quoque, ad barbaros sine Missionario discedant, multosque secum in Reductionem suam Christiana fide imbuendos adducant.

Quantus vero fervor, quanta modestia, quanta devotio, & reverentia in Deum & sacra! dignum profecto cælo spectaculum, videre homines innumeros, qui antea feris bestiis consimiles, in sylvis cum iisdem vagantes, ebrietati & luxuriæ immersi, trucidandis devorandisque hominibus toti fuerant intenti, jam vero ex lupis, ursis, tigribus, in mansuetos agnos & innocuas columbas conversos, qui fervore pietatis, charitate, morum integritate, primævam Christianitatem repræsentent. Stupenda hæc mutatio gratiæ comprimis Divinæ, Missionariorum dein institutioni, catechesibus, concionibus, bonis exemplis, & indefessæ industriæ debentur. Hæc rationem instillavit, hæc humanitatem docuit, hæc ab ingluvie & helluationibus ad temperantiam & sobrietatem, a vitiis ad virtutem, ab effrænata grassandi licentia ad civilem vitæ rationem, ad animæ curam, ad Dei cultum prorsus eximium admiranda sane metamorphosi traduxit.

Sicut

Sicut apud Romanos olim & Græcos, constituti sunt ex primoribus morum censores, qui in delicta notoria animadvertant. Reus pœnitentis habitu indutus in medio templi a populo dati scandali veniam petit, tum in forum eductus pro gravitate delicti flagellatur: osculatur manus correctorum, & gratias agit, promissa emendatione. Quidam ultro accedunt censores, & occultum suum delictum manifestant, rogantque, ut simili pœna publica plectantur.

Ecclesiæ initio ex lignis erant constructæ: postquam autem plures Fratres Coadjutores, Architectonicæ, aliarumque artium periti in Paraquariam venerant, ex lapidibus sunt erecta, ornata sacris Imaginibus altaria, Christi præsertim & Beatissimæ ejus Matris, quam speciali cultu venerantur: paramenta non quidem sunt pretiosa, ad decorem tamen composita. Quamvis autem Ecclesiæ & sacræ aræ, nec auro, nec argento, nec gemmis fulgeant, viva nihilominus Dei templa, etiam in humili suo vestitu, dici possunt aurea; quia incredibili modestia & devotione ad omnem venustatem splendent.

Divina officia solenniora redduntur devota Musica, quam docuerunt Missionarii, præsertim adolescentes, qui hujus artis sunt admodum capaces. Memorant scriptores, hanc, tam choralem quam figuratam, ut vocant, talem esse, ut nulli in Hispania concedat: vix ullum esse in Europa instrumentum musicum, quod non amœne & ex arte tractare norint, imo & conficere. Mirum, quantum Indi delectentur sono harmonico; unde etiam barbari infideles frequentes in Reductiones Christianas venerant, & musicæ atque Divinorum officiorum majestate capti, instrui & baptizari petebant: qua innocua arte aut auctæ sunt Reductiones antiquæ, aut ad novas erigendas data occasio.

Imo Missionarii, qui musicam callebant, etiam cum primo in Paraquariam pervenerant, ad littora maris, vel fluminum ripas considebant, & qua voce, qua instrumentis concinentes, barbarorum multitudinem ad inauditum sibi melos, alteri velut Orphei, attraxerant, & Evangelium deinde magno cum fructu collectis prædicabant. Extra Reductiones certo intervallo sacella sunt constructa, ad quæ statis Ecclesiæ diebus fiunt ordine optimo processiones, seu supplicationes publicæ, harmonico juvenum cantu animatæ; ad quas ingens esse consuevit populi concursus.

Cantor ex viris seu musicæ Præfectus a Missionariis constituitur, qui magni æstimatur, quia Evangelium & Breviarium legere novit; unde rudiores parentes eum consulere solent, cujus sancti nomen incidat in diem, quo recens ipsis natus est infans, ut illius nomen

illi possint imponere ; quia autem cantor latinum non intelligit, factum sæpius, ut inde cora eis nomina suggesserit, uti *Caiphas*, *Piscina*, *Capharnaum*, quæ dein Missionarius, errore animadverso, mutari jussit.

In qualibet porro Reductione duo sunt Patres ; alter Parochi munere fungitur, & in loco remanet, alter in pertinentes ad Reductionem pagos excurrit. Præstant omnia, in Europæis parochiis consueta. Quotidie catechesi instruuntur pueri, quibus prima fidei rudimenta traduntur, ubi mille sæpe conveniunt. Alia habetur pro juvenibus, alia pro adultis, alia pro catechumenis, alia pro iis, qui ad sacramenta confessionis & communionis primo sunt admittendi. Quot Dominicis festisque diebus habetur concio ad congregatum populum: celebratur solenne Missæ sacrificium; promulgantur incidentia in hebdomade festa & jejunia. Denuntiantur ad Tridentini præscriptum ineunda matrimonia. Celebrantur illa solenniter in Ecclesia sub Divinis officiis: ubi etiam ritu solenni præsente populo confertur baptismus: audiuntur confessiones. Visitantur ægri. Defertur ad eos sacrum viaticum, comitante devoto & concinno ordine, atque concinentibus musicis frequentia populi. In Ecclesia mares a fœminis sunt loco discreti, imo ne quidem per eandem januam intrant & exeunt. Aspicere in templo fœminam pro magno piaculo habetur: uti etiam, si quis vel verbum loquatur.

A prandio diebus Dominicis habentur congregationes Marianæ, cum fervente paræncsi ad 800 non raro sodales, summæque gratiæ loco ducunt, qui eisdem aggregantur; visunturque præclara eorum exempla: dum singulis octiduis ad S Confessionis & Communionis Sacramenta devote accedunt. Vesperis omnes intersunt, qui non sunt impediti, & ad solis occasum Rosario piisque cantibus, & precibus lytanevticis, in templo quotidie frequentatis. Nemo de caupona, nemo de choreis cogitat; sed dies festi, cultui Divino dicati, sanctificantur. Scholas quoque in singulis Reductionibus Patres erexerunt, in quibus juventus docetur legere, scribere, computare; nam ultra quatuor numerare non poterant. Si quinque exprimere volebant, manum ostendebant, si decem, utramque manum, si viginti, manus & pedes monstrabant. Ulteriorem numerum non nisi sub ratione generica multitudinis expresserant.

Morbis, qui sunt frequentes, grassantibus maxime exercetur Missionariorum indefessa charitas: nam sacerdos diu noctuque ægris assistit, curatque animam, frater vero coadjutor, cogente necessitate, corpus; cum nec Medicus, nec pharmacopæus habeatur. Ad noxias

ex-

exhalationes & evaporationes vitandas nullus mortuus, ne quidem Caciquius in Ecclesia sepelitur, sed in cæmiterio sacro, aliquantum remoto.

Barbari longos capillos nutriunt, idque ad ornatum spectare putant, conversi autem eosdem abscindunt; ex quo Christiani ab Infidelibus dignoscuntur; quamvis ex ipso etiam habitu & moribus facile discrimen pateat. Quando Indus Christianus in urbem aliquam Hispanam venit, uti propter modestiam, morum probitatem & devotionem Hispanis est admirationi, ita non parum scandalizatur perversa quorundam vita, ut adeo non modicus sit Missionario labor, quo reversi in suam Reductionem doceantur, inter sanctitatem Christianæ legis, & mala quorundam contra legem facta distinguere. Reddendam Deo rationem ab iis, qui talia male agunt. Atque hinc, ne Indi scandalum patiantur, Regium mandatum Missionarii impetrarunt, quo vetatur, ne Hispani Reductiones accedant, nisi transitum necessitas imperet.

Maximopere quoque admiranda est Christiana charitas, pax, & tranquillitas, dum ii, qui rixis, & cædibus erant assueti, summa inter se vivant concordia, ut adeo dici de illis possit, quod de primis olim Christianis, fuisse unum cor eorum & animam unam. Si quæ causa, quod raro contingit, controversa incidit, ad judices aut arbitros compromissarios defertur, qui, percepta facti specie, absque ambagibus & forensi strepitu, rationis præfulgente lumine, ex Juris naturalis, & Evangelicæ legis principiis pronuntiant, & litem dirimunt. Nec difficilis erat executio, cum nulla interponeretur appellatio aut reductio ad arbitrium boni viri, sed condemnatus simpliciter sententiæ adquiesceret.

Cum una Reductio sterilem annum patitur, aut grando messem profligat, succurrit altera, & quidem gratis. Eandem charitatem & liberalitatem exercent erga Reductiones noviter erectas; nam collatis studiis frugum semina large suppeditant, omniaque alia necessaria, donec possint metere, ipsisque ex fundo proprio sit provisum; cum vero ex barbaris quispiam ad fidem convertitur, gaudio exultant, non aliter ac Pastor Evangelicus inventa ove perdita, & eum certatim donis cumulant. Idem obsequium charitatis prolixe exhibent locupletiores erga egentiores. Quod cum Missionario, vel etiam sine illo, per longa terrarum spatia excurrant, ut Neophitos conquirant, alias memini.

Festa Ecclesiæ præcipua prorsus eximia solennitate, cultu ac devotione celebrant, festum præsertim SS. Corporis Christi. Pluribus ante diebus ad illud se præparant. Quidquid domi rarum, quidquid tellus pulchrum & amœnum habet, festivitati huic servire debet. Plateæ, quæ amplæ sunt, per quas sanctissimum deportatur, tegmine ex juncis pulchre contexto sternuntur; superspparguntur innumeri flores, odore amœnissimo & diverso colore præstantes, latera platearum venustis frondibus, eleganter inflexis, intermixtisque floribus, cinguntur. Certis spatiis arcus triumphales, ad omnem pulchritudinem & majestatem exornati splendent, frondeis lateribus annexi sunt funiculi, quibus alligatæ versicolores aves saltitant & cantitant. Collocati certis locis vivi catuli leonum & tigridum, arcte & caute, ne turbent, constricti: quia hos multum ad pompam facere existimant. Sed hæc omnia superantur a pulcherrimo ordine, modestia & devotione populi, elevatis ante pectus manibus incedentis.

Cum paucissimi sint in Paraquaria pro ratione terrarum Episcopi, amplissimæ sunt Diœceses; quapropter possunt rarissime eas visitare. Quando autem id contingit, summa cum reverentia a Christianis excipiuntur: sacramentum confirmationis conferunt, &, cum modestiam, fervorem, vitæque integritatem vident, lachrymis, præ solatio fluentibus, temperare non possunt; nec unus eorum fuit, qui, postquam hæc præsens viderat, Societatis Missionarios, omnium dictarum Reductionum fundatores & Præsides, contra malevolorum calumnias, apud summum Pontificem & Reges Hispaniæ non summopere laudarit.

Indi eodem ferme ritu excipiebant Missionarios noviter ex Europa ad Reductiones suas advenientes. Per centum & ultra leucas obviam illis procedebant. Inventos omni humanitatis genere exceptos ad Reductionem deducebant. Dici enim non potest, quanto amore Missionarios suos, veneratione & obsequio prosequantur. Nam eosdem non tantum ut Patres suos spirituales, omni virtute & zelo animarum ornatos, sed etiam ut patres suos familias, qui omnia ad vitæ sustentationem necessaria provident, qui eos agriculturam, variasque utiles artes docuerunt, tenere diligunt. Cum barbari Missionarium ad lanienam destinassent, fuit, qui ejus habitum indutus tela exciperet. Alias tota aliqua Reductio, correptis armis, longum iter acceleravit, ut sacerdotem furori barbarorum eriperet.

Atque hinc Christianorum Indorum opera accedente plures semper pluresque gentes barbaræ convertebantur; protenso etiam late in Amazonum regionem Evangelio. Enituit zelus Missionariorum, po-

posterioribus præsertim temporibus, ex Provincia Germaniæ superioris; ut alios taceam, multa millia converterunt Patres Xaverius Dirrheim, Casparus de Prato, Petrus Piron, Josephus Schwendner (assumpto nomine Basilii) Sebastianus Schmid, & Dominicus Mayer, qui anno 1717 in Paraquariam, atque inde ad Chiquitas & Mockos, barbaros profecti, singuli colonias erexerunt. P. Dominicus vero primus novam gentem barbaram convertit.

Articulus III.

Ecclesiasticum & Politicum regimen in Reductionibus.

Novi hi Christiani, sicut omnes aliæ gentes vere Christianæ, venerantur Romanum Pontificem tanquam caput totius Ecclesiæ, & Vicarium Christi in terris, cum suprema potestate Jurisdictionis Ecclesiasticæ in omnes Fideles. Subjecti insuper sunt Episcopo, cujus Diœcesi sunt adscripti. Tales Episcopi pro amplitudine Paraquariæ sunt pauci; nec propter infinitam locorum distantiam consuetas alias visitationes possunt peragere, nisi rarissime, quanto Indorum solatio, tanto suo incommodo. Totum igitur ferme, quod remotis illis subditis præstare potest, in mandatis & ordinationibus Romanis & suis ad Parochos vel eorum Provincialem mittendis consistit.

Omnis itaque actualis Reductionum illarum cura incumbit Missionariis S. J. qui Parochorum in iis officio funguntur. Cum novi, ex Europa advecti, linguam didicerunt (quod est difficillimum) & idonei censentur, a P. Provinciale proponuntur Prætori Regio, qui eos præsentat Episcopo, ut Parochi instituantur. Multis simul privilegiis & facultatibus, prout in tam remotis barbarisque terris necessarium est, tum a summo Pontifice, tum ab Episcopo ornantur.

Quantum ad temporale Regimen spectat, Reductiones, quas dixi, liber antea populus, Regi Hispaniæ se subjecerunt, sed conditionibus adeo mitibus, ut totidem velut liberæ Respublicæ censeri possint. Quamvis enim Jurisdictioni Gubernatoris Regii subjaceant, illam tamen ferme non aliter ac per ipsos Indos exercet. Nominat enim Judicem, quem *Corregidorem* appellant; qui tamen non potest esse Hispanus, sed esse debet natus Indus. Reliquos officiales, judiciales, militares, aliosque sibi populus per electionem constituit, a Prætore tamen confirmandos: cui causæ etiam capitales sunt reservatæ. Cæteræ causæ criminales & civiles ad domesticos Judices spectant: nec

ulli Hiſpano integrum eſt, in aliqua reductione domicilium figere, imo neque in illam ingredi, niſi neceſſarii tranſitus gratia.

Tributum annuum, quod Regi in recognitionem ſupremæ Jurisdictionis tribuere debent, eſt valde moderatum, nummus videlicet, qui thalerum Imperialem circiter, ſeu florenum & dimidium æquat; *Peſo* Hiſpani appellant, Germani ein Stücke von Achten, quia octo Realibus Hiſpanicis conſtat. Cum Regi adverſus barbaros aut Europæos eſt bellum, aut munimentum eſt conſtruendum, debent operam ſuam & auxilium conferre. Hiſpani autem debent eis præſtare protectionem & tutelam, atque, ſi a barbaris aut Mamelucis Paulianis invadantur, ſuccurrere. Inſignia autem privilegia, ut facilius converterentur, & in communitates redigi poſſent, eis collata ſunt a Philippo II, a Carolo II, & Philippo V pientiſſimis Regibus.

Nummum enim, quem dixi, ſoli viri præſtare tenentur, non autem fœminæ, nec juvenes, qui vigeſimum ætatis annum necdum expleverunt, aut 50 ſuperarunt. Exempti etiam ſunt nobiles, Caciquii, & ii, qui Eccleſiæ ſervitio ſunt deputati. Neque poſſunt Hiſpani plus exigere; neque poſſunt alteri in feudum aut commendam concedi, ſed immediate Regi debent manere ſubjecti. Contra vero Indi, qui ſunt extra Reductiones Hiſpanis ſubjecti, quintuplo plus debent contribuere, aliisque inſuper gravibus oneribus ab officialibus premuntur.

Cæterum Reges Catholici non tantum authoritate ſua & armis, ſi neceſſe ſit, Reductiones defendunt; ſed etiam, Catholicæ Religionis propagandæ zelo accenſi, grandes ſumptus impendunt, ut Miſſionarios in Indiam transferant, ibique cum Eccleſiis ſuſtentent. Vinum pro ſacrificiis, oleum & medicamenta ex Europa liberaliter mittunt; addunt largas in annos ſingulos eleemoſynas, ut adeo plus dare videantur, quam accipere ex Paraquaria, nullius auri, & argenti aut alterius metalli ferace. Et hinc Deus illis benedicit, ut jam in tertium ſæculum poſſideant immenſa terrarum ſpatia, a tam paucis Hiſpanis occupata, nec unquam alii Europæi, Americæ tanto numero inhiantes, penetrare potuerint in Mexicum & Peruviam, auri & argenti matrem.

Beatæ profecto dici poſſunt, de quibus loquimur, Reductiones, quibus in ſpiritualibus & temporalibus tam bene proviſum eſt. Luxum Europæum neſciunt. Fructibus, quos terra profert, ſunt contenti. Mitiſſimo ſubſunt imperio. Quilibet ſub vite & ficu ſua quietus degit. Nullis advocatis, procuratoribus, notariis indigent; ſumma inter eos concordia, charitas, & ſubveniendi ſtudium. Divites

non

non ſunt; ſed neque pauperes dici poſſunt, quibus, pauca habentibus, nihil deeſt. In Europa propter pugillum terræ armatæ concurrunt acies; hic homines quæruntur, in quos terræ ampliſſimæ diſtribuantur, eæque non ſteriles, ſed, ſi cultura accedat, omnino fertiles. Prata pecoribus, fluvii piſcibus, ſylvæ uti lignis ita feris abundant. Duo duntaxat ſunt, quæ dedoceri nunquam ſatis poſſunt: alterum eſt ingluvies, alterum deſidia in agricultura, niſi a Miſſionariis urgeantur. Promptiori ſtudio feruntur ad varias artes addiſcendas, non mechanicas duntaxat, ſed etiam liberales. Et pollent præclaro ad eas ingenio. Quidquid vident, capiunt, & dextre imitantur. Scientias etiam haud dubie facile apprehenderent, niſi ſatius eſſet viſum, homines iſtos in ſua mediocritate relinquere. Mendici non tolerantur, ſed ad laborem adſtringuntur. Senibus & infirmis, ſi egeni ſint, ex communibus bonis providetur.

Ut contra barbaros & Mamelucos, ex Braſilia non raro incurſantes, ſe poſſent defendere, imbuti ſunt aliqua arte militari. Quælibet reductio in pedites & equites eſt diſtributa. Arma eorum olim erant funda, ſagittæ & nodoſi fuſtes. Quia autem Mameluci cum gladiis, lanceis, & ſclopis veniebant, graves clades intulerunt. Quapropter Rex his populis conceſſit, ut ſimilibus armis uterentur, quæ tamen in armamentario debent recondere, ſi hoſtis fuit abactus. Ut autem in armis exerceantur, ſingulis octiduis in aciem educuntur, & umbratilem pugnam conſerunt. Equos nunc ſine horrore ſcite agitant, quos barbari ceu leones & tigres fugiebant: hoc autem equitatu, his armis, hoc exercitio inſtructi, non tantum barbaris, Reductiones invadendi fiduciam ademerunt, ſed Mamelucos quoque plerumque in fugam averterunt. Quia vero iſti ſæpe noctu & improviſo incolas obruerunt, per multas leucas vigiliæ fuerunt diſpoſitæ, ut adventum nuntiarent.

Hiſpanis quoque, cum Barbaris aut Europæis, uti Anglis, & Luſitanis, bella gerentibus, fidam fortemque operam attulere, ita, ut magna fuerint victoriarum pars; Hiſpanis tamen Ductoribus egebant. Certe cum locus munitus impetu capiendus eſſet, primi erant Indi, qui mænia generoſo aſſultu ſcanderent, & victoriam reportabant. Præda autem cum eſſet dividenda, aurum, argentum, gemmas, veſtes pretioſas, ultro Hiſpanis reliquerunt, ipſi vero cibariis, cultris, fuſcinulis, gladiis, aliisque ferramentis, multo ſibi gratioribus, inhiabant. Laudata ſæpe a Prætoribus apud Regem eorum fides, alacritas, & fortitudo, oſtenſumque, quantum non ſolummodo

ad

ad Christianam Religionem, sed ad commune quoque rei Hispanicæ bonum conferrent Societatis Patres, sub quorum disciplina fidem in Regem inconcussam imbibissent.

Articulus IV.

Quanta passi sint Missionarii in Paraquaria.

Optandum sane foret, ut, qui tam maligne Missionariis Societatis Jesu Paraquariensibus detrahunt, coram, quanta agant, patianturque, inspicerent: quanto labore, sudore, patientia, quantis itineribus atque vitæ periculis constet, dum per avia & invia ex sylvis, antris, & specubus extrahendi sunt barbari, in quibus vix aliquid hominis apparet; qui ferarum more per saltus vagantur, in id maxime intenti, ut humanis carnibus pascant ingluviem: qui belluarum instar se mutuo, & præsertim exteros, lacerant, mactant, devorant: qui immani odio Europæos persequuntur, fugiuntque, ne in servitutem abstrahantur, & ea persuasione sunt imbuti, Missionarios esse Hispanorum emissarios & exploratores, qui Indos sint proditturi, & in Hispanorum manus tradituri: qui sine religione, sine lege, bestiali suæ libertati innutriti, ebrietati, luxuriæ, omniumque vitiorum cœno porcorum instar se volutant.

Tales, inquam, centauros & lamias inquirere, cicurare, a ferina sua consuetudine abducere & persuadere, ut naturam exuant, mobiles suas stationes relinquant, civilem in communitate vitam amplectantur, novam religionem & virtutem arduam sectentur, quantæ molis, laboris, periculi? Barbarorum quidam, cum Missionarium de Deo & æternitate pœnarum disserentem audiret, respondit, nos talem Deum nolumus, qui omnes actus nostros præsens inspiciat, & æternum punire possit. En indolem! en difficultatem!

Sed demus, barbaros de religione jam esse persuasos, baptismum petere, novum hominem velle induere, ad communitatem civilem condicere: quantum laboris superest, donec trunci formentur, construantur ædes, comparentur vestes ad tegendam turpem nuditatem, provideantur alimenta multitudini, agri colantur, seges metatur, trituretur, molatur, coquatur, instrumenta ad hæc omnia subministrentur? Tota hæc cura soli Missionario incumbit: ille fabrum murarium, ferrarium, lignarium, serrarium, carpentarium, sartorem, sutorem, coquum, lanionem, molitorem, pistorem, agricolam debet agere, do-

donec barbaros iſtas artes edoceat, & ut exerceant perſuadeat; cum uni venationi & piſcationi intenti, ad ſerviles labores præſertim agriculturæ, ſint prorſus pigri. Contigit non raro, ut laboris pertæſi, boves, a Miſſionario ad arandum ſibi aſſignatos, mactarent, & aratrum comburerent, ut ad ignem aſſatos devorarent.

Et quoties contigit, præſertim in Reductionum initiis, ut ſeveritatem Chriſtianæ legis exoſi, atque ad priſtinam vitæ licentiam ſuſpirantes, Miſſionario inſidias perfide ſtruerent, aut eo clam deſerto ad priſtinam vivendi conſuetudinem redirent: ubi Miſſionario nihil erat reliquum, niſi ut fugientes & errantes oviculas inſequeretur, easque, ſale doctrinæ porrecto, precibus & adhortatione reducere conaretur.

Quid jam dicam de annuis prope Paulapolitanorum ex Braſilia in Reductiones irruptionibus; ubi prædones iſti totam non raro coloniam devaſtant & rapinis implent, abductis in ſervitutem crudelem incolis? quis tunc dolor paſtori, oviculis per ſummam iniquitatem orbato? Comitatur abſtractas, & contempto mortis periculo lupis rapacibus eripere nititur. Contigit etiam, ut latrones iſti quosdam, Jeſuitarum habitu indutos præmitterent, ut Indos fraudibus deceptos in caſſes & inſidias perducerent. Quam ob cauſam factum, ut Miſſionarii pro Mamelucis a barbaris haberentur, eorumque converſio difficillima hoc etiam ex capite redderetur.

Omitto decumanas difficultates, quæ ſe oggerunt in perdiſcendis tot linguis intricatis; nam quælibet in Paraquaria gens, quarum ſunt plurimæ, alia atque alia, diverſa omnino lingua utitur; ut adeo neceſſe ſit, Miſſionarios, qui novas gentes conquirere & convertere volunt, elementaris inſtar pueri easdem addiſcere. Taceo concatenatos labores alios, miſerias, curas, ærumnas, pericula, quæ Apoſtolus enumerat.

Tandem vero in compenſationem tot laborum Apoſtolicorum multis imminet mors cruenta, quam Chriſtiano, id eſt, heroico animo ſuſtinuerunt e Societate plurimi, quorum aliquos tantum recenſebo. Igitur pro Chriſti nomine vitam & ſanguinem profuderunt, P. Rochus *Gonzalez*, qui eo delatus, quo Hiſpanorum & Luſitanorum arma nunquam penetraverant, tot barbaros convertit, ut ſeptem eorum communitates erigeret, optimisque inſtitutis temperaret. Verum, dum rei ſacræ operam dat, fuſte inſtinctu magi percuſſus, glorioſæ mortis palmam obtinuit: cumque ad tumultum accurreret P. Alphonſus *Rodriquez*, Rochi ſocius, exclamaretque: o filii quid facitis? crudeli ceſtu ei pariter cerebrum eliſum eſt. Additus tertius

martyrii socius P. Joannes *Dicastillo*, per varia tormenta a barbaris, quibus Evangelium prædicaverat, interfectus (*anno* 1628). In occisa quoque corpora sævitum, Ecclesiæ dirutæ, sacra omnia profanata.

Per plures pagos hic furor grassabatur: in eo, quod a S. Nicolao nomen habet, P. Alphonsus Aragonius, loci parochus, ad necem quærebatur. Sed adolescentes Christiani sagittis armati, barbaros in fugam egerunt: acie postea a Christianis, e diversis pagis collectis, victi, captique multi, facinus suum detestati Christiane obierunt. Verum barbari, quibus baptizati quidam, a magis decepti, se miscuerant, non desierunt Missionariorum vitæ insidiari. P. Christophorus *Mendoza*, ut Neophytis suis fugiendi spatium faceret, inermis se solum impiæ turbæ objecit, a qua invasus, occisusque, documentum dedit, neminem majorem charitatem habere, ac eum, qui animam suam dat pro ovibus suis.

Eadem moriendi gloria anno 1637 obtigit P. Petro *Espinosæ*, ab infidelibus barbaris atrociter trucidato, & postea P. Didaco *de Alfaro*, Gaspari *Osorio*, Antonio *Ripario*, Petro *Romero*, Bartholomæo *Blende*, Petro *Ortizio*, Josepho *de Arce*, Lucæ *Cavaliero*, qui omnes post innumeros exantlatos labores, ærumnas, erecta plantaria, conversa multa Indorum millia, in odium fidei a barbaris in Paraquaria crudeliter occisi sunt. His accedunt ex eadem Societate Jesu Patres, *Fernandez*, *Arias*, *Mazo*, *de Sylva*, *Solinas*, *Sanchez*, pluresque alii, temporibus posterioribus martyrii palmam consecuti.

Horum sanguis, ut in primæva Ecclesia, semen erat Christianorum, in amplissimos fructus efflorescens. Nec deterruit horum mors alios Europæos, quo minus Missiones Indicas ardentissime expeterent, imo desiderium accendit magis, prout etiam fervorem Indorum, cum viderent, quanta sacerdotes isti pro se paterentur.

Nihilominus tamen, quamvis tanta agerent, paterenturque Missionarii Societatis in Paraquaria pro fide & re Hispana, non tamen defuere, non modo ex heterodoxis (quod non miror) sed etiam Catholicis, odio & avaritia excæcatis, qui mendaciis & calumniis eos incesserent, per totam Europam sparsis: proficisci in Paraquariam Jesuitas propriæ utilitatis & quæstus gratia. Vivere eos ibidem velut Principes, in Reductionibus suis regnum sibi constituere. Commercia in eorum esse potestate: immensas colligi opes. Ab incolis tributa exigi, quamvis nihil proprium possideant. Quod venatione caperent, tradendum Missionariis, qui sibi vendicarent etiam omnes auri & argenti fodinas.

Ve-

Verum ex iis, quæ hactenus de Paraquaria & Reductionibus diximus, satis liquere existimo, quam falsa & inania sint hæc commenta.

Reductiones, de quibus loquuntur obtrectatores isti, ex conversis barbaris, qui sui juris fuerant, opera Missionariorum fuerunt erectæ, & Regi Hispaniarum iis, quas supra dixi, conditionibus ultro subjectæ. *Corregidor* Regius administrat justitiam, Prætor nomine Regis jurisdictionem exercet. Missionarii munus parochorum obeunt: ab Indis nec tributum nec decimas exigunt. Exequias, benedictiones nuptiales, baptismum, aliaque sacramenta prorsus gratis administrant, nec quidquam proprium habent, sed alimenta aliaque necessaria Rex Catholicus illis præbet, assignatis certis annuis proventibus. Si quid tenui sustentationi superest, in pauperes erogatur. Missionariis nihil remanet, nisi paupertas, curæ, labores, calamitates, ærumnæ, diurna & nocturna vitæ pericula, cruces, mortes, ut profecto nemo illa subiturus esset, nisi Spiritus Divinæ gloriæ, & Christiana charitas persuaderent.

Ubi ergo & unde grandes illæ divitiæ? montes aureos somniant calumniatores isti, & aurifodinas a Jesuitis vendicari dicunt; cum tamen in tota Paraquaria nullæ sint aurifodinæ, nullæ venæ, nullæ auriferæ aquæ, nihil auri, nihil argenti, nihil ferme alterius metalli. Europæi, qui sunt in Paraquaria, hæc satis norunt; sed aliud est, quod odium inflammat. Defendunt Missionarii Reductionum incolas. Obstant, ne in mancipatum & servitutem abstrahantur: ut Decreta Regia observentur, urgent. Ne exteri in Reductiones ingrediantur, cavent, ne Indos contra fas premant, ne malo exemplo luem afflent. Si attentent, Missionarii ab Aula Hispana quærunt remedium. Hoc urit invidiam, hoc dolet avaritiæ, hoc odium in Jesuitas accendit. Hinc iræ, hinc mendacia, hinc fabulosæ calumniæ, hinc Principatus, hinc Josephus aliquis aut Nicolaus Rex Paraquariæ, hinc milliones auri & argenti; hinc integri exercitus; quasi vero ad Missionarios castrenses totus exercitus spectaret.

Quod autem Pastores isti oves suas defendant, & sanctissima mandata Regia executioni dari velint, neutiquam verti ipsis potest vitio, quamvis avaritiæ & rapacitati frænum injiciant; hoc enim ni facerent, non tantum via præcluderetur barbarorum conversionibus, quibus tamen identidem aut nova Christianorum plantaria eriguntur, aut antiqua augentur, sed ipsæ Reductiones etiam, in desperationem actæ in antiquos mores & chaos dilaberentur, ipsaque Hispania multa subditorum millia perderet. Unde potius odia, calumnias & ob-

trectationes graviſſimas ſibi perferendas exiſtimant, quam ut tantum vulnus Eccleſiæ Catholicæ totque animabus inferri patiantur.

Sunt homines, qui augendo principis ærarium magnam ſe gratiam inituros rati, nova ſubditis onera imponenda ſuadent. Talis erat Martinus de *Barna* Paraquariæ Prætor, qui anno 1735 varias querelas ad Regem detulit contra Reductiones, tanquam magis parochis ſuis, quam Regi ſubjectas, augendaque eis tributa contendit.

Sed P. Jacobus *Aquilar* Provincialis Regem veracius informavit: diſcrimen eſſe faciendum inter eos, qui Hiſpanorum armis fuiſſent ſubjugati, & eos, qui ſe ultro certisque pactis Regi ſubjeciſſent, oſtenditque mala, non tantum Religioni, ſed rei quoque politicæ oritura, ſi pacta iſta infringerentur. Exhibet fidem Indorum conſtantem in Regem, reverentiam & obedientiam erga Prætorem Regium, diligentiam in perſolvendo tributo annuo, prompta auxilia, quæ ingruente bello afferrent Regi, & quidem propriis ſtipendiis.

Articulus V.

Ordinationes Philippi V, Hiſpaniarum Regis.

Cum inimici Societatis non deſinerent, Miſſionarios calumniis, per totam Europam ſparſis, proſcindere, & Reductiones Paraquarienſes turbare, cum non modico Religionis periculo, Patres Regi ſupplicarunt, ut totam cauſam examinare, & ſententiam definitivam pronuntiare dignaretur.

Rex Joannem Vaſquez miſit in Paraquariam cum mandato, ut in omnia, quæ Miſſionariis objicerentur, quæque mutari Reductionum adverſarii peterent, diligenter inquireret, omniaque, authenticis teſtimoniis munita, ad ſe referret. Hanc informationem poſtquam accepit, Senatui Indico negotium dedit, ut cauſam totam probe cognoſceret, & quid ipſi videatur, ſibi exponeret. Senatus re diſcuſſa ad Regem retulit; qui, laudata Miſſionariorum induſtria, ampliſſimum ad eorum defenſionem diploma anno 1743 edidit. Per plures autem quæſtiones materiam tractat, quas breviſſime attingam.

Quæritur 1, quot ſint in Paraquaria plantaria ſeu Reductiones, curæ Patrum Societatis Jeſu commiſſæ, quot in eis incolæ, & quomodo ſubjecti? *Reſp.* tales Reductiones eſſe 30, nempe 17 in ditione Boni Aeris, & 13 in provincia Paraquay. Incolas autem in illis 130000 anno 1649 tanquam vaſallos coronæ fuiſſe receptos, ut

fi-

fines adversus Brasilos defendant; ac propterea ab omnibus contributionibus & servitiis personalibus pronuntiatos liberos, excepto nummo Hispanico, octo Realibus, seu duobus circiter florenis constante, in signum supremæ Jurisdictionis & dominii alti annuatim cameræ Regiæ præstando. Ex hoc autem tributo Missionarios esse sustentandos. Hæc anno 1661 fuisse confirmata.

Quæritur 2, an in futurum (prout aliqui suadebant) hoc tributum augeri debeat? *Respondit* Rex ex consilio senatus Indici, se jam anno 1711 statuisse, nihil in hac re esse innovandum: idemque anno 1716 a se mandatum Prætori Boni Aeris, & nunc iterum confirmari, ne Reductionum incolis ullum novum onus imponatur, & si impositum fuisset, remittatur.

Quæritur 3, quinam fructus ibidem plantentur? quibus in locis commercia tractent, & quodnam pretium mercium? quantum ex herba colligant, & quo vehatur? ad quid serviat, & quo pretio vendatur? *Resp.* ex herba, tabaco, aliisque fructibus percipi annuatim centum circiter thalerorum millia. Hos fructus autem, propter incolarum hebetudinem, vendi a procuratoribus Missionum: atque inde tributum Regi pendi, Ecclesiis provideri, & instrumenta necessaria ad artificia & agriculturam comparari. Rex, his perpensis, statuit, ut in hac re mutatio suscipiatur.

Quæritur 4, an Indi linguam Hispanicam discere debeant? *Resp.* Rex, incumbendum Missionariis, ut scholæ, in quavis Reductione erectæ ad discendam linguam castilianam, accurate conserventur, & promoveantur, tum ad obsequium Regium, tum ut Missionarii diluant objectamenta, contra ipsos in hac parte proposita.

Quæritur 5, an Indi proprietatem suorum bonorum habeant, & quomodo communia bona administrentur? *Resp.* cuivis patrifamilias assignatam esse suam, quam excolat terræ portionem, reliqua esse bona communia, sub administratione Patrum S. J. ad sustentanda communia onera, templorum ornatum, subveniendum viduis, pupillis, ægris. Atque hæc ita administrari ait Rex, ut aliis Americæ provinciis exemplo esse possit. Mandat igitur, ut neque in hac parte aliquid innovetur, simulque laudat Missionarios, quod non modo res Ecclesiasticas, sed & temporales tam solerter & prudenter administrent. Refert se ad relationem duorum Episcoporum Boni Aeris, Farardum, & Peraltam, ex Ordine S. Dominici, testem, credo, non suspectum; quorum ille ad Regem scripserat, se tota vita non vidisse meliorem ordinem, quam in Reductionibus, hic vero in litteris, anno 1743 scriptis, mire extollit cultus Divini splendorem,

modeſtiam & devotionem Indorum in Reductionibus, ſpirituale ac temporale ordinatiſſimum regimen.

Quæſt. 6, quos Indi habeant Judices, & a quo conſtituantur? *Reſp.* ſi Hiſpani *Corregidores* conſtituerentur, orituras turbas. Igitur Rex præcipit, antiquam ſervari conſuetudinem, & ad mentem Miſſionariorum, qui dignos ac habiles melius norunt, a Gubernatore Regio in ſingulis Reductionibus conſtitui corregidorem, & quidem Indum, aliosque Judices independentes, pariter Indos.

Quæſt. 7, an Indis arma relinquenda? *Reſp.* Rex, cum Reductionum incolis arma, etiam igniaria, a Regibus ſint conceſſa, ut a frequentibus Braſilorum irruptionibus ſe poſſint defendere, etiam in hac parte nihil eſſe mutandum. Poſt ſuperatum tamen irruptionis periculum arma Miſſionariis eſſe tradenda ad cuſtodiam: armamentarium autem in urbe Aſſumptionibus eſſe conſervandum. Provinciali vero Paraquariæ mandat Rex, ut in viſitatione cum Miſſionariis conſilium ineat, qua ratione ſeditio, ſi qua forte moveretur, comprimi poſſet.

Quæſt. 8, an Reductiones Epiſcopo decimas præſtare debeant? *Reſp.* Rex, licet Epiſcopus Boni Aeris ſit conqueſtus, ſibi a Reductionibus, curæ Patrum *S.* J. commiſſis, non ſolvi decimas neque primitias, cum tamen neque a plantariis ſacerdotum ſæcularium, & Ordinis *S.* Franciſci ab immemoriali tempore ſint ſolutæ, hoc novum onus Indis non eſſe imponendum. Cum tamen præſtatio decimarum ſit æqua, Provinciali cum Miſſionariis ineundam eſſe rationem, qua Indi nomine decimarum aliquid conferre poſſent.

Quæſt. 9, cur tot Miſſionarii in Paraquariam navigent, cum tamen tantum 30 ſint Reductiones? an novas colonias erigant inter barbaros? *Reſponſum.* Juniores Cordubæ vacare ſtudiis, iisque abſolutis, aut in collegiis aut reductionibus ſubrogari in officiis ſacerdotibus mortuis, aut ſenibus, qui laboribus non amplius ſunt pares: alios vero non paucos Patres, ex Europa venientes, deſtinari ad novas Miſſiones inter Barbaros, ubi non raro nova plantaria Neophitorum erigant, ut Coloniæ, inter Ciquitas, Ciriquanos, Chacenſes, Pampas, Mockos recens plantatæ demonſtrent. Si autem ſtabilis inter barbaros ſedes figi non poſſit, converſos duci ad antiquas Reductiones, illisque adjungi. Rex, fidei propagationi intentus, hæc omnia rata habet, prohibetque, aliquid mutari, addito mandato, ut Patres de Miſſionum progreſſibus ſenatum Indicum edoceant.

Quæſt.

Quæst. 10, an Episcopi visitaverint & in Reductionibus sacramentum confirmationis contulerint? cumque Rex hoc factum esse intellexisset, neque aliquid ordinandum censuit.

Quæst. 11, qualis sit status Ecclesiarum, Patribus S. J. concreditarum, cultusque Divini? *Resp.* Rex, sibi ex relationibus Episcoporum, suorumque Prætorum compertum esse, eximio nitore, vasis sacris, & paramentis Ecclesias esse ornatas, cultum vero Divinum non posse esse accuratiorem ac solenniorem: fateri hoc ipsos Societatis adversarios. Quare pientissimus Rex, solatio plenus, Patribus pro sua industria & fervore grates dicere est dignatus.

Quæstio 12 concernit jus nominandi parochos, statutumque, ut superiores Societatis tres proponant Gubernatori Regio, qui unum ex his designet, ab Episcopo instituendum: penes Societatem tamen sit, quemcunque ex suis pro arbitrio, nulla etiam manifestata causa, a parochia amovere, & iterum tres alios Prætori proponere. Placuit etiam, ut deinceps non amplius *Reductiones* appellentur sed *Parochiæ*, a Rege dependentes.

Quæst. 13, quænam sit causa, quod plantationes istæ (in Barbarorum olim solo a Jesuitis erectæ) non subsint Prætori Paraquariæ, cum tamen in ejus ditione sint sitæ? *Resp.* Hanc rem sæpius in controversiam fuisse adductam, tandem vero Regi placuisse, ut nihil innovetur, atque adeo Reductiones aliæ manerent subjectæ Prætori Boni Aeris, aliæ Paraquariensi. Quia autem Societas etiam fuit accusata, quod ex aliis nationibus homines mittat in terras Americanas, Regi Hispaniæ subjectas, Rex concedit, ut quarta pars ex illis mittantur, præsertim ex Germanis, quorum fides sibi sit maxime perspecta, & in peculiaribus etiam occasionibus demonstrata, uti cum anno 1737 P. Thomas Werle, natus Bavarus, in Reductione Sacramenti ab hostibus fuerit occisus. Cautelam tamen commendat, præsertim circa subditos eorum Principum, qui mari sunt potentes.

Rex in definitiva sua sententia addit, ex omnibus documentis, novis & antiquis, a senatu suo diligenter discussis, constare, in nulla Indiarum parte majorem reverentiam & subjectionem erga Regem vigere, quam in his parochiis: ex visitationibus porro & relationibus Prælatorum atque Gubernatorum, & ex prompta horum Indorum obedientia manifestum esse, quod ad quodvis mandatum sex vel octo armatorum millia compareant ad defensionem alicujus regionis, aut expeditionem suscipiendam.

Qua-

Quapropter se post tot lites definitivam sententiam proferre, in qua gratum erga P. Provincialem animum ostendat; & Societatem contra tot obtrectationes vindicet, ea spe fretus, Societatem, quæ hactenus cultui Divino, Regiis obsequiis, & pauperum Indorum utilitati tantopere fuerit intenta, etiam in futurum sic perrecturam.

Denique mandat Proregi Peruviæ & novi Regni Granatæ, Præsidibus Regii Tribunalis in Charcas, Gubernatoribus Boni Aeris & Paraquariæ, aliisque officialibus, prout etiam Archiepiscopo de Plata, Episcopis, eorumque capitulis, atque omnibus suis Judicibus in America, ut secundum hanc sententiam definitivam procedant, atque se certiorem faciant, quod eandem acceperint, & in libros rationum senatus Indici aliaque Archivia provinciarum relata executioni dederint. Scripsit quoque Epistolam ad P. Provincialem Paraquariæ & aliam ad Missionarios, in quibus, collaudato eorum zelo & fervore, confidit, eos secundum hanc finalem sententiam processuros.

Datum ex arce Buenretiro 28 Dec. 1743.

Ex his sane liquet, quam falsa de Jesuitis in Paraquaria sint per Europam a malevolis ad conflandam invidiam sparsa, de grandi eorum potentia, eaque independente, de immensis divitiis, de iisdem anno 1732 ex tota regione ab incolis Reductionum expulsis, prout fingit Joannes Hübnerus in suo Conversationis Lexico ad verbum *Paraguay.*

Articulus VI.

Epistola Josephi Peralta Ord. S. Dominici, Episcopi Boni Aeris ad Regem Hispaniæ anno 1743.

Exponit in hac epistola Episcopus Regi visitationem suæ Diœcesis, &, quantum ad Reductiones Paraquariæ inter alia scribit, per difficillima, longissima & admodum periculosa itinera se tandem ad eas penetrasse; sed omnes difficultates sibi large fuisse compensatas per abundantem consolationem, quam percepisset, dum præsens cerneret largam Dei benedictionem, quam per Missionarios S. J. super hos populos effudisset; illos enim summa cura esse intentos, ut gentes istæ rite instruantur, in Catholica Religione & obedientia erga suam Majestatem Regiam confirmentur.

Aspe-

Aſpectu templorum, ornatu cultus Divini, devotione & reverentia in altaris miniſterio, ſolennitate Miſſarum, amænitate ſacrarum cantionum, modeſtia & fervore populi, tam tenerum ſibi ſenſum fuiſſe impreſſum, quem exprimere nequeat: exemplo ſane, quod pudore ſuffundat Chriſtianos veteranos. Singulari ſe piaque admiratione raptum, cum ſummo mane devotam juventutem pulchro agmine ad templum confluere, ibique piis cantibus Deum laudare cerneret, idemque veſperi rurſus factitare.

Res etiam temporales Indorum optime adminiſtrari: coli agros, qui ſteriles jacerent, propter ignaviam & innatam pigritiam gentis, niſi Miſſionarii illos educerent, & laborantes excitarent, atque dirigerent, ſuppeditatis bobus, aratro, ſemine, tanta cura & amore, quem calamo concipere non poſſit. Pro pauperibus, pupillis, viduis, ſenio vel morbo infirmis peculiarem fundum plantari, & quidem loco proximo. Reliquam anni partem a fœminis fila ducendo, nendo, conſuendo, ut honeſte veſtiri poſſint, curando rem domeſticam tranſigi, nec ulli licere eſſe otioſo. Cum hac porro meſſe & pecore nullam exerceri mercaturam, cum propria neceſſitas illa abſumat.

Commercii vero materiam illis naſci ex arborum quadam ſpecie, quarum folia decerpant, & ad ſolem exſiccata in pulverem comminuant, atque in ſalubre alimentum piſta, tum propriis uſibus paſſim adhibeant, tum etiam in Regnum Peruanum & Chilenſe avehant, easque Reductiones, in quibus talia folia non creſcunt. *Herba Paraquarienſis* appellari hæc eſca ſolet, ejusque portio ſingulis mane & veſperi diſtribuitur.

Hac inquam herba totum ſtat Reductionum commercium, inquit Epiſcopus: atque ex pecunia inde comparata ſolvitur Regi tributum annuum, ad templa & divinum cultum neceſſaria providentur, ſuſtentantur Miſſionarii aliique Eccleſiarum Miniſtri; præbetur ſtipendium militibus, ad obſequium Regis paratis, pro comparandis armis, equis, veſtitu, alimentis, in expeditione neceſſariis, ac denique pro defenſione patriæ, contra prædatores barbaros, & Mamelucos. Propter tot expenſas Miſſionarii ſæpe rediguntur ad ſummam egeſtatem, annis præſertim ſterilibus, cum tertio tantum anno ea folia poſſint colligi, aut quando eorum exportatio prohibetur.

Suadet dein Regi, ut Reductionibus a decimis ex herba aliisque fructibus, eam immunitatem relinquat, qua hactenus ſemper fuiſſent gaviſæ; ſe ipſum inſpecta Reductionum paupertate, non poſſe decimas, Epiſcopo alias debitas, exigere.

Laudat denique conſtantem in Regem fidem & obſequii promptitudinem, in qua jugiter conſerventur Indi a Miſſionariis, expeditiones bellicas pro eodem Rege, comitantibus, & adhortantibus Patribus, ſuſceptas, non ejusdem ſed propriis Reductionum ſtipendiis, collatam operam in locorum munitionilus &c. (ſicut jam a pluribus annis urbem Montis *Videi* munirent). Recenſet novas colonias & plantaria, inter barbaros erecta, & Catholicam Religionem ulterius ſemper ulteriusque ſumma inter mortis diſcrimina prolatam, ut adeo ſpes affulgeat, omnes illas barbaras in Paraquaria gentes ad ovile Chriſti adductum iri: propterea Miſſionarios Societatis Jeſu ſummopere Regi commendat, ut eam contra obtrectatores protegat, ceu viros, qui gloriæ Dei, animarum ſaluti, Regiæ authoritati amplificandæ ſe totis ſint intenti.

Hæc & alia plura in laudem Societatis Miſſionariorum anno 1743 ad Regem ſcripſit Joſephus Peralta, ex Ordine PP. Prædicatorum S. Dominici, Epiſcopus Boni Aeris, teſtis utique idoneus, qui ſe tanto ſolatio in viſitationibus reductionum perfuſum eſſe ait, ut non niſi ægerrime & inter lachrymas avelli potuerit.

Articulus VII.

Alia pro Reductionibus teſtimonia.

Similem epiſtolam jam antea (anno 1722) ad Regem Philippum V dederat Petrus *Farardus*, Epiſcopus Boni Aeris, in qua Societatem contra obtrectatores defendit, & inter cætera ait, non poſſe ſe ſatis mirari virtutem horum Patrum, & obfirmatam fortitudinem in tolerandis tot obtrectationibus & calumniis: ſtudio indefeſſo eos conniti, omnibus benefacere, & nil niſi ingratitudinem & acerbas vexationes inde reportare: nullum eſſe genus hominum, cui prodeſſe non ſtudeant, convertendo gentes, defendendo adverſus hæreticos Chriſti Eccleſiam, prædicando verbum Divinum, docendo juventutem in ſcholis & catecheſibus, audiendo ſacras confeſſiones, aſſiſtendo infirmis diu noctuque, largiendo eleemoſynas, viſitando carceres, triremes, mapalia, &c. ſuccurrendo conſilio, auxilio, ſolatio.

Pauciores hoſtes habituram Societatem ait, ſi paucioribus benefaceret: gratiorem mundo fore, ſi minus virtutis haberet, ſi minus laboraret, ſi plus otio indulgeret. Per Miſſiones Patrum ſe non raro tranſiiſſe, nec tota vita ſua meliorem ordinem, diſciplinam, cultum

Di-

Divinum, Ecclesiarum nitorem, populi innocentiam, usquam vidisse. Mirum proin non esse, quod animarum hostis graves tempestates cieat, ut tam sanctum opus disturbet.

Impedire equidem Patres conversationem cum Hispanis; sed id esse necessarium ad innocentes gentis istius mores conservandos, ne malum exemplum contagium illis affricet. Patere id ex incolis quatuor pagorum, qui urbi Assumptionis, Paraquariæ primariæ, sunt vicini, quorum alii longe sint mores, ac 30 Reductionum, curæ Patrum commissarum. Verum etiam esse, eos populos Patribus, quos diligant, esse obsequentes, sed id nullatenus esse culpandum; id mirum videri, barbaros istos, in quibus ante conversionem nihil humanitatis apparuerit, plus gratitudinis exhibere, quam ab incunabulis Christiane enutritos.

Quæ de divitiis horum pagorum in vulgus spargantur, mera esse commenta malevolorum. Quæ a pauperibus his Indis manuum labore comparentur, non extendi ultra modicum carnis, frumentum Indicum, legumina, viles & crudas vestes, & conservationem templi. Patres vix habere ad victum tenuem & grossum vestitum necessaria, provinciam ære alieno premi, Collegia inopia.

Quæ Episcopus hic testatur ex propria, quam hausit, experientia, confirmat *Bruno de Zabula*, Præfectus Boni Aeris, in sua anno 1722 ad Philippum Regem epistola; in qua laudare non satis potest Patrum pro Regia Majestate zelum, ac Indorum, quos dirigunt, fidem constantem atque in expeditionibus militaribus, & muniendis urbibus promptum obsequium, ad confusionem aliorum Indorum, qui a Patribus S. J. non diriguntur. Addit amplum de eorum probitate & integritate testimonium. Conqueritur denique de calumniis, in Patres jactis, de Monarchia Hispana & Religione tam bene meritos.

Quidam nihilominus Ecclesiastici Ordinis Gallus Regi Philippo libellum obtulit, mendaciis & calumniis in Missionarios Paraquariæ plenum. Rex libellum famosum rejecit. At auctor in Galliam profectus, ut Jesuitas odiosos redderet, eundem in Gallicam & Latinam linguam traductum, per Belgium, Hollandiam & Angliam sparsit. Anno 1732 cum turbæ, quas mox referam, in Paraquaria fuissent ortæ, obsoletas suas escas recoxit, rursusque mundo obtrusit. Objectat immensas divitias, regno pares, Patrum potentiam, & summum Imperium, cæcam gentis subjectionem, auri argentique fodinas, herbæ Paraquariensis proventus, hortaturque Regem, ne Jesuitas dominari ultra permittat, privilegia abroget, tributa augeat, seque tandem populi illius Regem meminerit.

Scriptum hoc prolixe confutavit *P. Gaſpar Raderus*, Procurator Generalis Miſſionum, quas Patres S. J. in Paraquaria erexerunt, oſtenditque, auctorem de rebus ſibi incognitis, terrisque nunquam viſis ſcribere, aut potius, quæ livor, invidia, & calumniandi voluptas illi dictaſſent, fingere. Terras illas ipſi amœniſſimum eſſe paradiſum, in quem omnes auri argentique rivi, fœcundaque rerum omnium abundantia confluant.

Ut cæcum de colore ſcribere: pagos illos occupare ſolum ſterile, ardore ſolis exuſtum, nec niſi labore & ſudore domandum, ut fructus aliquos ad vitam ſuſtentandam proferat. Miſſionarios arborum ſurculos ex terra, ducentis milliaribus diſtante in Reductiones adportari curaſſe, ac terræ inſeruiſſe; atque ex illis progigni herbam Paraquaricam, quamvis viliorem quam in nativo loco. Oſtendit, quam enormiter a veritate aberret auctor libelli, dum eam herbam 500000 thaleros annuatim importare fingit: prout etiam dum montes aureos ſomniat. Omitto plura, quæ Apologiſta contra has aliasque auctoris fabulas argumenta ac teſtimonia affert: quia pleraque jam ſupra ſunt perſtricta.

Quoniam vero omnes inimicorum conatus eo tendebant, ut Rex Jeſuitis 30 illas parochias, quæ centum quinquaginta ferventium Chriſtianorum complectuntur, Indis vero privilegia conceſſa adimat, eosque gravioribus tributis oneret, Apologiſta demonſtrat, præter religionem omnino eximiam, & mores in barbaris admirandos, quanta hic populus, quantaque fide & conſtantia pro Regia Majeſtate jam geſſerit. Incolere eos amplam planitiem ad Paranam & Uraquayum fluvios, per quam Paulani Mameluci ex Braſilia cum aliis barbaris gentibus, nec minus Hollandi Anglique uſque ad auriferos in Peruvia Potoſinos montes penetrare poſſent. Hoc ne fieret, Patrum induſtria obſtitiſſe Indos iſtos, qui honori Divino Regisque obſequio intenti, hoſtes irrumpentes variis præliis victos fortiter repuliſſent, multis cæſis, multisque captis.

Refert deinde heroica eorum facinora, quæ contra Mamelucos aliosque Hiſpanæ Monarchiæ hoſtes, ab anno præſertim 1640 in America ediderint: nullam fuiſſe expeditionem, nullam victoriam, nullam defenſionem, nullam expugnationem, nullam munitionem, in qua fideles iſti Regis ſubditi non primas partes, & quidem ſine ſalario, ſine ſtipendio, occuparint: ab iis non raro, antequam venirent Hiſpani, hoſtem profligatum: ipſos Hiſpanos Præfectos & Gubernatores fida eorum fortique opera e manibus hoſtium ereptos, liberatos captivos, ſervatas urbes, conjurationes detectas diſſipatasque.

Ho-

Horum ope & Miſſionariorum induſtria in dies quodammodo novas gentes barbaras Chriſto ſubjici, & quo ſignum crucis, eo etiam proferri Hiſpanum Imperium, ſubjicientibus ſe ultro novis coloniis.

Qua igitur ratione ſuadeatur, ut his Chriſtianis, tam promptis ad omnem evocationem, tam fortibus, tam fidis probisque, ſua adimantur privilegia, tot meritis parta, nova imponantur tributa, & paupertas paupertate cumuletur? quid aliud inde conſecuturum, niſi ut in deſperationem acti, deſertis laribus, in ſylvas & montes rurſus confugiant, atque in antiquam barbariem relabantur, quo pacto Rex centum quinquaginta fidiſſimorum ſubditorum millia amitteret, fortiſſimumque adverſus hoſtes coronæ propugnaculum? Non tam Jeſuitarum quam Regiæ Majeſtatis inimicos eſſe, qui talia ſuadeant; optare hoc eos, quibus Catholici Regis in America potentia, amplitudo, opes diſpliceant.

Quam autem neceſſaria ſit Patrum S. J. cura, exemplo demonſtrari: Epiſcopum quendam Paraquariæ, ab inimicis Societatis noſtræ circumventum, duas Reductiones, optime cultas, nobis ademiſſe, ac ſacerdotibus ſæcularibus, quos virtute & doctrina excellere credidiſſet, tanquam parochis tradidiſſe. Sed vix quatuor menſes fuiſſe elapſos, cum Paſtores iſti, relictis ovibus, ad Epiſcopum confugiſſent, querulos, quod in locum barbarum eſſent miſſi, in quo incolæ tam eſſent pauperes, ut nec ſtipendium Miſſæ ſolvere, nec pro nuptiali benedictione, nec pro ſacris ſepulturis quidquam poſſent contribuere, reditus quoque alios tam eſſe exiles, ut fame ſibi fuiſſet pereundum, ſi diutius ibidem ſubſtitiſſent, ut adeo capere nequeant, quæ Jeſuitis ſit voluptas, commorari apud tales barbaros, qui ſemper parati ſtarent, paſtores ſuos obtruncare, niſi in dies ſingulos alimenta ipſis præberentur. Fugiente autem paſtore mercenario, barbaros iſtos in montes & ſylvas nativas, ex quibus a Patribus S. J. magno labore in communitatem fuiſſent extracti, rediiſſe; atque ſic Regem octo ſubditorum millia amiſiſſe, Eccleſiam vero totidem filios. Eſſe nempe modum agendi cum iſtis hominibus, quem non omnes capiant, vel capere velint, qui non virtute, zelo animarum, & amore Dei ad laborem & patientiam ſint durati. Revocati Jeſuitæ, ut rem perditam reſtituant.

Deceptum ſimiliter a malevolis Valeſcum Boni Aeris Epiſcopum plantaria illa, a Societate erecta, convertere voluiſſe in parochias cleri ſæcularis; convocatos in eum finem ſacerdotes; ſed nemini animum fuiſſe, eos adeundi barbaros, apud quos laborum & moleſtiarum multum, redituum temporalium parum. Miratum Epiſcopum

curatius in eam rem inquisisse, atque in intimum Societatis amicum & fautorem fuisse conversum.

Idem eventurum, si Rex (id quod suasissent alii) eas colonias sæcularibus officialibus administrandas committeret; nam, si consuetum hactenus modum imitarentur, præter laborem & paupertatem, quam non sustinerent, iisdem ac Societatem obnoxios fore querelis, eos ad quæstum intentos, Regem defraudare, & thesauros aureos, immensosque proventus ad saginandam avaritiam, in proprios usus convertere. Sin vero novum regendi modum vellent introducere, actum fore de fructu spirituali & temporali: duo propemodum centena subditorum millia Deo ac Regi peritura.

Argumentum peti posse ex Nova Hispania, ubi cum Indis Lagunanis adempti fuissent Missionarii, eos dilapsos ex subditis in hostes & prædones conversos, vias ad aurifodinas obsidere, ut Hispani non nisi cum armato comitatu, magnis impensis alendo, penetrare valeant. Idem contigisse cum duabus aliis nationibus, Nocomiis & Abiponis, quæ Jesuitarum suasu Evangelio ac Regi se subjecissent, ea tamen lege, ut nemini nisi Regi & Regiis Gubernatoribus in se jus esset. Quod cum non servaretur, Indos jugo abjecto in hostes mutatos, omnes in Peruviam vias infestas reddere. Urbem Fidei ab illis obsessam, & Cordubæ, Tucumaniæ primariæ, obsidionem intentatam. Hos fructus esse præcipitis consilii, & spreti pacti. Amore & religione magis, quam vi armata, populos in obsequio contineri.

Anno 1732 urbs Assumptionis, Paraquariæ prima, in rebellionem acta, Præfectum suum deposuit, & alios officiales substituit, Episcopo etiam indigne habito, & Jesuitis ex urbe pulsis. Latius grassata fuisset hæc lues, nisi pagi, Patrum curæ commissi, ocius malo obviam iissent, & rebellionem compressissent.

CA-

CAPUT V.

Brasilia

Articulus I.

Brevis Descriptio.

Pars magna Americæ Australis Brasilia ab ostio fluminis Amazonici, altero ab æquatore gradu ad sextum & trigesimum, ubi flumen argenteum in mare devolvitur, in meridiem excurrit, a Petro *Caprali*, Lusitano, cum in Indiam Orientalem vellet navigare, anno 1501 detecta. Dividitur in 15 Præfecturas, quarum prima est circa ostia fluminis argentei; & vocatur *Præfectura Regia*: altera vicina Paratiningæ: 3 fluminis *Januarii*: 4 S. Spiritus: 5 *Portus Securi* in latitudinis gradu 16. 6 *Insularum*. 7 *Babyæ* seu Sinus omnium sanctorum, in qua *Soteropolis*, sive S. Salvatoris, urbs primaria Brasiliæ, Episcopi & Proregis sedes. 8 *Seregippensis*: 9 *Pernambucensis*, in gradu nono ab æquatore: 10 *Tamaracæ*: 11 *Paraibæ*: 12 *Fluminis magni*. 13 *Siarensis*. 14 *Maragnonia*. 15 *Parensis*.

In partibus magis australibus regio est amœna & frugifera. Fert enim omnis generis fructus. Triticum & vites ex Europa sunt allata, & cum magno proventu plantata. Sachari & balsami ingens copia: pascua optima, taurorum in eis multitudo, quorum pelles grandi numero vehuntur in Europam. Aliis etiam animalibus & feris bestiis, præsertim Delphinis, & catis marinis abundat, prout etiam sylvis & lignis cæduis. Cedrus nusquam procerior.

Quam amœna & fertilis nunc, accedente cultura, est tellus, tam feri, inhumani, & barbari erant incolæ, homines nudi, sine Lege, sine Rege, sine Religione, per sylvas, montes, antra, tuguria ferarum instar sparsi. Cibus illis nullus sapidior, ac caro humana. Arma eorum arcus & sagitta, cujus cuspis lapis acutus. Lingua omnibus communis; aliter tamen viri, aliter fœminæ verba pronuntiant. Uxores pro arbitrio dimittebant, quamdiu tamen eas retinebant, fidem servabant. Vidua autem nunquam ad alias nuptias transibat. Nec Deum, nec Deos, nec idola colebant, sed malum dæmonem, ne noceat. Prætereo ridiculas ceremonias, ritus, & consuetudines, quas in conviviis, choreis, funeralibus adhibere solebant. Animas defunctorum in campos velut Elysios transportari credebant, saltibus autem

tem fessas ad corpora in sepulchra redire, ut ibi quiescant; hinc sepulchra aperta relinquebant, ut ingredi queant, cibumque & potum apponebant, ut iis vires possent reficere. Ut a noxiis bestiis sint securi, rete ex duabus vicinis arboribus suspendunt, & in eo de terra elevati noctu cubant.

Primus Lusitanorum in Brasiliam ingressus contigit anno 1501, quo Rex Emmanuel, non tam regionis, quam Religionis proferendæ cupidus, in Indiam Orientalem cum 500 militibus Olyssipone dimisit Petrum Alvarum *Capralem*; qui tamen ventorum vi in Occidentem abreptus post longam in mari jactationem continentem detexit, factaque exscensione barbaros signis amicitiæ & muneribus placavit. Adduxerat secum aliquot alumnos ex Ordine S. Francisci, qui tamen, cum sacro operi gnaviter incumberent, a barbaris occisi sunt, & devorati. Non melior aliorum Lusitanorum erat sors, quippe paucos intra annos ita consumpti sunt, ut ex prima hac conquisitione vix ullus superesset.

Articulus II.

Religionis Introductio.

Igitur anno 1549 Joannes III, Emmanuelis successor, Christianæ fidei propagandæ desiderio accensus, alteram expeditionem adornavit in Brasiliam, quam commisit Thomæ *Sosa*, classis Gubernatori, simulque aliquot operarios, qui novam hanc vineam excolerent, petiit a S. Ignatio. Misit is Emmanuelem *Nobregam* cum quinque Sociis Lusitanis, qui bimestri navigatione Brasiliam attigerunt.

Sosa facta cum barbaris pace, ne irruptioni eorum esset expositus, munimentum condidit, quod, postquam in urbem celebrem transierat, *Soteropolis*, seu *Urbs Salvatoris* fuit appellatum. Nobrega vero constructa ibidem domo Dei, socios in omnem partem ad prædicandum Brasilis Evangelium dimisit.

Sed plura obstabant, ne semen sparsum radices ageret, gentis ferocitas, linguæ ignorantia, diaboli & magorum nequitia, prout etiam animalis vita barbarorum, rabiosa fames humanæ carnis, vagabunda vivendi ratio, nautarum & militum Europæorum non optima exempla, ac denique Missionariorum paucitas.

Sed

Sed illi tot difficultatibus nequaquam absterriti, percepta aliquantum lingua, per avia & invia circum cursantes, tuguria & antra lustrabant. Teneram ætatem, munusculis allectam, instruxerunt, parentes vero a liberis fidei rudimenta hauserunt, ut adeo ad sexcentos salutis aqua tingi expeterent.

Postquam autem Lusitani, extensa ditione sua, plures urbes, oppida, portus construxerant, novaque sacrorum Ministrorum supplementa accessissent, omnia proniora ad augendam Ecclesiam, & protegendos Missionarios inventa sunt. Nec parum adjumenti attulerunt erecta pro juventute Seminaria, in quibus probi adolescentes Christiani, Brasilis permixti, ad virtutem & eruditionem educabantur. Templa, quorum non pauca construi Nobrega curaverat, Divinis laudibus & sacris sermonibus, quin & plateæ & compita catechesibus & adolescentum piis cantibus resonabant.

Quæ res Brasilorum primum admirationem, æstimationem dein & venerationem traxit, usque adeo, ut plures barbaræ gentes Missionarios expeterent. Hos inter erant Carigii, ad quos missus est a Nobrega Petrus *Correa*, quem a profana militia ad sacram in Societate Jesu transtulerat. Exceptus fuit humaniter, pluresque convertit. Sed Hispanus quidam, quem captivum nefariis barbarorum epulis eripuerat, eidem pro sua gratitudine insidias struxit, quod pellicem ei abstraxisset. Persuasit igitur Carigiis, Corream, ejusque socium Joannem Sosam exploratores venisse, ut Lusitanis provinciam prodant, & in manus tradant. Creduli Carigii utrumque crudeliter occiderunt anno 1554. Additi anno sequenti alii duo ex eadem Societate charitatis victimæ.

Mors horum Christi pugilum, in Europam nuntiata, accendit desiderium multorum ex eadem Societate, qui in Brasiliam profecti, vitam suam Evangelio consecrarunt, voce eorum in omnem terram exeunte. Cum autem barbari nulla stabili sede degerent, sed dispersi vagantesque per sylvas camposque errarent, difficile omnino erat, omnes feras persequi. Quare, Nobregæ consilio, in id curam industriamque contulere Patres, ut pagos construerent, atque in eos barbaros colligerent. Id, quamvis difficulter, anno 1560 datum effectui, pagisque nomina sanctorum indita, ut vel ipsum sacrum nomen religionem injiceret. Celebrata in his pagis Divina officia, dictum ad populum congregatum, instructa rudis pueritia, & ex ipsis Brasilis, qui magis in doctrina profecerant, constituti catechistæ, multis pia æmulatione hanc provinciam ambientibus.

Bene ſe habebat religionis negotium, cum inſtigante human generis hoſte illud turbarunt impii *Mameluci*, patre Luſitano, matre Braſila nati. Ab illo aſtutiam & calliditatem, ab hac barbariem & crudelitatem hæreditate acceperunt. Seditioſa hæc cohors, quæ *Piratiningæ*, ſeu *Urbe S. Pauli* ſedem ſuam prædatoriam fixerat, Braſilos adverſus Miſſionarios concitabat: eos propter ſcelera ex Luſitania proſcriptos, conficta nova doctrina panem in Braſilia quærere. Ad arcum & ſagittas natos eſſe Braſilos, non ad orandum & jejunandum: non eſſe tolerandum, ut fugitivi aliquot homines totius nationis libertati frænum injiciant, conſuetas dapes prohibeant, moremque vivendi novum & inauditum introducant. His querimoniis & calumniis Mameluci pagum, haud procul Piratininga ſitum, qui manna faſtidiens, ad carnes humanas, haud ſecus ac Iſraeliticus olim populus ad ollas Ægyptiacas, ſuſpiravit, tantopere commovere, ut Patribus ad tempus recedendum fuerit. Dein

Sub annum 1560 Luſitanis acceſſit provincia fluminis Januarii, ſimulque Miſſionariis novus laborum campus. Præter fidei dogmata, & Chriſtianæ vitæ diſciplinam, ut alimenta Braſili honeſtius conſequerentur, docebant eos terram aratro proſcindere, ſerere, & metere, tauros libere per prata vagantes domare, eorumque carnibus, humanarum loco, veſci, vaccis, ovibus, aliisque animalibus ad uſum vitæ frui, otium denique vitare, & civilis vitæ negotiis aſſueſcere.

Plurimum autem Miſſionum fructum perturbabant frequentes ſeditiones & bella, dum Luſitani ditionem ſuam extendere, incolæ vero jugum excutere, aut effugere nitebantur. Non raro autem contigit, ut dum arma undique fremerent, noſtri ſacerdotes a Luſitanis pacis Angeli mitterentur ad Braſilos, quorum multi erant Chriſtiani, & Miſſionariis intime addicti, eisque arma, & hoſtiles animos ſuaviter extorquerent. Quamvis autem a Miſſionariis doctrinam fidei reciperent, perſuaderi tamen non poterant, ut in urbem aliquam aut ſedem Luſitanorum ſe reciperent, veriti, ne aliorum exemplo tanquam mancipia duræ ſervituti ſubjicerentur. Et hoc ipſum eos in pagos colligendi difficultatem augebat, fiduciam vero in Patres minuebat, quod timerent, ſe hoc pacto velut in manus Luſitanorum tradi.

Coercita ſubin Regio mandato officialium quorundam nimia in Braſilos ſeveritate, facilius erat & Religionis & politici regiminis negotium. Certe ſi in utraque India barbari manſuetius & humanius fuiſſent excepti, multo pronius Europæis Poteſtatibus ſe ſubjeciſſent.

Ex

Ex hac fortaſſis officialium quorundam acerbitate anno 1584 ſecuta eſt univerſalis ferme barbarorum ſeditio: concitarunt illam aut Mameluci aut alii homines impii. Cum autem multi ex Braſilis eſſent Chriſtiani, videbant tumultus auctores, eos difficulter in ſocietatem ſceleris pertrahendos. Quare, orco ſuggerente, novam ſectam procuderunt, ex chriſtianiſmo & ethniciſmo mixtam. Eligebant ſibi communibus ſuffragiis ſummum Pontificem, qui Epiſcopos & Sacerdotes geſticulatoriis ceremoniis ordinavit. Hi Miſſas legebant populo, confeſſiones audiebant, conciones habebant, corollam inſtar Roſarii geſtabant, in ſcholis pueros docebant, ex arborum corticibus libros conficiebant, illisque varia ſigna imprimebant, tanquam myſteria continentia, & futurorum prognoſtica, aliaque ad ſpeciem faciebant, quæ a Miſſionariis fieri viderant.

Sacrilegis his præſtigiis impoſtores iſti impii magnam gentium etiam Chriſtianorum multitudinem dementabant, & ad ſe trahebant. Addebant deliria gentilia de animarum transmigratione, de illarum adverſus Luſitanos ex quibusdam inſulis reditu; ſimulque hortabantur, excuterent jugum ſervitutis intolerabile, ad priſtinas ſuas patrias conſuetudines, humanarum carnium dulces epulas, plenamque libertatem, a Majoribus relictam ſibi reverterentur. Luſitanos omnes in piſces, aliaque animalia convertendos, qui hanc doctrinam ſecuti fuerint, æternum beatos fore, qui vero refragarentur, cælo excluſos a feris beſtiis devorandos.

Ex diverſis igitur provinciis conglomerati colonias Luſitanorum immani rabie aggreſſi, lymphatique diſcurrentes, tædis ardentibus & pharetra armati, vaſtationes, incendia, cædes ſpargebant; qui autem eorum furori ſubſtrahere ſe poterant, in antra & ſpeluncas ſe abdebant. In tanta rerum omnium confuſione Miſſionarii Societatis Jeſu Luſitanorum & Braſilorum, illis adhuc adhærentium, iterum erant refugium. Implorati illi, ut, qui jam dudum vitæ pericula contemnere didicerant, fiducia in Deum pleni, furentes ſectarios accedant, a quibus, quod mirum, benevole ſunt excepti. Chriſtiani fraudes & impoſturas novatorum edocti ocius ſe illis conjungunt, auctoremque ſeditionis comprehenſum Gubernatori Luſitano ſiſtunt, qui eum Chriſtianis, quos ſeduxerat, pro arbitrio puniendum tradidit. Exciſa mendax lingua, corpus palo ſuffixum lenta morte contabuit. Reducti, qui ſupererant, in pagos chriſtiani & catechumeni, ſicque Patrum induſtria motus iſte, Religioni & Luſitanis periculoſus conquievit.

Articulus III.

Calviniſtarum Furor.

Crudeliter iſti, quos dixi, ſectarii ſunt graſſati; ſed barbari erant. Multo inhumanius ſævierunt, qui Chriſtiano nomine cenſeri volebant, Hugonoti, inquam, Galli, qui duce Jacobo *Soria*, truculento Calviniſta, cum quinque navibus prædonibus, Rupella egreſſis, piraticam in atlantico exercebat. Incidit is haud procul Inſula Palma in navem Luſitanam, in qua Ignatius *Azevedius*, Indiæ Orientalis Proregis filius, ſed virtute & doctrina multo illuſtrior, cum 40 aliis, Societatis Jeſu Religioſis, in Braſiliam vehebatur, anno 1570. Soria hac Luſitana nave potitus, Jeſuitas, quos cane & angue pejus oderat, variis cruciatibus affectos, in mare projici juſſit. Unum fratrem coadjutorem, qui coqui munere fungebatur, ſuperſtitem reliquit, ſibi ſerviturum; qui deinde in Franciam vectus, liberatusque, plus quam barbaram Calviniſtarum crudelitatem, & heroicam martyrum fortitudinem diſtincte enarravit. Locum autem ejus quadrageſimum, uti apud 40, quos Eccleſia colit, Martyres, Juvenis, fervens Societatis Candidatus, ſupplevit, qui ſtudioſe in navi Religioſis ſe immiſcuit, ut eandem pro Chriſto glorioſam mortem conſequeretur. Cur autem Calviniſtæ Religioſos iſtos occiderint, facile ex eo liquet, quod laicorum fere omnium, etiam militum, ſe opponentium, vitæ pepercerint; in ſacras autem Imagines & Reliquias barbare ſint graſſati. Gloriam iſtorum veritatis teſtium S. Thereſia Balthaſari Alverez confeſſario ſuo revelavit. Soria autem paucis poſt annis rabioſa morte e vivis raptus eſt, ſine ullo Chriſtiani hominis ſigno.

Alii 14 ex eadem Societate homines, quibus præerat Petrus *Diazius*, conſcendebant Olyſſipone navim Prætoriam Ludovici *Vaſconcellos*, deſtinati Braſiliæ Gubernatoris. Hæc navis Braſiliam prope jam attigerat, cum incurrit in duas naves piraticas, Auglicam & Gallicam Calviniſtarum, quam ducebat *Capevillius* Hugonota, ejusdem cum Soria indolis. Vaſconcellus ab his invaſus, vim vi repoſuit; ſed tandem multitudine hoſtium obrutus occubuit. Navis raptoribus tradita. Primus aſſultus erat in Jeſuitas, quos ludibrio habitos, varieque tortos in mare dejecerunt. Duo enatarunt, reliqui 12 generoſa morte defuncti ſunt. Capevillius poſtea in Bearnia, patria ſua, ſecuri percuſſus interiit. Omitto alia multa, quibus Calviniſtæ obſtiterunt, ne Religio Chriſtiana in America, Braſilia præſertim, propaga-

pagaretur. Certe paucos intra annos ultra 70 e Societate Jesu, in Brasiliam navigantes, a Calvinistis piratis crudeliter interempti sunt.

Interea tamen plura Missionariorum supplementa penetrabant in Brasiliam, quam omni virtutum genere excolebant, ut ubique ferme Ecclesiarum nitor, rei Divinæ majestas, populorum modestia & devotio singularis splenderet, accedente tanta morum cultura, ut hos barbaros fuisse omnes negarent. Fructus hi sunt constantis & indefessæ cultorum industriæ, quæ in omnes partes curam & sollicitudinem suam exporrexit.

Eminuit Apostolicus labor Josephi *Anchietæ*, qui Thavmaturgus sui temporis, & Brasiliæ Apostolus est appellatus. Natus est Teneriffæ in Canariis anno 1533, Conimbricæ litteris eruditus, & in Societatem susceptus 1550, triennio post in Brasiliam cum sociis delatus, primus in ea litteras latinas docuit, linguam Brasilam, ut facilius disceretur, ad regulas & artem revocavit. Fidei dialogos scripsit, eosque cum piis carminibus in vulgus sparsit. Ad Apostolicos dein labores applicatus, sacerdotio prius initiatus a Leitano, primo Brasiliæ Episcopo, mirum, quanta gesserit pro salute animarum, quot gentes converterit, quoties barbaros a cervicibus Lusitanorum averterit, quot prodigia patrarit, quantum ejus non tantum in feros homines, sed feras quoque bestias dominium. Vita ejus, prorsus admiranda, plurium scriptorum pennis est celebrata. Sancte obiit Reritibæ anno 1597 ætatis 64.

Zeli Apostolici, & virtutum hæredem, alterum velut Elisæum, reliquit Joannem *Almeidam*, qui in Brasilia a profana mercatura ad sacram negotiationem transiens, multa Brasilorum millia convertit, ac singulari vitæ sanctimonia & prodigiis apud eam gentem inclarescens, ceu pater amori omnibus fuit & admirationi. Abucos, populum maxime barbarum, cum Lusitanorum colonias infestis armis invaderet, prælato crucis signo in fugam egit, & postea convertit. Sacris laboribus immortuus est anno 1653 summa in veneratione ceu alter post Anchietam Brasiliæ Apostolus habitus, magnumque Societatis nostræ Americanæ decus.

Retuli supra, quantum illa passa sit a Calvinistis Europæis in Azevedio, Diazio & Sociis, præsertim ab Hugonotis, qui pro suo in rem Christianam studio aliam anno 1558 tragœdiam in ipsa Brasilia adornarunt; nam *Villaganonius*, postquam ad Calvinistas descivit, a Gaspare Colinio Maris Præfecto classem obtinuit, qua in Brasiliam vectus, Præfecturam fluminis S. Januarii invasit, occupavitque, postquam cum Tamays, gente ferocissima & Lusitanis infestis-

ſima, ſe conjunxerat. Pulſa cum ſacerdotibus Religio Catholica, & impium dogma promulgatum. At quadriennio poſt iterum a Luſitanis feliciter ejecti, in Galliam redierunt. Villaganonius autem, ejurato errore, ad ſacra antiqua rediit.

Alteram inſtruxerunt Calviniſtæ Hollandi; nam poſtquam Rex Hiſpaniæ, cum quo bellum gerebant, Regnum etiam Luſitaniæ obtinuit, in Braſiliam vecti anno 1630 *Pernambucum* expugnarunt, atque Antonium Bellaviam Italum, Societatis Jeſu ſacerdotem, dum morientium ſacras confeſſiones audiret, diffiſſo capite, crudeliter occiderunt. Pernambucum poſtea ſub Joanne IV, expulſis Hollandis, rurſus fuit occupatum.

CAPUT VI.

Regnum Mexicanum.

Articulus I.

Mexicum occupatum a Corteſio.

Nulla in orbe regio cenſetur fertilior, quam *Mexicum* ſeu *Nova Hiſpania*; quamvis enim regnum Peruanum auri argentique venis Mexicum ſuperet, vincitur tamen ab iſto rerum omnium abundantia. Solas vineas & oliveta non plantarunt Hiſpani, ne commercium cum eis intercideret. Cæterum fructus omnes Europæi, in Mexico plantati, fructus uberrimos producunt. Mori, bombycis & ſerici ingens proventus. Auri & Argenti, ſicut in Peruvia, Regi pars quinta obtingit, quæ plures milliones conficit, reliqua in operas expenduntur & alios ſumptus, aut in officialium vel negotiantium lucrum cedunt.

Chriſtophorus Columbus Mexicum procul ſalutavit, *Ferdinandus Corteſius*, heros incomparabilis, invenit, & miro ſane modo occupavit anno 1519. Incolæ fuerunt barbari, prope nudi, tonſi capite, facie deformiter picti. Deorum innumeros greges in idolis venerabantur, uti ſolem, lunam, ſtellas, terram, mare, fontes, flumina, montes, colles, ſcopulos: ſimiliter feras beſtias, urſos, leones, tigrides, dracones, ſerpentes &c., ne noceant, ut adeo ultra ducentos Deos adorarent.

Præ-

Præcipuus eorum appellabatur *Vizlibuzli*, cui innumeri homines immolabantur, præsertim infantes, uno anno ad viginti millia. Cor e pectore excisum idolo offerebatur, cui Mexici magnificum templum erat constructum. Sacrificulorum magnus numerus, etiam in Monasteria utriusque sexus distributus.

Anno 1517 *Ferdinandus Cortesius*, vir callidus & animosus ex Cuba Insula cum 400 tantummodo viris in has regiones solvit, ad Christum illas & Regem suum adducturus. Ut autem securum a tergo receptum haberet, urbem in ora maritima condidit, quæ *Vera Crux* est appellata. Delatus ad Tudillum Regulum significavit, missum se a Carolo V. summo Rege & Imperatore legatum ad *Motezumam* Mexicanum Regem, ut amicitiam cum eo contrahat, eique ac toti regno viam ad æternam felicitatem monstret. Unum esse Deum, rerum omnium conditorem, omnipotentem cœli terræque Dominum, ac Gubernatorem sapientissimum. Nullum alium esse Deum. Idola vana esse simulacra, per quæ dæmones, humani generis hostes infensissimi, loquantur, miserosque mortales dementent, ut in sempiternum eos exitium trahant. Immolare tot homines & infantes innocuos idolis nihil aliud esse quam diabolis eos offerre, ad perennem pœnam damnatis spiritibus.

Humaniter a Principe, avideque Cortesius auditus fuit, cum hæc nova nuntiaret, acceptisque ab eo donis, vitreis & ferreis, quæ nunquam viderat, duorum millium comitatum ad Regem *Motezumam*, cui vectigalis erat, addidit: simul tamen omnia eidem per cursorem nuntiavit.

Motezuma præsagio, venturam gentem exteram, quæ eum de solio esset dejectura, territus, habito senatu, legatos ad Cortesium misit, qui illi significarent, pergratum sibi accidere, quod Rex Hispaniæ secum velut amicitiam contrahere, suadere tamen ejus legato, ne Mexicum accedat, sed unde venisset, recedat, ne deterius aliquid ipsi contingat. Periculum mortis non evasurum, si ultra procedat. Idem, seditione prope mota, postulabant Cortesii comites: considerare etiam atque etiam, insanum esse, cum tam tenui manipulo adversus potentissimum tot terrarum Regem procedere: omne barbarorum nomen insurrecturum; num unus contra mille sit pugnaturus? justum ne quidem, validumque exercitum tantæ moli suffecturum. Sibi non esse volupe, in certam mortem ire, sed fixum stare, dum via adhuc pateret, retrocedere.

Cor-

Cortesius, cui certum erat, aut mori aut vincere, animi anxius, in audax facinus, ut suos retineret, se resolvit. Per occultos nuntios naves, quibus venerant, perfodi ac destrui jussit, ut omnem spem redeundi abscinderet: suosque allocutus, videtis, inquit, commilitones, quo rerum nostrarum articulo deprehensi simus; aut vincendum aut gloriose moriendum. Est in cælo, qui regnat, Deus, cujus in manu sunt res humanæ: sicut per multos, ita per paucos potest vincere, modo confidamus providentiæ. Causam Dei agimus, ut tot miseri mortales captivitate dæmonis liberentur. Nec temerarium quis consilium meum dixerit; juvat nos temporum favor. Multi sunt in regno Mexicano Principes ac populi, qui gravissimo a Motezuma jugo pressi, alieno sunt a tyranno animo. Ubi signum extulerimus, nobis accurrent socii. Audete ergo esse viri fortes, & quid Hispana virtus, cælo adspirante, possit, demonstrate.

Deliniti aliquantum hac ratione, cum ipsa necessitate compulsos se viderent, fidem ei denuo jurarunt, secuturos se, quocunque duceret. Summam vero voluptatem cepit, cum aliquot Indorum millia secum conjungerentur: cum quibus obviantes sibi hostes, numero licet multo majores, fudit. Motezuma perterritus, vectigalem se fore Regi Hispaniæ promisit, si retrocederet. At Cortesius contemptis promissis donisque civitati Mexicanæ imminebat magis semper magisque.

Motezuma, terroribus nihil agi cernens, ad humanitatis simulationem compositus, festivo cum apparatu hospiti, ceu legato magni Regis, extra urbem obviam processit: ubi peractis salutationis officiis, eundem in urbem cum suis Hispanis & Indis, magna cum venerationis significatione deduxit, & opiparo pro gentis more convivio excepit: interea autem portas occludi, suosque arma capere jubet, datoque signo undique peregrinos invadere.

Cortesius de hoc Motezumæ consilio a suis monitus, cum in tam populosa civitate, totque inter armatos, summum in discrimen adductum se suosque cerneret, incredibili audacia facinus insolens atque ad eam diem inauditum, attentavit. Cum triginta ex suis aulam ingressus, Regem *Motezumam* captivum in custodiam armis intentatis, & exprobratis insidiis, sibi structis, abduxit, minitatus certam Regi necem, si quisquam opponere se auderet. Rex, ne vitam amitteret, mandato suos inhibuit, ne quidquam contra Hispanos molirentur, se ultro in hospitium Cortesii ire contestatus.

Excuſavit autem Corteſius hoc factum Regi, quod alias vitæ ſuæ non eſſet ſecurus, cum conſtet, ſtructas ſibi ſuisque a Rege ejusque ſubditis inſidias; veniſſe ſe in has terras voluntate ſui Regis, amicitiam initurum. Violatum jus Gentium in legato. Tum vero in familiaritatem verſus, optimam ſuam intentionem prolixe expoſuit, educendi videlicet Regem gentemque cæcam ex errorum tenebris ad lucem veritatis, qua beati æternum fiant; aſſumptaque Miſſionarii perſona, de inanitate idolorum, diaboli ejusque miniſtrorum fraudibus, de unicitate Dei, de animæ immortalitate, de æternitate præmiorum & pœnarum tam eloquenter diſſeruit, ut Regem ipſum commovere ſit viſus.

Conglobati interea barbari Regem ſuum e manibus Hiſpanorum extorquere conabantur, ſed hi adeo arcte eum cuſtodierant, ut certa ei immineret mors, ſi quæ vis a Mexicanis ingrueret. Motezuma ipſe exhibitus populo mandavit, rogavitque, ne violente quidquam attentaretur, certa ſe id nece luiturum. Quin Vaſallum ſe Regis Hiſpaniæ profeſſus, conceptis verbis homagium eidem præſtitit, ad Oraculi neceſſitatem ſe referens, venturam in Mexicum gentem, quæ regnum ſit ſubactura.

Interea autem Corteſio majus ferme diſcrimen imminebat ab ipſis Hiſpanis quam Mexicanis; nam *Diego Velasquez*, Cubæ Præfectus, nunciatis Corteſii in Mexico geſtis, invidia æſtuans, Narvæzum cum mille viris, navibus impoſitis, in Mexicum miſit, ut Corteſium, ceu hominem privatum, qui nullum a Rege mandatum haberet, captum reducant. Fruſtra erant Corteſii preces, ne opus, Hiſpanis tam glorioſum atque proficuum, eo usque jam profectum, perditum eant. Igitur Corteſius, relicta copiarum parte ad cuſtodiam Regis, cum ducentis Narvæzo obviam proceſſit, & nihil tale opinantem ſubito oppreſſit, & capturum ſe in vincula conjecit: milites vero illius, ſibi facile adjunctos in urbem Mexicum duxit, verſo in auxilium uſumque opportunum, quod in exitium venerat, & Mexicani Regis gaudio & ſpe in mæſtitiam & deſperationem.

Cum jam multo plures Hiſpani Indique Corteſio fidi eſſent in urbe, cibaria ipſis parce a civibus præbebantur. Orta proin rixa, Rex Motezuma, e turri proſpectans, voce nutuque ſuos coercebat. At illi, præſentium rerum pertæſi, emiſſis adverſus Regem ſuum telis, graviter eundem vulnerarunt, ut paucos intra dies fuerit extinctus.

Summo mærore hæc mors affecit Corteſium, quippe qui ereptum ſibi videbat, quo potiſſimum hactenus barbaros continuerat.

Et ſane magna mox facta eſt rerum mutatio. Mexicani Regem ſibi elegerunt *Quamozinum*, Motezumæ agnatum, diverſæ multo indolis hominem: qui altera mox die Corteſio cum minis denuntiavit, ut ocius cum ſuis toto regno faceſſat; alioquin nec unum relinquendum vivum. Conſeritur in urbe pugna. Cadunt 450 Hiſpani, & ex adhærentibus eis Indis 4000. Corteſius cum reliquis urbe expellitur. Ingentem dein novi Regis exercitum cum paucis profligat, atque multa Indorum millia, Mexicanorum jugum pertæſa, ſibi adjungit.

His cum copiis recta ad urbem Mexicum tendit, eamque tandem expugnat (*anno* 1521). Inter captivos erat novus Rex, quem poſtea, novas turbas molitum, capitali ſupplicio addixit. Præda tantæ urbis erat ingens, cujus magnam partem ad Carolum Regem Hiſpaniæ miſit, cum precibus, ut Epiſcopi, & Religioſi viri mitterentur, qui barbaros erudirent, & Eccleſiæ Chriſti insererent. Liberaliter concedebantur a Rege, qui Corteſium Marchionem primumque Mexicani regni Proregem renuntiavit.

Poſt urbis principis expugnationem Principes paſſim ad Corteſium ſe conferebant, Regi Hiſpaniæ homagium præſtituri, paucis exceptis, quos deinceps debellavit, atque hoc pacto regnum, quod magnitudine & fertilitate Hiſpaniam multum ſuperat, Hiſpaniæ ſubjecit: &, quod plus eſt, partus cælo immenſus terrarum tractus. Dejecta idola, conſtructa templa, erectum triumphale ſacræ crucis vexillum, ſuus Deo dicatus honor: infinitis mortalibus miſerrima inſaniendi facultas erepta. Urbs ipſa Mexico in tantum ſplendorem & magnitudinem ſurrexit, ut cum celeberrimis orbis civitatibus certare queat, Proregis, Archiepiſcopi & Academiæ ſedes.

Articulus II.

Religio Chriſtiana in Mexicum introducta.

Poſtquam Corteſius tam ſtupenda felicitate Mexicum occupavit Carolus V. Imperator omnem eo curam intendit, ut tam nobil amplumque Regnum non tam ſibi quam Chriſto ſubjectum eſſet. Quare operarios, virtute, doctrina, zeloque animarum conſpicuos, in hoc novale miſit. Invenit eos Brugis in ſua Flandria, & quidem in Seraphico Ordine S. Franciſci, qui Joannem de *Tecto*, Joannem de *Aora*, & Petrum de *Gandavo* ſuppeditavit: quos deinceps plures alii ſunt ſecuti. Et reſpondit culturæ meſſis. Intra primum ſexen-

nium

nium 200000 baptizata ſunt: prout anno 1529 in Europam nuntiatum eſt. Poſtea vero ſacerrimus hic ordo, in 18 provincias, & plus quam 500 Monaſteria in regno Mexicano diviſus, ultra 20 milliones convertiſſe dicitur. Primus Epiſcopus Mexici fuit Joannes de Zammaraga, ex eadem zeloſiſſima Familia, renuntiatus poſtea Archiepiſcopus. Celebratur inſuper zelus & vitæ ſanctimonia Petri de Gandavo, Martini de Valentia, aliorumque. Glorioſo vero ſanguine fidem, quam prædicaverant, obſignarunt, Bernardus Cuſſinus, Joannes Serarius, Auguſtinus Rodriquez, Alphonſus de Villalobos, Joannes de S. Maria.

Secuti mox ſunt eodem zelo ardentes viri Religioſi ex Illuſtriſſimo Patrum Prædicatorum Ordine, tanto incremento, ut haud multo poſt ad 70 numerarent cœnobia, ceu totidem Religionis propugnacula, ex quibus 18 cum Epiſcopi, tum Archiepiſcopi, viri clariſſimi ſunt aſſumpti: qui omnes uberrimo proventu largos animarum manipulos horreo Domini intulerunt. Notiſſima eſt induſtria P. Jordani, qui fraudem quorundam Mexicanorum feliciter detexit; nam idolis, quæ ipſis graviter erant vetita, perdite addicti, ſub crucis ſigno illas abſcondebant, ut crucem adorare viderentur. At P. Jordanus, detecta nequitia, idola cum unionibus, quibus ornata fuerant, eruit, & in rogum comburenda projecit. In odium fidei a barbaris, quibus viam ſalutis monſtrabant, occiſi ſunt Franciſcus de Corduba, Joannes Garcez, Dominicus de Vico, Andreas Lopez, Thomas Caſillas vero, cum in Mexicum navigaret, ab Hugonotis Calviniſtis, contra pactum deditæ navis, quod Sacerdos Religioſus eſſet, perfide & crudeliter cæſus eſt.

Anno 1532 idem deſiderium convertendi animas egit in Mexicum ſeptem Patres Ordinis S. Auguſtini, qui ſanguinem & vitam ſuam gloriæ Dei devoverant, pluresque poſtea. Memorabilis eſt ratio Antonii de Roa cicurandi & convertendi barbaros. Eorum mores, quos ſine peccato poterat, ad amuſſim imitabatur. Nudis cum ipſis incedebat pedibus, nuda cum ipſis cubabat humo, herbarum cum eisdem veſcebatur radicibus, veſtitum eorum, quantum honeſtas permiſit, aſſumebat. Qua re id eſt aſſecutus, ut familiares eos ſibi redderet, & duceret, quo volebat, præſertim cum verbis manſuetis ſummam vitæ integritatem adderet. Cum vero prodigia etiam ederet, cœleſtem velut hominem mirati, ad baptiſmum confluebant.

Quamvis autem viri iſti Apoſtolici res magnas geſſiſſent, atque Mexicani regni media ad fidem perduxiſſent, ſupererant tamen non paucæ in extremis partibus, ad Californiam, Novum Mexicum &

Floridam vergentibus, provinciæ, quæ barbarie obſitæ nullam adhuc culturam admiſerant. Præterea non erant ubique ii veterum Chriſtianorum mores, qui novis ædificationi & exemplo eſſe poſſent. Novæ igitur anno 1572 venerunt ſuppetiæ, Patres videlicet Societatis Jeſu, poſcentibus Aula Hiſpana & Mexici Epiſcopis.

Primus agrum illum ingreſſus eſt Antonius *Sedennius* cum 15 Sociis, quos Henriquez Prorex & Contreras Archiepiſcopus ſingulari cum benevolentia exceperunt. Conſtituta Mexici ſedes, unde labores ſuos explicarent. Prima autem cura juventuti ſe impendit, ut bonis illa moribus, litteris & artibus liberalibus imbueretur. Erecta propterea Scholæ atque Seminaria, in quibus Chriſtiane educaretur juventus in uſum utriusque Reipublicæ.

Aucti ſubin novis ex Europa ſupplementis, in varias, incultas adhuc, provincias ſunt diſpertiti, alii in Novam Galliciam, in Novam Biſcajam, Novam Cantabriam, Quadianam, Mechoacam, Zacatam, Guaxacam, Cinaloam alii: rurſus alii ad Tepozutios, Theutlacenſes, Topianos, Varochios, Hiaquos, Cinipas, Guatimalanos, Petatlanos, Chichimecas, Acaganos, Xiximinos, Tepeguanos, Tequecos, aliosque barbaros populos.

Prolixum nimium pro inſtituto meo foret, omnia, quæ in his regionibus pro gloria Dei & ſalute animarum ſummas inter difficultates, vitæque pericula geſta ſunt, vel obiter recenſere. Aſpirante Dei favore, omnes illæ provinciæ ad humanitatem & Chriſtianam fidem potiſſimam partem ſunt perductæ, non tamen ſine largo ſacrorum operariorum profuſo ſanguine, quo & hunc agrum irrigari & fæcundari oportuit.

Eos inter, qui ex S. J. a barbaris in odium fidei occiſi ſunt, erant Gundiſalvus de Tapia, Ferdinandus de Tovar, Bernardus de Ciſneros, Didacus de Oroſco, Joannes de Valle, Ludovicus de Alabes, Joannes de Ponte, Hieronymus de Moranta, Ferdinandus Santarenus, Julius Paſqualis, Emmanuel Martinez, omnes Hiſpani, Cornelius Beudinus Flander, Antonius Baſileres Italus.

Omnes hi fortes pro fide Chriſti Athletæ ferventes erant Miſſionarii, in diverſis provinciis, cæſi ab iis, quos ſumma cum charitate & patientia erudierant. Cum enim barbari ſecundum leges Chriſtianas a carnis voluptatibus illicitis eſſent avocati, ſeveritatis Chriſtianæ pertæſi, in Miſſionariorum necem conſpirarunt, eosque vel in itinere vel in mapalibus eorum aggreſſi, telis, fuſtibus, mucronibus crudeliter enecarunt.

CA-

CAPUT VII.

Florida.

Ab incolis *Jaquasa* appellatur, Floridæ vero nomen a florente solo derivari dicitur, quod floribus, fructibus, cedro, quercu, abiete, moro; animalibus omnis generis abundat, præsertim Crocodillo, quem, ex undis hianti ore emergentem, grandi trabe, quam plures viri portant, in fauces magna vi intrusa conficiunt. Indoles colonorum barbara, callida, perfida, ferox. Facies pallida, ac lurida. Corpus prope nudum, pigmentis fucatum. Arma fustis, arcus & sagitta, in osseum acumen desinens: secures saxeæ, aratrum ligneum. Formant varias velut Respublicas sub Prætore, quem *Cacique* vocant. Severe is adulteria & alia quædam crimina castigat. Solem, lunam, planetas adorant. Credunt tamen animæ immortalitatem.

Quis Europæorum primus Floridam detexerit, non est concors omnium opinio. Alii Italis, alii Anglis inventionis gloriam tribuunt: sed ex communiore sententia verosimilius debetur *Joanni Poncio de Leone*, nobili Hispano, qui anno 1512 duabus navibus, propriis sumptibus comparatis, in Indiam profecturus, ventorum vi in Floridam protrusus est: sed propter paucitatem suorum terram salutavit tantummodo, quin possessionem ullam posset capere. Regressus igitur in Hispaniam, majores a Rege vires petiit, ut firmus in nova hac regione pes figi posset. Annuit Rex. Dedit naves & copias. Cum his Poncius appulsus in Floridam, munimentum, quod esset præsidio, excitare cœpit, verum barbari magno numero concurrentes cœptam munitionem sunt demoliti, Hispanos vero tanta telorum grandine sunt adorti, ut plerique occumberent, Poncius vero graviter vulneratus in Insulam Cubam evaderet, ibique spes suas conatusque morte extingueret.

Anno 1534 Ferdinandus *Sotus*, acceptis a Rege Carolo 500 armatis, Floridam denuo tentavit. Sed postquam in quintum annum stationem occupaverat, amicitiæ simulatione illectus a barbaro Principe, & in locum insidiarum pertractus, subito invaditur, & cum suis cæditur. Nullus nempe hic erat Cortesius, neque Bizarrus.

Anno 1549 duo insignes Navarchi, Julius *Samanus* & Petrus *Abumada*, Philippo II. Regi ad novam in Floridam expeditionem se obtulerunt; consensit is ea lege, ne Floridanos vi invaderent, sed lenitate & familiaritate ad amicitiam veramque Religionem pellicerent,

Addidit in hunc finem Miſſionarios ex ſacra Prædicatorum Familia, Ludovicum Cancellum cum quatuor aliis. Sed non felicior fuit hæc expeditio; nam Miſſionarii cum pluribus aliis, exſcenſione in terram facta, a barbaris crudeliter ſunt mactati.

Sed necdum ſpem Florida potiundi Hiſpani abjecere; nam anno 1566 nova inſtructa eſt claſſis, quæ a Rege Petro *Menendes* fuit commiſſa. Is ea conditione recepit, ut Miſſionarii Societatis Jeſu, quorum operam in India Orientali noſſe cœperat, comitarentur. Tres addixit Franciſcus Borgia, Præpoſitus tunc Generalis, Petrum Martinez, Joannem Rogerium, & Franciſcum Villaregium. Primus ex his mox a barbaris fuit interemptus. Menendes autem in ora maritima Floridæ plures arces & propugnacula, ad arcendas incurſiones hoſtiles erexit. Rogerius & Villaregius ſemen Verbi Divini large ſpargebant, ſed incidit in duram petram; donec agnatus Reguli exemplo ſuo corda emollivit, & ſex alii ex eodem Ordine Miſſionarii ex Europa accederent; qui pro more ſuo in varias provincias diviſi ſacro operi incumbebant.

Tarde id procedebat, donec noſtrorum conſilio Menendes, Infideles convertendi cupidiſſimus, Havanæ in proxima Inſula Cuba, cujus pariter Gubernator erat renuntiatus, Seminarium pro Juvenibus Floridanis fundavit, illudque inſtitutioni Patrum S. J. ſubjecit: verum ex iis plures mortui ſunt, non ſine ſuſpicione Floridanorum.

Illud etiam eorundem animos irritavit, quod Hiſpani, qui arces ſuas in locis maritimis, arenoſis & ſterilibus, exſtruxerant, fame premente coacti fuerint, in interiora irrumpere & alimenta conquirere. Acceſſit perfidia Principis Ludovici, qui ſuſcepto baptiſmo magnum pietatis ac religionis fervorem præſetulerat. Nam is pro inconſtantia gentis Miſſionarios in interiora, fidei propagandæ ſpe animatos, induxit, ac barbaris mactandos tradidit.

Hos inter crudeliter cæſos erant Patres, Ludovicus Guiros, Gabriel de Solis, Joan. Bapt. Mendez, Joannes Segura, Gabriel Gomez, Petrus de Linares, Sanctius Savellius, Chriſtophorus Rotundus, omnes e Societate Jeſu: vindicarunt quidem Hiſpani has cædes; ſed gens ferox, & perfida non eſt facta propterea melior. Certe nulla fuit in tota America natio, quæ tantam oppoſuerit Evangelio pertinaciam, atque recepto inconſtantiam atque perfidiam.

Poſterioribus temporibus Florida inter Hiſpanos, qui duas in ea habent Colonias, Gallos, qui partem, quam occupaverant, *Carolinam* dixere, Anglos, & Barbaros fuit diviſa. Anglorum autem potior in ea eſt dominatus.

CA-

CAPUT VIII.

Canada ſeu Nova Francia.

Grandem terrarum tractum in ſeptentrionem late exporrectum Galli inventores *Novam Franciam* appellarunt. Ante eorum adventum neſciebatur agricultura; ſed venatu & piſcatu vivebant. Arbores vix aliud niſi ſylveſtres fructus proferunt. Sobrie vivunt, & ideo ſano & vegeto ſunt corpore, ſenſibus acutis, ad famem & frigora forti & æquo animo toleranda durati; ſeveri criminum vindices: quamvis nullos habeant libros, memoria tamen pollent admirabili. Hyeme ferarum pellibus arcent frigus, & campana, cui incluſi ſunt igniti lapides, ſe calefaciunt.

In ſeptem potiſſimum dividuntur populos, quorum celeberrimi ſunt *Hurones* & *Iroquæi*, & hi quidem magis feroces, illisque perpetuo infeſti. Deum agnoſcunt ſub nomine *Atahocan*, ſed fidem innumeris fabulis ridiculis de origine mundi rerumque productione inficiunt. Animam corpoream credunt, longis itineribus poſt mortem faciendis occupatam. Tonitru nihil aliud eſſe putant, quam ſternutationem cujusdam ſpiritus, qui ingentem ſerpentem deglutivit, eumque digerere non poteſt.

Difficultatem convertendi hanc gentem injecit tum linguæ obſcuræ confuſio, tum quod ab Hugonotis, penes quos ſolos ferme erat mercatura cum Canadenſibus, ſpargeretur, Miſſionarios eſſe magos, qui omnem calamitatem regioni importent. Unde Præfecti gentiles vetabant, ne quis eos audiret: ſacerdotes vero lapidibus excipiebantur. Has ideas barbaris imprimebant & nutriebant, Batavi, Angli, &, quos dixi, Hugonoti Galli, qui Miſſionarios, præſertim Jeſuitas, atro carbone denigrabant. Id genus obices per plures annos animarum negotium ita ſufflaminabant, ut tarde omnino procederet. Cum igitur Miſſionarii adultos præfracte obſtinatos cernerent, ad teneram ætatem, quorum corda necdum obduruerant, converſi, anno 1636 juvenes aliquot perſonas in Galliam, cum parentum conſenſu, dimiſerant, ut ibidem fide & probitate imbutæ, in patriam inde reducerentur. Comitatæ ſunt eas quatuor vitæ probatæ matronæ, quæ *Quebeci* receptæ puellas inſtruebant, ſacerdotes vero adoleſcentes in erectis ſcholis. Conſtructum quoque pro ægris noſocomium, aliaque domus pro Canadenſibus, opportunum Religionis ſeminarium.

His

His denique mediis, a Gubernatore Gallico liberaliter subministratis, effectum, ut Deus ex lapidibus suscitaret filios Abrahæ, eo Ecclesiæ Canadensis proventu, ut anno 1640 mille baptizatos numeraret, quibus anno 1641 accesserunt alii 1200, & annis proxime sequentibus tot, ut operarii sacri non amplius sufficerent, sed novos ex Europa in amplam hanc messem evocare oportuerit. Ita videlicet Deus coronavit constantiam, qua Missionarii per 30 prope annos hunc agrum irrito propemodum sudore emollire conati fuerant.

Primus, qui barbaram hanc gentem (annitente Petro Cotono) adiit, fuit *P. Enemontius Masseus*, S. J. Lugdunensis, qui 50 annis Canadenses excoluit, summas inter difficultates, rerum omnium defectum & vitæ pericula, quæ ipsi imminebant, non tantum a barbaris, sed etiam piratis Anglis, in quorum manus immites fuerat delapsus. Socius eidem fuit additus Petrus *Biardus*, Gratianopolitanus, Theologiæ Professor: quos anno 1613 secuti sunt P. Quintinus & Frater Thetus, postea ab Anglis occisus; nam illi e Virginia ad oram Canadensem navigantes navem Gallicam, qua vecti fuerant, interceperunt, & inter alios Thetus in conflictu fuit occisus. Angli Canadam vastarunt, Biardus vero & Quintinus, cum in Angliam essent abducendi, ventis navi in Azores, Lusitanorum Insulas, delata, liberati sunt. Anno 1625 in Canadam secuti sunt ex eadem Societate Missionarii, Joannes de *Brebeuf*, primus Huronum Apostolus, Antonius *Daniel*, Gabriel *Lalemont*, Carolus *Garnier*, aliique plures, post multos labores & ærumnas exantlatas pro fide Christi denique Martyres.

Vix angulus est in Canada, quem non excusserint Canes isti, ut ita dicam, venatici, nulla sylva, nullum mapale, in quod non penetraverint, ut feros homines inde ad sacrum lavacrum educerent: per montes nivosos, paludes impervias, in siti & fame, rerumque omnium defectu, vitam suam quotidiano discrimini objiciebant. Et sane respondit fructus: homines barbari, posita ferocitate, ad Christianam mansuetudinem, temperantiam, continentiam, probitatem, insignemque vitæ integritatem traducti magno numero, ut etiam probis Europæis possent esse exemplo. Tenera etiam ætas, uti in Japonia, admiranda prorsus fortitudinis & constantiæ præbuit argumenta.

Verum uti aurum, ita virtus in igne probari debuit: innata quippe gentis ferox crudelitas amplam patiendi materiam ingessit. *Iroquæi* in hac parte omnibus palmam præripiunt, populus sanguinarius, ac prorsus barbarus, sine fide, sine lege, cujus feritas nunquam domari potuit. Usum scloporum ab Hollandis acceperunt. Perpetuis

irru-

irruptionibus Hurones Christianos premunt, perdunt & mactant. Horret mens humana, dum eorum immanitatem legit.

Nec tantum Missionarii, sed Canadenses quoque, qui Christianos se profitebantur, mutilati, ustulati, laniati, fustibus immaniter cæsi, ac dissecto bipenni capite trucidati sunt. Matres lactantes cum infantibus, ignibus tostæ, in epulas cesserunt. In Gallos maxime, & qui eorum partes sequebantur, sævitum; nam continua ferme erant bella inter eos & Iroquæos, fortuna varia. Cum barbari vicissent, in captivos atrocissime furebant, omni tormentorum genere in eos grassantes, ut horrendos inter dolores lente enecarentur. Omni tamen furentium rabie major erat fortiorque plurimorum omnis ætatis & sexus Christianorum constantia, superna virtute sufficiente robur, quo dolores, humanæ naturæ intolerabiles, incredibili fortitudine tolerarent.

In neminem tamen immitius quam in Missionarios sæviebant. P. Josephus *Bressanus* S. J. anno 1644 in Canadam delatus, atque ab Iroquæis captus, quidquid crudelitas invenire potuit, animo invicto sustinuit, spe animatus martyrii laureolam consequendi. Aliud visum superis; nam ab Hollandis, lytro persoluto, liberatus, beneque habitus, Rupellam primum, indeque in Italiam patriam suam translatus est, ubi concionatoris munere perfunctus, facie cicatricibus obsita, digitis truncatis, & ustulatis, magnos animorum motus concitabat.

Atrociora adhuc perpessi sunt Josephus *Poncetus*, & Annas *de Noue* Societatis Jesu Sacerdotes; nulius tamen plura quam *Isaacus Jogues* ex eodem Ordine; cujus fata & tormenta inaudita typis edita, vel legere cohorret animus. Is in Canadam, quo dudum ante desiderio præcurrerat, delatus, per sex annos saluti Huronum desudaverat, cum a feris Iroquæis anno 1643 captus, patientiæ palæstram ingressus est. Nam pro prima salutatione fustibus excepto abscissi sunt digiti; ferro perforata manus, facies totumque corpus cultris fœde laceratum; ignibus, catasta, fame extrema immaniter tortus; nihilominus tamen summos inter dolores non desinebat tortoribus salutis principia ingerere. Ab Hollandis denique a tormentis liberatus, anno 1644 in Galliam abductus est. Sed cum inde in Canadam ad Iroquæos rediisset, ab iis crudeliter trucidatus est, anno 1646 Non paucos habuit fatorum suorum comites, partim Gallos, partim Hurones, cum eo in manus Iroquæorum delapsos, quos Isaacus Christianos aut invenit aut fecit; omnesque ad tormenta & ærumnas fortiter pro Christi fide tolerandas verbo & exemplo animavit.

vim, & cum 25 Hiſpanis, ſuo ſumptu conductis, in Californiam ſolvit. In littore erexit munitiunculam, atque in ea ſacellum Virgini Lauretanæ.

Adiit imperterritus barbaros, inſtrumentis muſicis ludens, & pium carmen modulatus. Circumſiſtunt illum, ferocia tanquam novum portentum mirati. Expoſuit illis (nam linguam Californicam jam ante didicerat) adventus ſui cauſam, ut videlicet illis rectam ad æternam felicitatem viam monſtraret. Non eſſe ſe Hiſpanum, nec ullatenus cogitare, eos ſervituti ſubjicere, ſed in libertatem filiorum Dei aſſerere. Et en vim Divini luminis! audiunt attente. Petunt inſtrui. Certatim baptiſmum flagitant. Differt, donec plene credendi vivendique principiis imbuerentur, ea etiam uſus induſtria, ut fidei articulos in ſacros rhytmos colligeret, quos juventus præſertim diſceret, & pie concineret.

Ab anno 1697, quo Pater Salvaterra in Californiam navigaverat, uſque ad annum 1703 Patres S. J. jam terram ad 150 milliaria detexerunt, quatuorque in iis Miſſiones ſtabiles erexerunt: quibus anno 1706 aliæ duæ acceſſerunt, aucta credentium multitudine. Anno 1710 lues multos abſumpſerat; quod barbari mutatæ Religioni imputantes, Miſſionariis inſidias ſtruxerunt, ſed a Chriſtianis accurrentibus egregie defenſi ſunt.

Anno 1717 pie mortuus P. Salvaterra ſucceſſorem reliquit P. Picciolium, pariter Italum, cum aliis ſociis, eidem ſubjectis, qui per 900 milliaria Italica per Californiam ſe extenderant, ut adeo anno 1734 jam 14 Miſſiones ſtabiles haberent conſtitutas, incolasque plurimos, ſicut in Paraquaria, Chriſtiano ritu initiatos, permoverent, ut Regi Catholico ſe ſubjicerent.

Verum anno ſequenti vehemens turbo ſementem florentiſſimam ſuccuſſit. Duæ nationes barbaræ, irruptione in Chriſtianas Colonias facta, dirutis templis, everſis aris, horrendam ſtragem intulerunt, fugatis uſque ad extremos Californiæ fines Miſſionariis. Petita a Mexici Gubernatore auxilia, ſed non impetrata. Munitio S. Mariæ de Laureto, primitus ædificata, præſidio fuit.

Dubitabatur ante hac, an California ſit Inſula; ſed Miſſionariorum induſtria detectum eſt, eſſe Peninſulam, ex parte ſeptentrionali continenti annexam.

CA-

CAPUT X.

Itinerarium P. Florentini Burgensis Cappuccini Galli per Americam in Indias Orientales.

Jussus a suis superioribus anno 1711. P. Florentinus fuerat, ut Pontícherium proficiscatur. Cum autem eo tempore, quo bellum successionis Hispanicæ adhuc fervebat, ordinariam in Indiam Orientalem per Africæ littora viam Angli, Hollandi, & Lusitani, classibus suis obsessam tenerent, Galli, sicut Hispani, per Americam in Indiam Orientalem trajiciebant.

Quare Florentinus in Portu Ludovici conscensa navi per Atlanticum ejusque Insulas in Americam devectus, in portu urbis Boni Aeris (*Buenos Ayres*) appulit, quo mox centum & ultra Missionarii e Societate Jesu per naves Hispanas cum novo Gubernatore sunt subsecuti.

Terrestri inde itinere per Paraquariam & Tucumanniam usus, ad urbem sanctæ Fidei (*santa Fe*) pervenit. Per biduum ibidem commoratus, ad *Novam Cordubam* contendit; sed a sociis Indis, a paupere Capucino nihil sperantibus desertus, in longam densamque sylvam delapsus, emergensque tandem, trans flumen, quod tranavit, turrim conspexit, Christianum templum esse ominatus. Erat *Reductio S. Francisci Xaverii*, ubi a Patribus nostræ Societatis amicos inter amplexus fuit hospitio exceptus. Prædicare non satis potest charitatis obsequia, quæ ipsi fuerunt exhibita. Describit dilaudatque prolixe Patrum fervorem, cultus Divini celebritatem, populi frequentiam, modestiam, devotionem, totiusque coloniæ, quæ triginta hominum millia complectatur, statum optimum, tum in sacris tum politico regimine, fateturque, se multa de Paraquariensibus Missionibus audivisse laudabilia, sed omnia vidisse majora, quam audisset.

Cum longiori tempore ibidem fuisset commoratus, ægre a Patribus dimissus, S. Nicolai & Conceptionis colonias, a Jesuitis erectas adiit, eandemque charitatem expertus, *Cordubam* tandem attigit, urbem in Tucumannia spatiosam, Ecclesia Cathedrali, pluribusque monasteriis celebrem. Divertit, invitatus a Rectore, in Collegio S. J. prout etiam *Mendozæ*, urbe celebri. Dum eo solus iter faceret, nocțu arborem conscendit, viditque Tigrim efferam accurrere, sibique inhiare, plures assultus, ut se apprehenderet, tentando.

Tandem per difficillima itinera & altos montes ad urbem S. Jacobi (*sant Jago*) Chilensis regni primariam penetravit, loco peramæno & fertili admodum sitam, Episcopatu & aliquot monasteriis nobilem. Divertit in Collegio Societatis, & ad Novitiatum ejusdem invisit. Ad urbem Conceptionis inde profectus *Calaum* in Peruviam, portum celeberrimum, atque *Limam*, totius Americæ principem, ditissimamque pervenit, Archiepiscopi & Proregis sedem, ubi Societas quatuor habet domicilia, Collegium, Novitiatum, Domum tertiæ probationis, & domum professam, in qua P. Florentinus amicissimo hospitio est exceptus. In Novitiatu vero octiduanis S. Ignatii exercitiis fuit excultus.

Navi dein Gallica exceptus, trium mensium navigatione ad *Insulas Marianas* fuit appulsus, atque *Agadnæ* in Insula *Guaban* Patres Societatis sibi obviam prodeuntes habuit, atque inter pias juventutis cantiones in templum & pauperem eorum domum fuit deductus, ubi, sicut in aliis domiciliis Societatis, omni humanitatis genere fuit recreatus; nec mirari satis poterat, quomodo viri isti in terra tam barbara, tot inter ærumnas, quotidiana pericula, & concatenatos labores, mente esse possint tam hilari & erecta: supernis id consolationibus, quibus abundarent, tribuens. Et sane magno erat solatio, iis in Insulis omnes videre Catholicos, quos effera barbaries, & ethnicæ superstitionis furor totos possederat. Non parum momenti ad probitatem populi attulit Seminarium Juvenum, a Rege Catholico fundatum: in quo præter prima litteraturæ rudimenta optimis moribus imbuitur ætas tenera, exempli virtute in adultos quoque transeunte.

Ex Insulis Marianis P. Florentinus in Philippinas navigavit, adverso vento in Insulam *Lusson* ejectus; indeque *Manilam* venit, ubi ope S. Xaverii a gravi morbo fuit liberatus. Manila relicta, navi Armena ad Coromandelis oram recta tendebat, sed ventorum turbine *Malacam* fuit propulsus, Hollandicæ ditionis urbem; ubi receptus in navem Danicam *Tranquebarium*, in ora Coromandelis famosam urbem Danorum perrexit, ac denique Ponticherium, præcipuam Gallorum in India Orientali sedem, quo a superioribus suis fuerat destinatus. Hæc ex relatione ipsius P. Florentini Cappuccini, qui absque pecunia dimidium prope orbis terrarum fuerat emensus, ab anno 1711 ad 1714.

FINIS PARTIS XII.

APPARATUS ERUDITIONIS
PRÆSERTIM AD JURISPRUDENTIAM,

In quo
Præter Juris Univerſalis Principia
JUS NATURÆ, GENTIUM, DIVINUM,
APOSTOLICUM, & PONTIFICIUM, JUS
SYNODALE OECUMENICUM, NATIONALE
AC PROVINCIALE,
Unacum
Provinciarum ac Regnorum Eccleſiaſtico & Politico Statu,
Diſciplina Eccleſiæ, Hæreſibus exortis &c. continua ſæculorum ſerie ad
præſens usque tempus deductum, inſertisque pro re nata multis
obſervationibus criticis, ac controverſiis Juridicis,
Publicis, ac Polemicis,
METHODO HISTORICO-DOGMATICA COLLIGUNTUR,
ET BREVI AC CLARA IDEA DELINEANTUR,
In utilitatem eruditionis amantium, quibus vaſta Conciliorum, Decretorum,
Hiſtoriarum &c. volumina perlegendi aut occaſio aut tempus deficit,

AUTHORE
P. JOSEPHO BINER S. J.

PARS XIII,
Complectens
INDICEM MATERIARUM, QUÆ IN OMNIBUS HUJUS OPERIS
PARTIBUS CONTINENTUR.

Auguſtæ Vindelicorum & Friburgi Brisgoiæ
Sumptibus Fratrum Ignatii, & Antonii Wagner, Bibliop. MDCCLXVI.

INDEX MATERIARUM,

quæ

in omnibus XII partibus hujus *Apparatus Eruditionis* continentur.

Litera P & numerus romanus partem, arabicus paginam partis indicat.

A.

Ca-

B.

Bon-

Cati

D.

Ens-

Pu-

F.

Fugge-

Fürstius,

H.

Has-

Hülse-

I.

Lan-

Laurea-

Mani-

Mar.

Meſmerus,

Muti.

Ni-

O.

Odet-

P.

PEL

PER

rio

de

Præ-

R.

Ale-

S.

SAN

SAN

San-

SAN

SAT

SCH

SCI

Spon-

Ste-

Suin-

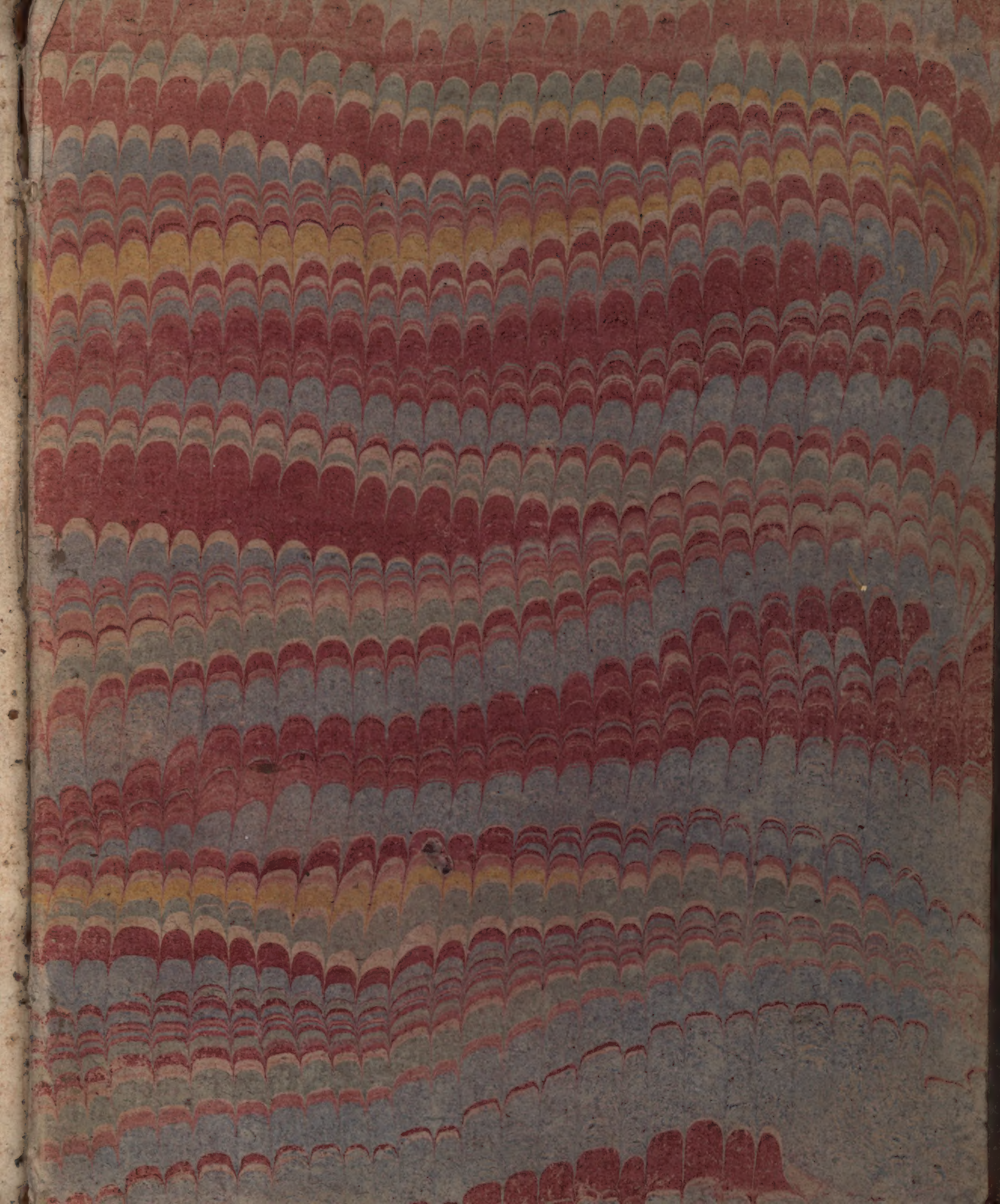
Theo-

V.

VAL

Ussus-

DEO Honor, & Gloria

R. P. BINER S. J.

APPARATUS

ERUDITIONIS

[illegible] III